

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

นางสาวพิมพ์ิกา มหามาตย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SAO KRUA FAH A MUSICAL PERFORMANCE BY HRH PRINCE NARADHIP PRAPANPONGSE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Dance
Department of Dance
Faculty of Fine and Applied Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

พิมพ์ิกา มหามาตย์ : ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิป
ประพันธ์พงศ์ (SAO KRUA FAH A MUSICAL PERFORMANCE BY HRH PRINCE
NARADHIP PRAPANPONGSE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.สวภา เวชสุรักษ์,
365 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาแบบแผนการแสดงของตัวละครนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า ในละครเรื่อง
เรื่องสาวเครือฟ้า ตามรูปแบบที่ได้รับถ่ายทอดของวิทยาลัยนาฏศิลป์ รวมทั้งศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติและ
องค์ประกอบการแสดง โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกต การแสดงบนเวที วัสดุ
ทัศน ภาพถ่าย และประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่แสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

ผลการวิจัยพบว่า ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ จัดแสดงครั้งแรก ในงานวันตรุษสงกรานต์ ณ พระราชวังสวนดุสิต จากนั้นได้
จัดแสดงที่โรงละครปริตาลัย สาวเครือฟ้าเป็นละครที่นิยมมากในขณะนั้น ต่อมาได้เข้าสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์
โดยการนำของคุณครูเฉลย ศุขะวณิชและคุณครูลมูล ยมะคุปต์ จัดแสดงที่โรงละครแห่งชาติเมื่อปีพ.ศ.2522
จนถึงปัจจุบันมีผู้สืบทอดเพียง 4 รุ่นเท่านั้น แบบแผนการแสดงของตัวนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า มีประการ
สำคัญ 8 ประการ ได้แก่ 1. ผู้แสดงร้อง รำ เจริญด้วยตนเอง มีลูกคู่ร้องรับ ส่ง และแทรกในบางช่วง 2. การ
รำที่ใช้ในละคร ประกอบด้วยการรำ 2 ลักษณะ คือ การรำเดี่ยวและรำคู่ 3. การใช้กระบวนท่ารำ มี 4
ลักษณะ คือ รำตีบท รำประกอบทำนองเพลง การใช้บทประกอบการเจรจา และการเจรจาล้วนๆโดยไม่มี
ท่าทาง 4. กระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ โดยมีการปรุงแต่งท่าทางธรรมชาติให้มีความเหมาะสม
ประณีต และสมจริงมากขึ้น 5. กระบวนท่าแบบละคร มีสอดแทรกอยู่ในช่วงการอาบน้ำแต่งตัว ซึ่งเป็นจารีต
ของการแสดงละครไทยมาแต่โบราณ 6. การร้องเพลง เน้นทำนองเพลงไทยเดิมสำเนียงภาคกลางและ
ภาคเหนือ รวมทั้งสอดคล้องกับจังหวะช้า-เร็วสลับกันเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของตัวละครอย่างชัดเจน 7. ภาษาที่
ใช้ร้อง เจริญเป็นภาษาไทยภาคกลาง ภาคเหนือ ภาษาลาว และภาษาอังกฤษ 8. การใช้อารมณ์ในการ
ดำเนินเรื่อง เน้นอารมณ์ที่หลากหลายตามธรรมชาติของมนุษย์ และอารมณ์ตามแบบแผนของละครร่ำ ส่วน
เครื่องแต่งกาย แต่งทั้งภาคกลางและภาคเหนือ มี 2 รูปแบบคือ รูปแบบจากการแต่งกายในชีวิตประจำวัน
ของมนุษย์และรูปแบบนาฏศิลป์ไทย ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นละครสมัยใหม่ที่กระตุ้นให้เกิดการ
พัฒนาการทางด้านละครหลายประเภท สะท้อนถึงการให้ความสำคัญของการละครไทย ควรค่าแก่การ
อนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป

ภาควิชา นาฏศิลป์ ปลายมือเขียนนิสิต

สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2557

5686623135 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORDS: SAO KRUA FAH / MODERN DRAMA PERFORMANCE / MUSICAL PERFORMANCE / MUSICAL PERFORMANCE WITH CHORUS

PIMPIKA MAHAMART: SAO KRUA FAH A MUSICAL PERFORMANCE BY HRH PRINCE NARADHIP PRAPANPONGSE. ADVISOR: ASSOC. PROF. SAVAPARR VECHSURUCK, Ph.D., 365 pp.

This thesis aims to examine the performance styles of the heroine, by the name of Sao Krua Fah, in the Sao Krua Fah musical performance, which have been transmitted by the College of Dramatic Arts. It also aims to study the history and elements of this musical performance through documentary research, interview, observation, stage performance, videos, photographs and the researcher's direct experiences in a Sao Krua Fah musical performance.

The research findings reveal that Sao Krua Fah musical performance was originated in the reign of King Rama V by HRH Prince Naradhip Prapanpongse. It was performed for the first time, with great success, at a Songkran Festival fair held at Suan Dusit Palace. Subsequent performances were held at Preedalai Theater. Sao Krua Fah musical performance gained entry into the College of Dramatic Arts with the introduction of two dance teachers, Khun Khru Chaluey Sukhawanich and Khun Khru Lamun Yanakupta. It was originally performed at the National Theatre in 1979. Since then the performance has been passed on to only four generations of performing artists. There are eight key elements in the performing styles of the heroine of Sao Krua Fah. 1. The heroine sings, dances and speaks on her own with a chorus backing up, leading and interjecting in the singing at certain points. 2. There are two types of dancing: solos and duos. 3. There are four dance styles: Rum Tee Bot, dancing to the melody, dancing to the dialogue, and speaking without dancing. 4. Natural human gestures are modified into more balanced, elegant and convincing gestures. 5. Dramatic dance patterns in the tradition of ancient Thai performing art are incorporated into the bathing and getting dressed scenes. 6. The singing is performed in the singing styles and melodies of the Central and northern regions. Alternating slow and fast tempos are adopted to distinctively convey different emotions of the performer. 7. The central and northern Thai dialects as well as the Laotian and English languages are used. 8. The story evolves through the display of a large variety of emotions that closely reflect genuine human nature in the traditional style of Thai dance performance. The central and northern region costumes are adopted in Sao Krua Fah musical performance. The costumes come in two styles: normal day-to-day and traditional Thai dance costumes. As an impetus for the creation of many styles of modern Thai drama, Sao Krua Fah reflects the importance of Thai drama performance and is in itself worthy of sustainable preservation and development efforts.

Department: Dance

Student's Signature

Field of Study: Thai Dance

Advisor's Signature

Academic Year: 2014

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสำเร็จและความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งอนุเคราะห์รูปถ่าย สุนัขบัตร คำปรึกษา แนะนำแนวทางและการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้ง

ในโอกาสนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ อาจารย์ ดร.วิษุตา วุธาพิทยั ประธานกรรมการ และ รองศาสตราจารย์ อมรา กล้าจริญ กรุณาช่วยให้คำปรึกษา แนวทางปรับแก้วิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค อาจารย์ฤดีชนก คชเสนี กรุณาให้ความเมตตาสาธิตทำรำ ให้ความรู้ ข้อมูล คำแนะนำ แนวทางในการทำงานและกำลังใจ รวมทั้งอาจารย์นันทา น้อยนิตย์ อาจารย์ ดร.ธีรภัทร ทองน้อม อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย ที่ให้ ข้อมูล คำแนะนำ และกำลังใจเสมอมา อีกทั้ง อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์ อาจารย์วรางคณา บุญเนา อาจารย์พัชรินทร์ สันติอัครธรณ ให้ ความอนุเคราะห์แนะนำแนวทางการเขียนวิทยานิพนธ์ และกำลังใจในการทำงานด้วยความห่วงใย เสมอมา

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา อาจารย์สวรินทร์ สุชาบุรณ์ ผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ ความหวังดี และกำลังใจด้วยความห่วงใย

ขอขอบคุณเพื่อน นายณรงค์ฤทธิ์ เขาว์กรรม นางสาวธิดิมา อ่องทอง และนางสาว เกตุณภัส รุ่งเรืองปรีชา รวมทั้งเพื่อนนิสิตระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2557-2558 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือ กำลังใจ ความห่วงใยแก่ผู้วิจัย ตลอดจนคำปรึกษาขณะดำเนินการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยกราบระลึกถึง บารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอมมารดาเขียน หม่อมท่วนศรี วรวรรณ หม่อมพร้อม วรวรรณ คุณครูเฉลย ศุขะวงนิช คุณครูลมุล ยมะคุปต์ คุณครูทางนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ทั้งที่ล่วงลับและมีชีวิตอยู่ ซึ่งได้สร้างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาอันมีค่า และเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการนาฏศิลป์ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยกราบขออภัยและน้อมรับด้วยความเคารพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย	5
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	12
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	13
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.1 ละครร้อง	15
2.2 วรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย	23
2.3 วรรณกรรมเรื่องสาวเครือฟ้า.....	25
2.4 ประวัติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า	29
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
บทที่ 3 องค์ประกอบของละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า	57
3.1 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า.....	57

3.2 องค์ประกอบการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า.....	76
บทที่ 4 แบบแผนการแสดงของ สาวเครือฟ้า.....	121
4.1 บทเกี่ยว.....	122
4.2 บทรัก.....	145
4.3 บทลาจาก.....	172
4.4 บทโกรธ.....	193
4.5 บทชมโฉม.....	211
4.6 บทโศกเศร้า เสียใจ.....	232
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ.....	278
ข้อเสนอแนะ.....	290
รายการอ้างอิง.....	291
ภาคผนวก.....	294
ภาคผนวก ก.....	295
ภาคผนวก ข.....	316
ภาคผนวก ค.....	360
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	365

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 : ตารางเปรียบเทียบระหว่าง ละครร้องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ ละครร้องของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	21
ตารางที่ 2 : ตารางแสดงผู้แสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 4.....	71
ตารางที่ 3 : ตารางแสดงรายชื่อผู้แสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์	73
ตารางที่ 4 : ตารางแสดงลำดับการดำเนินเรื่องของละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า.....	77
ตารางที่ 5 : ทำรำบทยกยว.....	126
ตารางที่ 6 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทยกยว.....	135
ตารางที่ 7 : ทำรำบทรัก	149
ตารางที่ 8 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทรัก	162
ตารางที่ 9 : ทำรำบทยลาจาก.....	176
ตารางที่ 10 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทยลาจาก.....	184
ตารางที่ 11 : ทำรำบทยโกธร	196
ตารางที่ 12 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทยโกธร	202
ตารางที่ 13 : ทำรำบทยชมโฉม	216
ตารางที่ 14 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทยชมโฉม	225
ตารางที่ 15 : ทำรำบทยโสกเศร้าเสียใจ	238
ตารางที่ 16 : ทำรำ ที่มาของทำรำ และการแบ่งประเภทของทำรำในบทยโสกเศร้า เสียใจ	258

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	29
ภาพที่ 2 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	37
ภาพที่ 3 : พระรูปพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สีจำลองลงบนกล่องหิน ของประธานจาก ม.จ. ดุสิตาภกร วรวรรณ	38
ภาพที่ 4 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	39
ภาพที่ 5 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงฉายพระรูปที่ชะอำ	40
ภาพที่ 6 : พระรูปจำลองลงบนตลับขี้ผึ้ง ของประธานจาก ม.จ. ดุสิตาภกร วรวรรณ	41
ภาพที่ 7 : 1. ม.จ. วรณีศรีสมร 2. ม.ล. ต่วนศรี วรวรรณ	42
ภาพที่ 8 : พระรูปหมู่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์กับโอรส ธิดา.....	43
ภาพที่ 9 : พระรูปหมู่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์กับโอรส ธิดา และนัดดา... 44	44
ภาพที่ 10 : สมาชิกราชสกุลวรวรรณ ถ่ายที่บ้านเขื่อนหิน เพลินจิต ซอยหลังสวน	45
ภาพที่ 11: เจ้าจอมมารดาเขียน.....	46
ภาพที่ 12 : หม่อมต่วนศรี วรวรรณ.....	51
ภาพที่ 13 : วงปีพาทย์ไม้นวมเครื่องห้า.....	82
ภาพที่ 14 : วงสะล้อซอซึง.....	83
ภาพที่ 15 : เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 1 ชุดทหาร	88
ภาพที่ 16: เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 2 ชุดข้าราชการสีขาว.....	89
ภาพที่ 17 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 1	91
ภาพที่ 18 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 2 แต่งงาน	92
ภาพที่ 19 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 3.....	94
ภาพที่ 20 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 4.....	95
ภาพที่ 21 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 5.....	96
ภาพที่ 22 : เครื่องแต่งกายสาวคำเจ็ด	98

ภาพที่ 23 : เครื่องแต่งกายพ่อเฒ่าสน และแม่เฒ่าบุญตรู	99
ภาพที่ 24 : เครื่องแต่งกายพระรามพลพ่าย	100
ภาพที่ 25 : เครื่องแต่งกายคุณนายจำปา	101
ภาพที่ 26 : เครื่องแต่งกายคุณหญิงโสภี	102
ภาพที่ 27 : เครื่องแต่งกายตุ๊สี่ป้าย	103
ภาพที่ 28 : เครื่องแต่งกายช่างฟ้อน	104
ภาพที่ 29 : เครื่องแต่งกายเครื่องรงค์	105
ภาพที่ 30 : เครื่องแต่งกายเด็กชาวบ้าน	106
ภาพที่ 31 : ตะกร้าดอกไม้	107
ภาพที่ 32 : บัวรดน้ำ	107
ภาพที่ 33 : เสียม	108
ภาพที่ 34 : ไม้สอย	108
ภาพที่ 35 : พานบายศรี ใส่ด้ายผูกข้อมือ	109
ภาพที่ 36 : สำรับอาหารหวานคาว และเหล้า	109
ภาพที่ 37 : ตุ๊กตาเด็ก	110
ภาพที่ 38 : พานใส่ด้ายผูกข้อมือ	110
ภาพที่ 39 : จดหมายราชการ	111
ภาพที่ 40 : ชุดน้ำชา	111
ภาพที่ 41 : ชั้นสำหรับอาบน้ำ	112
ภาพที่ 42 : กระจก และโต๊ะวางเครื่องสำหรับอาบน้ำ	112
ภาพที่ 43 : มีด	113
ภาพที่ 44 : ฉากบ้านสวนดอกไม้ อยู่ในฉากที่ 1 สวาดี	114
ภาพที่ 45 : ฉากวิเวห์	115
ภาพที่ 46 : ฉากสวนดอกไม้ อยู่ในฉากที่ 3 ลา	116

ภาพที่ 47 : ฉากห้องนอนและลานบ้าน	117
ภาพที่ 48 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2527	122
ภาพที่ 49 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2527	123
ภาพที่ 50 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2534	123
ภาพที่ 51 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2534	124
ภาพที่ 52 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2550	124
ภาพที่ 53 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม	141
ภาพที่ 54 : การใช้พื้นที่บทเกี่ยว ครั้งที่ 1	143
ภาพที่ 55 : การใช้พื้นที่บทเกี่ยว ครั้งที่ 2	144
ภาพที่ 56 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทรัก เมื่อพ.ศ.2522	145
ภาพที่ 57 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2527	146
ภาพที่ 58 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2534	146
ภาพที่ 59 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2534	147
ภาพที่ 60 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2555	147
ภาพที่ 61 : การใช้พื้นที่บทรัก ครั้งที่ 1	171
ภาพที่ 62 : การใช้พื้นที่บทรัก ครั้งที่ 2	171
ภาพที่ 63 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2527	172
ภาพที่ 64 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2527	173
ภาพที่ 65 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2534	173
ภาพที่ 66 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ เรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	174
ภาพที่ 67 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2550	174
ภาพที่ 68 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ดและพ่อแดงน้อย	190
ภาพที่ 69 : การใช้พื้นที่บทลาจาก	192
ภาพที่ 70 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2527	193

ภาพที่ 71 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2534	194
ภาพที่ 72 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2550	194
ภาพที่ 73 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้า เจ้าสายน้ำผึ้ง และสาวคำเจ็ด	208
ภาพที่ 74 : การใช้พื้นที่บทธาจาก.....	210
ภาพที่ 75 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2522	211
ภาพที่ 76 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2522	212
ภาพที่ 77 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2527	212
ภาพที่ 78 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2534	213
ภาพที่ 79 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2555	213
ภาพที่ 80 : รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2558	214
ภาพที่ 81 : การใช้พื้นที่บทธชมโฉม ครั้งที่ 1	231
ภาพที่ 82 : การใช้พื้นที่บทธชมโฉม ครั้งที่ 2	231
ภาพที่ 83 : การสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2522	232
ภาพที่ 84 : การสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2522	233
ภาพที่ 85 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2527	233
ภาพที่ 86 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2534	234
ภาพที่ 87 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ	234
ภาพที่ 88 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ	235
ภาพที่ 89 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ	235
ภาพที่ 90 : การใช้พื้นที่บทธโศกเศร้า เสียใจ ครั้งที่ 1	269
ภาพที่ 91 : การใช้พื้นที่บทธโศกเศร้า เสียใจ ครั้งที่ 2	269
ภาพที่ 92 : การใช้พื้นที่บทธโศกเศร้า เสียใจ ครั้งที่ 3	270
ภาพที่ 93 : การบันทึกภาพละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522	317
ภาพที่ 94 : การบันทึกภาพละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522	317

ภาพที่ 95 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ปรับท่าทางให้สวยงาม	318
ภาพที่ 96 : การบันทึกภาพละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522	319
ภาพที่ 97 : การบันทึกภาพละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522	319
ภาพที่ 98 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า.....	320
ภาพที่ 99 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า.....	320
ภาพที่ 100 : วงปี่พาทย์ และ ลูกคู่.....	321
ภาพที่ 101 : วงปี่พาทย์ และ ลูกคู่.....	321
ภาพที่ 102 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ และคุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา ถ่ายภาพร่วมกัน.....	322
ภาพที่ 103 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ และคุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา ถ่ายภาพร่วมกัน.....	322
ภาพที่ 104 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว.....	323
ภาพที่ 105 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว.....	323
ภาพที่ 106 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	324
ภาพที่ 107 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	324
ภาพที่ 108 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	325
ภาพที่ 109 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	325
ภาพที่ 110 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	326
ภาพที่ 111 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุริยา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ	326
ภาพที่ 112 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก.....	327
ภาพที่ 113 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก.....	327
ภาพที่ 114 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก.....	328
ภาพที่ 115 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก.....	328
ภาพที่ 116 : คุณอัญชลี วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก.....	329
ภาพที่ 117 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกี และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยเมษ 330	
ภาพที่ 118 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกี..... 330	

ภาพที่ 164 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	355
ภาพที่ 165 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	355
ภาพที่ 166 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	356
ภาพที่ 167 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	356
ภาพที่ 168 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	357
ภาพที่ 169 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	357
ภาพที่ 170 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	358
ภาพที่ 171 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534.....	358
ภาพที่ 172 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534	359
ภาพที่ 173 : การแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534	359
ภาพที่ 174 : สัมภาษณ์ อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม.....	361
ภาพที่ 175 : สัมภาษณ์ อาจารย์เรวดี สายาคม.....	361
ภาพที่ 176 : สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุภิกษ์.....	362
ภาพที่ 177 : สัมภาษณ์ ดร.จุลชาติ อรัณยชนะ.....	362
ภาพที่ 178 : สัมภาษณ์ อาจารย์นันทา น้อยนิตย์.....	363
ภาพที่ 179 : สัมภาษณ์ อาจารย์ฤดีชนก คชเสนี.....	363
ภาพที่ 180 : สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร ทองนิม.....	364

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นการแสดงละครแนวโศกนาฏกรรมในแบบละครเรื่อง ซึ่งผสมผสานระหว่างการร้อง การรำ การเจรจา และการแสดงท่าทางสามัญชนเข้าด้วยกัน เริ่มแสดงครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช 2452 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหาละครหม่อมต่วนเข้าไปเล่นแก้บนฉลองต้นลั่นจ้อออกลูก ครั้งนั้นคณะละครหม่อมต่วนศรี วรวรรณ ได้ถวายละครพันทางเรื่องพระลอ มีเจ้าจอมมารดาเขียน พระมารดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์เป็นผู้คิดประดิษฐ์ทำรำ และเป็นที่คลังไคล้ของชาววัง ทั้งหลายเป็นอย่างมาก ในที่สุดหม่อมต่วนและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ก็ได้จัดละครเรื่องสาวเครือฟ้าเข้าไปแสดงถวายในพระราชวังดุสิต ในงานตรุษสงกรานต์ และเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเล่าแก่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีว่า ผู้ที่แสดงเป็นสาวเครือฟ้าตอนเชือดคอ ชื่อพร้อม แสดงได้ดีเป็นยิ่งนัก จึงพระราชทานเงินรางวัลให้ 100 บาท ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นละครมีความเด่นมากที่สุด ในบรรดาละครเรื่องของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทั้งหมด จัดแสดงหลายครั้ง ณ โรงละครปริตาลัย เป็นที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในสังคมชั้นสูง กระบวนท่าของละครเรื่องได้ถูกถ่ายทอดมาเรื่อย โดยคุณครู ลมุล ยมะคุปต์ และ คุณครูเฉลย สุขะวณิช ท่านจดจำทำรำและการแสดงมาจาก เจ้าจอมมารดาเขียน ครั้งตั้งแต่ได้ชมการแสดงที่โรงละครปริตาลัย และครั้งท่านเคยเป็นลูกศิษย์ที่ละครวังสวนกุหลาบ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยนาค ทำให้ได้ทราบว่า อาจารย์ลมุล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช เป็นครูที่มีความอัจฉริยะเป็นอย่างยิ่ง โดยท่านทั้งสองได้เคย รับชมการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้านี้ครั้งอยู่ในวัง แล้วท่านก็ได้นำเอาความรู้ที่สามารถจำเอามา ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์¹ จนกระทั่ง ครูลมุล ยมะคุปต์ เข้ารับราชการที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์

¹ สัมภาษณ์ จุลชาติ อรัณยนาค, หัวหน้างานอุดมศึกษา และหัวหน้าภาคนาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม, 20 ตุลาคม 2557.

ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2477² และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้เข้ารับราชการเป็นครูนาฏศิลป์ เมื่อปีพุทธศักราช 2500³ และทั้งสองท่านได้นำความรู้ที่ได้จดจำมาจากในวังถ่ายทอดให้กับอาจารย์ อุดม อังศุธร และอาจารย์เวณิกา บุนนาค ลูกศิษย์รุ่นแรกเพื่อทำการเผยแพร่แต่ไม่ได้แสดง จากนั้นได้ถ่ายทอดการแสดงละครร้อง เรื่องสาวเครือฟ้าเพื่อจัดแสดงเผยแพร่ให้ประชาชนชม เมื่อพุทธศักราช 2522 ณ โรงละครแห่งชาติ นับเป็นการเผยแพร่ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้าสู่สาธารณชนเป็นครั้งแรก

ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่างประเทศ คือประเทศอิตาลี เรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย (Madam Butterfly) ของจิอาโคโม ปุคินี โดยวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวได้ต้นเค้ามาจากนวนิยายของจาร์น ลูเธอร์ ลอง อีกต่อหนึ่ง วรรณกรรมเรื่องสาวเครือฟ้ามีจุดกำเนิดจากสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จประพาสยุโรป และได้เสด็จเข้าชมละครโอเปร่าเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย ที่ประเทศฝรั่งเศส การรับชมการแสดงครั้งนั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก ได้เขียนเล่าเรื่องราวของละครลงในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้ทรงอ่าน พระราชนิพนธ์ไกลบ้านและทำการดัดแปลงจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเล่าไว้ ให้เป็นละครของไทย โดยเปลี่ยนชื่อนางเอกจากโจโจ้ซึ่งเป็นสาวเครือฟ้า พระเอกชื่อฟิงเกอร์ตันเป็นร้อยตรีพร้อม แต่ยังคงใช้เค้าโครงเดิมในการดำเนินเรื่อง ทรงพระนิพนธ์เป็นร้อยกรอง บรรจุ เพลงร้องโดยหม่อมต่วนศรีวรรณสำเร็จได้เป็นบทละครเรื่องสาวเครือฟ้า วรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลายเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมมากในต่างประเทศ จึงส่งผลให้ละครเรื่องสาวเครือฟ้าได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงมากในเมืองไทยเช่นกัน เนื่องจากเป็นวรรณกรรมร้อยกรองแนวละครและยังใช้เค้าโครงเรื่องจากต่างประเทศในยุคเริ่มแรก จึงทำให้ละครมีความทันสมัยมากกว่าเรื่องอื่นๆในยุคเดียวกัน

² คุณานุสรณ์ นางลมุล ยมะคุปต์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์ จำกัด, 2526), หน้า 14.

³ ไพโรจน์ ทองคำสุข, วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครูเฉลย ศุขะวณิช (กรุงเทพมหานคร: สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, 2545) หน้า 58.

ละครร้องของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มีลักษณะเป็นละครร่วมสมัย กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้รับอิทธิพลตะวันตกเข้ามามาก ด้วยพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประพาสต่างประเทศอยู่บ่อยครั้ง พระองค์ได้ทรงเข้าชมศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชาติและเมื่อเป็นที่พอพระราชหฤทัย พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ต่างเห็นดีเห็นงามด้วย จึงเป็นจุดเริ่มต้นการแสดงแบบผสมผสาน เช่น การนำละครโอเปร่ามาผสมกับละครใน เกิดเป็นละครดึกดำบรรพ์ขึ้น มีการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่องเพื่อให้เกิดความสมจริง บทบรรยายความรู้สึกของตัวละครตัดออกให้ผู้แสดงเป็นผู้เจรจาหรือร้องเอง การผสมผสานวัฒนธรรมต่างประเทศให้เข้ากับละครดั้งเดิมของไทยนั้น ต่างได้รับคำนิยมยินดีจากประชาชนทุกหมู่เหล่า ทำให้การละครในยุคนี้เกิดการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ จนเกิดเป็นละครพันทาง และละครร้องขึ้น ละครร้องของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เกิดขึ้นจากการผสมผสานละครโอเปร่า ของฝรั่งเศส ละครบังสาววัน ของมลายู และละครรำแบบดั้งเดิมของไทย มีลักษณะ คือ ตัวละครจะต้องร้องเพลงเองกล่าวถึงคำพูดของตนเอง ส่วนในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครลูกคู่จะเป็นผู้ร้องให้ โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เครื่องแต่งกายแต่งแบบสามัญชน ฉากเป็นการสร้างฉากขึ้นเพื่อให้เกิดความสมจริง มีการเปลี่ยนฉากตามเนื้อเรื่องที่แสดง ท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดงละครเป็นท่าทางแบบสามัญชนซึ่งได้รับการปรุงแต่งให้เกิดความงามอย่างประณีตแต่ไม่ถึงขั้นเป็นท่ารำ อยากรู้ก็ตามท่ารำในบทบาทของสาวเครือฟ้าแต่งตัว ก็ยังคงผสมผสานละครรำแบบดั้งเดิมอยู่ จาริตของการแสดง ใช้วงดนตรีปี่พาทย์ไม้นวม เพลงที่เป็นเพลงที่มีความยาวไม่มากเท่าไรนัก ดำเนินเรื่องรวดเร็วสนุกสนาน ลักษณะดังกล่าวทำให้ละครร้องของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้รับความนิยมมากกว่าละครชนิดอื่นๆ ละครร้องที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในบรรดาละครร้องของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ก็คือ ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ประชาชนทั้งในและนอกวังอยากจะชมละครเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์สร้างคณะละครขึ้นใหม่ชื่อ คณะหลวงนฤมิตร โดยละครคณะนี้มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้อุปถัมภ์ อีกทั้งยังมีการสร้างโรงละครใหญ่ขึ้นที่วังแพรงนรา ชื่อโรงละครปรีดาลัย เปิดเข้าชมโดยเก็บค่าเข้าชม ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้าเล่นต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับความนิยมเสมอมา จนกระทั่ง ปีพุทธศักราช 2474 ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้าได้หยุดชะงักไปเนื่องด้วย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้สิ้นพระชนม์ลง อยากรู้ก็ตามละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้าก็ยังคงเล่นอยู่

เนื่องๆในคณะละครเอกชนที่ตั้งขึ้นอีกหลายคณะ แต่ละคณะใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นก็เป็นละครเก่าหรือลูกศิษย์ของละครปริตาลัยนั่นเอง

ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า เข้าสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เมื่อพุทธศักราช 2522 โดยแสดงทั้งหมด 10 ครั้ง ครั้งที่ 1 แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ครั้งที่ 2 แสดง ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ครั้งที่ 3 แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ครั้งที่ 4 แสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 5 แสดง ณ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ครั้งที่ 6 แสดง ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 7 แสดง ณ หอประชุมคุรุสภา ครั้งที่ 8 แสดง ณ สถาบันศีกฎฑิธิ์ปราโมทย์ ครั้งที่ 9 แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ และครั้งที่ 10 แสดง ณ วัดโพธิ์ราชวรปุรณะ จนถึงปัจจุบัน มีผู้แสดงรวมทั้งสิ้น 4 รุ่น ตลอดระยะเวลา 35 ปี เห็นได้ว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นละครที่สามารถแสดงยาก ตัวละครจะต้องแสดงบทบาทไปพร้อมๆกับการร้องเพลง และมีการสืบทอดให้ผู้แสดงเพียง 4 รุ่นเท่านั้น ปัจจุบันการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้ามีค้อยเป็นที่แพร่หลายมากนัก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาละครเรื่องสาวเครือฟ้านี้้อย่างลึกซึ้ง ด้วยละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นละครที่ก่เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดศึกษาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นละครที่แสดงเนื้อหาครบทุกอรรถรส ทั้งบทกั๊ยวพาราสิ บทรัก บทลาจาก บทโกรธ บทแต่งตัว บทโศกเศร้า นอกจากนี้บทประพันธ์ยังมี ลักษณะเด่น คือ ภาษาที่บรรจุในบทกลอนเป็นคำเรียบง่าย ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความทันสมัย ทำให้ละครเรื่องสาวเครือฟ้าได้รับความนิยมในวงวิชาการนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและองค์ประกอบการแสดงของละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตามรูปแบบที่ได้รับถ่ายทอด ของวิทยาลัยนาฏศิลป์
2. เพื่อวิเคราะห์แบบแผนการแสดงของตัวนางเอก ชื่อ สาวเครือฟ้า ในละครเรื่อง เรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ของละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ตั้งแต่รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จนถึงปัจจุบัน และศึกษาละครร้องเรื่อง สาวเครือฟ้า ตามรูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอด ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2522 ถึง ปัจจุบัน โดยเลือกศึกษาบทบาทการแสดงของตัว นางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า ในละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิป-ประพันธ์พงศ์

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อมุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของละครร้องเรื่อง สาวเครือฟ้า การนำไปใช้ องค์ประกอบการแสดง ตลอดจนวิเคราะห์แบบแผนการแสดงของตัวละคร นางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า โดยมีการศึกษาละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ที่ปรากฏแสดงโดยวิทยาลัย นาฏศิลป์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 จนถึงปัจจุบัน เป็นหลักในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูล ประวัติศาสตร์ คำบอกเล่า บุคคล วัตถุทัศน การสนทนาสัมภาษณ์ การสังเกต การสาธิตทำรำ การ บันทึกภาพนิ่ง และเอกสารประกอบการวิจัย โดยมีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. การค้นคว้าข้อมูล

ศึกษาข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆจากแหล่งข้อมูล ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ , หอจดหมายเหตุแห่งชาติ , หอวิชาฐานุสรณ์ , ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบัน บัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์

เอกสารที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ เรื่องละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระ เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้แก่

1.1 หนังสือ

1.1.1 ชยันตี อนันตกุล, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางสุดจิตต์ คุริยประณีต อนันตกุล ณ ฌาปนสถาน กรมตำรวจ วัดตรีทศเทพวรวิหาร(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ นานาสีพิมพ์, 2556) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติละครร้องและเพลงที่ใช้ในละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า

1.1.2 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, คาถาพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา (พระนคร: โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒธนากร, 2472) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระประวัติของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิป ประพันธ์พงศ์

1.1.3 เพลินพิศ กำราญและเนียนศิริ ตาละลักษมณี, พระประวัติและ ผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์(กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชา พานิชย์, 2522) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระประวัติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และข้อมูลการแสดงละครหลวงนฤมิตร

1.1.4 สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ นาฏยศิลป์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และข้อมูลการเกิดละครร้อง เรื่องสาวเครือฟ้า ละครหลวงนฤมิตร การก่อตั้งและการขยายตัวของคณะละครต่างๆในสมัยนั้น

1.1.5 สุรพล วิรุฬห์รักษ์, วิวัฒนาการนาฏยศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ นาฏยศิลป์ และ ข้อมูลการเกิดละครร้อง ความเฟื่องฟูของละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ในปลายรัชกาลที่ 5

1.1.6 สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏยศิลป์ปริทรรศน์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะและรส จากตำรานาฏยศาสตร์

1.1.7 เสาวณิต วิงวอน, วรรณคดีการแสดง(กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาก การพิมพ์, 2555) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์

1.2 วิทยานิพนธ์

1.2.1 อธิษฐาน ทงนึม, “ละครคุณสมภพ จันทรประภา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า แบบคุณสมภพ จันทรประภา

1.2.2 มณิศา วศินารมณ, “นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) ให้ข้อมูลเรื่องประวัติของเจ้าจอมมารดาเขียน และนาฏยประดิษฐ์ รวมทั้งผลงานการสร้างสรรค์ละครเรื่องสาวเครือฟ้า รวมทั้งหลักการเขียนงานวิจัย

1.3 สูจิบัตร

1.3.1 สูจิบัตร ละครเรื่องสาวเครือฟ้า พระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นำออกแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เริ่มตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม 2522

1.3.2 สูจิบัตร ตำนานในความทรงจำ รัก โศก สะเทือนอารมณ์ “ละครเรื่อง สาวเครือฟ้า” พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ปีพุทธศักราช 2534

1.3.3 สูจิบัตร การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม วันที่ 28-29 พฤศจิกายน 2550 ณ หอประชุมคุรุสภา

1.3.4 สูจิบัตร การแสดงละครเรื่อง พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เรื่อง สาวเครือฟ้า วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2558 ณ วัดโพธิ์ราชวรวิหาร จังหวัดราชบุรี

2. การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1 ศิลปินผู้ได้รับการคัดเลือกให้แสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ทางวิทยาลัย-

นาฏศิลป์

- อาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยนาค หัวหน้างานอุดมศึกษา และหัวหน้าภาคนาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็น ร้อยตรีพร้อมและควบคุมกำกับการแสดง
- คุณอัญชลี วิจารณ์ หัวหน้างานประสานงานสำนักงานภาคกลาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็นสาวเครือฟ้า
- รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกี อาจารย์ประจำภาควิชา นาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็น สาวเครือฟ้า
- อาจารย์นันทา น้อยนิตย์ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็น สาวคำเจ็ด และควบคุมกำกับการแสดง
- อาจารย์ฤดีชนก คชเสนี ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็นสาวเครือฟ้า
- อาจารย์วรารังคนา วุฒิชัย อาจารย์ประจำสาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ผู้มีประสบการณ์การแสดงเป็น สาวเครือฟ้า

2.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำกับการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

- อาจารย์ นพรัตน์ หวังในธรรม ศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มีประสบการณ์ทางด้านการถ่ายทอดการแสดงในบทบาทสาวคำเจ็ด และควบคุมการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

- อาจารย์เรวดี สายาคม ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (ละครพระ)
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผู้มีประสบการณ์การแสดง
และการควบคุมการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า
- อาจารย์เวณิกา บุณนาค ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (ละครพระ)
วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
ผู้มีประสบการณ์การได้รับการถ่ายทอดบทบาทสาวเครือฟ้า จากอาจารย์
ลมุล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช
- อาจารย์อัจฉรา สุภาไชยกิจ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (ละคร
นาง) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
ผู้มีประสบการณ์การควบคุมการแสดงขบวนแห่ ฟ้อนนำขบวนเจ้าสาย
น้ำผึ้ง และฟ้อนสาวไหมซึ่งเป็นการแสดงที่แทรกอยู่ในละครเรื่อง
สาวเครือฟ้า

2.3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านดุริยางคศิลป์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบรรเลงดนตรี ประกอบละครเรื่องสาวเครือฟ้า

- อาจารย์ทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์ไทย
คณะศิลปปะนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- อาจารย์สุเมธ สุขสวัสดิ์ อาจารย์สอนวิชาดุริยางค์ไทย (เครื่องสาย)
วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

2.4 กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (โขน
ยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวง
วัฒนธรรม
- อาจารย์ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- อาจารย์ ดร.สุรัตน์ จงดา ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

3. การสังเกต

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เข้าสังเกตโดยตรงจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้รับคัดเลือกให้แสดงเป็น สาวคำเจ็ด ผู้ดำเนินเรื่องราวของละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

3.2.1 เข้าสังเกต การถ่ายทอดกระบวนการทำต่างๆของตัวละคร จากนาฏศิลป์เป็นต้นแบบถ่ายทอดสู่ศิษย์ผู้ได้รับการคัดเลือก

3.2.2 ชมวีดิทัศน์บันทึกการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

3.2.2.1 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ. 2527

3.2.2.2 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ปีพ.ศ. 2534

3.2.2.3 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ณ เรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีพ.ศ.2550

3.2.2.4 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ณ หอประชุมคุรุสภา ปีพ.ศ. 2550

3.2.2.5 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2555

3.2.2.6 การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ณ วัดโพธิ์ราชวรวิหาร จังหวัดราชบุรี ปีพ.ศ. 2558

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตรวจสอบและทำการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อหาคำประกอบการแสดงของละครเรื่องสาวเครือฟ้า ทางวิทยาลัยนาฏศิลป์ รวมทั้งแบบแผนการแสดง ของตัวนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า

5. การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอรูปแบบผลการวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตการวิจัย
- 1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย
- 1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ
- 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- 1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 ประวัติละครร้อง
- 2.2 วรรณกรรมเรื่อง มาตามบัตเตอร์ฟลาย
- 2.3 วรรณกรรมเรื่อง สาวเครือฟ้า
- 2.4 ประวัติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า
 - 2.4.1 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
 - 2.4.2 เจ้าจอมมารดาเขียน
 - 2.4.3 หม่อมต่วนศรี วรวรรณ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 องค์ประกอบละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า

- 3.1 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า
 - 3.1.1 เนื้อเรื่องละครสาวเครือฟ้า
 - 3.1.2 ตัวละคร
 - 3.1.3 วิธีคัดเลือกผู้แสดง
 - 3.1.4 การสืบทอด

3.2 องค์ประกอบการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

3.2.1 บทละคร

3.2.2 ขั้นตอนการแสดง

3.2.3 ดนตรีและทำนองเพลง

3.2.4 เครื่องแต่งกาย

3.2.5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

3.2.6 ฉาก

บทที่ 4 แบบแผนการแสดงของ สาวเครือฟ้า

4.1 บทกั๊ว

4.2 บทรัก

4.3 บทลาจาก

4.4 บทโกรธ

4.5 บทชมโฉม

4.6 บทโศกเศร้า เสียใจ

บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ละครเรื่อง คือ การละครอย่างหนึ่ง ผู้แสดงร้องเอง และรับโดยลูกคู่ มีวงดนตรีประกอบการแสดงละคร ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลง

นางเอก คือ ตัวละครผู้หญิงที่มีความโดดเด่นในเรื่องของบทบาท เป็นตัวละครเอกของเรื่อง จะเล่นคู่กับพระเอก และมีคุณงามความดี

บทแต่งตัว คือบทบาทหนึ่งในการอาบน้ำและแต่งตัว โดยลักษณะคำประพันธ์จะบรรยายวิธีการอาบน้ำ และวิธีการใส่เครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งลำดับในการสวมเครื่องประดับ ผู้แสดงจะทำท่าทางตามคำประพันธ์

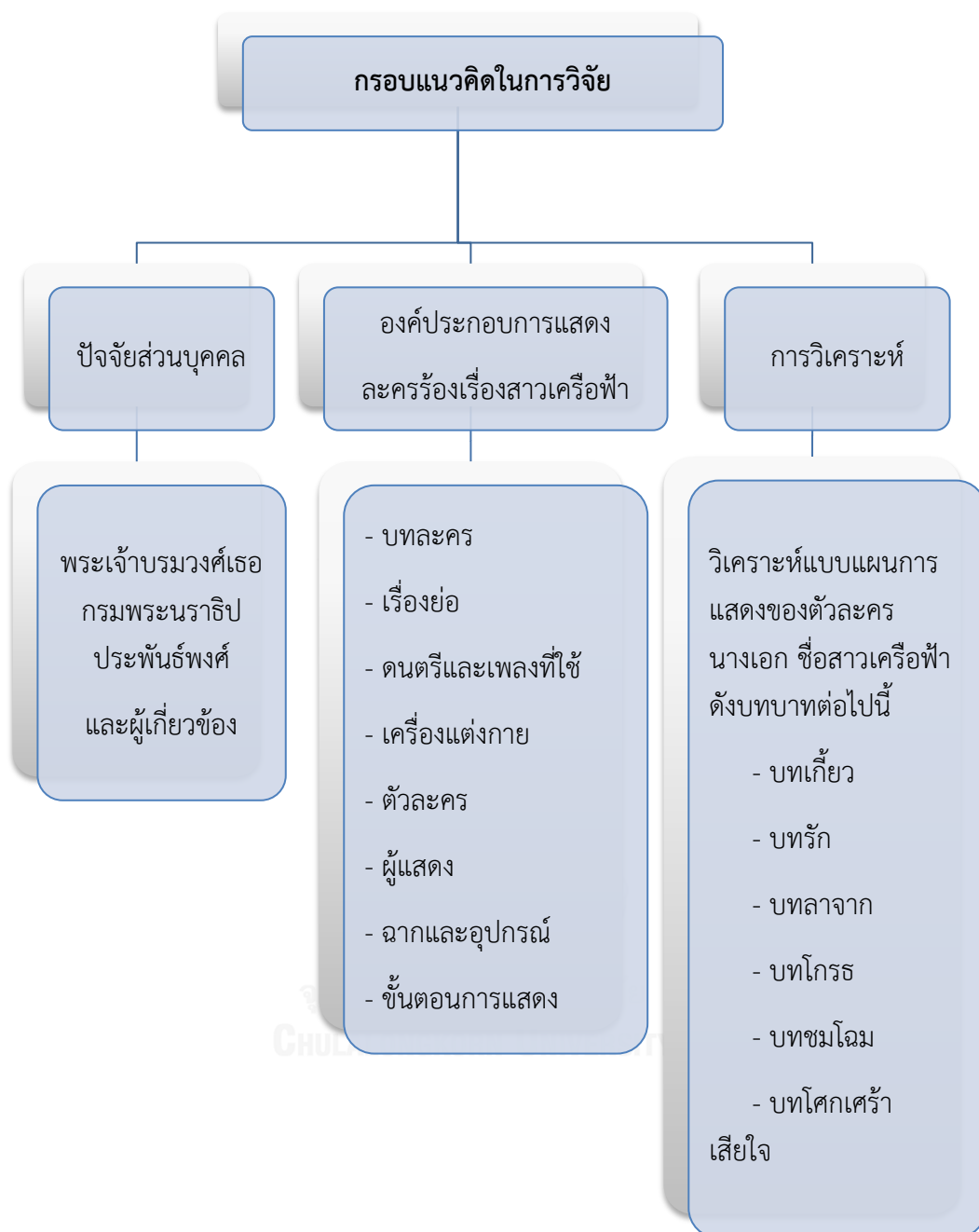
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบประวัติการแสดงละครเรื่องนางเครือฟ้า ที่สืบทอดมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงปัจจุบัน
2. ได้จารีตการแสดงละครของตัวนางเอก ในศิลปะการแสดงของไทย
3. เพื่อนำองค์ความรู้มาเป็นแบบแผนในการใช้อ้างอิงด้านการสอน การแสดง และการวิจัย

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีแนวทางในการวิจัย การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา และนำผลที่ได้มาสร้างกรอบแนวคิด ดังนี้

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งประวัติบุคคลสำคัญที่ได้สืบทอดละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า โดยสามารถแบ่งเนื้อหาออกได้ดังนี้

- 2.1 ประวัติละครเรื่อง
- 2.2 วรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย
- 2.3 วรรณกรรมเรื่องนางสาวเครือฟ้า
- 2.4 ประวัติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า
 - 2.4.1 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
 - 2.4.2 เจ้าจอมมารดาเขียน
 - 2.4.3 หม่อมต่วนศรี วรวรรณ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ละครเรื่อง

ละครเรื่อง คือ ละครชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงปีพ.ศ. 2448⁴ มีลักษณะการดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลง ผสมการเจรจาเล็กน้อย คือ ตัวละครจะต้องร้องเพลงเองกล่าวถึงคำพูดของตนเอง ส่วนในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครลูกคู่จะเป็นผู้ร้องให้ โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง เครื่องแต่งกายแต่งแบบสามัญชน ฉากเป็นการสร้างฉากขึ้นเพื่อให้เกิดความสมจริง มีการเปลี่ยนฉากตามเนื้อเรื่อง ที่แสดง ท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดงละครเป็นท่าทางแบบสามัญชนซึ่งได้รับการปรุงแต่งให้เกิด

⁴ ชัยนตี อนันตกุล, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางสุดจิตต์ ดุริยประณีต อนันตกุล ฌณาปนสถาน กรมตำรวจ วัดตรีทศเทพวรวิหาร (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานาสีพิมพ์, 2556), หน้า 236.

ความงามอย่างประณีตแต่ไม่ถึงขั้นเป็นท่ารำ ละครร้องเกิดขึ้นจากการริเริ่มของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้จำเอารูปแบบของการแสดง ละครบั้งสาววัน อุปรากร และละคร ดึกดำบรรพ์⁵ มาผสมผสาน ปรับปรุงให้เป็นละครชนิดใหม่ขึ้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงได้ความคิด มาจากละครบั้งสาววันของมลายู ดังปรากฏในลายพระหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในสาส์นสมเด็จพระเจ้า

“...เมื่อ ร.ศ.109 (พ.ศ.2434) สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จไปประพาส เลียบรอบแหลมมลายู เวลาประทับอยู่ ณ เมืองไทรบุรี เจ้าพระยาไทรทาละคร มลายูซึ่งเพิ่งมีคนประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เรียกว่า “บั้งสาววัน” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Malay Opera มาเล่นถวายทอดพระเนตร ต่อนั้นมาอีกหลายปีพวกละครบั้งสาว วันนั้นเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ โรงที่เล่นอยู่ข้างวังบูรพาใกล้บ้านเก่าของหม่อมฉัน [...] และละครบั้งสาววันนั้นเองที่กรมพระนราธิปเอาไปคิดแก้ไขไปเป็นอย่าง “ละคร ร้อง” เล่นที่โรงปรีดาลัย แล้วคนอื่นเช่นแม่ขุนนาคเป็นต้นเอาอย่างไรไปเล่น แต่คน ทั้งหลายแม้จนเซอร์โฮล์เซียร์รอสปี ราชทูตอังกฤษแสดงปาฐกถาที่สมาคมโรตารี เมื่อเร็วๆนี้ ยกย่องว่าละครร้องเป็นของกรมพระนราธิปทรงริเริ่ม หามีใครรู้ไม่ว่าท่าน ได้เค้ามาจากละครบั้งสาววัน มลายู”⁶

ส่วนหลักฐานอื่นที่เข้าใจว่าเลียนแบบมาจากละครโอเปร่า สืบเนื่องจากเจ้าพระยาเทเวศร์ วงษ์วิวัฒน์ และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ได้จัดสร้างละครรูปแบบใหม่ขึ้น มีลักษณะให้ผู้แสดงร้องเองและรำเอง ผู้แสดงร้องโต้ตอบกัน มีการสร้างฉาก เปลี่ยนฉากตาม เนื้อเรื่องที่ แสดง มีแสง สีเสียง เพื่อให้ดูสมจริง โดยได้เลียนแบบมาจากละครโอเปร่า เรียกตามชื่อโรงละครว่า ละครดึกดำบรรพ์ ละครดึกดำบรรพ์นี้ได้รับความนิยมมาก และลักษณะของละครร้องของ

⁵ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 5(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554), หน้า156.

⁶ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, สาส์นสมเด็จพระ เล่มที่ 17, หน้า 118. อ้างถึงใน เสาวณิต วิงวอน, วรรณคดีการแสดง กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2555), หน้า 121.

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ก็มีส่วนที่เหมือนกับละครดึกดำบรรพ์ คือผู้แสดงร้องโต้ตอบกันเอง มีการสร้างฉากเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง เพียงแต่ตัดทำร่าออกเท่านั้น

ละครเรื่องนี้จัดแสดงขึ้นครั้งแรก ณ โรงละครวิมานนฤมิตร ในปีพ.ศ.2449 แสดงเรื่อง “โง่เข้”⁷ ต่อมาปีพ.ศ.2451 ได้แสดงละครเรื่อง “อาหารบราตรี” ฆวดแก้วเจียรระโน ตึกตายอดรัก” คณะละครนฤมิตร แสดงละครเรื่องและละครพูดสลับลำได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงนำเอานิยายต่างประเทศมาดัดแปลงและปรับปรุงให้เป็นภาษาไทย และนำมาเล่นเป็นละครสมัยใหม่เกิดความคลั่งไคล้ในละครเป็นอย่างมาก คณะละครนฤมิตร แสดงละครมาได้สักระยะหนึ่งโรงละครวิมานนฤมิตรเกิดไฟไหม้ขึ้น เผาผลาญเอาเครื่องละคร เครื่องดนตรีและฉากไปทั้งหมด ทำให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอมมารดาเขียน (คุณเขียนอิเหนา) และหม่อมหลวงต่วนศรี วรวรรณ จำเป็นต้องหยุดงานละครทั้งหมดไว้

ขณะเดียวกันเมื่อปี พ.ศ.2550 ในพระวังสวนดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จกลับจากประพาสยุโรป และทรงริเริ่มให้ปลูกต้นไม้ภายในบริเวณพระราชวังสวนดุสิต โดยมีไม้ดอกไม้ผลมากมาย แต่มีต้นลิ้นจี่ต้นหนึ่งโตเต็มที่แล้วแต่ยังไม่ออกผล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงบนต่อเทวดาไว้ว่า “ถ้าลิ้นจี่มีลูกเมื่อใดจะหาคณะละครหม่อมต่วนมาแสดงทำขวัญ”⁹ ครั้นทรงทราบว่ละครหม่อมต่วนเลิกเล่นเสียแล้วก็เกิดปัญหาขัดข้อง แต่หากมีความจำเป็นที่ต้องทรงแก้บน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำรัสต่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ว่า “ต้องจัดให้มีขึ้นใหม่ มิฉะนั้นจะไม่สมดังที่ตรัสไว้”¹⁰ ทั้งนี้พระองค์จะเป็นผู้อุปถัมภ์ด้วยพระองค์เอง จึงเป็นผลให้เกิดละครหลวงนฤมิตรขึ้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอม

⁷ ชัยนตี อนันตกุล, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางสุดจิตต์ ดุริยประณีต อนันตกุล ณ ฌาปนสถาน กรมตำรวจ วัดตรีทศเทพวรวิหาร (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานาสีพิมพ์, 2556), หน้า 236.

⁸ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554), หน้า 158.

⁹ เนียนศิริ ตาละลักษมณ์, พระประวัติและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชาพานิชย์, 2522), หน้า 46.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 46.

มารดาเขียน และหม่อมหลวงต่วนศรี วรวรรณ ได้ทำการปรึกษากันแล้วได้ข้อสรุปนำละครพันทาง เรื่องพระลอเข้าไปถวาย มีเนื้อเรื่องเริ่มจากพระลอข้ามแม่น้ำกาหลงจนถึงพระลอเข้าสวนเมืองสรอง¹¹ หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรการแสดงครั้งนั้น ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ต่างๆก็ล้วนแต่นิยมชมชอบละครของหม่อมต่วนเป็นอย่างยิ่ง ชาววังต่างเรียกร้องให้ละครของหม่อมหลวงต่วนจัดแสดงอีก จนสุดท้ายก็ได้จัดละคร ร้องเรื่องสาวเครือฟ้าเข้าไปแสดงถวายในพระราชวังดุสิต ในงานตรุษสงกรานต์ นับเป็นการก่อให้เกิด ละครร้องครั้งใหม่อีกครั้ง

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้ทรงสร้างโรงละครขึ้นใหม่ ขึ้นที่วังแพรงนราของพระองค์ ประทานชื่อว่า “โรงละครปริตาลัย” ตั้งอยู่บนถนนเฟื่องนคร เปิดแสดงให้ ประชาชนซื้อตั๋วเข้าชม แสดงเฉพาะเวลากลางคืน วันเสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น มีการแสดงละคร สมัยใหม่หลายเรื่อง เป็นที่นิยมยิ่งนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงใช้ละครของโรงละครปริตาลัย แสดงเพื่อต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ดังปรากฏในสำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชทานกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ลงวันที่ 14 สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก 127 ว่า

“ ถึงกรมพระนราธิป

จะหาละครเสียปานนี้ ดูกโยฮันอัลเยอร์ชเรินด์ เมืองบรานสวิก ซึ่งเป็นพระ สหายอย่างดีของฉันทน์ กำหนดจะเข้ามาเป็นการเยี่ยมตบในเดือนมกราคมนี้ จึงขอ บอกหาละคร หวังว่าจะหาอุปที่เจริญทางพระราชไมตรี ดูกที่ปริตาลัยได้เข้าที่กว่าไป หามามี จึงขอบอกไว้เสียแต่เนิ่นๆจะได้มีเวลาคิด

สยามมินทร์ ”¹²

¹¹ มณิศา วศินารมณ, “นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 2.

¹² สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชทานกรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์ กับโคลงกลอนพระโอวาทแลพระพรซึ่งพระชนกทรงอำนวยการแก่พระนางเธอ ลักขมีลาวัลย์ (ม.ป.ท.,2474), หน้า 27.

เห็นได้ว่าละครของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์เป็นที่นิยมมากในสมัยนั้น แต่ละครที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของละครปรีดาภัย ได้แก่ ละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ลักษณะละครเรื่องแบบปรีดาภัย คือ เป็นการแสดงบนเวทีตามท้องเรื่อง ชูเนติกรรมมาตราได้กล่าวถึงฉากในโรงละครปรีดาภัยไว้ว่า

“โรงละครปรีดาภัย ถนนแพรงนรา ใช้ฉากที่เรียกว่า “ฉากตั้ง” ทั้งสิ้น ฉากตั้งคือฉากที่ทำเป็นแผงแน่นหนามั่นคง แล้วมาตั้งประกอบกันเข้าเป็นรูปห้อง ด้านหลังมีหน้าต่าง ด้านซ้าย-ด้านขวามีประตูเข้าออกได้เหมือนจริง จะเป็นห้องเรือโบราณหรือตึกสมัยใหม่ ก็ดูเหมือนของจริงทั้งนั้น มีฉากประกอบด้านหลังสุด เช่น สมมุติจะเปิดหน้าต่างออกไปก็เห็นต้นไม้จริงๆ เห็นตึกหรือหลังคาบ้านไกลๆ ฉากสวน ฉากป่า ฉากถนนก็เห็นต้นไม้ บ้านเรือนจากซ้าย-ขวา ซึ่งต่อออกมาก็เป็นถนน ส่วนเครื่องแต่งกายฉากต่างๆ ก็แต่งตั้งให้เหมาะสมกับฉากนั้นๆ ตามสมัยจริงๆ ฉากตั้งนี้เป็นแบบฉบับของละครเรื่องแท้ๆ คือให้ดูทุกอย่างเป็นเหมือนของจริงตามลักษณะธรรมชาติของชาวบ้าน”¹³

ทั้งนิยมให้มีระบำหรือจำวอดออกมาแสดงสลับฉาก วิธีการดำเนินเรื่องคือดำเนินเรื่องด้วยการร้อง ตัวละครจะต้องร้องเองโดยมีลูกคู่คอยร้องรับในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดและมีข้ออุลลอลตาม ใช้วงปี่พาทย์หรือวงมโหรีบรรเลง ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน ท่าทางที่ใช้สำหรับแสดงจะเป็นท่าทางกิริยาของมนุษย์ตามธรรมชาติ ไม่ทำท่าอย่างเช่นละคร เรียกว่าละครกำแบ¹⁴ เรื่องที่ใช้แสดงละครเรื่องแบบปรีดาภัยนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงพระนิพนธ์ไว้กว่า 400 เรื่อง¹⁵ ยกตัวอย่างเช่น

¹³ กาญจนาคพันธ์, กรุงเทพเมื่อ 70 ปีก่อน (กรุงเทพมหานคร: เรื่องศิลป์การพิมพ์, 2524), หน้า 377-378. อ้างถึงใน สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏศิลป์รัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554), หน้า160.

¹⁴ พูนพิศ อมาตยกุล, เพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ จากศาสนสมเด็จ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552), หน้า 206.

¹⁵ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏศิลป์รัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554), หน้า161.

“กระท่อมดินเปื้อนเยื่อ กินดิบ กำกังกำเกวียน ชี้หึ่งถึงดี คาราคาซัง คำหมอเทวดา คนทเล จี๊กะแหล่น จูบของคนยาก ชูโชค บรมะหึ่ง แปลงกาย ฆะอืดฆะอม ผู้ร้ายกลับบ้าน พิไยกรรมกะน้ำใจ มะนิลาลอตเตอร์ มีตรประเสริฐ รับฝากอนุชา ลับลมคมใน ลากหาย หลงกล สมองคุณ สายขนวน สาวเครือแมวพันธุกรรม สิบรู้ไม่เท่าเจน สุดสกุล แสนแสบ [...]”¹⁶

เป็นที่สังเกตได้ว่า ละครร้องของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในสมัยนั้น เนื่องด้วยมีละครให้เลือกเล่นเป็นร้อยๆเรื่อง มีเอกลักษณ์ที่เป็นของละครร้องที่ไม่ซ้ำกับละครอื่นๆ มีความทันสมัยน่าชมเป็นอย่างยิ่ง ละครร้องคณะปรีดาวัลย์ได้รับความนิยมมาเรื่อยๆจนถึงปีพ.ศ.2456 ได้หยุดการแสดงลง และได้เกิดคณะละครขึ้นใหม่ ได้แก่ คณะปราโมทย์ คณะปราโมทย์ เมืองและคณะฉวนเวียง ทั้ง 3 คณะเป็นคณะละครที่แสดงละครตามแบบฉบับของละครปรีดาวัลย์ มีการปรับเปลี่ยนบทละครไปบ้าง ต่อมาละครร้องเป็นที่แพร่หลายในสังคมมาก จึงมีคณะละครเกิดขึ้นมาอีกมากในสมัยนั้น เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีความสนพระราชหฤทัยในด้านการละครเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครร้องขึ้นหลายเรื่อง ลักษณะละครร้องของพระองค์จะแตกต่างออกไปจากละครร้องแบบปรีดาวัลย์ กล่าวคือละครร้องของรัชกาลที่ 6 จะเป็นละครร้องล้วนๆ ไม่มีบทพูดแทรกเลย เลียนแบบมาจากละครโอเปร่าของตะวันตก และพระองค์ท่านได้ปรับให้มีความสอดคล้องกับละครของไทย ลักษณะที่สำคัญคือตัวละครจะต้องร้องบทเองทั้งหมด ไม่มีลูกคู่ร้องรับหรือช่วยร้อง ทรงแสดงทัศนะไว้ว่า “ไม่ควรมีลูกคู่สำหรับละครชั้นดี การแทรกลูกคู่ก็เท่ากับการเล่นนอกบทให้ผู้ดูเข้าใจนั่นเอง นอกจากนั้นลูกคู่ก็มาช่วยร้องแข่งกับคนแสดงให้เซ็งแซ่ น่ารำคาญด้วย”¹⁷ ตัวละครใช้ท่าทางแบบสามัญชน หรืออาจมีการรำแทรกบ้าง การแต่งกายแต่งอย่างพื้นทาง มีการเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง ใช้วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดง ละครเรื่องสาวตรี เป็นละครที่แสดงยากและมีชื่อเสียงที่สุดของพระองค์ท่าน เห็นได้ว่าละครร้องมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆตามกาลเวลา เพื่อให้การละครนั้นเข้ากับยุคสมัยและสามารถดึงดูดผู้ชมให้สนใจในละครร้อง ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบละครร้อง ทั้ง 2 แบบได้ออกดังตารางต่อไปนี้

¹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า161.

¹⁷ เสาวณิต วิงวอน, วรรณคดีการแสดง (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2555), หน้า 118.

ตารางที่ 1 : ตารางเปรียบเทียบระหว่าง ละครร้องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ ละครร้องของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

องค์ประกอบ	ละครร้อง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว	ละครร้อง ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
วิธีการดำเนินเรื่อง	ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลงของตัวละคร ไม่มีลูกคู่ร้องรับหรือช่วยเหลือในการดำเนินเรื่อง มีการร้องเดี่ยว ร้องคู่ ร้องหมู่และมีทำนองสวด	ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลงของตัวละคร ตัวละครร้องเพลงในบทที่เป็นคำพูดของตัวเอง มีลูกคู่ร้องรับหรือช่วยเหลือในการบรรยายความรู้สึกนึกคิด หรือบรรยายบรรยากาศรอบข้าง
ผู้แสดง	ใช้ชายจริงหญิงแท้	ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน แต่ตัวตลกสามารถใช้ผู้ชายแสดงได้
เครื่องดนตรี	ใช้วงปี่พาทย์ไม้ نرم	ใช้วงปี่พาทย์ไม้ نرم หากเล่นภาษาไทยก็จะใช้เครื่องภาษานั้นๆบรรเลงประกอบการแสดง
เครื่องแต่งกาย	แต่งแบบพื้นทาง	แต่งแบบพื้นทาง
ฉาก	เปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง เพื่อให้เกิดความสมจริง	ใช้ฉากตั้ง แบบโรงละครปรีดาลัย โดยฉากสามารถเปลี่ยนไปได้ตามท้องเรื่อง เพื่อเกิดความสมจริงมากขึ้น
สถานที่สำหรับแสดง	จัดแสดงที่โรงละคร หรือสถานที่ที่เป็นอาคารในร่มมีขนาดไม่กว้างนัก	โรงละครวิมานนฤมิตร พระราชวังสวนดุสิต โรงละครปรีดาลัย และโรงละครอื่นๆ ภายหลังจากที่โรงละครปรีดาลัยเลิกไปแล้ว

องค์ประกอบ	ละครเรื่อง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว	ละครเรื่อง ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
เรื่องที่ใช้แสดง	มิกาโต้ วังตี ตั้งจิตระคิดคลัง ศกุนตลา พระร่วง สาวิตรี พระเกียรติรถ	โธเบ้ อีสระแก่ตัว ขวดแก้วเจียรระโน ตุ๊กตายอดรัก สาวเครือฟ้า กระท่อม ดินเปียะ กินดิบ กำกังกาเกวียน ชี หึ่งถึงดี คาราคาซัง คำหมอมเทวดา คนทะเล จี๊กะแหล่น จูบของคนยาก ชู โชค บรมะหึ่ง แปลงกาย ฝะอืดผะ อม ผู้ร้ายกลับบ้าน พิไยกรรมกะ น้ำใจ มะนิลาลอดเตอริ้ มิตรประเส ริฐู้ รับฝากอนุชา ลับลมคมใน ลาก หาย หลงกล สนองคุณ สายขนวน สาวเครือฟ้าแมวพันธุกรรม สิบรู้ไม่ เท่าเจเน สุตสกุล แสนแสบ เป็นต้น

สรุปได้ว่าละครเรื่องเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้ริเริ่มคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงละครบังสาววัน ของมลายู ละครดึกดำบรรพ์ของไทย และละครโอเปร่าของยุโรปเข้าด้วยกัน ละครเรื่องมีลักษณะสำคัญคือ ผู้แสดงจะต้องร้องเองดำเนินเรื่องเอง ใช้ปีพาทย์ไม้นวมเป็นคนตรีรับ ทำทางที่ใช้เป็นกิริยาของสามัญชนที่ปรุงแต่งให้มีความงามแต่ยังคงลักษณะความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เครื่องแต่งกายที่ใช้เป็นเครื่องแต่งกายแบบพันทาง คือ ไม่ใส่เครื่องละครแต่งกายแบบสามัญชนทั่วไปแต่ทำให้สวยงามมากขึ้นเท่านั้น ฉากเป็นฉากที่สามารถเปลี่ยนได้ตามท้องเรื่อง เพื่อให้เกิดความสมจริงขึ้น ละครเรื่องสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. ละครเรื่องของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นละครเรื่องแบบมีลูกคู่ มีเจ้าจอมมารดาเขียน เป็นผู้ดูแลเรื่องทำทางประกอบการแสดง มีหม่อมต่วนศรี วรวรรณ เป็นผู้ดูแลเรื่องเพลง ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลง ผสมการเจรจาเล็กน้อย คือ ตัวละครจะต้องร้องเพลงเองกล่าวถึงคำพูดของตนเอง ส่วนในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครลูกคู่จะเป็น

ผู้ร้องให้ โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน แสดงที่ โรงละครวิมานนฤมิตรและโรงละครปริตาลัย ฉากเป็นฉากตั้ง สามารถเปลี่ยนฉากไปตามเนื้อเรื่องที่ แสดง ละครที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดคือละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครร้อง สลับพูด”

2. ละครร้องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นละครร้อง แบบไม่มีลูกคู่ เป็นละครที่ได้รับอิทธิพลมาจากละครโอเปร่าโดยตรง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลงมาเป็นละครร้องแบบไทย โดยตัวละครจะดำเนินเรื่องด้วยการร้องล้วนๆ ไม่มี บทเจรจาแทรกอยู่เลย ท่าทางที่ใช้และเครื่องแต่งกายก็เป็นแบบสามัญชน ฉากสามารถเปลี่ยนได้ตาม ท้องเรื่องเพื่อเกิดความสมจริงมากขึ้น ใช้ชายจริงหญิงแท้ในการแสดง บทละครเป็นเรื่องที่ดัดแปลงมา จากละครรำ ละครพูด และนิทานมหากาพย์ของอินเดีย ละครที่โด่งดังมากที่สุดคือละครร้องเรื่อง สาวตรี เรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครร้องล้วนๆ”

2.2 วรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย¹⁸

มาตามบัตเตอร์ฟลาย (Madama Butterfly) เป็นอุปรากรความยาว 3 องก์ บทประพันธ์ ตั้งเดิมมี 2 องก์ ประพันธ์โดย จาโกโม ปุซซินี คีตกวีชาวอิตาลี ซึ่งบทละครที่ปุซซินีนี้้นำมาดัดแปลง มากจากนวนิยายอเมริกันของจอห์น ลูเธอร์ ลอง อีกต่อหนึ่ง คำร้องโดยลุยจี อิลลิ เปิดการแสดงครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1904 ณ โรงละคร ลา สกาลาในมหานครมิลาโน ประเทศอิตาลี เนื้อหากล่าวถึง เรื่องราวโศกนาฏกรรมความรักระหว่างหญิงสาวชาวญี่ปุ่นกับนายทหารเรือชาวอเมริกัน

ณ เมืองนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่นดินแดนแห่งซากุระและภูเขาไฟฟูจิที่สวยงามชวนให้หลงใหล อยากรมาเยี่ยมชม ผู้คนมากมายต่างก็ข้ามน้ำข้ามทะเลมาแสวงหาความงามทางธรรมชาติ ศิลปะการแสดง หรือแม้กระทั่งสาวงาม นายทหารเรืออเมริกันชื่อเบนจามิน แพรงกิน พิงเคอร์ตัน เดินทางมากับเรือ USS Abraham Lincoln และคณะเพื่อประจำการที่เมืองนางาซากิ เป็นหนุ่ม เจ้าสำราญ พรั่งพร้อมไปทั้งหน้าตาและฐานะที่ร่ำรวย ส่วนเธอหญิงสาวผู้บริสุทธิ์ซึ่งดงามดั่งซากุระผลิบานชื่อโจโจ้ซัง เป็นลูกสาวของชามูไรผู้หนึ่งที่ล่วงลับไปแล้ว ครอบครัวของเธอก็ยากจนในทันทีเมื่อพ่อเธอสิ้น ชีวิตเธอต้องเปลี่ยนไปเธอเกือบจะถูกขายให้กับคนใจร้ายแต่ด้วยความที่โชคเข้าข้างเธอได้พบ

¹⁸ อทิตยา จันปรง, **Madame Butterfly Night** [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2558. แหล่งที่มา <http://writer.dek-d.com/sailovesall/story/view.php?id=1012076>

กับชีวิตใหม่ที่มีความสุขมากกว่าเดิมเธอได้อยู่กับเจ้าของสำนักเกอิชาเธอก็ตั้งใจอยู่กับเจ้าของสำนักเกอิชาเพื่อฝึกอาชีพเกอิชาและตอบแทนบุญคุณ ทั้งสองได้พบกันในงานเลี้ยงต้อนรับที่โรงน้ำชา จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความรักแต่ด้วยความสาวและสวยจึงมีชายหนุ่มมากมายหมายปองอยู่และเธอยังเป็นที่ต้องตาต้องใจกับเจ้าชายยามาโดริ แต่ด้วยความที่เป็นสุภาพบุรุษเต็มตัวจึงแสดงความจริงจังทุกอย่างไม่เอาความเป็นใหญ่มาเอาตัวเธอไป ไม่นานนายทหารเรือกับสาวเกอิชาก็สานสัมพันธ์กันจนตัดสินใจแต่งงานกันแต่ด้วยฝ่ายหญิงไม่ยอมรับจึงโดนทางบ้านขับไล่ออกมา ชูชุกิสาวรับใช้ในสำนักเกอิชาที่เป็นคนสนิทของโจโจ้ซังที่อยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เด็ก เธอมาอยู่รับใช้ไม่ยอมไปไหนเพราะรักและห่วงโจโจ้ซังมากจึงขอติดตามมาด้วยที่งานต้องมาอยู่ที่บ้านพักหลังเขากับนายทหารกันสามคนแต่เนื่องจากทางกองทัพมีหมายเรียกตัวฟิงเคอร์ตันไปราชการด่วนจึงกลับต้องไปในทันที ในขณะที่นั้นโจโจ้ซังก็ตั้งท้องได้ 2 เดือน ฟิงเคอร์ตันบอกว่าภายในสามปีเขาจะกลับมาอยู่กับครอบครัว บอกให้เธอรอ การรอคอยนานแสนนานดอกซากุระผลิบานจนร่วงเหลือแต่ต้นผ่านมานานกว่าห้าปีแล้วก็ไม่กลับมาจนเธอคลอดลูกชายโดยมีชูชุกิมาช่วยเลี้ยงจนได้อายุห้าขวบพอดี และการรอคอยก็สิ้นสุดลง เธอและลูกได้รับจดหมายทางไกลบอกว่าฟิงเคอร์ตันกลับมาแล้ว เมื่อถึงเวลาโจโจ้ซังได้ทราบข่าวก็จัดบ้านอย่างดีเอาดอกไม้มาประดับบ้านอย่างสวยงามและไม่ลืมที่จะเอาธงและตุ๊กตาอเมริกามาให้ลูกถือ เธอให้ชูชุกิออกไปรับฟิงเคอร์ตันเองเนื่องจากจะทำอาหารต้อนรับ เมื่อถึงท่าเรือชูชุกิถึงกับอึ้งเพราะนายทหารฟิงเคอร์ตันที่เป็นสามีของเจ้านายเธอไม่ได้กลับมาคนเดียวแต่กลับมีหญิงสาวผมทองควงแขนกันมาพร้อมกับลูกชายอายุสองขวบด้วย ชูชุกิพูดไม่ออกแต่ก็ได้แต่นำทางจนถึงบ้านที่จัดเตรียมไว้เป็นอย่างดี เมื่อถึงบ้านทุกอย่างถูกจัดเตรียมไว้ครบโจโจ้ซังสวมใส่กิโมโนสีขาวสะอาดเหมือนลูกชายนั่งรออย่างใจจดใจจ่อเมื่อประตูห้องโถงเปิดออก โจโจ้ซังก็อึ้งทันทีที่เห็นสามีของตัวเองควงผู้หญิงต่างชาติและลูกชายมาแทนที่จะมาคนเดียว ที่ฟิงเคอร์ตันมาเพื่อที่จะมาขอลูกชายของเธอไปอยู่อเมริกาด้วย เธอพูดไม่ออกได้แต่นั่งก้มหน้าร้องไห้เสียบๆแล้วลุกเดินไปจัดกระเป๋าให้ลูกชายแล้วส่งให้ฟิงเคอร์ตันไป เธอกอดลูกชายเป็นครั้งสุดท้ายลูกของเธอก็ถูกฟิงเคอร์ตันอุ้มไป โจโจ้ซังได้แต่ยืนร้องไห้อยู่หน้าบ้านชูชุกิที่เห็นเป็นคนแรกก็มาช่วยปลอบใจแต่เธอก็ปฏิเสธไปว่าเธออยู่ได้จึงให้เธอไปพักผ่อน

โจโจ้ซังเดินตรงไปที่ห้องนอนของตัวเองพร้อมรำพึงรำพันถึงความล้มเหลวในชีวิตของเธอ และเธอก็ซึกมีดของพ่อเธอที่เป็นขามูไรที่จบชีวิตโดยการหาราศีริตตัวเอง ในตอนนี้เธอก็คงจะเหมือนกับพ่อของตัวเองในตอนนั้นเธอก็กล่าวคำสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าอย่าให้เกิดมาบนแผ่นดินผืนนี้อีกและ

อย่าได้พบเจอกับฟิงเคอร์ตันอีกไม่ว่าชาตินี้หรือชาติไหนและพูดถึงลูกชายตัวเองว่าถ้าเรามีวาสนาจะเป็นแม่ลูกกันอีกแม่รักมาก จบประโยคเธอได้เอามัดเล่มนั้นแทงไปหัวใจทันที เสียงมีดหล่นเธอก็สิ้นใจทันที ชูชุกีสาวรับใช้ได้ยินเสียงจึงวิ่งมาดูก็พบว่าตอนนี้โจ้ซังได้ตายไปแล้วเธอร้องไห้ครั้งสุดท้ายเพื่อไปที่เรือของฟิงเคอร์ตันโชคดีที่เรือยังไม่ทันออกชูชุกีก็รีบไปบอกฟิงเคอร์ตันและลูกชายว่าโจ้ซังได้ทำการฮาราศิริตัวเองไปแล้วพวกเขาต้องวิ่งกลับไปที่บ้าน ร่างที่จมกองเลือดหลับไหลไปแบบไม่มีวันตื่นโจ้ซังจบชีวิตไปแล้ว ในวาระสุดท้ายก่อนที่จะออกจากแผ่นดินซากุระฟิงเคอร์ตัน ลูกชาย และภรรยาใหม่ได้ทำพิธีศพของเธออย่างสมเกียรติเมื่อจบพิธีพวกเขาจึงนั่งเรือและนำลูกชายของโจ้ซังกลับอเมริกาทันที เหลือแค่ชูชุกีที่จะขอยู่ที่บ้านนี้ต่อไป ข่าวการตายของโจ้ซังไปถึงญาติพี่น้องและเจ้าชายยามาโดริต่างพากันเศร้าเสียใจ เจ้าชายได้มาหาชูชุกีที่บ้านและบอกให้พาตนไปที่หลุมฝังศพของโจ้ซังเจ้าชายได้สาบานว่า จะคอยเจ้าไปทุกชาติไม่ว่าชาติไหนขอให้ซักครั้งเจ้ารักข้าบ้าง ผ่านไปหลายสิบปี ชูชุกีก็ป่วยเนื่องจากเป็นไข้หนักแต่ไม่มีใครรู้เธอจึงตายในบ้านของเจ้านายเธออย่างสงบ ส่วนเจ้าชายยามาโดริก็ได้เสียชีวิตลงด้วยโรคชรา

2.3 วรรณกรรมเรื่องสาวเครือฟ้า

สาวเครือฟ้าเป็นสาวกำพร้า อาศัยอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ โดยมีสาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสนและแม่เฒ่าบุญตรูอยู่ด้วย สาวเครือฟ้ามีสาวคำเจ็ดเป็นคนรับใช้ที่ซื่อสัตย์ ทั้ง 2 คนจะเดินเก็บดอกไม้ในสวนที่พ่อเฒ่าแม่เฒ่าปลูกไว้นำไปขายในเมืองเพื่อหาเลี้ยงชีพ สาวเครือฟ้าเป็นหญิงสาวรูปงาม ทั้งภายนอกและภายใน อยู่มาวันหนึ่งพระรามพลพ่าย เป็นผู้ตีในเมืองเชียงใหม่ได้พาร้อยตรีพร้อมเที่ยวชมเมือง และได้พบกับสาวเครือฟ้าเข้า จึงได้ถามพระรามพลพ่ายว่าสาวคนนั้นเป็นใคร ช่างสวยถูกใจเหลือเกิน ร้อยตรีพร้อมหลงรักสาวเครือฟ้าตั้งแต่แรกพบ พระรามพลพ่ายได้แนะนำเพื่อชายของตนว่าเป็นนายร้อยมาจากกรุงเทพฯให้สาวเครือฟ้าได้รู้จัก ทั้งสองพูดคุยกอดกอด ทั้งสองจึงตกลงแต่งงานกัน เป็นที่ชื่นใจของพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและสาวคำเจ็ดเป็นอย่างยิ่ง ด้วยสาวเครือฟ้ายังไม่เคยมีคนรักมาก่อน จึงทำให้สาวเครือฟ้าหลงรัก เชื้อฟิงและเชิดชูร้อยตรีพร้อมเป็นยิ่งนัก ร้อยตรีพร้อมให้คำมั่นสัญญาแก่สาวเครือฟ้าว่าจะกลับไปจัดขันหมากมาสู่ขอให้รออยู่ที่เชียงใหม่นี้ พอถึงวันแต่งงานสาวคำเจ็ดจัดแจงเตรียมสำหรับอาหารหวานคาวอย่างพร้อมเพรียง รวมทั้งจัดขบวนพ่อน้ำเพื่อต้องรับร้อยตรีพร้อมและจัดการแต่งตัวให้สาวเครือฟ้าเป็นเจ้าสาวที่สวยงามยิ่งนัก เมื่อขบวนขันหมากของร้อยตรีพร้อมมาถึง พ่อเฒ่าแม่เฒ่าคำเจ็ดก็ต้อนรับอย่างสมศักดิ์ศรี ทั้งหมดช่วยกันต้อนรับแขกผู้มีเกียรติที่มางาน

ทั้งคุณหญิงโสภี พระรามพลพ่าย บรรดาเพื่อทหารของร้อยตรีพร้อม รวมทั้งชาวบ้านในละแวกนั้น เมื่อสาวเครือฟ้าแต่งตัวเสร็จก็ออกมาพบกับเจ้าบ่าว เป็นที่ตกตะลึงของคนทั้งงาน เพราะสาวเครือฟ้า นั้นมีความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง คำเจ็ดพาคู่บ่าวสาวมานั่งที่พร้อมที่จะจัดการพิธีการผูกข้อมือเพื่ออวยพร แก่บ่าวสาว ขณะนั้นมีตุ๊สี่ป้ายเดินมาและทำการทักท้วงการแต่งงานพูดคุยกับพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและสาว คำเจ็ดว่าวันนี้เป็นวันฤกษ์ยามไม่ดี ไม่ควรจัดการมงคลและตะโกนไล่สร้างความสับสนุ่นวายให้กับ แขกที่มาเยือนเป็นอย่างยิ่ง และสุดท้ายตุ๊สี่ป้ายได้กล่าวว่า ถ้าไม่เชื่อและยังคงจัดงานแต่งงานต่อนั้นจะ ทำให้สาวเครือฟ้าไม่มีความสุขไปตลอดชีวิต จากนั้นร้อยตรีพร้อมก็ได้ไล่ให้ตุ๊สี่ป้ายกลับไป แล้ว ดำเนินการงานแต่งงานดังเดิม ในงานแต่งงานสาวคำเจ็ดพ่อเฒ่าแม่เฒ่าดีใจเป็นอย่างยิ่งกล่าวอวยพรให้สาวเครือฟ้ามีความสุขฝากสาวเครือฟ้ากับร้อยตรีพร้อมให้ดูแล พอเสร็จงานพิธีก็ถึงช่วงเวลา ที่ บ่าวสาวจะเข้าห้องหอ ร้อยตรีพร้อมก็ยิวสาวเครือฟ้าจนยอมใจและพาไปพักผ่อน ส่วนสาวคำเจ็ดก็ จัดแจงเก็บกวาดบ้านให้เรียบร้อย

สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมมีลูกชายด้วยกัน 1 คน ชื่อว่าพ่อแดง สาวเครือฟ้าปฏิบัติ หน้าที่แม่และภรรยาที่ดีมาโดยตลอด ทั้งครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข โดยมีสาวคำเจ็ดคอยรับใช้ อยู่ตลอดเวลา อยู่มาวันหนึ่ง มีหนังสือราชการส่งมาถึงร้อยตรีพร้อมให้กลับไปปฏิบัติราชการลับที่ กรุงเทพฯโดยด่วน ร้อยตรีพร้อมทั้งรักและสงสารภรรยาของตนจึงตั้งใจปกปิดเป็นความลับ ไม่อยาก บอกให้สาวเครือฟ้ากังวลใจ และด้วยความที่เป็นภรรยาที่ดีปรนนิบัติสามีอย่างดีและซื่อสัตย์มาโดย ตลอด ทำให้สาวเครือฟ้าก็สังเกตเห็นความผิดปกติในสีหน้าของสามี และรีบเร่งให้เล่าเรื่องไม่สบายใจให้ นางฟังเพื่อที่จะช่วยกันคลายความทุกข์เศร้าทั้งหลาย ร้อยตรีพร้อมทนการรบเร้าของภรรยาไม่ไหวจึง เล่าความทั้งหมดให้ฟังว่าตนจำเป็นต้องไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ ไม่รู้ว่าจะได้กลับมาเชียงใหม่เมื่อใด การนี้ทำให้สาวเครือฟ้าโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมาก ทั้งความเป็นห่วงความคิดถึงและรักมาก ก่อนการ จากลาร้อยตรีพร้อมได้ให้สาวคำเจ็ดไปหยิบเอาสายสิญจน์มาผูกข้อมือสาวเครือฟ้าและพ่อแดง เพื่อเรียก ขวัญและกำลังใจให้รอพ่ออยู่ที่นี้ และสัญญาว่าเมื่อเสร็จภารกิจจะรีบกลับมาหาลูกและภรรยาอย่างไม่ รีรอ ร้อยตรีพร้อมให้คำมั่นสัญญาต่อสาวเครือฟ้า และจำใจต้องจากไป ด้วยความรักและคิดถึงสามี สาวเครือฟ้าได้เรียกร้อยตรีพร้อมเอาไว้แล้ววิ่งเข้าโฝกอดและร้องไห้คร่ำครวญไม่ต้องการให้จากไป ปลอ่ยผมลงมาและเช็ดที่เท้าของสามีเพื่อแสดงความรักและซื่อสัตย์ต่อคำสัญญาว่าจะรอการกลับมา เมื่อเช็ดเสร็จร้อยตรีพร้อมจำต้องยอมตัดใจจริงๆแล้วเดินจากไป สาวเครือฟ้าร้องไห้เศร้าโศกเสียใจ มากเป็นเวลานาน ทุกวันนางจะมาเฝ้ารอการกลับมาของสามี จนเวลาล่วงเลยผ่านไป พ่อแดงโตขึ้น

สาวเครือฟ้าและสาวคำเจ็ดก็ยังคงรอคอยการกลับมาของร้อยตรีพร้อม โดยออกมานั่งเล่นและรอฟังเสียงคนเดินผ่านไปมา วันหนึ่งสาวคำเจ็ดได้วิ่งตะโกนตกใจมาร้องเรียกสาวเครือฟ้าว่ามีคนมาเป็นขบวนใหญ่เขียว ทั้ง 2 คนดีใจใหญ่คิดว่าจะเป็นร้อยตรีพร้อม แต่ก็ต้องพบความผิดหวังเพราะเป็นขบวนของเจ้าสายน้ำผึ้ง เจ้านายเมืองลาว ที่ชอบพอสาวเครือฟ้าเป็นอย่างมาก เมื่อเจ้าสายน้ำผึ้งทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมแต่งงานกับสาวเครือฟ้ามีลูกด้วยกันแล้ว แล้วกลับไปทำงานที่กรุงเทพฯยังไม่กลับมา ก็ถือโอกาสมาบอกรักและขอให้สาวเครือฟ้าไปอยู่ด้วยกันตนเอง โดยจะเลี้ยงดูเป็นอย่างดี เจ้าสายน้ำผึ้งเป็นเชื้อสายเจ้านายจึงมีเงินทองมากมายพอที่จะเลี้ยงสาวเครือฟ้าให้สบายไปตลอดชีวิต แต่อย่างไรนั้นสาวเครือฟ้าไม่พอใจคำพูดของเจ้าสายน้ำผึ้ง และกล่าวโต้ตอบว่ามีผัวแล้ว อีกประเดี๋ยวร้อยตรีพร้อมก็จะกลับมาอยู่อย่างมีความสุข ขอให้เจ้าสายน้ำผึ้งอย่ามาระรานเลย ให้กลับไปเสียเถิดอย่ามาเสียเวลาพูดพร่ำอยู่เลย เจ้าสายน้ำผึ้งก็ยังดีอยู่เช่นนั้น สาวเครือฟ้าจึงสั่งให้สาวคำเจ็ดไล่เจ้าสายน้ำผึ้งให้กลับไปแล้วตนเองก็วิ่งหนีเข้าห้อง ร้องไห้แสดงความเศร้าโศกเสียใจทั้งคิดถึงสามี ทั้งถูกเหยียดหยามจากเจ้าสายน้ำผึ้ง

หลังจากเจ้าสายน้ำผึ้งกลับไป สาวเครือฟ้าก็เริ่มหวนใจตามคำพูดของเจ้าสายน้ำผึ้งกลัวว่าสามีจะไม่กลับมา เป็นอันกระวนกระวายใจอย่างมาก เริ่มกลัวว่าจะมีภัยอะไรเกิดขึ้นหรือไม่ หรือว่าร้อยตรีพร้อมจะไม่กลับมาแล้ว สาวเครือฟ้าได้แต่เฝ้ารอคอยทุกเช้าค่ำ ทุกวันๆไปเรื่อย ทั้งคิดถึงสามีทั้งสงสารลูก และแล้วสาวคำเจ็ดก็ได้ยินเสียงคนเดินมา และรีบวิ่งออกไปดูก็พบกับพระรามพลพ่าย สาวคำเจ็ดดีใจเป็นอย่างยิ่ง ร้องเรียกสาวเครือฟ้าดั่งลับบ้านให้ออกไปพบ แล้วเชิญพระรามพลพ่ายเข้ามาจิบน้ำชาพักผ่อนภายในเรือน พระรามพลพ่ายแจ้งข่าวดีกับสาวเครือฟ้าว่า ได้ยินข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังกลับมาที่เชียงใหม่ ตอนนี้อยู่ที่เมืองลำพูนแล้ว ให้สาวเครือฟ้ารีบจัดแจงเตรียมบ้านเตรียมอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับสามี รวมทั้งให้เลิกเศร้าโศกเสียใจได้แล้ว เพราะร้อยตรีพร้อมไม่ได้รับอันตรายใดๆ กำลังเร่งเดินทางมา เมื่อทราบข่าว สาวเครือฟ้าดีใจมากรีบเร่งตระเตรียมบ้านที่นอน ให้คำเจ็ดปิดกวาดเช็ดถู เอาดอกไม้หอมๆมาประดับตกแต่งให้สวยงาม รวมทั้งให้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ทำอาหารที่ร้อยตรีพร้อมชอบเท่านั้นเตรียมไว้ต้อนรับ เมื่อเตรียมทุกอย่างเสร็จสรรพสาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อแดงน้อย พ่อเฒ่าและแม่เฒ่า ก็มานั่งรอร้อยตรีพร้อมอยู่ด้วยกันบนบ้านจนกระทั่งล่วงสองยาม ร้อยตรีพร้อมก็ยังไม่มียี่แววที่จะมาถึง สาวเครือฟ้าเริ่มกังวลใจว่าหรือว่าคุณพระรามพลพ่ายอาจจะแก้งล้อเล่น หรือไม่อยากให้สาวเครือฟ้าเป็นทุกข์ก็เลยมาบอกความเท็จ แล้วก็ร้องไห้ พร้อมกับเวลาตึกแล้ว พ่อเฒ่าแม่เฒ่าและพ่อแดงน้อยเริ่มรู้สึกง่วง สาวคำเจ็ดเลยบอก

เจ้านายว่าให้พาลูกไปนอนก่อนแล้วทางนี้สาวคำเจ็ดจะเฝ้าให้เอง เมื่อใครมาจะรีบไปร้องเรียกไม่ต้องเป็นห่วง สาวเครือฟ้าก็ฟังและทำตามคำพูดของสาวคำเจ็ดและบอกให้พ่อเฒ่าและแม่เฒ่าเข้าไปนอนพักผ่อน อีกซีกพักเดียวเท่านั้นร้อยตรีพร้อมก็มาปรากฏตัวที่หน้าบ้าน ทำให้สาวคำเจ็ดดีใจและตกใจมากร้องเรียกสาวเครือฟ้ากลับบ้าน ตะโกนด้วยความดีใจ ร้อยตรีพร้อมบอกกับสาวคำเจ็ดว่าอย่าเพิ่งร้องเรียกสาวเครือฟ้าออกมา ให้ไปอุ้มพ่อแดงมาก่อน คิดถึงลูกมากแล้ว ทันใดนั้นสาวเครือฟ้าจึงรีบวิ่งออกมาดู พบว่าร้อยตรีพร้อมเดินมากับผู้หญิงเมียใหม่ นางก็เสียใจเป็นอย่างมาก ยืนตกตะลึงตั้งอยู่กับที่ไม่พูดจาพาทีสักคำ พระรามพลพ่ายแสนกระดากใจก็เลยบอกว่า ร้อยตรีพร้อมกลับมาแล้วจริงๆ พร้อมกับยศใหม่ดำรงศักดิ์เป็น ร้อยเอกหลวงณรงค์ มีภรรยาถูกต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย ชื่อว่า คุณนายจำปา เป็นลูกสาวของเจ้านายอีกทีหนึ่ง สาวเครือฟ้าได้ฟังดังนั้นก็ร้องไห้หวังหาสาวคำเจ็ดด้วยความเสียใจเป็นอย่างมาก ด้วยความโกรธแค้นสาวคำเจ็ดทำทำล้อเลียนคุณนายจำปาและด่าทอทำให้คุณนายจำปาต้องหลบหนีออกไป สาวเครือฟ้าเสียใจเป็นอย่างมากวิ่งเข้าบ้านแล้วร้องไห้อย่างหนัก ทำให้สาวคำเจ็ดเป็นห่วง แอบดูอยู่ตลอด สาวเครือฟ้าคิดสั้นด้วยการพาดผ้าขึ้นจะผูกคอตายสาวคำเจ็ดแอบดูอยู่จึงรีบไปอุ้มพ่อแดงน้อยมาหาแม่แล้วช่วยกันปลอบกับพ่อเฒ่าแม่เฒ่าว่าอย่าไปสนใจมัน เราก็มียุติคนนายคนมาขอตั้งเยอะ จะแต่งงานใหม่บ้างก็ได้ แต่สาวเครือฟ้ายึดมั่นในความรักขอร้องให้สาวคำเจ็ดอย่าพูดแล้วบอกว่าขออยู่เพียงลำพังคนเดียว ให้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า คำเจ็ดและพ่อแดงน้อยออกไปก่อนจะไม่คิดสั้นแล้ว สาวเครือฟ้าเฝ้ารำพึงรำพันต่อความอับยศของตัวเอง มันแต่หลงรักเข้าไม่ลืมหุสุมิตา และภาวนาว่าถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้ได้เกิดมาคู่กับร้อยตรีพร้อมทุกชาติไป และขออย่าให้มีใครมารักซ้อน อย่าให้มีความเจ็บปวดใดๆมากล้ำกรายได้ สาวเครือฟ้าร้องไห้จนเสียสติคิดเลื่อนลอยไปหมดทุกอย่าง นางเสียใจมากจดทนไม่ไหว สาวเครือฟ้าได้หยิบเอามิดของคุณพ่อที่อยู่บนหิ้งพระลงมา บนมิดนั้นมีคำจารึกของโบราณไว้ว่า “เสียชีพออย่าเสียสัตย์” ทำให้สาวเครือฟ้ายิ่งมีความฮึกเหิมกล้าหาญเพิ่มมากขึ้น จากนั้นนางก็อธิษฐานให้เกิดมาใหม่อย่างมีความสุขไม่มีความทุกข์ร้อนใดๆเกิดขึ้น จากนั้นนางก็แหงเข้าที่อกและปาดที่คออีกครั้งหนึ่ง สาวเครือฟ้าล้มลงกับพื้น ก่อนสิ้นลมหายใจ ร้อยตรีพร้อมได้กลับมาที่บ้านแล้วเปิดประตูห้องเข้าไปพอดี เมื่อเห็นหน้าสามีเป็นครั้งสุดท้าย สาวเครือฟ้าก็สิ้นใจ

2.4 ประวัติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า

2.4.1 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ภาพที่ 1: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
ทรงฉายร่วมกับพระมารดาเจ้าจอมมารดาเขียน ในรัชกาลที่ 4
ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษณ์, 2522.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาเขียน ประสูติเมื่อวันพุธ แรม 3 ค่ำเดือน 12 ปีระกา ตรงกับวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2404 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์คาถาพระราชทานพระนาม¹⁹ ว่า

“สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรชายที่เกิดแต่เขียนเป็นมารดา ซึ่งประสูติวันที่ ๔^๓ ๑๒ ค่ำ ปีระกา ตรีศก นั้นว่า พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร คชนาม ขอจงมีความเจริญอายุ วรรณ สุข พละ ปฏิภาณ สมบัติบริวาร ศฤงคาร ศรีสวัสดิ พิพัฒนามงคลศุภผลทุกประการ เทอญ”
ตั้งนามมาวัน ๔^๓ ๑ ค่ำ ปีระกาตรีศก ศักราช 1223 เป็นปีที่ 11 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานนาม

วรวรรณากร โน นาม	โหดวายุ แม่ กุมารโก
สุชี ทีชายุโก โหด	อโรโค นิรุพทโว
อทโร มหุทธโน โภคี	โภควา ปริวารวา
อเวกลโล ยสสสี จ	สทา เสรี สย วสี
อปปสโยหวิ สตุตฺติ	ชินาตุ อรโย สทา
ภิกโย จ สมตฺโต โหด	มาตฺริ อภิกฺขิตฺ

คำแปลคาถา

“กุมารของข้าพเจ้านี้ จงมีพระนามว่าวรวรรณากร จงมีสุข มีชนมายูยืน ไม่มีโรคปราศจากอุปัทวะ เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโลหะ มีบริวาร เป็นผู้ไม่วิกล และมียศ มีความประพฤติตามประสงค์ มีอำนาจเองทุกเมื่อเกิด จงเป็นผู้อันศัตรูข่มเหงไม่ได้ทีเดียว ชำนาญซึ่งพวกข้าศึกทุกเมื่อเกิด และจงเป็นผู้สามารถอย่างยิ่ง เพื่อจะรักษามารดาเกิด”

¹⁹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, คาถาพระราชทานนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), หน้า 30.

พระองค์เจ้าวรวงศ์วรณากร ทรงได้รับการศึกษาอย่างดี ทางด้านอักษรศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ทรงศึกษาภาษาไทยขั้นต้น จากคุณปานและคุณแสง สุภาพสตรีราชินิกุล ในราชสำนัก ทรงศึกษาภาษาบาลีและไวยากรณ์ไทย อันเป็นหลักสูตรชั้นสูงในสมัยนั้น จากพระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม) และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้น ในกรมทหารมหาดเล็กหลวง พระองค์เจ้าวรวงศ์วรณากรก็ได้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับ มร.ยอร์ช ปีเตอร์สัน จนเชี่ยวชาญ นับว่าทรงเป็นเจ้านายที่มีความรู้ภาษาอังกฤษดีที่สุดในขณะนั้น

พระองค์เจ้าวรวงศ์วรณากรทรงเริ่มรับราชการครั้งแรกในหอรัษฎากรพิพัฒน์ในตำแหน่งพนักงานการเงินแผ่นดินซึ่งฝากแบงก์ต่างประเทศ ทรงทำหน้าที่นั้นอย่างดียิ่ง เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ทรงรับราชการต่อมาด้วยอุตสาหะจนกิจการในหอรัษฎากรพิพัฒน์เจริญขึ้น เป็นความชอบอันยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดิน ใน พ.ศ.2432 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ปรากฏคำประกาศสถาปนา²⁰ ดังนี้

“ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นอดีตกาลล่วงแล้ว 2432 พรรษา ปัตยุบันกาล จันทรคติ นิยม อุสภสังวัจจรมฤคสิรมาสสุกรปักช ทัศมิ์ ดิถีศศิวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก 108 ธันวาคม มาส ทูติยวาร บริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์วรณากร ทรงพระปรีชาฉลาดได้ร่ำเรียนวิชาหนังสือและเลข ทรงทราบชัดเจนแม่นยำ มีพระอริยาศัยที่จะประกอบภาร ไตเลียดถึถ้วนรอบคอบ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระคลังมหาสมบัติ ในหอรัษฎากรพิพัฒน์พนักงานการเงินแผ่นดินซึ่งฝากแบงก์ต่างประเทศ ก็ได้ทรงจัดการในตำแหน่งนั้นอย่างถึถ้วนลงแบบอย่างมิได้เคลื่อนคลาด แลประกอบไปด้วยความไหวพริบ มิได้เสียเปรียบใน กระบวรเศษเลย ควรจะเป็นที่สรรเสริญแลเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในเรื่องการนั้นได้ ภายหลังจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้รับตำแหน่งที่รองอธิบดีในกรมพระคลังมหาสมบัติ ก็ทรงประกอบไปด้วยความอุสา

²⁰ เพลินพิศ กำราญและเนียนศิริ ตาละลักษณณ์, พระประวัติและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์(กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชาพานิชย์, 2522),หน้า 4. อ้างถึงใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์(พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468), หน้า 30.

หอันยิ่งใหญ่มีได้ย่อหย่อน ทรงตรวจตาจัดการในหอรัษฎากรพิพัฒน์ รวมรัดลงให้คงตามข้าพระราชบัญญัติ ซึ่งได้ละเลยไว้มิได้จัดการเต็มตามกำหนด ให้คงตามแบบได้เกือบทุกอย่าง ที่ยังไม่สำเร็จตลอดไปก็มีได้ละความมุ่งหมายที่จะให้สำเร็จตลอดจงได้ มิได้ตกไปในภาคติแลความเกียจคร้านมีนชา จนการในหอรัษฎากรพิพัฒน์เจริญเรียบริ้อยดีขึ้นเห็นปรากฏได้ถนัด คือเงินแผ่นดินตั้งแต่ได้รับราชการในตำแหน่งมา ก็มีได้มีติดค้างอยู่แก่เจ้าภาษีนายอากรเหมือนแต่ก่อนเลยถึงสองจำนวนปี ซึ่งไม่มีตัวอย่างมาแต่ก่อน พระราชทรัพย์ก็ยิ่งได้ตัวเงินทวีมากขึ้น เป็นความชอบอันยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดิน บัดนี้ที่ทรงเจริญพระชนมายุแลประกอบด้วยวิญญูพิริชาสามารถในราชกิจใหญ่ๆ แลทรงพระอุสาหะแลพระหฤทัยจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก สมควรที่จะเลื่อนพระเกียรติยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมรับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ต่างพระเนตรพระกรรณ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยพระองค์หนึ่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการมหาราชบัณชुरสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระเจ้าน้อยยาเธอพระองค์เจ้าวรวรณกร ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ นาคนาม ทรงศักดินา 15000 ตามพระราชกำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม ในพระบรมมหาราชวัง จงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒน์มงคลวิบูลย์ศุภผล อุดลยเกียรติยศ เดชานุภาพทุกประการ

ให้ทรงตั้งเจ้ากรม เป็นหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ถือศักดินา 600

ให้ทรงตั้งปลัดกลม เป็นหมื่นจ้านงนรินทรรักษ์ ถือศักดินา 400

ให้ทรงตั้งสมุหบาญชี เป็นหมื่นพลพรรคปริมาณ ถือศักดินา 300

ให้ผู้ซึ่งรับตำแหน่งทั้ง 3 นี้ ทำราชการในหลวงแลในกรมตามอย่างธรรมเนียมเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี ในพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งปวงสืบไป ให้มีความสุขสวัสดิเจริญเทอญ”

ต่อมาใน พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตราพระราชบัญญัติ ธรรมนูญหน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ²¹ ยกกรมพระคลังมหาสมบัติเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ที่หน้าที่สำหรับจ่าย รักษาเงินแผ่นดินทั้งปวง ทั้งทรัพย์ราชสมบัติ พัสดุทั้งปวง ถือ

²¹ เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณณ์, พระประวัติและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชาพานิชย์, 2522), หน้า 6. อ้างถึงใน ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 12 กฎหมายรศ. 108-109, หน้า 133-142.

บัญชีพระราชทรัพย์ สำหรับแผ่นดิน และจัดเก็บภาษีอากร อยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ดังนั้นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ อธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ จึงทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ รองอธิบดีกรมพระคลัง มหาสมบัติดำรงตำแหน่งรองเสนาบดี

ในขณะที่กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นรองเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ รัฐบาลสยามได้สั่งทำธนบัตรที่เมืองไลป์ซิก ประเทศเยอรมนี มี 8 ชนิด คือ 1บาท 5บาท 10บาท 40บาท 80บาท 100บาท 400บาท 800บาท มีลายเซ็นพระนามกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์บนธนบัตรด้วย แต่ธนบัตรชุดนี้ไม่ได้ใช้²²

ครั้น พ.ศ.2435 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงออกจากรองเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ หลังจากนั้นทรงลงทุนทำกิจการหลายอย่าง เช่นทรงทำนา ป่าไม้ รถไฟ รถราง ขุดคลอง

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ นอกจากจะทรงเชี่ยวชาญทางอักษรศาสตร์และคณิตศาสตร์แล้ว ยังทรงสนพระทัยในประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในปีพ.ศ.2434 ได้ทรงเป็นสภานายกของหอพระสมุดวชิรญาณซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งที่สูงด้วยเกียรติคุณและวิद्याคุณ

พ.ศ.2464 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ตามประกาศ ดังนี้²³

“ศุภมัสดุ พุทธศักราชกาลเป็นอดีตภาค 2464 พรรษา ปัตยุบันกาล กุกกุฏลึงวัจฉร พฤคจิติกายนมาส เอกาทศมสุรทิน ศุกรวารโดยกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ ฯลฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำริว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์เป็นผู้ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรมชนกาธิราช พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธเกล้าเจ้าอยู่หัว

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6. อ้างถึงใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชดำรงราชานุภาพ และหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์, ตำนานเงินตราและปาฐกถาเรื่องเงินตราสยาม(ธนบัตร) (พระนคร :โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ,2504), หน้า 27.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า7. อ้างถึงใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,2468), หน้า 578-580.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในตำแหน่งสำคัญมาแล้วหลายตำแหน่ง กล่าวคือ จัดราชการพระคลังเป็นต้น ก็ได้ทรงรับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ให้ราชการดำเนินเจริญยิ่งขึ้น และเป็นคุณประโยชน์สมพระราชประสงค์ ดังมีข้อความปรากฏอยู่ในประกาศ เมื่อครั้งทรงรับพระสุพรรณบัฏเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนานแล้ว อีกทั้งทรงรับราชการพิเศษอย่างอื่น ๆ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระชนกนาถหลายคราวต่อนั้นมา โดยสำเร็จสมพระราชประสงค์ ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงคุ้นเคยมาแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงตระหนักพระราชหฤทัยในความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทโดยมั่นคง บัดนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ก็มีพระชนมายุกาลมากอยู่แล้ว สมควรที่จะทรงยกย่องพระเกียรติยศให้ยิ่งใหญ่ขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เลื่อน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ขึ้นเป็นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มกุฎวงศันฤบดี มหากวีนิพนธ์วิจิตร ราชโกษาธิกิจจิรูปการ บรมนฤบาลมหาสวามิภักดิ์ ขัตยศักดิ์อดุล พุททกัลป์ยามวัตร ศรีรัตนตรัยคุณาลงกรณ์ นรินทรบพิตร นาคนาม ให้ทรงศักดินา 15000 ตามพระราชกำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม ในพระบรมหาราชวัง จึงทรงพระเจริญพระชนมายุ พรรณ สุขพล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคล วิบุลยคุณผล สกลเกียรติยศเดชาานุภาพ มโหราพทุกประการ

ให้ทรงเลื่อน เจ้ากรมเป็นพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ถือศักดินา 800

ให้ทรงเลื่อน ปลัดกรมเป็นหลวงจ่านงนรินทรรัักษ์ ถือศักดินา 600

ให้ทรงเลื่อน สมุหบาญชีเป็นขุนพลพรรคปริมาณ ถือศักดินา 400

ให้ผู้ซึ่งได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ทั้ง 3 นี้ ทำราชการในหลวงแลในกรมต่างอย่างธรรมเนียม

เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี ในพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งปวงสืบไป ให้มีความสุขสวัสดิ์เจริญ เทอญ”

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเชี่ยวชาญในการประพันธ์หนังสือ ทรงมีผลงานต่าง ๆ มากมาย ทั้งบทความ เรื่องสั้น และบทละคร ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทั้งที่เป็นสารคดีและบันเทิงคดี และยังทรงแปล และดัดแปลงหนังสือภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ตัวอย่างผลงานของพระองค์เช่น โคลงลิลิตมหามงกุฎราชคุณานุสรณ์, โคลงลิลิตสุภาพตำรับพระบรมราชาภิเษก, สัปตมะหาจักรีวงศ์, เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์คำฉันท, ประดิษฐานพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย, เรื่องอาหารบราตริกลอนตลาด, คำฉันทดุขภูสิ่งเวยกกลม, กภาพย์ขับไม้บำเรอพระ

เศวตฉดษเดชน์ดิลกษในงนพรารษพธิสมโกษขันระวษงโรง ฃ พระรษวษงคูลิต, พงศษวตษรพษม, พงศษวตษรไทยใหญ่, จตษมษยเหตุขงลษลอุแบร์ (แปล), รุขบยษตขงษะกอิอมษร์คัยยษม(แปล), บทลษคร เรือษง พระลอ , บทลษครเรือษง สษวคเรือฟษ, บทลษครเรือษง มษรษษวษงคพษม ฝษนดินพระเจษ สิปือมษนทร, บทลษครเสภษเรือษง ขุนชษงขุนฝษน ตอณวันทองหษมทษพ, โคลงสุภษเรือษง นษรษษะอษ, นษยษตษมอษงลษย ฯลฯ

พระเจษษบรมวษค้เธอ กรมพระนษรษธิประพษนษงค้ เป็นพระรษษอิอรสในพระบษทษมเต็จ พระจอมนเกลษอยู่หวั กบเจษษจอมนษรตษเชยษน ชึ้งเจษษจอมนษรตษเชยษนในรัชษกษลที่ 4 (สกุลสิริวันต) เป็นตวัลษครหลวษงในรัชษกษลที่ 4 เรือษดวัยการเป็นคียษยตษรษไปจณเป็นนษยโรงเอกตวัอิเหนษ (รूंนรอง) จึ้งมึฉษยษที่ชษววษงเรยษกษนวษ “คุณเชยษนอิเหนษ” เจษษจอมนษรตษเชยษนทรงเป็นพระญษติขงสมเต็จพระนษงเจษษโสมนษสวัณนษวติ พระอัครมเสสิในรัชษกษลที่ 4 สมเต็จพระนษงเจษษโสมนษสวัณนษวติ ทรงรับเจษษจอมนษรตษเชยษนไว้ ฃ พระตษษนษกตึกในพระบรมมษรษษวษงขันน ได้ทรงจติให้มึคुरुฝึกหัดเป็นลษครพริอษมๆกบพระญษติ และชษษหลวษงอืนๆอึกษหลษยคณ ชึ้งคुरुในคั้งนั้คคือคุณน็อย จรกษลษครในรัชษกษลที่ 2 และเมื่อสึ้นสมเต็จพระนษงเจษษโสมนษสวัณนษวติ ลษครก้เลก ตวัลษครบั้งก้แยกยษยกษนออกไป บั้งก้ยงอยู่กบเจษษจอมนษรตษจวั พระชนษนิสมเต็จพระนษงเจษษโสมนษสวัณนษวติ ส่วณเจษษจอมนษรตษเชยษนเป็นหลษนษกคังยงอยู่ตษมเดม เจษษจอมนษรตษจวั จติให้ออกป้หัดลษครกบคुरुผู้ชษยชือ คुरुบวั ที่วษงกรมพระพิพิธโกคกุเบนทร กรมพระพิพิธเอษพระทษยสៃกบกบให้ฝึกหัด ลษครที่หัดกบคुरुบวันี้ส่วณใหญ่เป็นลษครนอข ส่วณลษครนอขก็ได้ให้หัดกบคुरुขันรัชษกษลที่ 2 อึกษหลษยคณ จณเมื่อลษครหลวษงมึขันนในรัชษกษลที่ 4 เจษษจอมนษรตษจวัก้นษเจษษจอมนษรตษเชยษนกบคณที่เคยเป็นลษครขงสมเต็จพระนษงเจษษโสมนษสวัณนษวติ ชึ้งนถวษยตวัพริอษมกษนหมต ตอเมษเมื่อพระบษทษมเต็จพระจอมนเกลษเจษษอยู่หวั ทรงพระกรุณษชบเลยษงเป็นพระสนม จณเมื่อประสูติพระเจษษลุกยษเธอ พระองค้เจษษวรวรรณษกรได้พระรษษษทษนพระสษงมษสอตณนในพระกระตังตษมโบรมษนชติตษยรษษประเพณึ และยงพระรษษษทษนพระสษงกถษมษออีกพระสษงนษง เดยพระรษษษดษร์สวัเป็น “ลुकอิเหนษ” ตอเมษเมื่อพระบษทษมเต็จพระจอมนเกลษเจษษอยู่หวัสวรสคตแล้ว ถึงรัชษกษลที่ 5 เจษษจอมนษรตษเชยษนก็รับรษษษทษนองพระเดชพระคุณเป็นคั้งครว คคือหัดลษครหลวษงในรัชษกษลนั้ และยงฝึกษมยษรณษตษร ทังหม่อมเจษษและชษษรษษษทษนฝษยน เดนนำพระยษนมษคในพระรษษษทษนพิธิสៃกษนตึใหญ่และช่อสมสมเต็จพระเจษษลุกยษเธอ พระองค้เจษษวรวรรณษกร ชึ้งในพระรษษษทษนพิธิสៃกษนตึใหญ่ในคั้งนั้ พระเจษษลุกยษเธอพระองค้เจษษวรวรรณษกร

ทรงรำกระบี่กระบองและเหตุที่มีตัวละครหลวงซึ่งได้รับการฝึกสอยวิชาละक्रमานานในวังวรวรรณนี้ การฝึกหัดให้กับตัวละครรุ่นใหม่ต่อไปจึงสามารถทำได้ทำดีกว่าในสำนักที่ไม่มีเชื้อการละक्रमาก่อน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงมีพระชายาทั้งหมด 13 พระองค์
ได้แก่²⁴

1. หม่อมหลวงต่วนศรี มนตรีกุล
2. หม่อมผัน วรวรรณ ณ อยุธยา
3. หม่อมอินทร์ วรวรรณ ณ อยุธยา
4. หม่อมบุญ วรวรรณ ณ อยุธยา
5. หม่อมหลวงตาด มนตรีกุล
6. หม่อมแฉ่ม วรวรรณ ณ อยุธยา
7. หม่อมสุน วรวรรณ ณ อยุธยา
8. หม่อมแสร้ วรวรรณ ณ อยุธยา
9. หม่อมพร้อม วรวรรณ ณ อยุธยา
10. หม่อมเจียม วรวรรณ ณ อยุธยา
11. หม่อมเชื้อเล็ก วรวรรณ ณ อยุธยา
12. หม่อมต่วนใหญ่ วรวรรณ ณ อยุธยา
13. หม่อมแถม วรวรรณ ณ อยุธยา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ประชวรพระโรคพระอัมตะ (ลำไส้ใหญ่) และสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2474 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระชันษา 70 ปี

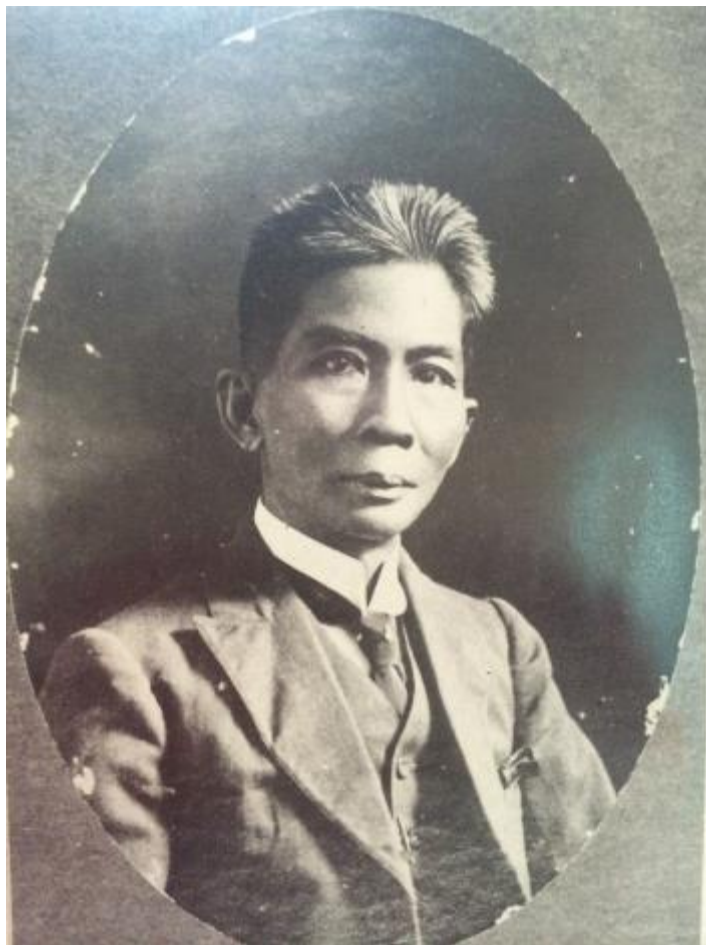
²⁴ สารานุกรมเสรี, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ [ออนไลน์], 7 กันยายน 2557. แหล่งที่มา <http://th.wikipedia.org/>

ภาพที่ 2 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
ที่มา : เฟลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ, 2522.

ภาพที่ 3 : พระรูปพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สี่จำลองลงบนกล่องหิน
ของประธานจาก ม.จ. ดุสิตาภรณ์ วรวรรณ
ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ์, 2522.

ภาพที่ 4 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ์, 2522.

ภาพที่ 5 : พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงฉายพระรูปที่ชะอำ
วันที่ 12 มกราคม 2470

ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ, 2522.

ภาพที่ 6 : พระรูปจำลองลงบนตลับชี่ผึ้ง ของประธานจาก ม.จ. ดุสิตาภกร วรวรธรณ
ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ, 2522.

ภาพที่ 7 : 1. ม.จ. วรณศิริสมร

2. ม.ล. ต่วนศรี วรวรรณ

3. กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

4. พระนางเธอลักษมีลาวัณ

5. กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ์, 2522.

ภาพที่ 8 : พระรูปหมู่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์กับโอรส ธิดา
(แถวหลังจากซ้ายไปขวา)

1. ม.จ. ศรีสอางค์นฤมล	2. ม.จ. สุวิชากร	3. ม.จ. อุบลพรรณี
4. ม.จ. วรรรณีศรีสมร	5. กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	6. ม.จ. สกสรรธรรมากร
7. ม.จ. นิตยากร	8. ม.จ. นันทนามารศรี	9. ม.จ. บรรเจิดธรรวรงค์

(แถวกลางจากซ้ายไปขวา)

1. ม.จ. เจตนากร	2. พระนางเธอลักษมีลาวัณ	3. กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
4. เจ้าจอมมารดาเขียน	5. พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี	6. ม.จ. พรพิมลพรรณ
7. ม.จ. ฉันทนากร		

(แถวหน้าจากซ้ายไปขวา)

1. ม.จ. ศิวากร	2. สิทธยากร	3. ม.จ. ฤดีวรรณ
4. ม.จ. วรวิรากร		

ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ์, 2522.

ภาพที่ 9 : พระรูปหมู่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์กับโอรส ธิดา และนัดดา
(แถวหลังจากซ้ายไปขวา)

1.ม.จ.นิตยากร	2.กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	3.เจ้าจอมมารดาเขียน
4.ม.จ.สกลวรรณนากร	5.ม.จ. พรพิมลพรรณ	6.ม.จ. สุวิชากร

(แถวกลางจากซ้ายไปขวา)

1.ม.ร.ว.จีรี	2. ม.ร.ว.ต๋ขีรีชญา	3.ม.ร.ว.อัศวินี
4.ม.จ.ภิศเดช	5.ม.ร.ว.พรรณจิต	6.ม.ร.ว.เรีงวรรณ
7. พระองค์เจ้าหญิงวิภาวดีรังสิต		

(แถวหน้าจากซ้ายไปขวา)

1.ม.ร.ว. อาชวากร	2.ม.ร.ว.อุตตรากร	3.ม.ร.ว.อุตตราภา
4.ม.ร.ว.ชวนิศนดากร	5. ม.ร.ว. กัลยากร	

ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ, 2522.

ภาพที่ 10 : สมาชิกราชสกุลวรวรรณ ถ่ายที่บ้านเขื่อนหิน เพลินจิต ซอยหลังสวน

เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2484

ที่มา : เพลินพิศ กำราญ และเนียนศิริ ตาละลักษมณ์, 2522.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.4.2 เจ้าจอมมารดาเขียน

ภาพที่ 11: เจ้าจอมมารดาเขียน

ที่มา : www.wikipedia.org

เจ้าจอมมารดาเขียน กำเนิดเมื่อ พ.ศ. 2386 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นธิดาของมหาดเล็กหลวงอัน ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และคุณหญิงอิม สิริवंต์ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดากัน จำนวน 5 คน ได้แก่

1. หรั่ง สิริवंต์ (จมีนราชานุบาล กรมพระตำรวจหลวง ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
2. เขียน สิริवंต์ (เจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
3. คล้า สิริवंต์ (หลวงอัคนารัตนา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
4. เอี่ยม สิริवंต์ (มหาดเล็กหลวงในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
5. สุก (สิริवंต์) คชเสนี ตัวละครในสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีฯ

เมื่อบิดาของท่านถึงแก่อนิจกรรม ในพ.ศ. 2392 ขณะนั้นอายุได้ 6 ปี จึงย้ายมาอยู่ในความดูแลของขุนเทพพยากร (ศรี สิริवंต์) ในฐานะบุตรบุญธรรมตามคำฝากของบิดา ต่อมาพระเจ้าหลาน

เธอพระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ทรงทราบข่าวจากเจ้าจอมมารดาจิว ซึ่งเป็นญาติทางบิดาของเจ้าจอมมารดาเขียน จึงโปรดฯให้รับท่านเข้าไปอยู่ในตำหนัก ในปี พ.ศ. 2393 (อายุ 7 ปี) พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ทรงมีคณะละครเป็นของพระองค์เอง สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีโปรดให้เจ้าจอมมารดาเขียน ฝึกละครกับครูละครสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้แก่ คุณน้อย จรกา คุณแยม อิเหนา คุณมาลัย ย่าหรีน และพระสังข์ คุณจาด ล่าสำ คุณบัว ท้าวสามนต์ คุณขำ เงาะ คุณน้อยงอก ไกรทอง คุณพัน อินทรชิต คุณน้อย ยักษ์(ไม่ปรากฏว่าเป็นตัวใด) คุณภู หนุมาน คุณขำ บาทยัน คุณพุ่มกัญจน และคุณองุ่น สีดา เป็นต้น การฝึกหัดครั้งนี้ท่านฝึกพร้อมกับพระญาติ และข้าทูลวงของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี เจ้าจอมมารดาเขียนได้เรียนรู้พื้นฐานทางด้านละคร ได้แก่ เพลงช้า เพลงเร็ว เพลงแม่บท และระบำสี่บท การฝึกหัดละครดำเนินไปเป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีก็ได้เสด็จสวรรคต ทำให้การฝึกหัดละครสิ้นสุดลง ตัวละครบางส่วนย้ายไปอยู่กับบิดามารดาหรือญาติ นอกพระบรมมหาราชวัง ขณะนั้นเจ้าจอมมารดาเขียนมีอายุ 9 ปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯให้ท่านอยู่ในความดูแลของเจ้าจอมมารดาจิว* ต่อไป

เจ้าจอมมารดาจิวได้รวบรวมตัวละครของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีที่เหลือพร้อมทั้งเจ้าจอมมารดาเขียน และออกไปหัดละคร ณ วังกรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ ซึ่งมีตัวละครหลวง และครูละครที่มีฝีมืออยู่มาก โดยการเรียนละครนี้ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ทรงเป็นผู้ควบคุมการถ่ายทอดความรู้ และการฝึกหัดด้วยพระองค์เองอย่างเข้มงวด โดยทรงแนะนำการจัดว่าท่าทาง และจังหวะ แต่ไม่ทรงรำให้ดู นอกจากนี้ยังทรงหัดให้รำหน้ากระฉากเงาแผ่นใหญ่สามารถเห็นได้เต็มตัวทั้งครูและศิษย์ ระยะเวลาในการฝึกที่วังกรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์นี้ประมาณ 1 ปี นับเป็นพื้นฐานทางการละครที่สำคัญของเจ้าจอมมารดาเขียน เนื่องจากได้เรียนรู้ละครนอกและละครในอย่างเข้มงวด

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ฟื้นฟูละครหลวงขึ้นอีกครั้ง โดยรวบรวมตัวละครในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและละครเด็กผู้หญิงของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีที่ได้เคยฝึกหัดละคร มาฝึกละครรวมกันทั้งหมด จัดแสดงละครสมโภช

* เจ้าจอมมารดาจิว เป็นยายของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯให้เป็นเจ้าจอมมารดาพิเศษ

ช่างเผือกพระวิมลรัตนกิริณี และพระวิสุทธีรัตนกิริณี ในปี พ.ศ. 2397 ขณะนั้นเจ้าจอมมารดาเขียน อายุ 11 ปี ได้รับการฝึกหัดในบทลีลาตรา เพื่อถวายตัวเป็นละครหลวงรุ่งรอง พร้อมกับตัวละครของ พระเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ภายหลังจากด้วยฝีมือทางการแสดงพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เลื่อนชั้นเป็น พระรอง และพระเอก ตามลำดับ ดังสมญานามที่ปรากฏ คือ “เขียน สักคามาระดา” และ “คุณเขียน อีเหนา”²⁵ ด้วยฝีมือของเจ้าจอมมารดาเขียนเป็นที่เลื่องลือนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดปรานเป็นอย่างยิ่ง เจ้าจอมมารดาเขียนจึงได้เลื่อนยศเป็นพระสนมและเจ้าจอมตามลำดับ เจ้าจอมมารดาเขียนขณะดำรงยศเป็นเจ้าจอม และเจ้าจอมมารดามีหน้าที่ คือ การเป็นตัวละครหลวง ซึ่งเป็นหน้าที่เฉพาะบุคคลเท่านั้น สำหรับหน้าที่ทั่วไปของการเป็นเจ้าจอม คือ การอยู่เฝ้ารับใช้ประจำ พระที่นั่ง และช่วยเจ้าจอมมารดาเที่ยงตั้งพระเครื่องต้น และฉลองพระเดชพระคุณในเวลาเสวยทุกวัน นอกจากนี้เจ้าจอมที่ทรงโปรดจะมีหน้าที่อีกประการหนึ่ง คือ การตามเสด็จหัวเมือง”²⁶

จากนั้นเมื่อวันพุธ เดือน 12 แรม 3 ค่ำ ปีระกา วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2404 (ขณะนั้น ท่านอายุ 18 ปี) เจ้าจอมเขียนประสูติพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าวรรรณกร พระราชโอรสองค์ที่ 56 จึงได้เลื่อนยศเป็นเจ้าจอมมารดาเขียน นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานพระแสงสอดในพระกระดั่งตาม โบราณชัตติยราชประเพณี และแสงกฤษณาอีกพระแสงหนึ่ง โดยมีพระราชดำรัสว่า “ลูกอีเหนา”²⁷ ซึ่งใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงสถาปนาขึ้นเป็น กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เมื่อ พ.ศ. 2432 และเลื่อนเป็นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ในปี พ.ศ. 2465

ต่อมาในปี พ.ศ. 2405 – พ.ศ. 2410 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ ให้นำนางแอนนา เลียวโนเวนส์ เข้ามาสอนภาษาอังกฤษ และความรู้ทั่วไปในพระบรมมหาราชวังให้แก่

²⁵ มณีนสา วศินารมณ, “นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 18.

²⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า19. อ้างถึงในพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ, ประวัติท้าววรจันทร์ และวิจารณ์เรื่องเค้ามูลนิทานอีเหนาของไทย (กรุงเทพฯ : ยิมศรี,2484), หน้า 10. (งานพระราชทานเพลิงศพท้าววรจันทร์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2484).

²⁷ เพลินพิศ กำราบและเนียนศิริ ตาละลักษมณ, พระประวัติและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์ เฮอร์กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชาพานิชย์, 2522),หน้า 43.

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าจอมมารดา และเจ้าจอม ซึ่งเจ้าจอมมารดาเขียนน่าจะมีโอกาสเรียน และเข้าใจอิทธิพลของตะวันตกที่เริ่มมีบทบาทต่อราชสำนักมากขึ้น

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเจ้าจอมมารดาเขียนยังคงรับราชการในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอาศัยอยู่ในพระบรมมหาราชวัง มีหน้าที่เป็นครูละครหลวง ฝึกซ้อมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงรำกระบี่กระบอง และนางมยุรีตรเดินขบวนในพิธีโสกันต์ และเป็นครูละครให้กับคณะละครพระองค์เจ้าศรีนาคนาสวดี เจ้าจอมมารดาเขียนเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการละครเป็นอย่างมาก ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เจ้าจอมมารดาเขียนได้ย้ายออกมาอยู่ ณ วังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ขณะนั้นท่านมีบทบาทหน้าที่ 3 อย่างด้วยกัน²⁸ คือ

1. ครูละครผู้ฝึกซ้อมประจำวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ในระยะแรกเป็นครูฝึกซ้อมการแสดงของวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ภายใต้ชื่อคณะละครหม่อมต่วน ซึ่งคำว่า “ต่วน” มาจากชื่อชายาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โดยสืบเชื้อสายมาจาก “มนตรีกุล” ที่มีความสามารถทางดนตรีและนาฏศิลป์ ในระหว่างนั้นมีการจัดแสดงละครใน ละครนอก ตามรูปแบบการแสดงที่มีอยู่เดิม เจ้าจอมมารดาเขียนผู้ควบคุมการฝึกซ้อมและนำออกแสดงตามโรงต่างๆ เช่น โรงละครตึกดำบรรพ์ของเจ้าพระยาเทเวศร์ เนื่องจาก ในขณะนั้นไม่มีโรงละครของตนเอง ต่อมาจัดการแสดง เรื่อง อาหารับราตรี ตามพระราชนิพนธ์ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ซึ่งทรงแต่ง น่าจะเป็นการแสดงละครพันทาง โดยออกภาษาอาหารับ การแสดงได้รับความนิยมจากประชาชนมากจึงสร้างโรงละครเป็นของตนเอง โดยใช้ชื่อว่า “วิมานนฤมิตร” ตั้งอยู่ใกล้บริเวณวัดสระเกศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ถูกคนร้ายวางเพลิงจึงปิดกิจการลงชั่วคราว จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2451 คณะละครหม่อมต่วนกลับฟื้นขึ้นอีกครั้งโดยใช้ชื่อว่า คณะละครนฤมิตร (หลวงนฤมิตร)

²⁸ มณีนุชา วศินารมณ, “นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 31-34.

2. เป็นตัวละครของคณะเจ้าจอมและข้าราชการรัชกาลที่ 4

ท่านเป็นตัวละครในบทสังคมาาระดา จากละครใน เรื่อง อิเหนา ตอนเข้าเฝ้าทำวาทา และบวงสรวง เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2440 (ขณะนั้นท่านอายุ 54 ปี) เพื่อฉลองพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จกลับจากประพาสยุโรปตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ซึ่งอยู่ในอำนวยการของท้าววรจันทร์

3. ผู้ออกแบบนาฏยประดิษฐ์ประจำวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

การออกแบบนาฏยประดิษฐ์ประจำวันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอมมารดาเขียนรับผิดชอบในฝ่ายออกแบบท่ารำ การแสดง การคัดเลือกผู้แสดง และควบคุมการฝึกซ้อม โดยการทำงานดังกล่าวมีลักษณะการทำงานธุรกิจรอบคอบ หรือในระบบเครือญาติ แบ่งฝ่ายการทำงานตามความถนัดของตน ซึ่งมีภูมิลำเนาจากเชื้อสายทางด้านนาฏยศิลป์และดนตรี เช่น มนตรีกุล บุณนาค และเพ็ญกุล นอกจากนี้ยังแสดงส่วนหนึ่งเป็นลูกศิษย์ของเจ้าจอมมารดาเขียนจากการฝึกละครตามคณะต่างๆ และส่วนหนึ่งเขาเป็นชายาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เจ้าจอมมารดาเขียนยังเป็นครูละครหลวงในฐานะครูพิเศษ ผู้ฝึกการแสดง เรื่อง พระลอ จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2476 พระนางเธอลักษมีลาวัณ ได้ตั้งคณะละครปริตาลัยขึ้นอีกครั้งตามเจตนารมณ์ของพระบิดา เจ้าจอมมารดาเขียนมีส่วนช่วยเหลือโดยหาตัวละครมาเพิ่มจากการสอนพิเศษตามคณะต่างๆ เช่น วงเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ หรือคณะละครส่งตัวละครมาฝึกที่วังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นต้น ช่วงปลายรัชกาลเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นผลให้การละครหลังจากยุคดังกล่าวเริ่มซบเซา และในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลดฐานะของนาฏยศิลป์ลง บ้างก็ต้องเปลี่ยนอาชีพ หรือหยุดการทำงานตามนโยบายของรัฐบาล อย่างไรก็ตามสมัยดังกล่าวมีการตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้น และคณะละครบางคณะยังคงจัดการแสดง เช่น คณะสุนาฏดุริยางคศิลป์ ของพระองค์เจ้าเฉลิมเขตทรงมณฑล คณะละครเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ โดยมีครูละครที่เป็นศิษย์เจ้าจอมมารดาเขียนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งบางครั้งเจ้าจอมมารดาเขียนได้รับเชิญเป็นครั้งคราว หรือ อาจพาศิษย์เข้าไปรับถ่ายทอดความรู้จากท่าน ณ ท้ายวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ท่านถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. 2484

2.4.3 หม่อมต่วนศรี วรวรรณ²⁹

ภาพที่ 12 : หม่อมต่วนศรี วรวรรณ

ที่มา : www.wikipedia.org

หม่อมต่วนศรี วรวรรณ เป็นชาวบางกอกใหญ่ ธนบุรี เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ปีจอ ตรงกับวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2417 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นธิดาของ ม.ร.ว.ตาบ มนตรีกุล มารดาชื่อยิ้ม (สกุลเดิมศิริवंต์) สายราชสกุลมนตรีกุล ของหม่อมหลวงต่วนศรี เป็นสายที่มีความสามารถสูงในเชิงละครมาตั้งแต่เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี ผู้เป็นต้นราชสกุลนี้ หม่อมเจ้าแบน มนตรีกุล และ ม.ร.ว.ตาบ มนตรีกุล ซึ่งเป็นท่านปู่และท่านพ่อของหม่อมหลวงต่วนศรี ก็มีความรู้ความสามารถและสนใจปลูกฝังวิชาการละครตกทอดมาตามลำดับจนถึงหม่อมหลวงต่วนศรี ท่านจึงรอบรู้ทั้งในกระบวนรำและดนตรีตลอดจนการขับร้อง โดยเฉพาะจะเข้ นั้นหม่อมหลวงต่วนศรี เล่นได้ดีมาก เมื่อท่านได้มาเป็นหม่อมของพระราชนัดดาพระองค์เจ้าวรวรรณากร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นั้น ท่านได้เป็นศิษย์ของเจ้าจอมมารดาเขียน ในรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นพระมารดาของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ท่านได้เป็นตัวละครเอกมาตั้งแต่สมัยรัชกาล

²⁹ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, หม่อมต่วนศรี วรวรรณ [ออนไลน์], 15 เมษายน 2557.

ที่ 4 เป็นตัวเอก (เรียกกันเป็นสมญาว่า เขียนนิเหนา เขียนสังคามารตา) จึงได้มรดกการร้ายรำและเพลงการ ตกทอดมาอีกเป็นอันมาก ความรู้ของหม่อมหลวงต่วนศรี จึงมีอุดมสมบูรณ์ในเชิงละครทุกประการ เมื่อเสด็จในกรมพระนราฯ ทรงตั้งคณะละครนฤมิตรขึ้น ท่านก็เป็นกำลังสำคัญในการแต่งเพลงในละครร้องทุกเรื่อง บทละครนั้น เสด็จในกรมฯ ทรงนิพนธ์อย่างรวดเร็วและท่านก็บรรจупเพลงได้อย่างรวดเร็วทันทั่วทั้งด้วย เรียกว่าไวกันกันทั้งคู่ วิธีการนั้นคือ ท่านจะเป็นผู้ดีดจะเข้และร้องเพลงไปพร้อมกัน รวมทั้งคิดทำรำตีบทให้เสร็จที่ขึ้นชื่อมากคือเรื่องพระลอ ละครเรื่องแรกที่ท่านมีส่วนช่วยเหลือมากคือเรื่องอาหรับราตรี ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็นละครหลวงนฤมิตร จนเมื่อเกิดเป็นโรงละครปริดาลัยขึ้น ก็เรียกละครปริดาลัย เพลงต่างๆ ในเรื่อง สาวเครือฟ้า ตู๊กตายอดรัก พระเจ้าสีป้อมินทร์ ขวดแก้วเจียรนัย ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นฝีมือของท่านทั้งสิ้น ความเป็นอัจฉริยะทางดนตรีของท่านเห็นได้จากการแต่งเพลงและบรรจูปเพลงลงในละครแต่ละเรื่อง เพราะปรากฏว่าท่านแต่งเพลงเร็วมากและมีลูกเล่นยกย่องแพรวพราว เพลงสำเนียงลาวต่างๆ ที่ท่านนำมาบรรจูลงในละครเรื่องพระลอนั้น จริงอยู่ของเก่าก็มีอยู่บ้างแล้วเหมือนกัน แต่ท่านสามารถเปลี่ยนทำนองจนเกิดเป็นเพลงแนวใหม่ขึ้นได้อย่างฉับไว คุณสมบัติข้อนี้จะเห็นได้จากละครเรื่องพระเจ้าสีป้อมินทร์ อีกเรื่องหนึ่ง เพราะท่านให้กำเนิดเพลงสำเนียงพม่าขึ้นมาใหม่ มีชื่อแปลกๆ ถึงกว่า 50 เพลง อาทิ พม่าพ้อ พม่าอ่อน พม่าพิโรธ พม่าตั้งคียก พม่าพริ้ม พม่าเหเส พม่าละห้อย ฯลฯ มากมายสุดจะพรรณนา ท่านมีอายุยืนมาก และความจำดีจนวาระสุดท้ายเมื่อท่านอายุเกิน 90 ปี ยังนั่งดูละครโทรทัศน์ของกรมศิลปากรบ่อยๆ ท่านสามารถดิชมวิจารณ์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะถ้าเล่าเรื่องพระลอแล้ว ท่านจะตั้งใจดูเป็นพิเศษ ถ้าเห็นผิดไปจากแนวเดิมของท่านก็แสดงความขุ่นข้องในใจทุกราวไป ท่านมีโอรสและธิดา คือพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์และหม่อมเจ้าศิวากร วรวรรณ ท่านถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2517 รวมอายุได้ 99 ปี 4 เดือน)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่มีบริบทเกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลมีดังนี้

ธีรภัทร ทองน้อม ได้ทำการศึกษาเรื่อง ละครคุณสมภพ จันทรประภา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษานาฏยลักษณ์ ตลอดจนรูปแบบวิธีทำงาน การสร้างงานละคร ของสมภพ จันทรประภา ที่เรียกกันว่า "ละครคุณสมภพ" โดยพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ตัวบท วิถีทัศน์บันทึกการแสดงละครการสัมภาษณ์ผู้ร่วมงาน และประสบการณ์ตรงของผู้ศึกษา ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกงานละคร 4 เรื่อง ได้แก่ ละครพูด เรื่อง ฉัตรแก้ว ละครร้อง เรื่อง สาวเครือฟ้า ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง นางเสื่อง และละครพูดสลับลำ เรื่อง สามัคคีเภท มาใช้เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านนาฏยวรรณกรรมนั้น เนื้อเรื่องละครคุณสมภพมีที่มาจาก 2 แหล่ง ด้วยกัน คือ ประวัติศาสตร์ และวรรณคดี สำหรับด้านนาฏยลักษณ์ นิยมใช้วิธีนำเสนอการเปิดเรื่อง 6 ลักษณะ ได้แก่ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย หรือเกริ่นนำ การแสดงระบำหมู่ การบรรเลงเพลงนำอารมณ์ การขับลำนำ หรือเสภา การแสดงภาพนิ่ง (Tableaux Vivantes) และการเริ่มเรื่องทันที ในส่วนของการปิดเรื่องนั้น มี 2 ลักษณะ คือ การปิดเรื่องด้วยการสร้างอารมณ์โศกให้แก่ผู้ชม และการสร้างความประทับใจให้ติดตรึงตาผู้ชม ด้วยนาฏยอลังการ อย่างไรก็ตาม แม้ละครคุณสมภพทุกเรื่องจะต้องมีการขับร้อง และ/หรือ บรรเลงเพลงไทยประกอบ แต่ต้นร่างตัวบทมักจะไม่มีมีการบรรจเพลงลงไว้ เพราะผู้เขียนบทมักจะมอบต้นร่างตัวบทให้ครูดนตรี และครูขับร้อง ทำหน้าที่เป็นผู้บรรจเพลงเสมอ ด้านการคัดเลือกผู้แสดงให้รับบทเป็นตัวละคร มี 2 วิธี ด้วยกัน คือ คัดเลือกผู้แสดงก่อน แล้วจึงเขียนบทให้เหมาะกับบุคลิกลักษณะ ความงาม และความสามารถของผู้แสดงคนนั้นๆ หรือเขียนบทขึ้นก่อน แล้วจึงคัดเลือกผู้แสดงให้เหมาะสมลงตัวกับบทบาทที่จะต้องรับบทบาท สำหรับวิธีการซ้อม ส่วนใหญ่จะแยกซ้อมเฉพาะผู้แสดงเป็นตัวละครเอกเป็นรายบุคคลก่อน โดยฝึกหัดการตีทำรำ การพูด เจรจา และการขับร้องกับครู และ/หรือ จากการหารือ และช่วยกันคิด ฝึกหัดโดยคณะผู้ร่วมงานเอง ส่วนผู้แสดงประกอบ ระบำ และกองทัพนั้น มักจะแยกซ้อมต่างหาก ต่อเมื่อถึงกำหนดวันซ้อม ณ เวที และ/หรือ สถานที่แสดงจริง จึงจะซ้อมเข้าเรื่องต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีการปรับเปลี่ยนทำรำ การแปรแถว การตั้งซุ้ม และการแสดงให้เหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง นาฏยลักษณ์ของละครคุณสมภพซึ่งปรากฏสู่สายตาผู้ชม ในส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงนั้น มีลักษณะเด่นที่การร้อง พูด เจรจา ทำรำ และแสดงกิริยาประกอบบทปริภาษ ตามศักดิ์ของตัวละคร และ/หรือ ตามสถานการณ์ของเรื่องและนาฏยประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นใหม่ 3 ลักษณะ คือ ระบำหมู่ที่เน้นความงามทางนาฏยศิลป์ ระบำกองทัพที่ศึกคักแข็งขันและขบวนแห่ซึ่งใช้ผู้แสดงจำนวนมาก ด้านการออกแบบ และการกำกับศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นทรงผม การแต่งหน้า เครื่องแต่งกาย ฉาก หรืออุปกรณ์ประกอบฉาก ก็ตาม จะมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อความถูกต้อง และ/หรือ ใกล้เคียงกับ

ยุคสมัย และเชื้อชาติของตัวละครในเรื่อง เช่นเดียวกับการเขียนบทละคร เป็นเบื้องต้นก่อน ต่อเมื่อถึงขั้นตอนการสร้าง และ/หรือ ผลิตจึงจะปรับเปลี่ยนให้สะดวกแก่การผลิต และการแสดงละครอีกครั้ง โดยคำนึงถึงความงาม และความกลมกลืนกันของสีสันทันที่จะปรากฏสู่สายตาผู้ชมเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดนาฏยอลังการเป็นสำคัญ

มณิศา วศินารมณ ได้ทำการศึกษาเรื่อง นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมาดาเขียน โดยศึกษาประวัติและผลงานของเจ้าจอมมารดาเขียน และวิเคราะห์แนวคตินาฏยประดิษฐ์จากละครเรื่อง พระลอ โดยศึกษาจากเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์ การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากผู้เชี่ยวชาญ และสังเกตการณ์จากเวทีทัศน์การแสดง เจ้าจอมมารดาเขียน เกิดเมื่อ พ.ศ. 2386 ในครอบครัวข้าราชการ ต่อมาได้ไปถวายตัวกับสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ฝึกเป็นละครผู้หญิงของหลวง ต่อมาได้รับบทเป็นตัวละครในคือ อีเหนา จนได้สมญานามว่า "เขียน อีเหนา" ต่อมาได้เป็นเจ้าจอมมารดา ในรัชกาลที่ 4 มีพระราชโอรสคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าของคณะละครปริตาลัย ท่านได้เป็นครูละครคนสำคัญของคณะละครนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และต่อๆ มาจนถึงรัชกาลที่ 8 และถึงแก่อนิจกรรม เมื่อ พ.ศ. 2484 ท่านมีผลงานสร้างสรรค์และพัฒนา มีจำนวน 24 ชิ้น เป็นโขน 1 ตอน ละคร 19 เรื่อง ระบาย 4 ชุด การศึกษานาฏยประดิษฐ์ พระลอ ที่คัดเลือกมาวิเคราะห์เพราะความโดดเด่นในรูปลักษณะพบว่า เป็นการสร้างสรรค์ละครพันทางบนพื้นฐานของละครในที่เป็นภูมิหลังของท่าน โดยยึดจารีตการแสดงละครในเป็นหลัก แล้วตกแต่งด้วยการเคลื่อนไหวแบบลาวพันทางเป็นส่วนประกอบ นอกจากท่านจะสร้างลักษณะผสมดังกล่าว ท่านยังกล้าออกจากจารีตละครไทยคือ ให้ละครตายกลางโรง นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียนมีลักษณะเด่น ดังนี้ 1. ใช้ท่ารำทำบทตามจารีตของละครใน 2. ใช้ท่ารำสื่ออารมณ์และความคิดตัวละครในช่วงดนตรีรับ 3. ใช้ท่ารำออกภาษามีเฉพาะช่วงร้องสร้อยดนตรีรับ หรือเมื่อเคลื่อนที่ 4. ใช้อุปกรณ์การแสดงเพื่อสื่ออารมณ์และความคิดของตัวละคร 5. แสดงอารมณ์ชัดเจนสมจริง 6. ใช้ท่ารำเกี่ยว 3 คน แสดงให้เห็นเป็นคนเดียว 7. ตัวประกอบรำซ้อนในบทร้องของตัวเอกเพื่อเสริมบท 8. จัดให้ผู้แสดงตายกลางโรง เจ้าจอมมารดาเขียนเป็นนาฏยศิลปินที่มีความสามารถอย่างยิ่ง และเป็นครูละครที่มีลูกศิษย์มากที่สุดในยุคนั้น นาฏยประดิษฐ์และการสอนของท่าน มีอิทธิพลในการพัฒนาและสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ไทยมาจนถึงปัจจุบัน

สรุป

ละครร้องเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้ริเริ่มคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงละครบังสาววัน ของมลายู ละครตีกดาบรพรพ์ของไทย และละครโอเปร่าของยุโรปเข้าด้วยกัน ละครร้องมีลักษณะสำคัญคือ ผู้แสดงจะต้องร้องเองดำเนินเรื่องเอง ใช้ป่าทวยไม้ฉวมเป็นดนตรีรับ ทำทางที่ใช้เป็นกิริยาของสามัญชนที่ปรุงแต่งให้มีความงามแต่ยังคงลักษณะความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เครื่องแต่งกายที่ใช้เป็นเครื่องแต่งกายแบบพื้นทาง คือ ไม่ใส่เครื่องละครแต่งกายแบบสามัญชนทั่วไปแต่ทำให้สวยงามมากขึ้นเท่านั้น ฉากเป็นฉากที่สามารถเปลี่ยนได้ตามท้องเรื่อง เพื่อให้เกิดความสมจริงขึ้น ละครร้องสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. ละครร้องของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นละครร้องแบบมีลูกคู่ มีเจ้าจอมมารดาเขียน เป็นผู้ดูแลเรื่องทำทางประกอบการแสดง มีหม่อมต่วนศรี วรวรรณ เป็นผู้ดูแลเรื่องเพลง ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลง ผสมการเจรจาเล็กน้อย คือ ตัวละครจะต้องร้องเพลงเองกล่าวถึงคำพูดของตนเอง ส่วนในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครลูกคู่จะเป็นผู้ร้องให้ โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน แสดงที่โรงละครวิมานนฤมิตรและโรงละครปริตาลัย ฉากเป็นฉากตั้ง สามารถเปลี่ยนฉากไปตามเนื้อเรื่องที่แสดง ละครที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดคือละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครร้องสลับพูด”

2. ละครร้องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นละครร้องแบบไม่มีลูกคู่ เป็นละครที่ได้รับอิทธิพลมาจากละครโอเปร่าโดยตรง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลงมาเป็นละครร้องแบบไทย โดยตัวละครจะดำเนินเรื่องด้วยการร้องล้วนๆ ไม่มีบทเจรจาแทรกอยู่เลย ทำทางที่ใช้และเครื่องแต่งกายก็เป็นแบบสามัญชน ฉากสามารถเปลี่ยนได้ตามท้องเรื่องเพื่อเกิดความสมจริงมากขึ้น ใช้ชายจริงหญิงแท้ในการแสดง บทละครเป็นเรื่องที่ดัดแปลงมาจากละครรำ ละครพูด และนิทานมหากาพย์ของอินเดีย ละครที่โด่งดังมากที่สุดคือละครร้องเรื่องสาวตรี เรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครร้องล้วนๆ”

วรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย เป็นอุปรากรความยาว 3 องก์ บทประพันธ์ดั้งเดิมมี 2 องก์ ประพันธ์โดย จาโกโม ปุซซินี คีตกวีชาวอิตาลี ซึ่งบทละครที่ปุซซินีนี้้นำมาดัดแปลงมาจากนวนิยายอเมริกันของจอห์น ลูเธอร์ ลอง อีกต่อหนึ่ง คำร้องโดยลุยจี อิลลิ เปิดการแสดงครั้งแรกเมื่อปี

ค.ศ.1904 ณ โรงละคร ลา สกาลาในมหานครมิลาโน ประเทศอิตาลี เนื้อหากล่าวถึงเรื่องราว โศกนาฏกรรมความรักระหว่างหญิงสาวชาวญี่ปุ่นกับนายทหารเรือชาวอเมริกัน ถูกนำมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ให้เป็นละครร้องแบบของไทย เรื่องสาวเครือฟ้า มีเจ้าจอมมารดาเขียนและหม่อมต่วนศรี วรวรรณเป็นผู้สนับสนุน มีเค้าโครงเรื่อง เดียวกันกับวรรณกรรมเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลาย หากแต่เปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องบางตอนเพียงเล็กน้อย เพื่อให้เกิดความสนุกสนานมากขึ้น ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเนื้อเรื่องกล่าวถึง ความรักของหญิงสาว ชาวเหนือและหนุ่มนายทหารชื่อ ร้อยตรีพร้อม ที่ตกหลุมรักกัน และได้แต่งงาน มีลูกด้วยกัน 1 คน มี สาวคำเจ็ดคอยรับใช้อยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งร้อยตรีพร้อมต้องเดินทางกลับกรุงเทพฯ เพื่อปฏิบัติ ราชการด่วน จึงจำต้องลาจากคนรักของตน โดยให้สัญญาว่าจะรีบกลับมาโดยด่วนเมื่อภารกิจ เรียบร้อย หลังจากนั้นเจ้าสายน้ำผึ้งมาสู่ขอสาวเครือฟ้าไปเป็นชายา สาวเครือฟ้าไม่ยอมไปด้วย ฝ่ายรอ แต่ร้อยตรีพร้อมทุกวันจนลูกโต วันหนึ่งร้อยตรีพร้อมกลับมาพร้อมกับคุณนายจำปาภรรยาใหม่ สาว เครือฟ้าเสียใจมากจึงฆ่าตัวตายเพื่อเป็นการประชดรัก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ประสูติเมื่อวันพุธ แรม 3 ค่ำเดือน 12 ปี ระกา ตรงกับวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2404 เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่ หัว กับเจ้าจอมมารดาเขียน ทรงเชี่ยวชาญในการประพันธ์หนังสือ ทรงมีผลงานต่างๆมากมาย ทั้ง บทความ เรื่องสั้น และบทละคร ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทั้งที่เป็นสารคดีและบันเทิงคดี และ ยังทรงแปล และดัดแปลงหนังสือภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เจ้าจอมมารดาเขียน กำเนิดเมื่อ พ.ศ. 2386 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นธิดาของมหาตเล็กหลวงอัน ใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และคุณหญิงอิม สิริวันต์

หม่อมต่วนศรี วรวรรณ เป็นชาวบางกอกใหญ่ ธนบุรี เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ปีจอ ตรงกับวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2417 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นธิดาของม.ร.ว.ตาบ มนตรีกุล มารดาชื่ออิม (สกุลเดิมศิริวันต์) สายราชสกุลมนตรีกุล ของหม่อมหลวงต่วนศรี เป็นสายที่มีความสามารถสูงในเชิงละครมาตั้งแต่เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่อ้างอิงในบทนี้ เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญที่เป็น แบบแผนในการศึกษาค้นคว้า วิทยานิพนธ์ ละครเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

บทที่ 3

องค์ประกอบของละครเรื่องสาวเครือฟ้า

องค์ประกอบของละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดละครเรื่องสาวเครือฟ้าขึ้นอย่างสมบูรณ์ ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่

3.3 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า

3.3.1 เนื้อเรื่องละครสาวเครือฟ้า

3.3.2 บทละคร

3.3.3 ตัวละคร

3.3.4 วิธีคัดเลือกนักแสดง

3.3.5 การสืบทอด

3.4 องค์ประกอบการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

3.4.1 ขั้นตอนการแสดง

3.4.2 ลักษณะท่าจำ

3.4.3 ดนตรีและทำนองเพลง

3.4.4 เครื่องแต่งกาย

3.4.5 อุปกรณ์ประกอบฉาก

3.4.6 ฉาก

3.1 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นบริบทที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นละครเรื่องสาวเครือฟ้า ในส่วนนี้ประกอบด้วย เนื้อเรื่อง ตัวละคร วิธีคัดเลือกนักแสดง และการสืบทอด ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆดังนี้

3.1.1 เนื้อเรื่องละครสาวเครือฟ้า

ฉากที่ 1 สวาดิ

สาวเครือฟ้าเป็นสาวกำพร้า อาศัยอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ โดยมีสาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสนและแม่เฒ่าบุญตรูอยู่ด้วย สาวเครือฟ้ามีสาวคำเจ็ดเป็นคนรับใช้ที่ซื่อสัตย์ ทั้ง 2 คนจะเดินเก็บดอกไม้ในสวนที่พ่อเฒ่าแม่เฒ่าปลูกไว้นำไปขายในเมืองเพื่อหาเลี้ยงชีพ สาวเครือฟ้าเป็นหญิงสาวรูปร่างทั้งภายนอกและภายใน อยู่มาวันหนึ่งพระรามพลพ่าย เป็นผู้ดีในเมืองเชียงใหม่ได้พาร้อยตรีพร้อมเที่ยวชมเมือง และได้พบกับสาวเครือฟ้าเข้า จึงได้ถามพระรามพลพ่ายว่าสาวคนนั้นเป็นใครช่างสวยถูกใจเหลือเกิน ร้อยตรีพร้อมหลงรักสาวเครือฟ้าตั้งแต่แรกพบ พระรามพลพ่ายได้แนะนำเพื่อนชายของตนว่าเป็นนายร้อยมาจากกรุงเทพฯให้สาวเครือฟ้าได้รู้จัก ทั้งสองพูดคุยถูกคอ ทั้งสองจึงตกลงแต่งงานกัน เป็นที่ชื่นใจของพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและสาวคำเจ็ดเป็นอย่างยิ่ง ด้วยสาวเครือฟ้า ยังไม่เคยมีคนรักมาก่อน จึงทำให้สาวเครือฟ้าหลงรัก เชื้อฟุ้งและเชิดชูร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างยิ่ง ร้อยตรีพร้อมให้คำมั่นสัญญาแก่สาวเครือฟ้าว่าจะกลับไปจัดขันหมากมาสู่ขอให้รออยู่ที่เชียงใหม่

ฉากที่ 2 วิวาท

พอถึงวันแต่งงานสาวคำเจ็ดจัดแจงเตรียมสำหรับอาหารหวานคาวอย่างพร้อมเพรียงรวมทั้งจัดขบวนพ่อนรำเพื่อต้อนรับร้อยตรีพร้อม และจัดการแต่งตัวให้สาวเครือฟ้าเป็นเจ้าสาวที่สวยงามยิ่งนัก เมื่อขบวนขันหมากของร้อยตรีพร้อมมาถึง พ่อเฒ่าแม่เฒ่าคำเจ็ดก็ต้อนรับอย่างสมศักดิ์ศรี ทั้งหมดช่วยกันต้อนรับแขกผู้มีเกียรติที่มางาน ทั้งคุณหญิงโสภี พระรามพลพ่าย บรรดาเพื่อนทหารของร้อยตรีพร้อม รวมทั้งชาวบ้านในละแวกนั้น เมื่อสาวเครือฟ้าแต่งตัวเสร็จก็ออกมาพบกับเจ้าบ่าว เป็นที่ตกตะลึงของคนทั้งงาน เพราะสาวเครือฟ้านั้นมีความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง คำเจ็ดพาคู่บ่าวสาวมานั่งที่พร้อมที่จะจัดการพิธีการผูกข้อมือและอวยพรแก่บ่าวสาว ขณะนั้นมีตุ๊สีป้ายเดินมาและทำการทักท้วงการแต่งงานพูดคุยกับพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและสาวคำเจ็ดว่าวันนี้เป็นวันฤกษ์ยามไม่ดี ไม่ควรจัดการมงคลและตะโกนไล่แขกทั้งหลายสร้างความสับสนวุ่นวายให้กับแขกที่มาเยือนเป็นอย่างยิ่ง และสุดท้ายตุ๊สีป้ายได้กล่าวว่า ถ้าไม่เชื่อและยังคงจัดงานแต่งงานต่อนั้นจะทำให้สาวเครือฟ้าไม่มีความสุขไปตลอดชีวิต จากนั้นร้อยตรีพร้อมก็ได้ไล่ให้ตุ๊สีป้ายกลับไป แล้วดำเนินการงานแต่งงานดั้งเดิม ในงานแต่งงานสาวคำเจ็ดพ่อเฒ่าแม่เฒ่าดีใจเป็นอย่างยิ่งกล่าวอวยพรให้สาวเครือฟ้ามีความสุขฝาก สาวเครือฟ้ากับร้อยตรีพร้อมให้ดูแล พอเสร็จงานพิธีก็ถึงเวลาที่บ่าวสาวจะเข้าห้องหอ ร้อยตรีพร้อมเกี่ยวสาวเครือฟ้าจนยอมใจและพาไปพักผ่อน ส่วนสาวคำเจ็ดก็จัดแจงเก็บกวาดบ้าน ให้เรียบร้อย

ฉากที่ 3 ลา

สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมมีลูกชายด้วยกัน 1 คน ชื่อว่าเครือณรงค์ แต่เรียกกันว่าพ่อแดง สาวเครือฟ้าปฏิบัติหน้าที่แม่และภรรยาที่ดีมาโดยตลอด ทั้งครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข โดยมีสาวคำเจ็ดคอยรับใช้อยู่ตลอดเวลา อยู่มาวันหนึ่ง มีหนังสือราชการส่งมาถึงร้อยตรีพร้อมให้กลับไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ โดยด่วน ร้อยตรีพร้อมทั้งรักและสงสารภรรยาของตนจึงตั้งใจปกปิดเป็นความลับ ไม่อยากบอกให้สาวเครือฟ้ากังวลใจ และด้วยความเป็นภรรยาที่ดีปรนนิบัติสามีอย่างดีและซื่อสัตย์มาโดยตลอด ทำให้สาวเครือฟ้าสังเกตเห็นความผิดปกติในสีหน้าของสามี และรับรู้ว่าให้เล่าเรื่องไม่สบายใจให้นางฟังเพื่อที่จะช่วยกันคลายความทุกข์เศร้าทั้งหลาย ร้อยตรีพร้อมทนการรบเร้าของภรรยาไม่ไหวจึงเล่าความทั้งหมดให้ฟังว่าตนจำเป็นต้องไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ ไม่รู้ว่าจะได้กลับมาเชียงใหม่เมื่อใด การนี้ทำให้สาวเครือฟ้าโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมาก ทั้งความเป็นห่วงความคิดถึงและรักมาก ก่อนการจากลาร้อยตรีพร้อมได้ให้สาวคำเจ็ดไปหยิบเอาตุ๊กตาสาวเครือฟ้าและพ่อแดง เพื่อเรียกขวัญและกำลังใจให้รอพ่ออยู่ที่นี้ และสัญญาว่าเมื่อเสร็จภารกิจจะรีบกลับมาหาลูกและภรรยาอย่างไม่รีรอ ร้อยตรีพร้อมให้คำมั่นสัญญาต่อสาวเครือฟ้า และจำใจต้องจากไป ด้วยความรักและคิดถึงสามี สาวเครือฟ้าได้เรียกร้อยตรีพร้อมเอาไว้แล้ววิ่งเข้าเฝือกอดและร้องไห้คร่ำครวญไม่ต้องการให้จากไป ปล่อยมวดยมลงมาและเช็ดที่เท้าของสามีเพื่อแสดงความรักและซื่อสัตย์ต่อคำสัญญาว่าจะรอการกลับมา เมื่อเช็ดเสร็จร้อยตรีพร้อมจำต้องยอมตัดใจจริงๆ แล้วเดินจากไป

ฉากที่ 4 กลับ

สาวเครือฟ้าร้องไห้เศร้าโศกเสียใจมากเป็นเวลานาน ทุกวันนางจะมาเฝ้ารอการกลับมาของสามี จนเวลาล่วงเลยผ่านไป พ่อแดงโตขึ้น สาวเครือฟ้าและสาวคำเจ็ดก็ยังคงรอคอยการกลับมาของร้อยตรีพร้อม โดยออกมานั่งเล่นและรอฟังเสียงคนเดินผ่านไปมา วันหนึ่งสาวคำเจ็ดได้วิ่งตะโกนตกใจ มาร้องเรียกสาวเครือฟ้าว่ามีคนมาเป็นขบวนใหญ่เขียว ทั้ง 2 คนตั้งใจใหญ่คิดว่าจะเป็นร้อยตรีพร้อม แต่ก็ต้องพบความผิดหวังเพราะเป็นขบวนของเจ้าสายน้ำผึ้ง เจ้านายเมืองลาว ที่ชอบพอสาวเครือฟ้าเป็นอย่างมาก เมื่อเจ้าสายน้ำผึ้งทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมแต่งงานกับสาวเครือฟ้ามีลูกด้วยกันแล้ว แล้วกลับไปทำงานที่กรุงเทพฯ ยังไม่กลับมา ก็ถือโอกาสมาบอกรักและขอให้สาวเครือฟ้าไปอยู่ด้วยกันตนเอง โดยจะเลี้ยงดูเป็นอย่างดี เจ้าสายน้ำผึ้งเป็นเชื้อสายเจ้านายจึงมีเงินทองมากมายพอที่จะเลี้ยงสาวเครือฟ้าให้สบายไปตลอดชีวิต แต่อย่างไรนั้น สาวเครือฟ้าไม่พอใจคำพูดของ

เจ้าสายน้ำผึ้ง และกล่าวโต้ตอบว่ามีผิวแล้ว อีกประเดี๋ยวร้อยตรีพร้อมก็จะกลับมาอยู่อย่างมีความสุข ขอให้เจ้าสายน้ำผึ้งอย่ามาระรานเลย ให้กลับไปเสียเถิดอย่ามาเสียเวลาพูดพร่ำอยู่เลย เจ้าสายน้ำผึ้งก็ยังตื้ออยู่เช่นนั้น สาวเครือฟ้าจึงสั่งให้สาวคำเจ็ดไล่เจ้าสายน้ำผึ้งให้กลับไปแล้วตนเองก็วิ่งหนีเข้าห้องร้องไห้แสดงความเศร้าโศกเสียใจทั้งคิดถึงสามี ทั้งถูกเหยียดหยามจากเจ้าสายน้ำผึ้ง

หลังจากเจ้าสายน้ำผึ้งกลับไป สาวเครือฟ้าก็เริ่มหวนใจตามคำพูดของเจ้าสายน้ำผึ้ง กลัวว่าสามีจะไม่กลับมา เป็นอันกระวนกระวายใจอย่างมาก เริ่มกลัวว่าจะมีภัยอะไรเกิดขึ้นหรือไม่ หรือว่าร้อยตรีพร้อมจะไม่กลับมาแล้ว สาวเครือฟ้าได้แต่เฝ้ารอคอยทุกเช้าค่ำ ทุกวันๆไปเรื่อย ทั้งคิดถึงสามีทั้งสงสารลูก และแล้วสาวคำเจ็ดก็ได้ยินเสียงคนเดินมา และรีบวิ่งออกไปดูก็พบกับ พระรามพลพ่าย สาวคำเจ็ดดีใจเป็นอย่างยิ่ง ร้องเรียกสาวเครือฟ้าดั่งลับบ้านให้ออกไปพบ แล้วเชิญ พระรามพลพ่ายเข้ามาจิบน้ำชาพักผ่อนภายในเรือน พระรามพลพ่ายแจ้งข่าวดีกับสาวเครือฟ้าว่า ได้ยินข่าวว่า ร้อยตรีพร้อมกำลังกลับมาที่เชียงใหม่ ตอนนี้อยู่ที่เมืองลำพูนแล้ว ให้สาวเครือฟ้า รีบจัดแจงเตรียมบ้าน เตรียมอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับสามี รวมทั้งให้เลิกเศร้าโศกเสียใจได้แล้ว เพราะร้อยตรีพร้อมไม่ได้รับอันตรายใดๆ กำลังเร่งเดินทางมา เมื่อทราบข่าว สาวเครือฟ้าดีใจมาก รีบเร่งตระเตรียมบ้าน ที่นอน ให้คำเจ็ดปิดกวาดเช็ดถู เอาดอกไม้หอมๆมาประดับตกแต่งให้สวยงาม รวมทั้งให้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ทำอาหารที่ร้อยตรีพร้อมชอบเท่านั้นเตรียมไว้ต้อนรับ เมื่อเตรียมทุกอย่าง เสร็จสรรพ สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อแดงน้อย พ่อเฒ่าและแม่เฒ่า ก็มานั่งรอร้อยตรีพร้อม อยู่ด้วยกันบนบ้าน จนกระทั่งล่วงสองยาม ร้อยตรีพร้อมก็ยังไม่มียี่แววที่จะมาถึง สาวเครือฟ้าเริ่มกังวล ใจว่าหรือว่าคุณพระรามพลพ่ายอาจจะแก้งล้อเล่น หรือไม่อยากให้สาวเครือฟ้าเป็นทุกข์ก็เลยมาบอก ความเท็จ แล้วก็ร้องไห้ พร้อมกับเวลาตึกแล้ว พ่อเฒ่าแม่เฒ่าและพ่อแดงน้อยเริ่มรู้สึกรังงว สาวคำเจ็ด เลยบอกเจ้านายว่าให้พาลูกไปนอนก่อนแล้วทางนี้สาวคำเจ็ดจะเฝ้าให้เอง เมื่อใครมาจะรีบไปร้องเรียก ไม่ต้องเป็นห่วง สาวเครือฟ้าก็ฟังและทำตามคำพูดของสาวคำเจ็ดและบอกให้พ่อเฒ่าและแม่เฒ่าเข้าไป นอนพักผ่อน พักเดียวเท่านั้นร้อยตรีพร้อมก็มาปรากฏตัวที่หน้าบ้าน ทำให้สาวคำเจ็ดดีใจและตกใจ มากร้องเรียกสาวเครือฟ้าลับบ้าน ตะโกนด้วยความดีใจ ร้อยตรีพร้อมบอกกับสาวคำเจ็ดว่าอย่าเพิ่ง ร้องเรียกสาวเครือฟ้าออกมา ให้ไปอุ้มพ่อแดงมาก่อน คิดถึงลูกมากแล้ว ทันใดนั้นสาวเครือฟ้าจึงรีบวิ่ง ออกมาดู พบว่าร้อยตรีพร้อมเดินมากับผู้หญิง เมียใหม่ นางก็เสียใจเป็นอย่างมาก ยืนตงตะลึงตั้งอยู่ กับที่ ไม่พูดจาพาทีสักคำ พระรามพลพ่าย แสนกระดากใจก็เลยบอกว่า ร้อยตรีพร้อมกลับมาแล้ว จริงๆ พร้อมกับยศใหม่ดำรงศักดิ์เป็น ร้อยเอกหลวงณรงค์ มีภรรยาถูกต้องจดทะเบียน

ตามกฎหมาย ชื่อว่า คุณนายจำปา เป็นลูกสาวของเจ้านายอีกทีหนึ่ง สาวเครือฟ้าได้ฟังดังนั้นก็ร้องให้
 วิ่งหาสาวคำเจ็ดด้วยความเสียใจเป็นอย่างมาก ด้วยความโกรธแค้นสาวคำเจ็ดทำท่าล้อเลียนคุณนาย
 จำปาและด่าทอทำให้คุณนายจำปาต้องอับอายหลบหนีออกไป สาวเครือฟ้าเสียใจเป็นอย่างมากวิ่งเข้า
 บ้านแล้วร้องไห้อย่างหนัก ทำให้สาวคำเจ็ดเป็นหวง แอบดูอยู่ตลอด สาวเครือฟ้าคิดสั้นด้วยการพาด
 ฟ้าขึ้นจะผูกคอตาย สาวคำเจ็ดแอบดูอยู่จึงรีบไปอุ้มพ่อแดงน้อยมาหาแม่แล้วช่วยกันปลอบ พ่อเฒ่าแม่
 เฒ่าว่าอย่าไปสนใจมัน เราก็มีเจ้าคนนายคนมาชอปปองจะ แต่งงานใหม่บ้างก็ได้ แต่สาวเครือฟ้า
 ยึดมั่นในความรักขอร้องไห้ สาวคำเจ็ดอย่าพูดแล้วบอกว่าขออยู่เพียงลำพังคนเดียว ให้พ่อเฒ่าแม่เฒ่า
 คำเจ็ดและพ่อแดงน้อยออกไปก่อนจะไม่คิดสั้นแล้ว สาวเครือฟ้าเฝ้ารำพึงรำพันต่อความอัปยศของ
 ตัวเอง รักไม่ลืมหูลืมตา และภาวนาว่าถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้ได้เกิดมาคู่กับร้อยตรีพร้อมทุกชาติไป
 และขออย่าให้มีใครมารักซ้อน อย่าให้มีความเจ็บปวดใดๆมากล้ำกรายได้ สาวเครือฟ้าร้องไห้จนเสียสติ
 คิดเลื่อนลอยไปหมดทุกอย่าง นางเสียใจมากจนอดทนไม่ไหว สาวเครือฟ้าได้หยิบเอามิดของคุณพ่อที่
 อยู่บนหิ้งพระลงมา บนมิดนั้นมีคำจารึกของโบราณไว้ว่า “เสียชีพออย่าเสียสัตย์” ทำให้สาวเครือฟ้ายังมี
 ความฮึกเหิมกล้าหาญเพิ่มมากขึ้น จากนั้นนางก็อธิษฐานให้เกิดมาใหม่อย่างมีความสุขไม่มีความทุกข์
 ร้อนใดๆเกิดขึ้น จากนั้นนางก็แหงเข้าที่อกและปาดที่คออีกครั้งหนึ่ง สาวเครือฟ้าล้มลงกับพื้น ก่อน
 สิ้นลมหายใจ ร้อยตรีพร้อมได้กลับมาที่บ้านแล้วเปิดประตูห้องเข้าไปพอดิ เมื่อเห็นหน้าสามีเป็น
 ครั้งสุดท้าย สาวเครือฟ้าก็สิ้นใจ

3.1.2 บทละคร

บทละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ประพันธ์ขึ้นโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิป
 ประพันธ์พงศ์ ภายหลังเมื่อละครเรื่องสาวเครือฟ้าเข้าสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์ อาจารย์ปราณี สำราญ
 วงศ์ และอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้ตัดเนื้อหาบางส่วนออกเพื่อความกระชับและเข้าใจง่ายมา
 ขึ้น³⁰ โดยบทที่ใช้แสดงปัจจุบันมีลักษณะแบ่งออกเป็น 4 ฉาก ได้แก่

³⁰ สัมภาษณ์ จุลชาติ อรัณยนาถ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิต
 พัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม, 2 มีนาคม 2558.

3.1.2.1 ฉากที่ 1 สวาดิ

เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความเป็นอยู่ของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมมาพบ ตัวละครประกอบด้วย สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรู พระรามพลพ่าย และร้อยตรีพร้อม ตัวละครทุกตัวดำเนินเรื่องด้วยกิริยาของตนเอง เช่น สาวคำเจ็ดกำลังตัดแต่งกิ่งไม้ในสวน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยสำเนียงภาคเหนือ และภาคกลาง รวมถึงภาษาลาว บรรจุเพลงด้วยเพลง เบ็ดเตล็ด 2 ชั้นและเพลงหน้าพาทย์เพื่อประกอบกิริยาของตัวละคร ลักษณะเด่นของบทละครฉากนี้ คือ การนำเสนอดอกไม้ในสวนที่มีความหลากหลายและสวยงาม

3.1.2.2 ฉากที่ 2 วิวาท

เนื้อเรื่องกล่าวถึง พิธีมงคลสมรสของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม ตัวละครประกอบด้วย ร้อยตรีพร้อม สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรู ตูสีบ้าย พระรามพลพ่าย คุณหญิงโสภี เพื่อนเจ้าบ่าว ชาวบ้านทั้งเด็ก-ผู้ใหญ่ และช่างฟ้อน ตัวละครทุกตัวแสดงความสนุกสนานเฮฮา ชื่นชมดีใจในงานมงคลสมรส เช่น พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรูและสาวคำเจ็ด ร่วมร้องเพลงกล่าวคำอวยพรให้สาวเครือฟ้ามีความสุขมากๆ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยสำเนียงภาคกลาง และภาษาลาว เพลงที่ใช้บรรจุเป็นเพลงไทยเดิมสำเนียงลาวเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะเด่นของบทละครฉากนี้ คือ การนำเสนอความสนุกสนานรื่นเริงในงานมงคลสมรส

3.1.2.3 ฉากที่ 3 ลา

เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความโศกเศร้าที่สาวเครือฟ้าต้องจากลาสามี ตัวละครประกอบด้วย ร้อยตรีพร้อม สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ดและเครือณรงค์ บทละครกล่าวถึงความโศกเศร้า เสียใจ บรรยายถึงความรู้สึก ความคิด คำพูดของสาวเครือฟ้าที่เสียใจ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยสำเนียงภาคกลาง และภาษาลาว เพลงที่ใช้บรรจุเป็นเพลงไทยเดิมสำเนียงลาวเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงบรรจุเพลงหน้าพาทย์สั้นๆ เพื่อแสดงกิริยาอาการของตัวละครได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นของบทละครฉากนี้คือ นำเสนอความโศกเศร้าเสียใจ และ รัก เทิดทูนบูชาสามี ของสาวเครือฟ้า

3.1.2.4 ฉากที่ 4 กลับ

เนื้อเรื่องกล่าวถึง การกลับมาพร้อมภรรยาใหม่ของร้อยตรีพร้อม และสาวเครือฟ้าฆ่าตัวตายประชดความรัก ตัวละครประกอบด้วย สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรู พระรามพลพ่าย เจ้าสายน้ำผึ้ง บริวารของเจ้าสายน้ำผึ้ง คุณนายจำปา และเครือณรงค์ เปิดฉากด้วยการรอคอยการกลับมาของร้อยตรีพร้อม โดยสาวเครือฟ้าเดินไป-มา วุ่นวายทั้งวัน รวมทั้งเศร้าโศก

เสียงที่ร้อยตรีพร้อมไม่ส่งข่าวกลับมา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยสำเนียงภาคกลาง และภาษาลาว เพลงที่ใช้บรรจุเป็นเพลงไทยเดิมสำเนียงลาวเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงบรรจุเพลงหน้าพาทย์สั้นๆ เพื่อแสดง กิริยาอาการของตัวละครได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นของบทละครฉากนี้คือ นำเสนอการฆ่าตัวตายของสาวเครือฟ้า เป็นโศกนาฏกรรมที่สะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง

3.1.3 ตัวละคร

ตัวละครในละครเรื่องสาวเครือฟ้า ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้แสดงหลัก เป็นตัวละครที่ใช้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ สาวเครือฟ้า ร้อยตรี พร้อม สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรู พระรามพลพ่าย คุณนายจำปา คุณหญิงโสภี ทุศีปาย พ่อแดงน้อย และเจ้าสายน้ำผึ้ง

กลุ่มที่ 2 ผู้แสดงประกอบ เป็นตัวละครที่ใช้ประกอบฉากให้เกิดความสมจริง ได้แก่ ชาวบ้าน เพื่อนเจ้าบ่าว เด็กเล็กๆ คนรับใช้ของเจ้าสายน้ำผึ้ง ช่างพ่อน ฯลฯ

ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละครต่างๆ ได้ดังนี้

3.1.3.1 สาวเครือฟ้า ละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครสาวเครือฟ้าเป็นตัวละครที่มีความสำคัญมากที่สุด ในเรื่องผู้แต่งได้กำหนดให้สาวเครือฟ้ามีลักษณะที่เป็น คนสวย นิสัยดี เรียบร้อย สงวนตัวไม่เคยมีเรื่องเสื่อมเสีย เป็นผู้ที่มีสกุลแต่มีหนทางชีวิตที่มีความน่าสงสารและน่าเห็นใจเป็นที่สุด เธอกำพร้าทั้งพ่อและแม่ เธอจึงไม่ได้รับความอบอุ่นจากผู้เป็นพ่อแม่ แต่ก็ยังดีที่มีพ่อเฒ่าสนและแม่เฒ่าบุญตรูพร้อมทั้งคำเจ็ดผู้เป็นป้าคนสนิทคอยดูแลเธอเป็นอย่างดี ก็ทำให้เธอคลายความคิดถึงพ่อและแม่ไปได้บ้าง นอกจากนี้เธอยังรับภาระหนักคือการเป็นหัวหน้าครอบครัวปกครองคนในบ้าน ดูแลการปลูกดอกไม้ซึ่งเป็นอาชีพหลักของบ้านเข้าไปขายในเมือง เธออาศัยอยู่แต่ในบ้านของตนอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ไม่ค่อยมีโอกาสได้ออกไปพบปะผู้คนภายนอกคอยช่วยเหลือเก็บดอกไม้ ร้อยดอกไม้ให้ตายายเข้าไปขายในเมือง ดังในบทเจรจาที่ว่า “คำเจ็ดเจ้าช่วยกันเก็บดอกไม้ จะได้ให้ตายตาไปขายในเวียง” จึงอาจกล่าวได้ว่าสาวเครือฟ้าเป็นหญิงที่มีกิริยาสงบเสียมเยียมตัวไม่ให้ความสนใจชายหนุ่มอื่นใดมีสังคมที่แคบ จนกระทั่งมาเจอร้อยตรีพร้อมที่มาชมสวนถึงบ้าน ร้อยตรีพร้อมมีรูปร่างหน้าตาดีมีสง่าราศีกว่าทุกคนที่เธอเคยเห็นมา เธอก็เกิดความรู้สึกกับเพศตรงข้ามทันที เกิดความต้องตาต้องใจ พึงพอใจระหว่างชายหญิง เกิดเป็นรักแรกพบ และร้อยตรีพร้อมก็มีความรักแรกพบ

กับสาวเครือฟ้าเช่นกัน โดยมีคุณพระรามพลพ่ายซึ่งเป็นผู้ใหญ่ทางเหนือที่สาวเครือฟ้าให้ความเคารพ นับถือรับรองว่าร้อยตรีพร้อมเป็นคนดี มีวาสนาอนาคตรุ่งเรือง ในสมัยนั้นคนในเครื่องแบบถือว่าเป็นบุคคลที่น่านับถือและมีหน้ามีตาในสังคม ด้วยสิ่งแวดล้อมต่างๆทำให้สาวเครือฟ้าคิดว่าร้อยตรีพร้อมเป็นผู้ที่เพียบพร้อมและเป็นหลักในชีวิตของเธอได้ เธอจึงตัดสินใจแต่งงานกับร้อยตรีพร้อม พร้อมกับการมอบชีวิต และความรักทั้งหมดของเธอให้แก่สามี ร้อยตรีพร้อมเป็นความหวังเป็นตัวแทนของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งความรักความอบอุ่น และเป็นผู้ชายคนเดียวที่จะคุ้มครองชีวิตได้ ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางสังคมและความรัก เธอยกย่องร้อยตรีพร้อมให้เป็นที่สุดในชีวิตของเธอ แต่แล้วด้วยงานราชการด่วนทำให้ร้อยตรีพร้อมต้องเดินทางกลับกรุงเทพฯ เธอจึงต้องพลัดพรากจากสามีอันเป็นที่รักก่อนที่ร้อยตรีพร้อมจะไป เธอได้แสดงความรักความเทิดทูนต่อสามีด้วยการนำผมของเธอมาเช็ดเท้าร้อยตรีพร้อมซึ่งชาวเหนือนั้นถือว่าศิระะเป็นสิ่งสูงสุดแต่เธอก็จะแสดงออกให้สามีได้รับรู้ถึงความรักที่มีอยู่ท่วมท้นหัวใจ หลังจากที่ร้อยตรีพร้อมเดินทางไปแล้วนั้นสาวเครือฟ้าก็ต้องเป็นผู้ที่ดูแลเลี้ยงดูลูกที่ยังเล็กเพียงลำพังเธอต้องทนทรมานกับความคิดถึง แต่ด้วยความหวังว่าไม่นานสามีก็จะกลับมาทำให้เธอเข้มแข็งและมีกำลังใจที่จะเลี้ยงลูกให้ดีเพื่อรอการกลับมาของสามี เมื่อเวลาผ่านไปนานวันยังไม่มีข่าวคราวหรือจดหมายติดต่อจากร้อยตรีพร้อมทำให้เครือฟ้าวิตกกังวลและคิดไปต่างๆนาๆว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นกับร้อยตรีพร้อมเธอรอคอยด้วยความโศกเศร้า แต่ด้วยความรักที่คงมั่นและซื่อสัตย์ต่อสามีเพียงผู้เดียวถึงแม้จะมีชายอื่นมาสู่ขอเธอแต่งงาน เธอก็ไม่ยอมตกลงใจ ฝ่าแต่คิดถึงและคอยสามีของเธอกลับมา เมื่อเธอได้ข่าวการกลับมาของสามี เธอก็จัดเตรียมแต่งบ้านเรือน แต่งตัวเองและลูกอย่างสวยงามไว้ต้อนรับสามีด้วยความปลาบปลื้มใจ แต่เมื่อถึงเวลาเดินทางกลับมาร้อยตรีพร้อมได้นำภรรยาคนใหม่มาด้วย เธอจึงรู้สึกเสียใจทั้งรักทั้งแค้นใจเป็นอย่างมาก เธอจึงคิดโทษตนเองที่ไม่เจียมตนว่าเป็นแค่ชาวบ้านต่างจังหวัดไม่มียศศักดิ์ไปรักหนุ่มกรุงเทพฯ ด้วยความเสียใจ น้อยใจในวาสนาของตนเองหมดอาลัยในชีวิต ไม่อยากที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ความตายเท่านั้นคือสิ่งที่เธอต้องการ เธอจึงคิดฆ่าตัวตายแต่เมื่อนางเห็นลูกชายก็ทำให้นางคิดได้เพียงชั่วครู่ว่าต้องมีชีวิตต่อไปเพื่อลูก แต่ความเสียใจ น้อยใจ แค้นใจ อับอายมันประดังเข้ามาในชีวิตจนเธอเสียสติและตัดสินใจฆ่าตัวตายในที่สุด

3.1.3.2 ร้อยตรีพร้อม ในเรื่องร้อยตรีพร้อมเป็นผู้ชายที่เพียบพร้อมด้วยหน้าตา ฐานะ และหน้าที่การงาน เป็นที่ต้องตาต้องใจของหญิงสาวทั่วไป เป็นผู้ชอบการท่องเที่ยว รักสนุก และมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน รับราชการอย่างขยันและเต็มที่ เป็นคนที่หลงรักง่าย ทุกอย่างในชีวิตมุ่งเน้นให้การงานหน้าที่ทั้งหมด เมื่อวิเคราะห์จากบทบาทตอนวิวาห์จะเห็นได้ว่า ร้อยตรีพร้อมเป็นผู้ที่มีปัญญามาก

สามารถพูดหวานล่อมให้สาวเครือฟ้าหลงเชื่อได้ทุกคำ และยังมีการศึกษาที่ดีอีกด้วย เนื่องด้วยในบทละคร ร้อยตรีพร้อมจะพูดเป็นภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าร้อยตรีพร้อมมีจิตใจที่รักง่าย เช่นเดียวกับผู้ชายทั่วไป คือเมื่อเจอหญิงสาวที่มีรูปโฉมงดงามก็หลงรัก แต่ไม่ได้คิดถึงอนาคตข้างหน้าว่าเมื่อแต่งงานไปแล้ว ครอบครัวจะสามารถอยู่ได้หรือไม่ เพราะตนเองอาจจะต้องกลับมาทำงานราชการที่กรุงเทพฯ เป็นคนที่มีนิสัยค่อนข้างเห็นแก่ตัว เพราะตอนไปช่วยราชการที่กรุงเทพฯ ใช้เวลานานมากและไม่มีข่าวสารกลับมาหาสาวเครือฟ้าอีกเลย จนพ่อแดงน้อยโตขึ้นมา มีข่าวคราวกลับมาครั้งเดียวตอนจะกลับมาและเป็นผู้อื่นเอาข่าวสารนั้นมาบอก ร้อยตรีพร้อมไม่ได้บอกด้วยตนเอง และหากความรักที่ร้อยตรีพร้อมมีต่อสาวเครือฟ้าจริง ร้อยตรีพร้อมก็ไม่จำเป็นต้องมีภรรยาใหม่ ไม่ว่าจะเป็นอย่างหน้าที่การงานหรือสิ่งอื่นๆก็ตาม ตัวละครถูกสร้างมาเพื่อสะท้อนสังคมไทยอย่างชัดเจน ที่ผู้ชายมักมีภรรยามากกว่า 1 คน โดยที่ไม่คำนึงถึงความเจ็บปวดของหญิงผู้เลี้ยงลูกของตนเอง อย่างไรก็ตามตัวละครร้อยตรีพร้อมก็เป็นตัวละครที่สะท้อนแง่มุมต่างๆได้ในสังคมว่าชีวิตคนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน การทำดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต

3.1.3.3 สาวคำเจ็ด สาวคำเจ็ดเป็นตัวละครเอกในเรื่องสาวเครือฟ้า มีลักษณะค่อนข้างตัวมดมีความสุขและร่าเริงอยู่เสมอ มีนิสัยจงรักภักดี ซื่อสัตย์ ไม่ยอมให้ใครมารังแกคนในบ้านเด็ดขาด รักและเป็นห่วงสาวเครือฟ้ายิ่งกว่าชีวิต เมื่อพิจารณาแล้วสาวคำเจ็ดจะเป็นผู้ดำเนินเรื่องรองมาจากสาวเครือฟ้า ไม่ว่าจะเป็นการจัดการงานแต่งงาน ดูแลบ้านช่อง ให้กำลังใจสาวเครือฟ้า หรือแม้กระทั่งออกไปต่าทอกับคุณนายจำปาก็ตาม อีกทั้งเมื่อถึงเวลาที่ตัวละครสาวเครือฟ้าต้องเปลี่ยนชุด ตัวละครสาวคำเจ็ดต้องรับหน้าที่บทบาทออกมาเล่นตลกหน้าเวที สาวคำเจ็ดเป็นตัวละครที่มีนิสัยร่าเริง สนุกสนาน มีพื้นฐานเป็นสาวเหนือแต่กำเนิด เลี้ยงดูสาวเครือฟ้าเป็นอย่างดีมาตลอด เพราะรู้ว่าสาวเครือฟ้าเป็นลูกกำพร้าที่มีต้นตระกูลดี ต้องอยู่ในการเลี้ยงดูที่ดี สาวคำเจ็ดจะเป็นทั้งหน้าที่พ่อ แม่ พี่สาว และคนรับใช้ของสาวเครือฟ้า ไม่ว่าจะเกิดเรื่องราวใดๆขึ้นก็ตาม สาวคำเจ็ดจะเป็นคนจัดการ และรับหน้าแทนสาวเครือฟ้าทุกครั้ง เมื่อสาวเครือฟ้าต้องถึงคราวเสียใจ สาวคำเจ็ดก็เสียใจตามด้วย ตัวละครนี้หากขาดหายไปจะทำให้ละครเรื่องสาวเครือฟ้าดำเนินเรื่องได้ยากมาก เพราะมักเป็นตัวออกมาเล่าเรื่องในเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นก่อนเสมอ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงในสังคมไทย เช่นเดียวกัน ที่มักมีความเป็นห่วงเป็นใยของครอบครัว ของคนในบ้านเสมอ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ครอบครัวล้วนเป็นพลังสำคัญในการดำเนินชีวิตเสมอ

3.1.3.4 พระรามพลพ่าย เป็นตัวละครที่ดูภูมิฐาน น่านับถือ เป็นผู้ใหญ่ในสังคม เป็นคนดี ไม่เสแสร้ง คำพูดมีความหนักแน่น บุคลิกดีเพราะเป็นเจ้านาย พระรามพลพ่ายเป็นตัวละครที่จุดประเด็นสำคัญหลายประเด็นในเรื่อง เริ่มตั้งแต่ชักนำให้ร้อยตรีพร้อมมาเจอกับสาวเครือฟ้าและเป็นสื่อให้ทั้งสองครองรักกัน เพราะเชื่อว่าร้อยตรีพร้อมเป็นคนดี จึงต้องการให้สาวเครือฟ้าครองคู่กัน ด้วยเหตุประการนี้ทำให้ทราบถึงลักษณะนิสัยที่มีความจริงจังใจของพระรามพลพ่าย เมื่อเห็นว่าใครเป็นคนดีก็แนะนำให้รู้จักกับคนดี อีกเหตุการณ์หนึ่งแสดงถึงความเป็นห่วงเป็นใยสาวเครือฟ้าคือ ในขณะที่ร้อยตรีพร้อมไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ นั้น ร้อยตรีพร้อมไม่ได้ส่งข่าวคราวมาหา สาวเครือฟ้าเป็นเวลานาน ทำให้สาวเครือฟ้านั้นเฝ้ารอนจนโศกเศร้าทุกวัน ครั้นวันหนึ่งพระรามพลพ่ายได้ทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมได้เดินทางมาเชียงใหม่และตอนนี้ถึงเมืองลำพูนแล้ว ก็ได้รับนำความมาบอกสาวเครือฟ้าเพื่อเป็นการคลายความโศกเศร้า โดยที่ไม่ทราบสาเหตุการเดินทางมาของร้อยตรีพร้อมเลย สุดท้ายเมื่อร้อยตรีพร้อมกลับมาถึงเชียงใหม่พร้อมกับภรรยาใหม่ชื่อคุณนายจำปา พระรามพลพ่ายก็ออกมารับผิดชอบว่าตนเองไม่ดีเอง เห็นได้ว่าตัวละครพระรามพลพ่ายนี้เป็นตัวละครที่มีคุณธรรมสูง เป็นที่เชื่อถือของสังคม มีความจริงจังและกล้ารับความผิด

3.1.3.5 พ่อเฒ่าสน เป็นตัวละครที่แสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ของสาวเครือฟ้า รูปร่างสูงใหญ่ เดินหลังค่อม ผมหงอกหน้ากร้านแดด มีอาชีพปลูกต้นไม้ ดอกไม้ อาศัยอยู่กับแม่เฒ่าบุญตรูอย่างพอเพียง เลี้ยงดูสาวเครือฟ้าด้วยใจโอบอ้อมอารี เป็นตัวละครที่แสดงถึงความเป็นชาวบ้าน สูงอายุ ใจดี มีเมตตา เป็นที่นับถือของผู้คน ชอบทำงานบ้าน ทำกับข้าว เป็นห่วงและรักสาวเครือฟ้ามาก ดีใจที่เห็นสาวเครือฟ้ามีความสุข และเศร้าพร้อมกับตกเตือนยามสาวเครือฟ้าเป็นทุกข์ร้อน ยกตัวอย่าง ในฉากที่สาวเครือฟ้าจะผูกคอตาย เมื่อสาวคำเจ็ดนำพ่อแดงมาช่วยไว้ได้ทันการณ์ ด้วยความเป็นห่วงสาวเครือฟ้า พ่อเฒ่าสนก็ได้ให้กำลังใจและตักเตือนสาวเครือฟ้าด้วยใจที่สงสาร เนื่องจากพ่อเฒ่าเลี้ยงดูสาวเครือฟ้ามาอย่างลูกหลานคนหนึ่ง

3.1.3.6 แม่เฒ่าบุญตรู เป็นตัวละครที่ถูกกำหนดมาให้คู่กับพ่อเฒ่าสน มีอุปนิสัยคล้ายคลึงกัน มีรูปร่างท้วม ผมหงอกเป็นสีขาว ผิวพรรณกร้านลมและแดด มีอายุมาก มีประสบการณ์การครองคู่ที่ดี มีใจเป็นเมตตา ร่าเริง รัก เลี้ยงดูสาวเครือฟ้าเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ชอบทำกับข้าว เอาใจร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า มีความจริงจัง เห็นได้ชัดคือช่วงตอนที่ร้อยตรีพร้อมจีบสาวเครือฟ้าและขอแต่งงาน แม่เฒ่าบุญตรูดีใจเป็นอย่างยิ่งที่ลูกหลานที่เลี้ยงมามีความสุข และยังช่วยจัดแจงจัดงานแต่งงานทุกอย่างให้สาวเครือฟ้า รวมถึงป้องกันการลั้มนงานวิวาห์จากตุ๊สี่ป้ายอีกด้วย

3.1.3.7 คุณนายจำปา เป็นตัวละครที่มาจากกรุงเทพฯ มีความเป็นผู้ดี ทนในฐานะของตนเองว่าสูงศักดิ์กว่าผู้หญิงคนอื่น รูปร่างสูง บุคลิกภาพดีเป็นอย่างมาก ลักษณะนิสัยถูกเลี้ยงดูมาอย่างคุณหนู ได้รับการเอาใจใส่เรื่องการศึกษา การวางตัว ชอบดูถูกเหยียดหยาม เป็นตัวละครที่ปฏิบัติผิดครรลองคลองธรรม โดยถือเอาสามีคนอื่นเป็นสามีของตนเองโดยรู้เท่าถึงการณ์ เห็นว่าคนอื่นต่ำต้อยกว่าตนเองอยู่เสมอ เห็นได้จากการต่อปากต่อคำกับสาวค่าเจ็ด ที่คุณนายจำปาพูดดูถูกสาวค่าเจ็ดและสาวเครือฟ้าว่าเป็นลาวกาว ต่ำว่ากินแต่ปลาร้า และไม่สนใจว่าสาวเครือฟ้าจะเสียใจมากเพียงใดหวังแต่ให้ตนเองมีความสุขกับการได้ครอบครองร้อยตรีพร้อม

3.1.3.8 เจ้าสายน้ำผึ้ง เป็นลูกเจ้าเมืองลาว มีลักษณะไม่เป็นผู้ดี พูดจาเสียงดังโวยวาย ไม่มีมารยาท ชอบฉวยโอกาส แต่มีความจริงใจ มีความรักที่ซื่อสัตย์ เป็นตัวละครที่มีฐานะดี มีพวกพ้องบริวารรับใช้มากมาย เห็นจากการยกขบวนมาบ้านสาวเครือฟ้า โดยขบวนเจ้าสายน้ำผึ้งมาด้วยความยิ่งใหญ่ มีบ่าวไพร่ เดินมามากมายกายกอง เพื่อมาสู่ขอสาวเครือฟ้าไปเป็นคนรักของตนเอง เมื่อเจ้าสายน้ำผึ้งทราบว่าร้อยตรีพร้อม สามีของสาวเครือฟ้าจากไปเป็นเวลานาน ด้วยความสวดยของสาวเครือฟ้า จึงทำให้เป็นที่หมายปองของเจ้าสายน้ำผึ้ง แสดงให้เห็นถึงการฉวยโอกาสของเจ้าสายน้ำผึ้งที่จะมาโกงเอาสาวเครือฟ้าไปเป็นภรรยาตนเอง โดยที่เค้าก็มีสามีอยู่แล้ว

3.1.3.9 ตูสีปาย เป็นตัวละครผู้ใหญ่ในเรื่อง ปฏิบัติตัวคล้ายมคทายก นุ่งขาวถือศีล คอยว่ากล่าวตักเตือนเมื่อจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดีในหมู่บ้านหรือในเมืองนั้นๆ ตัวละครมีอุปนิสัยเกรี้ยวกราด โวยวายเสียงดัง พูดไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าที่ควร ไม่ฟังคำใครทั้งนั้นเชื่อมั่นในตนเองสูง ในเนื้อเรื่อง ตอนที่ ตูสีปายออกมาห้ามไม่ให้สาวเครือฟ้าจัดงานวิวาห์ในวันนี้ รวมทั้งไม่ให้แต่งงานกับคนไทย ตูสีปายก็ได้ตะโกนห้ามอย่างโหวกเหวกโวยวาย จนผู้คนแตกตื่น แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของตูสีปายได้เป็นอย่างดี

3.1.3.10 คุณหญิงโสภี เป็นผู้ใหญ่ทางฝ่ายของร้อยตรีพร้อม มีความเป็นผู้ดี มีมารยาทงาม มีรูปร่างสวย ผิวพรรณดี มีเมตตา จิตใจโอบอ้อมอารี ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ

3.1.4 วิธีคัดเลือกผู้แสดง

การคัดเลือกนักแสดงสำหรับแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นสิ่งที่ต้องพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยสาวเครือฟ้าและละครที่อาศัยการร้อง และท่าทางการสื่ออารมณ์ต่างๆเป็นการดำเนินเรื่อง ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องมีประสบการณ์ทางการแสดงที่ดี โดยผู้ที่จะสามารถแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ไม่ว่าจะตัวละครใดก็ตาม ต้องมีคุณสมบัติพื้นฐาน ดังนี้

3.1.4.1 เป็นผู้มีความสามารถทางด้านการร้องเพลงและดนตรีไทย คือสามารถร้องเพลงได้อย่างไพเราะ ตรงทำนองเพลงและจังหวะ รวมทั้งมีความแม่นยำในเรื่องของทำนองเพลงไทยเดิมต่างๆ เป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความถูกต้องขณะที่ทำการแสดง

3.1.4.2 เป็นผู้ที่มีรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ และบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับบทบาทของตัวละครต่างๆในเรื่อง ดังนี้

- สาวเครือฟ้า ผู้แสดงเป็นผู้หญิงรูปร่างสันทัด ใบหน้ากลมสวยคล้ายสาวเหนือ ผิวพรรณขาว หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีบุคลิกภาพที่สง่างาม เรียบร้อย สมกับเป็นนางเอก พุดจาและน้ำเสียงไพเราะ
- ร้อยตรีพร้อม ผู้แสดงเป็นผู้ชาย รูปร่างสูงสง่างาม ใบหน้าหล่อ คมเข้มสมเป็นนายทหาร ผิวสองสี มีบุคลิกภูมิฐานมีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้าม เป็นผู้ดี พุดจาดีปากหวาน
- สาวคำเจ็ด ผู้แสดงเป็นผู้หญิง รูปร่างท้วมถึงอ้วน ใบหน้ากลม ผิวสองสี มีความร่าเริง กล้าแสดงออก กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น รวมทั้งมี ไหวพริบดีและอารมณ์ขัน
- พระรามพลพ่าย ผู้แสดงเป็นผู้ชาย รูปร่างสมส่วน หน้าตาค่อนข้างมีอายุ มีความภูมิฐานน่าเชื่อถือ คำพูดชัดเจนหนักแน่น
- พ่อเฒ่าสน ผู้แสดงเป็นผู้ชาย สูงอายุ รูปร่างสูงใหญ่ เป็นผู้มีอารมณ์ขัน
- แม่เฒ่าบุญตรู ผู้แสดงเป็นผู้หญิง รูปร่างท้วมหรือเจ้าเนื้อ สูงอายุและมีอารมณ์ขัน
- คุณนายจำปา ผู้แสดงเป็นผู้หญิง รูปร่างสูงโปร่ง มีใบหน้าที่สวยงาม มีสง่า มีบุคลิกภาพที่ดี ผิวพรรณดี อายุประมาณร้อยตรีพร้อม

- เจ้าสายน้ำผึ้ง ผู้แสดงเป็นผู้ชาย มีใบหน้าไม่หล่อ แต่มีสง่าสมกับเป็นเจ้าของบุคลิกเจ้าเล่ห์ หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส สบายอารมณ์อยู่เสมอ
- ตูสีปาย ผู้แสดงเป็นผู้ชาย รูปร่างสูงใหญ่ น่าเชื่อถือ บุคลิกลักษณะค่อนข้างน่าเกรงขาม
- คุณหญิงโสภี ผู้แสดงเป็นผู้หญิง มีสง่า ค่อนข้างสูงอายุ หน้าตารูปร่างผิวพรรณดี
- พ่อแดงน้อย ผู้แสดงเป็นเด็กชาย อายุประมาณ 4-5 ขวบ หน้าตาน่ารัก มีความร่าเริงแจ่มใส

3.1.4.3 เป็นผู้ที่มีความพื้นฐานทางด้านจรรยาบรรณที่ดี คือได้รับการฝึกฝนมามากพอสมควร สำหรับการรำละคร ถึงแม้ว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้าจะไม่ได้มีการรำละครเป็นสำคัญ แต่ท่าทางก่าแบบเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์นั้นก็ล้วนพัฒนาให้เข้ากับท่ารำละครให้เกิดความสมดุล สวยงามมากขึ้น อีกประการสำคัญ ในเรื่อง สาวเครือฟ้าต้องรำสาวเครือฟ้าแต่งตัวเป็นการอวดฝีมือ ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้แสดงที่ได้รับการถ่ายทอดสาวเครือฟ้าจะต้องมีพื้นฐานการรำละครที่ดี และมากด้วยประสบการณ์

3.1.4.4 เป็นผู้ที่สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นละครที่ผสมผสานการร้อง การรำ ท่าทางธรรมชาติ การเจรจา และที่สำคัญที่สุดคือการสื่ออารมณ์ของผู้แสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้รับถ่ายทอดให้แสดงเป็นสาวเครือฟ้าจะต้องเป็นผู้มีความสามารถสูงทางด้านจรรยาบรรณ เพราะว่าสาวเครือฟ้าถูกกำหนดโดยผู้ประพันธ์ให้แสดงทั้ง อารมณ์มีความสุข อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้าโศกเสียใจ รวมทั้งการเสียสติของสาวเครือฟ้า หากผู้แสดงสามารถสื่ออารมณ์ได้ถึงคนดูก็จะเป็นการแสดงที่สมบทบาทและสมบูรณ์แบบของตัวเอง

3.1.4.5 เป็นผู้มีความจำและไหวพริบปฏิภาณที่ดี การแสดงละครชนิดนี้ ผู้แสดงต้องมีความจำเป็นเลิศ โดยต้องจำบทละครทั้งเรื่องได้ เนื่องจากต้องมีการร้องสอดแทรกกับตัวละครอื่นและลูกคู่อยู่ตลอด และเมื่อถึงบทของตัวเองต้องร้องและแสดงท่าทางออกมาให้ทันท่วงที รวมทั้งการมีไหวพริบที่ดีก็มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง คือผู้แสดงต้องแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าให้ได้เมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน

3.1.4.6 เป็นผู้พร้อมได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับคัดเลือกจำเป็นต้องมี เพื่อการปรับปรุงการแสดงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งผู้ได้รับคัดเลือกต้องมีจิตใจโอ้ออมอารี มีเมตตา และสำนึกในบุญคุณของครูบาอาจารย์อยู่เสมอ

3.1.5 การสืบทอด

คุณครูลมุล ยมะคุปต์และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้จัดทำการแสดงละครเรื่อง สาวเครือฟ้า มาจากครั้งที่ท่านได้เคยชมการแสดง ณ โรงละครปริตาลัย ท่านทั้งสองได้นำเข้าเผยแพร่ ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ.2522 เป็นรุ่นแรก ต่อมาปีพ.ศ.2534 ถ่ายทอดเป็นรุ่นที่ 2 จากนั้นท่านได้เสียชีวิตลง ผู้สืบทอดรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ได้ถ่ายทอดให้ผู้แสดงรุ่นที่ 3 ในปีพ.ศ.2550 ต่อมาในปี พ.ศ.2556 ได้เกิดนักแสดงรุ่นที่ 4 ขึ้น โดยการถ่ายทอดของผู้แสดงรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ดังรายชื่อแสดงผู้แสดงทั้ง 4 รุ่น ดังนี้

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงผู้แสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 4

ตัวละคร	รุ่นที่ 1	รุ่นที่ 2	รุ่นที่ 3	รุ่นที่ 4
ร้อยตรีพร้อม	พ.ศ.2522-พ.ศ.2532 1.อ.คำกรม สุนทรานนท์ 2.อ.จุลชาติ อรัญยะนาค	พ.ศ.2534-พ.ศ.2544 1.อ.จุลชาติ อรัญยะนาค 2.อ.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ	พ.ศ.2545-พ.ศ.2550 1.อ.สังจะ ภู่งงสุทธิ์ 2.อ.ภาณุพล กาญจนภฤต	พ.ศ.2551-พ.ศ.2558 1.นายจารุพงษ์ จันทร์
สาวเครือฟ้า	1.อ.เอื้องฟ้า สร้อยสุรียา 2.อ.อัญชลี วัจนรัตน์ 3.อ.สวภา เวชสุรักษ์	1.อ.กิติชนก คชเสนีย์ 2.อ.วรางคณา วุฒิชัย 3.อ.สายสวรรค์ ชัยนัย	1.อ.อาภัสรา นกออก 2.อ.วารวรา เสวตศิริรัตน์ 3.อ.อภิรดี วงศ์ตรีจันทร์	1.น.ส.มัชฌิมา มีบำรุง 2.น.ส.ภัทรลภา หนูกระจำง
สาวคำเจ็ด	1.อ.นันทา น้อยนิศย์ 2.อ.ลาวัลย์พร พรหมช่วย 3.อ.จินตนา สายทองคำ	1.อ.นันทา น้อยนิศย์	1.อ.วรางคณา บุญนาวี 2.อ.พิมพ์ภา มหามาศย์	1.น.ส.มนัสพร สุตสาคร
พ่อเผ่าสน	1.อ.ทรวง ปรางค์โพธิ์อ่อน	1.อ.เกษม ทองอร่าม	1.อ.พรรัตน์ ชันทอง	1.อ.วิรัชพงษ์ ยนต์กรกิจ 2.นายภานุวัฒน์ ทองโปร่ง
แม่เฒ่าบุญครู	1.อ.สุรีย์ อัญญาวัชระ 2.อ.พิบูล วัติกะแย้ม	1.อ.พิบูล วัติกะแย้ม	1.อ.เพ็ญศิริ โคมลิ่งจนะ	1.น.ส.อรอุทัย นิลนาม
พระรามพลพ่าย	1.อ.ธงชัย ศรีนา 2.อ.เจตน์ ศรีอำว่ม	1. อ.เจตน์ ศรีอำว่ม 2.อ.คำรณ สุนทรานนท์	1.อ.ไตรภพ สุนทรหุด	1.นายวุฒิชัย นราแก้ว
คุณนายจำปา	1.อ.สายสมร วิชัยรัตน์ 3.อ.วลีพร กลิงพงษ์	1.อ.จินตนา สายทองคำ 2.อ.จุฑารัตน์ นิวาเสวต	1.อ.ขวัญฟ้า ศิริจรรย์ 2.อ.นงนภัส ขจรมาลี	-

ตัวละคร	รุ่นที่ 1 พ.ศ.2522-พ.ศ.2532	รุ่นที่ 2 พ.ศ.2534-พ.ศ.2544	รุ่นที่ 3 พ.ศ.2545-พ.ศ.2550	รุ่นที่ 4 พ.ศ.2551-พ.ศ.2558
ตุ๊สี่ป้าย	1.อ.เจริญ ชาติ 1.อ.ธีรภัทร ทองนิม 2.อ.วรารุช ศิลาพันธ์	1.อ.ประดิษฐ์ ศิลปะสมบัติ 1.อ.จรัส พูนลาภ	1.อ.สมปอง นกน้อย 1.อ.สุรัตน์ จงดา 2.อ.เทวินทร์ นวลชื่น	1.นายปรมัตร์ บุญศิริ -
คุณหญิงโสภา	1.อ.พีรณัฐ โคจรรานนท์ 2.อ.สมศรี มั่นอนันต์ทรัพย์	อ.คมคาย กลิ่นภักดี	1.อ.พิมพ์ทอง วัจนะพุกกะ	1.อ.อัมพิกา เอี่ยมเจริญ
น้อยกาฬ*	1.อ.เฉลิมพร แก้วพลอย 2.อ.จรรยา ขาวรุ่งเรือง	-	-	-
หนานนิล*	1.อ.ดำรงศักดิ์ อินทรเสนีย์ 2.อ.อนุสรณ์ สกุลณี	-	-	-

ข้อมูลจากสูจิบัตรการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2522 ถึง ปีพ.ศ.2558

* เป็นตัวละครที่ปรากฏเฉพาะการแสดงครั้งแรก ภายหลังจากมาได้ตัดตัวละครทั้งสองออก

ตารางที่ 3 : ตารางแสดงรายชื่อผู้แสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์

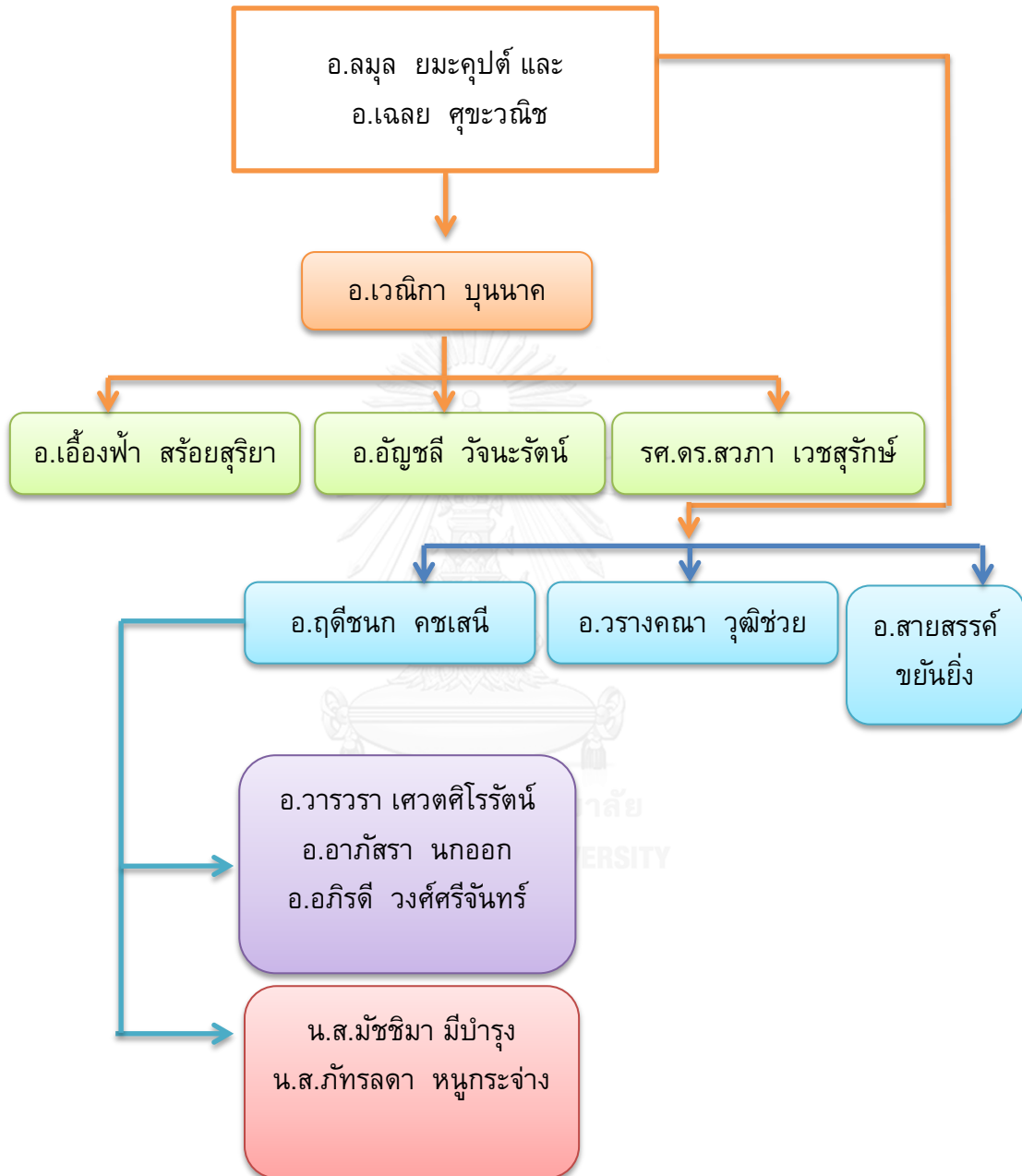
สถานที่แสดง	ตัวละคร										
	ร้อยตรี พร้อม	สาว เครือฟ้า	สาว คำเจ็ด	แฟนสน	บุญตรู	พระราม	คุณนาย จำปา	คู่สีป้าย	คุณหญิง โต้ง	เจ้าชาย น้ำผึ้ง	
1. โรงละครแห่งชาติ พ.ศ.2522	อ.คำรณ อ.จุลชาติ	คุณเอื้องฟ้า คุณอัญชลี	อ.นันทา อ.ถาวรัตน์ อ.จินตนา	อ.ทรวง	อ.สุรีย์ อ.พิภูล	อ.ธงชัย อ.เจตน์	อ.สายสมร	อ.เจริญ	อ.พิรุณ อ.สมศรี	อ.ธีรภัทร	
2. ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ พ.ศ. 2527	อ.คำรณ	อ.สวภา (สมหญิง)	อ.จินตนา	อ.ทรวง	อ.พิภูล	อ.ธงชัย	อ.จุตารัตน์	ไม่ได้แสดงฉากที่ 2	อ.จุลชาติ	อ.จุลชาติ	
3. โรงละครแห่งชาติ	อ.คำรณ อ.จุลชาติ อ.ศุภชัย อ.จุลชาติ	อ.สวภา (สมหญิง) อ.ฤดีชนก อ.วรางคณา	อ.จินตนา อ.นันทา	อ.ทรวง อ.เกษม	อ.พิภูล อ.พิภูล	อ.ธงชัย อ.คำรณ	อ.จุตารัตน์ อ.จินตนา	อ.ประติษฐ์ อ.ประติษฐ์	อ.คมคาย อ.คมคาย	อ.จรัส อ.จรัส	
4. ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2534	อ.ศุภชัย อ.จุลชาติ	อ.ฤดีชนก อ.วรางคณา	อ.นันทา	อ.เกษม	อ.พิภูล	อ.คำรณ	อ.จินตนา	อ.ประติษฐ์	อ.คมคาย	อ.จรัส	
5. ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. รายการนาฏกรรม แห่งความรัก	อ.ศุภชัย	คุณสาย สวรรค์									

แสดงเฉพาะฉาก 2

สถานที่แสดง	ตัวละคร									
	ร้อยตรี พร้อม	สาว เครือฟ้า	สาว คำเจ็ด	เผ่าสน	บุญศรี	พระราม	คุณนาย จำปา	ตุ๊สี่ปาย	คุณหญิง โสภา	เจ้าสาย น้ำผึ้ง
6. เรือนไทย จุฬาฯ พ.ศ.2550	อ.จตุชาติ อ.อุษชาติ	อ.อภิสร อ.วารวรา	อ.นันทา	อ.เกษม	อ.พิบูล	อ.เจตน์	อ.ขวัญฟ้า		อ.พิมพ์ทอง	อ.สมบอง
7. หอประชุมคุรุสภา พ.ศ.2550	อ.สังจะ อ.ภาณุพล	อ.อภิสร อ.อภิรดี	อ.วางคณา อ.พิมพ์กา	อ.พรรัตน์	อ.เพ็ญศิริ	อ.ไตรภพ	อ.ขวัญฟ้า อ.นงนภัส	อ.สมบอง	อ.พิมพ์ทอง	อ.สุรัตน์ อ.เทวรินทร์
8. สังคีตสรายุภย์ พ.ศ.2555	อ.จตุชาติ	อ.อุติชนก อ.อภิสร น.ส.อภิรดี	อ.นันทา อ.วางคณา อ.พิมพ์กา	อ.ฉัตรพงษ์	อ.พิบูล	อ.ไตรภพ	อ.จินตนา	นาย ปรมิตร	อ.คมคาย	อ.สุรัตน์
9. โรงละครแห่งชาติ พ.ศ.2555	อ.จตุชาติ อ.สังจะ อ.ภาณุพล นายจรูญพงศ์	อ.อุติชนก อ.อภิสร อ.อภิรดี น.ส.มัชฌิมา	อ.นันทา อ.วางคณา อ.พิมพ์กา	น.ส.ณวัฒน์	อ.พิบูล น.ส.อชัญชัย	อ.ไตรภพ	อ.ขวัญฟ้า	อ.สมบอง ปรมิตร	อ.พิมพ์ทอง	อ.สุรัตน์
10. วัดโพธิ์ราชบุรี พ.ศ.2558	อ.ภาณุพล นายจรูญพงศ์	อ.อุติชนก อ.อภิสร อ.อภิรดี น.ส.ภัทรสุดา	อ.พิมพ์กา น.ส.มนัสพร	นายภา- นวัฒน์	อ.พิบูล	นายวุฒิชัย	อ.นงนภัส	ปรมิตร	อ.อัมพิกา	อ.สุรัตน์

ที่มา : พิมพ์กา มหามาศย์ ,2558.

แผนผังแสดงการถ่ายทอดบทบาทนางเอกชื่อสาวเครือฟ้า
ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ตั้งแต่รุ่นแรกจนถึงปัจจุบัน

ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ ,2558.

3.2 องค์ประกอบการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า

3.2.1 ขั้นตอนการแสดง

การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้าของวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีขั้นตอนในการแสดง 3 ขั้นตอน คือ 1. การบรรเลงดนตรีเพื่อโหมโรง 2. การดำเนินเรื่อง และ 3. ลาโรง โดยทั้ง 3 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1.1 การบรรเลงดนตรีเพื่อโหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีด้วยวงปี่พาทย์ไม้ نرم ภายหลังเมื่อเพิ่มวงสะล้อซอซึงเข้ามาก็ใช้วงสะล้อซอซึงในการบรรเลงโหมโรงด้วยเช่นกัน โดยการโหมโรงมีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสถานที่แสดง โดยอัญเชิญครูเทพ ครูผู้ล่วงลับ รวมถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอมมารดาเขียน และหม่อมต่วนศรี วรวรรณ ให้เสด็จลงมาเป็นสักขีพยานและอำนวยพรให้การแสดงราบรื่นและประสบความสำเร็จ ด้วยการให้ทุกคนไหว้ครูด้วยเครื่องบูชาครู อันประกอบด้วยดอกไม้ ธูปเทียน เงินกำนล รวมทั้งศีรชะพ้อแก่และรูปถ่ายครูทุกท่านที่ถึงแก่กรรมนำมาเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ในการไหว้ครู ทั้งนี้นอกจากจะเป็นการระลึกพระคุณที่ท่านประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์แล้ว ยังเป็นการรวบรวมสมาธิ และสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดง การบรรเลงในส่วนนี้ใช้วงปี่พาทย์ไม้ نرمบรรเลง เช่น บรรเลงเพลง สาธุการ เป็นต้น

2. เพื่อสื่อสารให้ผู้ชม เข้าที่เพื่อเตรียมพร้อมรับชมการแสดง รวมทั้งเป็นการรวบรวมสมาธิของนักแสดงและแจ้งว่าการแสดงละครกำลังจะเริ่มขึ้นแล้ว ในส่วนนี้จะเป็นวงสะล้อซอซึงบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ด 2 ชั้น ที่มีความไพเราะและมีความหมายที่ดี จากนั้นจะมีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของละครเรื่องและที่มาของละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อเป็นการปรับพื้นฐานความรู้ให้ผู้ชมทุกคนพร้อมที่จะรับชมการแสดง

3.2.1.2 การดำเนินเรื่อง หลังจากการโหมโรงและบูชาครูเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงดำเนินเรื่อง โดยละครเรื่องสาวเครือฟ้า แบ่งออกเป็น 4 ฉาก มีลำดับการแสดงดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 : ตารางแสดงลำดับการดำเนินเรื่องของละครเรื่องสาวเครือฟ้า

ฉาก	เนื้อเรื่อง	ลำดับการแสดง
<p>ชุดที่ 1 สาวดี บ้านสาวเครือฟ้า</p>	<p>สาวเครือฟ้าชวนคำเจ็ดเก็บดอกไม้ พระรามพลพ่ายพาร้อยตรีพร้อมชมเมืองเชียงใหม่ ผ่านมาเจอสาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อมหลงรักสาวเครือฟ้า พระรามพลพ่ายแนะนำให้รู้จักกัน ร้อยตรีพร้อมเกี่ยวสาวเครือฟ้าจนยอมแต่งงาน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.เปิดฉากด้วยเสียงลูกคู่ร้องเพลงยวนเกล้าสาวเครือฟ้านั่งบนแคร่ในสวน คำเจ็ด พ่อเฒ่าสน และแม่เฒ่าบุญตรุษช่วยกันตกแต่งต้นไม้ รดน้ำพรวนดิน สาวเครือฟ้าชวนสาวคำเจ็ดเก็บดอกไม้เพื่อให้พ่อเฒ่าและแม่เฒ่านำไปขายในเวียง ทั้งสองช่วยกันร้อยดอกไม้ 2.พระรามพลพ่ายพาร้อยตรีพร้อมชมเมืองเชียงใหม่ โดยเปิดตัวที่ด้านซ้ายของเวทีทั้ง 2 คน ร้อยตรีพร้อมยื่นตะลิ่งมองสาวเครือฟ้า และขอให้พระรามพลพ่ายช่วยแนะนำให้รู้จัก และบอกพ่อเฒ่ากับแม่เฒ่าว่าร้อยตรีพร้อมชอบสาวเครือฟ้า มีหน้าที่การงานที่ดี ทั้งสองจึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง 3.สาวเครือฟ้ามองเห็นพระรามพลพ่ายเดินเข้ามาจึงลุกขึ้นมาทักทาย พระรามพลพ่ายแนะนำให้ทั้งสองรู้จักกัน ร้อยตรีพร้อมเกี่ยวสาวเครือฟ้า พ่อเฒ่าแม่เฒ่าและสาวคำเจ็ดแอบดู พระรามพลพ่ายเปิดโอกาสให้ทั้งสองได้เกี่ยวกันจึงกลับก่อน 4.ร้อยตรีพร้อมเกี่ยวสาวเครือฟ้าจนนางยอมแต่งงานด้วย พ่อเฒ่าแม่เฒ่าและคำเจ็ดดีใจมาก และร้อยตรีพร้อมก็จากไปพร้อมกับรำลือว่าจะกลับไปเตรียมงานแต่งงานอย่างรวดเร็วที่สุด

ฉาก	เนื้อเรื่อง	ลำดับการแสดง
<p>ชุดที่ 2</p> <p>วิวาห์</p> <p>บ้านสาวเครือฟ้า</p>	<p>ชาวบ้านและแขกของร้อยตรีพร้อมต่างร่วมกันฉลองแสดงความยินดีในงานแต่งงานของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.ชาวบ้านเดินเข้ามาที่งานแต่งงานของสาวเครือฟ้า ทุกคนแต่งกายสวยงาม สาวคำเจิดทำการต้อนรับแขกที่มาทุกท่านด้วยความยินดี พ่อแม่แม่เจ้าจัดเตรียมสำหรับคาวหวานเพื่อการเลี้ยงฉลอง 2.ตุ๊สี่ป้ายปรากฏตัว และเข้ามาอาละวาดงานแต่งงานว่าแต่งไม่ได้ และร้อยตรีพร้อมก็ไล่กลับไป 3.แขกผู้ใหญ่ผูกข้อมือเพื่อรับขวัญและร่วมกล่าวคำอวยพร เริ่มจากสาวคำเจิด พ่อแม่สนและแม่เจ้าบุญตรู 4.มีการแสดงฟ้อน เพื่อเป็นการอวยพรรวมทั้งต้อนรับแขกผู้มาร่วมงานแต่งงาน จากนั้นก็ร่วมดื่มกินฉลองกันอย่างสนุกสนานและมีความสุข 5.แขกผู้มีเกียรติและชาวบ้านทยอยกันกลับ เหลือแต่ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้าเกี่ยวกันและร่วมห้องในที่สุด
<p>ชุดที่ 3</p> <p>ลา</p> <p>บ้านสาวเครือฟ้า</p>	<p>ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า มีลูกด้วยกัน 1 คน ร้อยตรีพร้อมได้รับจดหมายจากกรุงเทพให้รีบกลับไปช่วยราชการด่วน จึงบอกความทั้งหมดแก่สาวเครือฟ้าสาวเครือฟ้าเสียใจมากที่ต้องห่างสามี สุดท้ายสาวเครือฟ้าก็ต้องจำใจยอมให้ไป</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.ร้อยตรีพร้อมนั่งอยู่ในสวน ในมือถือจดหมายมีความเครียดและกังวลใจเป็นยิ่งนัก สาวเครือฟ้าและสาวคำเจิดเดินออกมาพร้อมกับลูก ล้อเล่นกันอย่างมีความสุข 2.สาวเครือฟ้าเห็นร้อยตรีพร้อมท่าทางไม่สบายใจจึงไต่ถาม ได้ความว่าร้อยตรีพร้อมต้องไปปฏิบัติราชการด่วนที่กรุงเทพ ไม่มีกำหนดกลับ สาวเครือฟ้าเสียใจมากและสั่งเสียให้รีบกลับเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจ สาวคำเจิดมองดูสาวเครือฟ้าด้วยความเป็นห่วง

ฉาก	เนื้อเรื่อง	ลำดับการแสดง
		<p>3. ร้อยตรีพร้อมล่าลาลูกและสาวเครือฟ้า จากนั้นให้สาวคำเจ็ดไปเอาด้ายมาผูกข้อมือ ทั้ง 2 คนเพื่อเรียกขวัญ สาวเครือฟ้าให้สาวคำเจ็ดพาลูกน้อยไปนอน สาวคำเจ็ดชะเง้อดูสาวเครือฟ้าด้วยความเป็นห่วง</p> <p>4. ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า ร้องให้รำลาที่จะต้องจากกัน ร้อยตรีพร้อมหักใจเดินจากไป สาวเครือฟ้าเสียใจหนัก</p>
<p>ชุดที่ 4 กลับ บ้านสาวเครือ ฟ้า</p>	<p>เจ้าสายน้ำผึ้งมาขอสาวเครือฟ้าให้แต่งงานกันตน เครือฟ้าไม่ยอมและไล่กลับไป พระรามพลพายนำข่าวมาบอกว่าร้อยตรีพร้อมกำลังเดินทางกลับมาเชียงใหม่ สาวเครือฟ้าสั่งให้สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าและแม่เฒ่าเตรียมการต้อนรับ แต่ปรากฏว่าร้อยตรีพร้อมได้เลื่อนยศเป็นหลวงณรงค์รักษ์เดินทางกลับมาเชียงใหม่พร้อมกับภรรยาใหม่ชื่อคุณนายจำปา ทำให้สาวเครือฟ้าเสียใจเป็นอย่างมากคร่ำครวญร้องไห้ หนีเข้าห้องแล้วใช้มีดปาดคอและแทงตัวตาย</p>	<p>1. สาวคำเจ็ดตะโกนและวิ่งมาบอกสาวเครือฟ้าว่าเจ้าสายน้ำผึ้งมา สาวเครือฟ้าออกไปต้อนรับแล้วเชิญขึ้นเรือน เจ้าสายน้ำผึ้งขอสาวเครือฟ้าแต่งงาน แต่เครือฟ้าไม่ยอมและให้สาวคำเจ็ดไล่เจ้าสายน้ำผึ้งกลับไป และตนก็วิ่งหนีเข้าห้องร้องไห้คร่ำครวญถึงร้อยตรีพร้อม</p> <p>2. พระรามพลพายมาแจ้งข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังเดินทางกลับมาเชียงใหม่ ซึ่งถึงลำพูนแล้ว สาวเครือฟ้าดีใจสั่งให้สาวคำเจ็ดทำความสะอาดบ้านและพ่อเฒ่าแม่เฒ่าเตรียมสำหรับอาหารหวานคาวคอยต้อนรับ รวมทั้งอาบน้ำแต่งตัวพ่อแดงน้อยเพื่อเตรียมรอเจอพ่อ</p> <p>3. สาวเครือฟ้ารำแต่งตัว จากนั้นอุ้มลูกออกมานั่งรอพ่อจนตึก สาวเครือฟ้าพาลูกเข้านอนสั่งให้สาวคำเจ็ดเฝ้าไว้</p>

ฉาก	เนื้อเรื่อง	ลำดับการแสดง
		<p>4.พระรามพลพ่าย ร้อยตรีพร้อม และคุณนาย จำปา เจอคำเจ็ตร้อยตรีพร้อมสั่งให้คำเจ็ต ไปแอบอุ้มเอาลูกของตนออกมา โดยไม่ต้องเรียกสาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ตไม่ยอม</p> <p>5.สาวเครือฟ้าออกมาพบกับภรรยาใหม่คือ คุณนายจำปา ไม่พอใจ สาวคำเจ็ตหมั่นไส้ คุณนายจำปาชวนทะเลาะ พระรามพลพ่ายเห็นท่าไม่ดีจึงชวนร้อยตรีพร้อมและคุณนายจำปากลับก่อน</p> <p>6.สาวเครือฟ้าเสียใจมาก จะผูกคอตาย สาวคำเจ็ตเข้ามาเห็นก็ไปอุ้มลูกมาห้ามไว้ทัน พ่อแม่แม่แม่ให้กำลังใจและสั่งสอนสาวเครือฟ้า</p> <p>7.สาวเครือฟ้าขออยู่เพียงลำพัง คร่ำครวญ ร้องไห้หีบมิดของพ่อมาปาดคอและแทงตัวตาย ร้อยตรีพร้อมมาถึงพอดี สาวเครือฟ้ากระเสือกกระสนไปเปิดประตู จบลงด้วยเพลงทยอยโอด รัวลูกไม้หล่นและเพลงลาวเล็ก</p>

ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์, 2558.

3.2.1.3 การปิดเรื่อง เมื่อละครดำเนินเรื่องเรียบร้อยมีการมอบช่อดอกไม้แก่ผู้กำกับผู้แสดง และร่วมร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นอันเลิกการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า

3.2.2 ลักษณะท่ารำ

ลักษณะท่ารำของการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครทุกตัวมีลักษณะท่ารำที่เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ที่เรียกว่า กำแบ คือเป็นท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นจากท่าทางการสื่อสารภาษากายของมนุษย์เพื่อสื่อความหมายในการพูดเจรจาต่างๆ กล่าวคือเมื่อละครร้อง มีการร้องเพลงเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่องราว การทำท่าประกอบเพื่อให้ดูเป็นธรรมชาติไม่ให้อึดอึดแข็งเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กับการร้องเพลง³¹ แต่หากท่าทางเหล่านั้นผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ให้เป็นท่าที่มีความสมดุล ประณีตและสวยงามขึ้นกว่าท่าทางเดิมของมนุษย์ ลักษณะท่ารำแบบกำแบนี้เมื่อผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จนงดงามแล้ว ก็ถูกกำหนดให้เป็นท่าทางที่ตายตัวของตัวละครต่างๆ ตัวละครที่สำคัญในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าที่ใช้ท่ากำแบ ได้แก่ ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า ส่วนตัวละครอื่นๆมีเพียงท่าทางทางธรรมชาติประกอบการร้องเพลงเพื่อให้เกิดความสมจริงมากขึ้น อย่างไรก็ตามตัวละครสาวเครือฟ้า เป็นตัวละครสำคัญที่สุดในเรื่อง ลักษณะท่ารำจึงมีหลายรูปแบบ ทั้งท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และท่ารำแบบละคร ในบทบาทของสาวเครือฟ้ามีส่วนมากเป็นการใช้ท่ารำแบบเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น ในบทบาทตายของสาวเครือฟ้า ส่วนท่ารำแบบละครนั้น สาวเครือฟ้าใช้ในช่วงการรำสาวเครือฟ้าแต่งตัว ที่นำท่าทางในเพลงช้า เพลงเร็ว และเพลงแม่บทใหญ่มาเรียงร้อยใหม่ เพื่อสื่อสารให้ผู้ชมรับรู้ถึงความหมายของบทละคร ท่ารำเพื่อสื่อความหมายเหล่านี้ เรียกว่า การรำตีบท ในการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้านี้ผู้แสดงใช้ท่าทางทั้งหมด 4 แบบ ได้แก่

- รำตีบท
- รำประกอบทำนองเพลงหน้าพาทย์
- การใช้บทประกอบการเจรจา
- การเจรจาล้วนๆโดยไม่มีท่าทาง

ลักษณะท่ารำดังกล่าวมาทั้งหมดเป็นลักษณะท่ารำสำคัญที่เกิดขึ้นในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าทั้งสิ้น โดยสามารถศึกษารายละเอียดของท่ารำต่างๆโดยละเอียดได้ในบทที่ 4 ต่อไป

³¹ สัมภาษณ์ ธีรภัทร ทองนิ่ม, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม, 2 พฤษภาคม 2558.

3.2.3 ดนตรีและทำนองเพลง

3.2.3.1 ดนตรี

ดนตรีที่ใช้ประกอบละครเรื่องสาวเครือฟ้า เดิมใช้วงปี่พาทย์ไม้ نرم วงปี่พาทย์ไม้ نرم มาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบของ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง กล่าวคือ เปลี่ยนหัวไม้ที่ใช้ สำหรับการบรรเลงระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ และฆ้องวงเล็ก จากที่เป็นหัวไม้แข็งก็มาใช้ไม้ نرم (ใช้พันผ้าแล้วถักด้วยเส้นด้ายสลักจนนุ่ม) แทนทำให้ลดความตึงและความเกรี้ยวกราดของเสียงลง เครื่องเป่าแต่เดิมที่ใช้ปี่ในซึ่งมีเสียงดังมากจึงเปลี่ยนมาใช้ขลุ่ยเพียงออแทนซึ่งมีเสียงเบาว่า และยังเพิ่มซอู้เข้าไปอีก 1 คัน ทำให้วงมีเสียงนุ่มนวลและกลมกล่อมมากขึ้นกว่าเดิม ประกอบด้วย

- ขลุ่ย หมายเลข 1
- ระนาดเอก หมายเลข 2
- ฆ้องวงใหญ่ หมายเลข 3
- ตะโพน หมายเลข 4
- กลองทัด หมายเลข 5
- ซอู้ หมายเลข 6
- ฉิ่ง หมายเลข 7

ภาพที่ 13 : วงปี่พาทย์ไม้ نرمเครื่องห้า

ที่มา : www.google.co.th

ภายหลังจากที่นำละครเรื่องนางเครือฟ้าไปแสดง ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ ก็ได้บรรจวงสะล้อซอซึงเข้าบรรเลงด้วย วงสะล้อซอซึง คือ วงดนตรี ที่นำเอาเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องสายของภาคเหนือ คือ ซึงสะล้อ และเครื่องประกอบจังหวะมาบรรเลงรวมกันเป็นวง ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในภาคเหนือ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอยู่เฉพาะในภาคเหนือตอนบนเท่านั้น ถือว่าเป็นวงดนตรีพื้นบ้านของท้องถิ่นล้านนา ประกอบด้วย

- ซึงเล็ก หมายเลข 1
- ซึงกลาง หมายเลข 2
- ซึงใหญ่ หมายเลข 3
- สะล้อเล็ก หมายเลข 4
- สะล้อใหญ่ หมายเลข 5
- ปี่จุม หมายเลข 6
- ตะโพน หมายเลข 7
- ขลุ่ย หมายเลข 8
- ฉิ่ง หมายเลข 9
- ฉาบ หมายเลข 10

ภาพที่ 14 : วงสะล้อซอซึง
ที่มา : www.google.co.th

วงดนตรีที่ใช้เป็นวงดนตรี 2 ประเภทที่มีเสียงที่ค่อนข้างแตกต่างกันมาก แต่ละวงก็จะให้ เสียง อารมณ์ บอกถึงชาติพันธ์ที่แตกต่างกัน วงปี่พาทย์ไม้นวมเดิมเป็นวงดนตรีที่ใช้กันมาตั้งแต่ละครรำดั้งเดิม หลังจากยุครัชกาลที่ 5 การละครต่างๆมีการปรับปรุง ก็ได้นำวงปี่พาทย์ไม้นวมนี้เข้ามาบรรเลง ทั้งละครพื้นทาง ละครดึกดำบรรพ์ รวมถึงละครร้องด้วย แสดงให้เห็นว่าปี่พาทย์ไม้นวมนี้ใช้มานานแล้ว ภายหลังจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้นำวงดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ คือวงสะล้อซอซึง เข้ามาบรรเลงประกอบด้วย ทำให้เห็นถึงสำเนียง และ ภาษาที่ชัดเจน โดยในการแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า วงดนตรีจะมีด้วยกัน 2 วงคือ วงปี่พาทย์ไม้นวม ใช้บรรเลงในบทของบุคคลที่มาจากภาคกลาง สื่อให้เห็นชัดถึงภาษา ทำนองเพลง และจังหวะในการบรรเลง มีความนุ่มและไพเราะ ในเสียงเพลงสื่อเห็นถึงคนภาคกลาง ในตัวละคร ร้อยตรีพร้อม พระรามพลพ่าย คุณนายจำปา ทั้งสามตัวละครนี้เป็นตัวละครหลักที่จะใช้วงปี่พาทย์ไม้นวมในการบรรเลง ส่วนสาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสนและแม่เฒ่าบุญตรู สื่อให้เห็นว่าเป็นคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือ จึงใช้เพลงและเครื่องดนตรีประกอบการแสดงตัวตน อีกทั้งวงสะล้อซอซึงยังมีเสียงที่ไพเราะ เหมาะกับตัวละครเป็นอย่างดี การนำวงดนตรีทั้งสองวงบรรเลงรวมกันในละครเรื่องเดียวกัน ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง ในการแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการบรรเลงรวมได้อย่างสัมพันธ์และไพเราะ ทั้งด้วยเครื่องดนตรีที่มีโทนเสียงนุ่มนวลไพเราะด้วยกัน อีกทั้งยังแบ่งการบรรเลงได้อย่างลงตัวอีกด้วย การนั่งบรรเลงก็สามารถแบ่งได้อย่างลงตัวคือนั่งวงดนตรีละฝั่งของเวที ทำให้เวทีมีความสมดุล ไม่หนักไปข้างใดข้างหนึ่ง

3.2.3.2 เพลงที่ใช้

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า มีทั้งหมด 53 เพลง ได้แก่

1. เพลงยวนเกล้า
2. เพลงลาวต่อนก
3. เพลงฉิ่ง
4. เพลงพวงร้อย
5. เพลงมอญอ้อยอิง
6. เพลงนาครีพัทธ
7. เพลงสิงโตเล่นหาง

8. เพลงแขกโหม่ง
9. เพลงเขมรรวมตุ๊ก
10. เพลงล่องน่านใหญ่
11. เพลงทองย่อน
12. เพลงลาวเจ้าชู
13. เพลงแขกสาหร่าย
14. เพลงลาวดำเนินทราย
15. เพลงเข็ดฉิ่ง
16. เพลงลำตลกหัวเราะ
17. เพลงลาวชมดง
18. เพลงพญาเดิน
19. เพลงสระบุหรง
20. เพลงลาวสองคอน
21. เพลงลาวพวน
22. เพลงลาวพุงดำ
23. เพลงกราวรำ
24. เพลงฉิ่ง
25. เพลงแขกหนัง
26. เพลงลาวคำหอม
27. เพลงพม่าเห่
28. เพลงโลม
29. เพลงสะสม
30. เพลงลาวลำปาง
31. เพลงเวสสุกรรม
32. เพลงลาวครวญ
33. เพลงตะนาวแปลง
34. เพลงลาวเล็ก (ตัดสร้อย)

35. เพลงธรรณีร้องไห้
36. เพลงทยอยโอด
37. เพลงเขมรเอวบาง
38. เพลงลาวเสียงเทียน
39. เพลงล่องน่านใหญ่
40. เพลงสร้อยลาว
41. เพลงสร้อยลาวเล็ก
42. เพลงเขมรรอกโครง
43. เพลงปิ่นตลิ่งนอก
44. เพลงลาวพุงขาว
45. เพลงลงสรง
46. เพลงลงสรงลาว
47. เพลงข้าโหย
48. เพลงล่องน่านเล็ก
49. เพลงฝรั่งตัด
50. เพลงบุหลันชกมวย
51. เพลงลาวแพนน้อย
52. เพลงเขมรกำปอ
53. เพลงลูกไม้หล่น

เรื่องเพลงที่บรรจุลงในบทละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าบทละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นบทละครที่มีการบรรจุเพลงที่ไพเราะและสื่อเข้าใจความหมายของบทละครได้เป็นอย่างดี โดยเพลงที่บรรจุลงในบทละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า มีทั้งหมด 53 เพลง ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และแยกประเภทออกได้ดังนี้

- กลุ่มเพลงหน้าพาทย์ กลุ่มเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบการแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบกิริยาของตัวละครเท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ทั่วไปสำหรับบทละคร เช่น เพลงเชิด เพลงโอด เพลงฉิ่ง มักเป็นการบรรเลงประกอบกิริยาอาการของตัวละครที่ไม่มีการร้องให้ เมื่อบทละครบรรยายความทุกข์ เศร้า เรียบร้อยแล้ว ก็จะลงจบด้วยเพลงโอด เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงกิริยาอาการของตัวละครให้เห็นได้เด่นชัดมากขึ้น
- กลุ่มเพลงเกร็ด ที่ใช้บรรเลงประกอบบทละคร มีความไพเราะ โดยส่วนใหญ่เป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้น เห็นได้ว่าการบรรจุเพลงที่หลากหลายไม่ค่อยใช้เพลงที่ซ้ำกันตลอดทั้งเรื่อง หรือเพลงใดที่สามารถใช้ซ้ำกันก็จะใช้ซ้ำเพียง 2-3 รอบ แสดงถึงความมีอัจฉริยะของผู้บรรจุเพลง สามารถบรรจุเพลงได้อย่างหลากหลายและทุกเพลงล้วนมีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง การสื่ออารมณ์ของเพลง ทำนองเพลงและการบรรจุเพลงล้วนเป็นเพลงที่สื่ออารมณ์ได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น บทรัก บทชมโฉม บทเศร้าโศกเสียใจ เพลงทุกเพลงมีความสำคัญและเป็นสื่อกลางช่วยให้คนดูสามารถเข้าถึงละครได้ดีเป็นอย่างยิ่ง

3.2.4 เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของแต่ละตัวละครในละครเรื่องเรือสำเภา มีความสวยงามและสามารถบอกถึงชาติกำเนิดของตัวละครได้เมื่อยาวปรากฏตัวครั้งแรก เป็นการแต่งกายแบบพันทาง คือไม่แต่งยีนเครื่อง การแต่งกายของละครเรื่องเรือสำเภานี้แสดงให้เห็นถึงความสมจริงของตัวละคร แต่งตามชาติพันธุ์ หรืออาชีพที่ดำรงอยู่ขณะนั้น แต่ยังคงความงามวิจิตรมากกว่าในชีวิตจริง เป็นการแต่งกายแบบสมัยใหม่ ที่ใช้กันมาถึงทุกวันนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งรายละเอียดการแต่งกายของแต่ละตัวละครได้ดังนี้

ภาพที่ 15 : เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 1 ชุดทหาร
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 1 เป็นเครื่องแต่งกายแบบชุดทหาร มีรูปแบบการแต่งกายมาจากชีวิตประจำวันของมนุษย์ เป็นรูปแบบใหม่ที่ใช้สำหรับละครเรื่อง ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โดยเมื่อทำทางที่แสดงเป็นแบบท่ากำแบบแล้วนั้น การแต่งกายจึงเป็นแบบสามัญชนเช่นเดียวกัน แตกต่างจากละครแบบอื่นๆ ที่เนื้อเรื่องและท่าทางส่วนมากเป็นการ

เลียนแบบพระมหากษัตริย์ แต่เนื้อเรื่องของละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นเนื้อเรื่องของสามัญชน การแต่งกายให้เหมาะสมกับบทบาทและเนื้อเรื่องจึงเป็นจุดสำคัญเพื่อให้ละครสื่อสารออกมาได้อย่างสมจริง และเป็นธรรมชาติมากที่สุด และเนื่องด้วยร้อยตรีพร้อมมีอาชีพเป็นนายทหาร จึงจำเป็นต้องแต่งกายชุดทหาร

เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 1 ชุดทหาร ประกอบด้วย

- หมวกสีเขียว
- เสื้อสีเขียวแขนยาว มีกระเป๋าดัดบังยศที่ไหล่ทั้ง2ข้าง
(บังพื้นสีแดง มีกัจจกร3ดวง)
- กางเกงขา3ส่วนสีเขียว
- เข็มขัดหนัง
- สายสะพายพร้อมกระบี่
- รองเท้าหนังทหาร

ภาพที่ 16: เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 2 ชุดข้าราชการสีขาว
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อมชุดที่ 2 เป็นเครื่องแต่งกายแบบชุดข้าราชการสีขาว เลียนแบบมาจากการแต่งกายของสามัญชน เป็นการแต่งกายในงานพิธีการสำคัญๆ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าชุดข้าราชการสีขาวนี้ ใช้ให้สมเกียรติตอนที่ร้อยตรีพร้อมเข้าพิธีแต่งงานกับสาวเครือฟ้า เนื่องจากในสามัญชนเมื่อมีงานพิธีการสำคัญ คนที่รับราชการเป็นตำรวจหรือทหาร ก็จะสวมชุดข้าราชการสีขาว เพื่อให้เกียรติกับสถานที่และบุคคลที่มาร่วมงาน

เครื่องแต่งกายร้อยตรีพร้อม ชุดที่ 2 ชุดข้าราชการสีขาว ประกอบด้วย

- หมวกขาว
- เสื้อสีขาวแขนยาว มีกระดุมสีทอง มีกระเป๋าดัดบังยศที่ไหล่ทั้ง2ข้าง (บังพื้นสีแดง มีกัจจกร3ดวง)
- กางเกงขายาว สีขาว
- รองเท้าหนังทหาร
- ถือกกระป๋ายาว

ภาพที่ 17 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 1
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 1 เป็นเครื่องแต่งกายแบบสาวชาวเหนือ ผสมกับลักษณะการแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทย กล่าวคือ สวมเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบมาจากหญิงสาวชาวเหนือที่ถูกปรับปรุงให้งดงาม เหมาะสมกับเป็นตัวละครมากขึ้น เช่น ผ้าสไบที่ใช้ห่อ หากเป็นหญิงสาวชาวเหนือธรรมดานั้น ใช้ผ้าสไบธรรมดา แต่เมื่อนำมาปรับปรุงให้เป็นเครื่องแต่งกายของสาวเครือฟ้า แล้วนั้น สไบมีการอัดพลีต ให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสวมสร้อยคอและใส่ต่างหูเพิ่มเติมเพื่อความสวยงาม

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 1 ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอกสีครีม ไม่มีลายเป็นผ้าสีพื้น
- ผ้าชั้นสีชมพู มีเชิงสวยงาม
- สไบอัดพลีต ทำจากผ้าชีพองอย่างดี สีชมพู

- สร้อยคอเส้นเล็กๆ ไม่ใหญ่มากเนื่องจากการแสดงอยู่ในฉากบ้านสวนของตนเอง
- ต่างหูชิ้นเล็ก ลายเดียวกับสร้อยคอ
- กำไลชิ้นเล็ก ลายเดียวกับสร้อยและต่างหู หรือใกล้เคียง
- ดอกไม้ติดผม เป็นดอกไม้สีชมพูและสีขาว ติดไว้ข้างซ้ายของศีรษะ

ภาพที่ 18 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 2 แต่งงาน
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 2 เป็นเครื่องแต่งกายแบบพิธีการของสาวชาวเหนือ ผสมกับลักษณะการแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทย เลียนแบบเครื่องแต่งกายมาจากชุดพิธีการหญิงสาวชาวเหนือที่และปรับปรุงให้งดงาม เหมาะสมกับเป็นตัวละครมากขึ้น เครื่องแต่งกายของสาวเครือฟ้าชุดที่ 2 นี้ ใช้ในพิธีแต่งงานของร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า ฉะนั้นทั้งเสื้อ ผ้าซิ่น ผ้าคล้องคอ และเครื่องประดับต้องมีความงดงามเป็นอย่างมาก เพื่อให้สมเกียรติแก่ทั้งคู่บ่าว-สาว

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 2 แต่งงาน ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอกสีชมพูเข้ม ปีกลายข้าวหลามตัดสีทองเฉพาะช่วงลำตัวทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เว้นช่วงแขนให้เห็นสีของผ้าอย่างชัดเจน
- เกาะอกสีทอง หากเป็นการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้ายุคแรกๆ เกาะอกด้านในเป็นปักเป็นลายขวาง ให้ดูเป็นชุดเดียวกับผ้าซิ่น สามารถศึกษาจากภาพการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 ในภาคผนวก
- ผ้าซิ่น เป็นผ้าซิ่นลายขวาง สีเข้ม จะเป็นสีน้ำตาล สีน้ำเงินก็ได้ มีเชิงผ้าที่สวยงาม
- สไบคล้องคอ เป็นผ้าสไบบางสีทอง ยาวลงมาถึงระดับเข่า
- สร้อยคอ เป็นสร้อยชุดใหญ่
- เข็มขัด
- หัวเข็มขัด
- ต่างหู
- กำไลข้อมือ
- อูบะ เป็นอูบะดอกไม้ร้อยด้วยดอกไม้ปลอมสีทอง ประมาณ 8-14 เส้น จับเป็นพวงสวยงาม
- ดอกไม้ติดผม เป็นดอกไม้สีเขียว ผสมสีขาวและสีชมพู ติดไว้ที่ผมด้านซ้าย
- ดอกไม้เพชรเม็ดเล็กๆประดับผมด้านหน้า

ภาพที่ 19 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 3
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 3 เป็นเครื่องแต่งกายแบบสาวชาวเหนือ ผสมกับลักษณะการแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทย กล่าวคือ สวมเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบมาจากหญิงสาวชาวเหนือที่ถูกปรับปรุงให้งดงาม เหมาะสมกับเป็นตัวละครมากขึ้น ในเครื่องแต่งกายของสาวเครือฟ้าชุดที่ 3 นี้ มีความพิเศษตรงต้องมีการใส่ผมปลอมขนาดยาวเข้าไปที่มวยผมด้านบนด้วย เนื่องจากมีฉากที่สาวเครือฟ้าปลดมวยผมลงมาเช็ดที่เท้าของร้อยตรีพร้อม หากใช้ผมของผู้แสดงจริงนั้นอาจไม่สะดวกในการแสดง และเมื่อม้วนผมปลอมไว้ด้านบน เครื่องประดับที่ต้องเพิ่มขึ้นคือปิ่นปักผม

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 3 ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอก สีม่วง ผ้าเป็นสีพื้น
- ผ้าซิ่น สีม่วงหรือสีน้ำเงินเข้ม มีเชิงสวยงาม
- สไบอัดพลีต ทำจากผ้าชีฟองอย่างดี สีชมพู

- สร้อยคอเส้นเล็กๆ ไม่ใหญ่มากเนื่องจากการแสดงอยู่ในฉากบ้านสวนของตนเอง
- ต่างหูชิ้นเล็ก ลายเดียวกับสร้อยคอ
- กำไลชิ้นเล็ก ลายเดียวกับสร้อยและต่างหู หรือใกล้เคียง
- ดอกไม้ติดผม เป็นดอกไม้สีชมพูและสีขาว ติดไว้ข้างซ้ายของศีรษะ
- ปิ่นปักผม เป็นโลหะสีทอง
- ผมปลอมไว้มวยผมด้านบนศีรษะ

ภาพที่ 20 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 4
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 4 เป็นเครื่องแต่งกายแบบสาวชาวเหนือ ผสมกับลักษณะการแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทย สวมเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบมาจากหญิงสาวชาวเหนือที่ถูกปรับปรุงให้งดงาม เหมาะสมกับเป็นตัวละครมากขึ้น เป็นการแต่งกายที่มีลักษณะเดียวกับเครื่องแต่งกายของสาวเครือฟ้าชุดที่ 1 แต่เปลี่ยนสีเสื้อและสีของผ้าซิ่นเท่านั้น เนื่องจากบทบาทของสาวเครือฟ้าในชุดนี้เป็นการแสดงที่อยู๋ในบ้านสวนของตนเอง มีหน้าที่เลี้ยงลูกและดูแลสามี

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 4 ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอกสีชมพู ไม่มีลายเป็นผ้าสีพื้น
- ผ้าซิ่นสีเข้ม มีเชิงสวยงาม
- สไบอัดพลิต ทำจากผ้าซิ่นอย่างดี สีฟ้า หรือสีเทา
- สร้อยคอเส้นเล็กๆ ไม่ใหญ่มากเนื่องจากการแสดงอยู่ในฉากบ้านสวนของตนเอง
- ต่างหูชิ้นเล็ก ปลายเดียวกับสร้อยคอ
- กำไลชิ้นเล็ก ปลายเดียวกับสร้อยและต่างหู หรือใกล้เคียง
- ดอกไม้ติดผม เป็นดอกไม้สีชมพูและสีขาว ติดไว้ข้างซ้ายของศีรษะ

ภาพที่ 21 : เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 5

ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 5 มีลักษณะการแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทยภาคเหนือ สวมเสื้อและผ้าซิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวละครสาวเครือฟ้า ในการแต่งกายชุดที่ 5 นี้ จำเป็นต้องสวมเครื่องแต่งกายให้ครบและตรงกับบทบรรยายการแต่งกายของสาวเครือฟ้า ที่อธิบายถึงสีของเครื่อง

แต่งกายชั้นต่างๆอย่างชัดเจน รวมถึงอธิบายขั้นตอนการสวมใส่ เครื่องแต่งกายชุดที่ 5 ของสาวเครือฟ้าเป็นชุดที่งดงามมาก เนื่องจากเป็นชุดที่สาวเครือฟ้าตั้งใจแต่งกายเพื่อรอสามี ขณะเดินทางกลับมาเชียงใหม่ เครื่องประดับศีรษะและเครื่องประดับตัวก็จำเป็นต้องมีความสวยงามไม่แพ้เสื้อและผ้าชั้น

เครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้า ชุดที่ 5 ประกอบด้วย

- เสื้อลูกไม้ แขนยาวคลุมข้อศอก สีเขียว มีลักษณะเป็นเสื้อผ่าด้านหน้า ตัดเข้ารูป
- ผ้าชั้น มีเชิงสวยงามสีเขียวโศก
- สไบพลัด ทำจากผ้าชีพองสีชมพู
- สร้อยคอ
- เข็มกลัดเพชร
- ต่างหู
- กำไล สร้อยข้อมือ
- แหวน
- เข็มขัดทอง
- หัวเข็มขัด
- ดอกไม้เพชรสีเขียว และสีชมพูเข็ม
- ดอกไม้ติดผม
- ปิ่นปักผม
- ดอกไม้เพชรเล็กๆ

ภาพที่ 22 : เครื่องแต่งกายสาวคำเจ็ด
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องแต่งกายสาวคำเจ็ด สามารถเปลี่ยนสีได้ตามความเหมาะสม โดยแต่ละฉากจะต้องเปลี่ยนสีเครื่องแต่งกาย โดยสีที่จัดนั้นต้องแตกต่างกับสาวเครือฟ้า เครื่องแต่งกายสาวคำเจ็ด ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอก
- ผ้าซิ่น
- สไบ
- ดอกไม้ติดผม
- เครื่องประดับ ใส่เฉพาะฉากที่ 2 ฉากแต่งงาน

ภาพที่ 23 : เครื่องแต่งกายพ่อเฒ่าसन และแม่เฒ่าบุญตรู
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายพ่อเฒ่าसन ประกอบด้วย

- ชุดม่อฮ่อม
- ผ้าขาวม้า

เครื่องแต่งกายแม่เฒ่าบุญตรู ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอก
- ผ้าซิ่น

ภาพที่ 24 : เครื่องแต่งกายพระรามพลพ่าย
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

ตัวละครพระรามพลพ่าย ถือเป็นตัวละครสูงศักดิ์ในละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า เป็นผู้นำข่าวสารมาแจ้งแก่สาวเครือฟ้าต่างๆ รวมทั้งมีเพื่อนเป็นนายร้อยตรี จึงเป็นตัวละครที่มียศถาบรรดาศักดิ์ การแต่งกายต้องแต่งกายเป็นผู้ดี สวมเสื้อและนุ่งโจงกระเบนอย่างเรียบร้อย เหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร

เครื่องแต่งกายพระรามพลพ่าย ประกอบด้วย

- เสื้อราชปะแตนสีขาว ดิทยศเป็นแบบกำมะลอ
- โจงกระเบนสีน้ำเงิน
- บางครั้งสวมหมวก
- ถุงเท้าสีขาว ยาวถึงหัวเข่า
- รองเท้าหนังสีดำ

ภาพที่ 25 : เครื่องแต่งกายคุณนายจำปา
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

เนื่องด้วยขณะที่เกิดละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า อยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สตรีสาวชาวกรุงเทพฯ มักแต่งกายตามยุคสมัย คือสวมเสื้อลูกไม้และนุ่งโจงกระเบน พร้อมเครื่องประดับมุก คุณนายจำปาเป็นตัวละครที่ เป็นผู้ถือยศถาบรรดาศักดิ์ และเป็นลูกของนายพล ที่มาจากกรุงเทพฯ เพื่อมาเที่ยวเมืองเชียงใหม่ เป็นเมียใหม่ของร้อยตรีพร้อม แต่งกายสวยงามตามยุคสมัย สีของเครื่องแต่งกายสามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงชุดและสีของเครื่องแต่งกายสาวเครือฟ้าเป็นสำคัญ หลีกเลี่ยงการจัดสีเดียวกันเป็นเด็ดขาด เพื่อความเด่นของทั้งสองตัวละคร

เครื่องแต่งกายคุณนายจำปา ประกอบด้วย

- เสื้อลูกไม้ ติดกระดุมด้านหลังสีฟ้า
- โจงกระเบน ผ้าพื้นสีฟ้า

- สไบสะพายไหล่
- เข็มกลัดเพชร
- สร้อยคอมุก
- ต่างหูมุก
- เข็มขัดมุก
- ถูหนุนงอสีขาว
- รองเท้าคัทชู
- เครื่องประดับศีรษะเพชรและมุก
- ถือร่มลูกไม้สีฟ้า
- ถือพัด แสดงความเป็นผู้ดี

ภาพที่ 26 : เครื่องแต่งกายคุณหญิงโสภี
ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

คุณหญิงโสภี แต่งกายแบบเลียนแบบสามัญชน ตัวละครนี้เป็นญาติผู้ใหญ่ของสาวเครือฟ้า ที่มาร่วมพิธีในงานแต่งงานของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม สามารถแต่งกายตามยุคสมัยนิยม ส่วนใหญ่สวมเครื่องแต่งกายโทนสีน้ำตาลทอง เน้นความเป็นผู้ดี

เครื่องแต่งกายคุณหญิงโสภี ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอก หรือเสื้อลูกไม้สีครีมทอง
- โจงกระเบน
- สร้อยคอ
- ถูหนุนงี่ขาว
- รองเท้าคัทชู

ภาพที่ 27 : เครื่องแต่งกายตุ๊สีป้าย
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

ตัวละครตุ๊สีป่าย แต่งกายเลียนแบบสามัญชน ตามธรรมชาติของมนุษย์คนที่เข้าวัด
ถือศีลจะเป็นผู้รู้เรื่องอนาคตข้างหน้า จึงต้องนุ่งขาวห่มขาว เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร

เครื่องแต่งกายตุ๊สีป่าย ประกอบด้วย

- เสื้อแขนสั้นสีขาว
- โจงกระเบนสีขาว
- สไบขาว
- สร้อยคอลูกปะคำ

ภาพที่ 28 : เครื่องแต่งกายช่างฟ้อน

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องแต่งกายช่างฟ้อน ประกอบด้วย

- เสื้อแขนกระบอก
- ผ้าซิ่น

- สไบ
- สร้อยคอ
- ต่างหู
- กำไล
- ดอกไม้ประดับผม

ภาพที่ 29 : เครื่องแต่งกายเครื่องนรงค์
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เครื่องนรงค์ หรือพ่อแดงน้อย เป็นตัวละครลูกของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม แต่งกายเลียนแบบสามัญชน ที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือนต่างๆ เครื่องนรงค์จะออกแสดงในฉากที่ 4 ช่วงที่สาวเครือฟ้าเตรียมการต้อนรับร้อยตรีพร้อมที่กำลังเดินทางกลับมาเชียงใหม่ โดยวานให้สาวคำเจ็ดจัดการอาบน้ำแต่งตัวเครื่องนรงค์ให้หล่อเพื่อนรอพ่อกลับมา

เครื่องแต่งกายของเครื่องนรงค์ ประกอบด้วย

- เสื้อแขนสั้น ผ้าพื้น สีครีม
- กางเกงขา 3 ส่วน สีเข้ม
- คาดผ้าขาวม้า

ภาพที่ 30 : เครื่องแต่งกายเด็กชาวบ้าน
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2558.

เด็กชาวบ้าน ชาย-หญิง เป็นตัวละครที่แสดงประกอบฉากที่ 2 วิวาท์ เป็นตัวละครสำหรับเก็บประตูเงิน ประตูทอง อันเป็นขนบธรรมเนียมของไทย อีกทั้งเป็นตัวละครที่สร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้กับงานแต่งงาน ตัวละครเด็กชาวบ้าน หญิง-ชาย นี้ แต่งกายเลียนแบบสามัญชนภาคกลาง โดยผู้หญิงสวมเสื้อคอกระเช้าและโจงกระเบน ผูกผมด้วยพวงมาลัยดอกรัก ส่วนผู้ชายสวมเสื้อแขนสั้น นุ่งโจงกระเบนและผูกผ้าคาดที่เอว สีที่นำมาแต่งกายนั้น สามารถเลือกสรรได้หลากหลายเพื่อให้เกิดภาพที่สวยงามในงานแต่งงานของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม

3.2.5 อุปกรณ์ประกอบฉาก

อุปกรณ์ประกอบฉากเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความสมจริงมากขึ้น และเป็นการเพิ่มความสมบูรณ์ของฉากอีกด้วย อุปกรณ์การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นแต่ละฉาก มีทั้งหมด 4 ฉาก ได้แก่

3.2.5.1 อุปกรณ์ประกอบฉากที่ 1 ประกอบด้วย ตะกร้าดอกไม้ ดอกไม้ต่างๆ พวงมาลัย บัวรดน้ำ เสียม ไม้สอย

3.2.5.2 อุปกรณ์ประกอบฉากที่ 2 ประกอบด้วย พานบายศรี ด้ายผูกข้อมือ ชั้นโตก เหล้า

3.2.5.3 อุปกรณ์ประกอบฉากที่ 3 ประกอบด้วย ตุ๊กตาเด็ก พานใส่ด้ายผูกข้อมือ

จดหมาย

3.2.5.4 อุปกรณ์ประกอบฉากที่ 4 ประกอบด้วย ชั้นโตก ชุดน้ำชา มีด ชั้นสำหรับ อาบน้ำ ชุดอาบน้ำของสาวเครือฟ้า กระจก

ภาพที่ 31 : ตะกร้าดอกไม้

ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 32 : บัวรดน้ำ

ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 33 : เสียม
ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 34 : ไม้สอย
ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 35 : พานบายศรี ใส่น้ำดอกไม้
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 36 : สำหรับอาหารหวานคาว และเหล้า
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 37 : ตุ๊กตาเด็ก

ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 38 : พานใส่ด้ายผูกข้อมือ

ที่มา : www.goodiggg.com

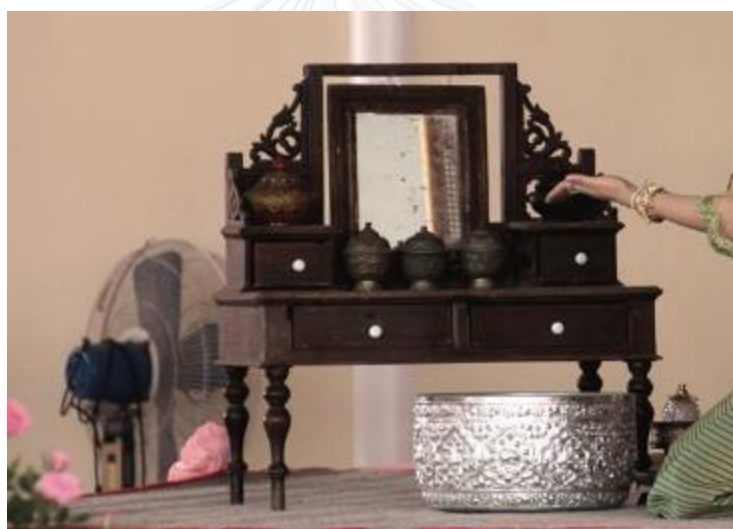
ภาพที่ 39 : จดหมายราชการ
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 40 : ชุดน้ำชา
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 41 : ชันสำหรับอาบน้ำ
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 42 : กระจก และโต๊ะวางเครื่องสำหรับอาบน้ำ
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 43 : มีด
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

3.2.6 ฉาก

การจัดฉากประกอบการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ใช้แสดง โดยฉากจัดให้มีความสอดคล้องกับการดำเนินเรื่องราวของละคร เพื่อเกิดความสมจริง ละครเรื่องสาวเครือฟ้าไม่มีการเปลี่ยนฉากมาก เนื่องจากในเหตุการณ์ในเรื่องกล่าวถึงบ้านสวนของสาวเครือฟ้าที่เชียงใหม่เท่านั้น แตกต่างเพียงการจัดวางโต๊ะและเตียง ทั้งนี้เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงไม่น่าเบื่อ สำหรับการศึกษาค้างนี้ ผู้วิจัยแบ่งการจัดฉากออกเป็น 4 ฉาก ตามการแบ่งฉากของบทละคร ดังนี้

3.2.6.1 ฉาก 1 สวาทิ บ้านสวนของสาวเครือฟ้า

ฉากนี้เป็นฉากสวน ที่ต้องประดับตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับเป็นจำนวนมาก เรียงรายทั้งต้นไม้เล็กใหญ่ อาจมีรั้วบ้านให้เห็นเพียงเล็กน้อย ให้ความสำคัญที่เคร่งครัด จะตั้งอยู่ทางด้านขวาของเวที

ภาพที่ 44 : ฉากบ้านสวนดอกไม้ อยู่ในฉากที่ 1 สวาทิ
ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

3.2.6.2 ฉาก 2 วิวาท์ บ้านสาวเครือฟ้า

ฉากหลังเป็นบ้านของสาวเครือฟ้า มีโถ๊ะตั้งอยู่กลางเวที หรือช่วงหลังของฉากวิวาท์นี้ เพิ่งเตียงนอนเข้าไปจุดกึ่งกลางของเวที เพื่อแสดงความสมจริงในช่วงที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะเข้าห้องหอก็เป็นได้

ภาพที่ 45 : ฉากวิวาท์

ที่มา : พิมพิภา มหามาตย์ , 2558.

3.2.6.3 ฉาก 3 ลา บ้านสวนของสาวเครือฟ้า

ฉาก 3 นี้เป็นฉากเดียวกับฉากที่ 1 คือสวนของสาวเครือฟ้า แต่เปลี่ยนตำแหน่งของแคร่มาไว้จุดกึ่งกลางของเวที

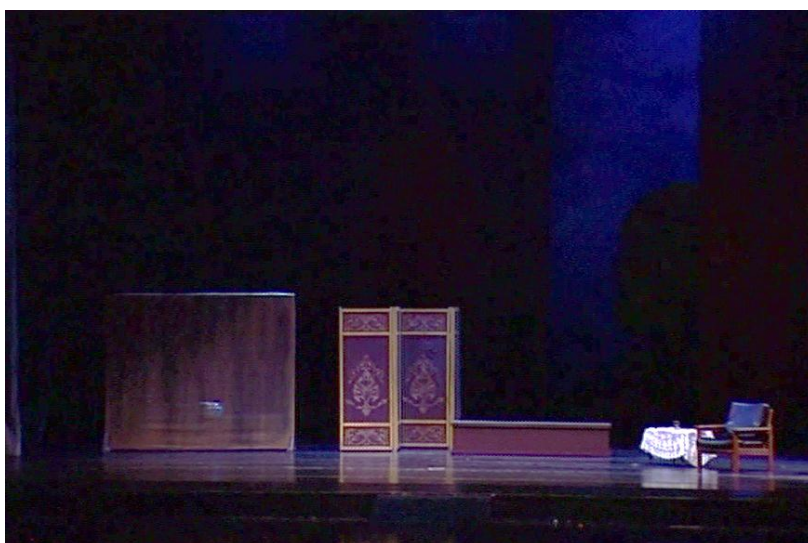

ภาพที่ 46 : ฉากสวนดอกไม้ อยู่ในฉากที่ 3 ลา

ที่มา : พิมพิภา มหามตย์ , 2558.

3.2.6.4 ฉาก 4 กลับ ในห้องนอนสาวเครือฟ้า

ฉากนี้เป็นฉากภายในบ้านและห้องนอน ฉากหลังเป็นฉากผนังห้อง มีบานประตูหน้าต่าง มู่ลี่ และม่านครบครัน มีโต๊ะสำหรับรับแขกที่มีเยื่ออยู่ด้านซ้ายของเวที มีโต๊ะสำหรับแขวนผ้า รวมทั้งมีที่ตั้งพานวางมิดที่เส้าในห้องนอน

ภาพที่ 47 : ฉากห้องนอนและลานบ้าน

ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

สรุป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและองค์ประกอบการแสดงของละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า สามารถแบ่งสรุปได้ดังนี้

เรื่องที่ใช้แสดง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้นำเค้าโครงละครโอเปร่าเรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลายของจีโอโคโม ปุคชินี คีตกวีชาวอิตาลี มาปรับและทรงนิพนธ์ให้เป็นบทละครของไทย ให้เหมาะแก่การร้องซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่อง ทรงเปลี่ยนชื่อตัวละครไปจากเดิม และปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องบางส่วนให้เกิดความสนุกมากขึ้น

นายร้อยตรีพร้อมเดินทางมาปฏิบัติราชการที่เชียงใหม่ และมีสหายสนิทคือพระรามพลพ่ายที่ทำให้เขาได้มีโอกาสได้พบกับสาวเครือฟ้า สาวเครือฟ้าได้กำพร้าบิดา มารดา ซึ่งอาศัยอยู่กับตาและยาย ร้อยตรีพร้อมเห็นสาวเครือฟ้าจึงเกิดความหลงรักนางทันที และขอร้องให้พระรามพลพ่ายช่วยเจรจาสู่ขอสาวเครือฟ้าให้กับตน จากนั้นทั้งสองได้แต่งงานอยู่กินกันอย่างมีความสุข จนกระทั่งได้ให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อว่าคุณหนูแดง วันหนึ่งมีหนังสือทางราชการเรียกตัวร้อยตรีพร้อมกลับมายังกรุงเทพฯ โดยด่วน ร้อยตรีพร้อมจึงต้องจากลาภรรยาและบุตรไปด้วยความอาลัยรัก พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะรีบกลับมาหาด้วยโดยเร็วที่สุด หลายปีผ่านไปยังไม่มีข่าวสารจากร้อยตรีพร้อมเลย สาวเครือฟ้าได้แต่เฝ้าคอยสามีด้วยความหวังและความซื่อสัตย์ต่อสามี จนกระทั่งวันหนึ่งพระรามพลพ่ายได้มาส่งข่าวว่า สามีของเธอซึ่งมียศเป็นร้อยเอกหลวงณรงค์รักษากำลังจะกลับมา สาวเครือฟ้าดีใจเป็นอย่างมากจึงรีบทำความสะอาดบ้านเพื่อเตรียมต้อนรับสามีของตน เมื่อถึงเวลาหลวงณรงค์รักษาก็ได้มาพร้อมกับภรรยาคนใหม่ชื่อ คุณนายจำปา เดินทางมายังบ้านสาวเครือฟ้า จนทำให้เธอผิดหวังและเสียใจมาก จึงตัดสินใจคิดฆ่าตัวตายโดยการผูกคอต แต่คำเจ็ดได้อุ้มบุตรชายมาช่วยขัดขวางไว้ สาวเครือฟ้าจึงได้สติ แต่ด้วยความทรमानใจ ในที่สุดเธอก็ตัดสินใจใช้มีดหมอของพ่อแทงตัวตาย แต่ก่อนที่สิ้นลมหายใจสาวเครือฟ้าก็ได้ยื่นเสียงสามีมาเรียกที่หน้าประตู

บทละคร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์บทละครให้ง่ายต่อการเข้าใจ แสดงเนื้อหาครบทุกอรรถรส ทั้งบทรัก บทกัณฑ์พาราสิ บทโลก บทโกรธ บทแต่งตัว บทโศกเศร้า นอกจากนี้บทประพันธ์ยังมี ลักษณะเด่น คือ ภาษาที่บรรจงในบทกลอนเป็นคำเรียบง่าย ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความทันสมัย

ตัวละครในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า แบ่งออกเป็นตัวละครหลักและตัวประกอบ ผู้แสดงหลักเป็นตัวละครที่ใช้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ สาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสน แม่เฒ่าบุญตรู

พระรามพลพ่าย คุณนายจำปา คุณหญิงโสภี ตูสีป้าย พ่อแดงน้อย และเจ้าสายน้ำผึ้ง ส่วนผู้แสดงประกอบ เป็นตัวละครที่ใช้ประกอบฉากให้เกิดความสมจริง ได้แก่ ชาวบ้าน เพื่อนเจ้าบ่าว เด็กเล็กๆ คนรับใช้เจ้าสายน้ำผึ้ง ช่างฟ้อน

วิธีการคัดเลือกผู้แสดง ผู้แสดงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ดังนี้ เป็นผู้มีความสามารถทางด้านการร้องเพลงและดนตรีไทย เป็นผู้ที่มีรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ และบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับบทบาท เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางด้านการรำละครที่ดี เป็นผู้ที่สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นผู้มีความจำและไหวพริบปฏิภาณที่ดี เป็นผู้พร้อมได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ

คุณครูลมุล ยมะคุปต์และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้จำเอาการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า มาจากครั้งท่านได้เคยชมการแสดง ณ โรงละครปริตาลัย ท่านทั้งสองได้นำเข้าเผยแพร่ ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ.2522 เป็นรุ่นแรก ต่อมาปีพ.ศ.2534 ถ่ายทอดเป็นรุ่นที่ 2 จากนั้นท่านได้เสียชีวิตลง ผู้สืบทอดรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ได้ถ่ายทอดให้ผู้แสดงรุ่นที่ 3 ในปีพ.ศ.2550 ต่อมาในปี พ.ศ.2556 ได้เกิดนักแสดงรุ่นที่ 4 ขึ้น โดยการถ่ายทอดของผู้แสดงรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ดังรายชื่อแสดงผู้แสดงทั้ง 4 รุ่น

ขั้นตอนการแสดง ละครเรื่องสาวเครือฟ้า มีขั้นตอนการแสดงเริ่มด้วยการบรรเลงเพลง เพื่อเป็นการโหมโรงก่อน จากนั้นจับเรื่อง ฉากที่ 1 และฉากที่ 2 พักการแสดง ดำเนินการต่อด้วยฉากที่ 3 และฉากที่ 4 ตามลำดับ จบด้วยการปิดเรื่อง

ลักษณะท่าร่ำของการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครใช้ท่าร่ำที่เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ที่เรียกว่า กำแบ คือเป็นท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นจากท่าทางการสื่อสารภาษากายของมนุษย์ เพื่อสื่อความหมายในการพูดเจรจาต่างๆ และท่าร่ำแบบละคร ผสมผสานกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ 1.ร่ำตีบท 2.ร่ำประกอบทำนองเพลง 3.การใช้บทประกอบการเจรจา 4. การเจรจา ล้วนๆโดยไม่มีท่าทาง

ดนตรีและทำนองเพลง เดิมใช้ปี่พาทย์ไม้นวมบรรเลงประกอบการแสดง ภายหลังมีการนำละครเรื่องสาวเครือฟ้าไปแสดงที่เชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ มีความเห็นว่าสามารถนำวงซอซอซึงเข้ามาบรรเลงประกอบเพื่อให้เกิดอรรถรสมากขึ้น เนื่องจากสาวเครือฟ้าเป็นสาวเชียงใหม่ และวงดนตรีพื้นบ้านของภาคเหนือก็ได้แก่วงซอซอซึง ภายหลังมาละครเรื่องสาวเครือฟ้าจึงได้มีการใช้วงดนตรี 2 วงบรรเลงประกอบการแสดง คือ วงปี่พาทย์ไม้นวมและวงซอซอซึง ทำนองเพลงที่ใช้ในละครเรื่องสาวเครือฟ้ามีทั้งหมด 53 เพลง สามารถ

แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มเพลงหน้าพาทย์ ใช้ประกอบกิริยาอาการของตัวละคร 2. กลุ่มเพลงเกร็ด ใช้บรรเลงประกอบบทบาทของตัวละครเพื่อดำเนินเรื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้น แสดงถึงฝีมืออัจฉริยะของผู้บรรจเพลง สามารถบรรจเพลงได้อย่างหลากหลายและทุกเพลงล้วนมีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

เครื่องแต่งกายของแต่ละตัวละครในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มีความเหมาะสมกับบทร้อง และสามารถบอกถึงชาติกำเนิดของตัวละครได้เมื่อยามปรากฏตัวครั้งแรก เป็นการแต่งกายแบบพื้นทาง คือไม่แต่งยีนเครื่อง การแต่งกายของละครเรื่องสาวเครือฟ้านี้แสดงให้เห็นถึงความสมจริงของตัวละคร แต่งตามชาติพันธุ์ และอาชีพที่ดำรงอยู่ขณะนั้น แต่ยังคงความงามวิจิตรมากกว่าในชีวิตจริง เป็นการแต่งกายแบบสมัยใหม่ ที่ใช้กันมาถึงทุกวันนี้

อุปกรณ์ประกอบฉากเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความสมจริงมากขึ้นและเป็น การเพิ่มความสมบูรณ์ของฉากอีกด้วย อุปกรณ์การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ประกอบด้วย ตะกร้าดอกไม้ ดอกไม้ พวงมาลัย ไม้สอย บัวรดน้ำ จอบ เสียม ชันโตก เหล้า น้ำชา สายสิญจน์ พานบายศรี ตุ๊กตาเด็ก พานทอง ร่ม มีด ฯลฯ

ฉาก เป็นการจัดฉากแบบสมจริง ยึดรูปแบบเดิมของโรงละครปรีดาลัยที่ใช้ฉากแบบฉากตั้งฉากในการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าไรนัก เนื่องจากเนื้อเรื่องสื่อถึงบ้านของสาวเครือฟ้าที่เชียงใหม่เท่านั้น ไม่มีฉากที่ต้องออกนอกบ้าน การจัดฉากจึงสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ ฉาก 1 ฉากสวนดอกไม้และลานหน้าบ้าน ฉาก 2 ฉากแต่งงานในบ้านและฉากห้องนอน ฉาก 3 ฉากสวนดอกไม้และลานหน้าบ้าน 4 ฉากห้องนอนและบริเวณในบ้าน

บทที่ 4

แบบแผนการแสดงของ สาวเครือฟ้า

แบบแผนการแสดงของตัวละครนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ผลงานของเจ้าจอมมารดาเขียน ตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยถือกันว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นละครร่วมสมัย มีรูปแบบการแสดงแบบใหม่แตกต่างไปจากละครดั้งเดิมของไทย มีท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์เข้ามาผสมมากขึ้นเพื่อให้เกิดความสมจริงแก่ละคร ผู้วิจัยได้นำบทบาทของสาวเครือฟ้าที่แตกต่างกันมาวิเคราะห์ศึกษาหาแบบแผนที่แท้จริงของการแสดง โดยศึกษาจากบทบาทของสาวเครือฟ้าทั้ง 6 บทบาทดังนี้

- 4.1 บทเกี้ยว
- 4.2 บทรัก
- 4.3 บทลาจาก
- 4.4 บทโกรธ
- 4.5 บทขมโหม
- 4.6 บทโศกเศร้า เสียใจ

โดยแต่ละบทจำแนกหัวข้อดังต่อไปนี้

- ลักษณะท่าร่า
- การเชื่อมท่าร่า
- ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น
- ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่
- การใช้อารมณ์
- การใช้พื้นที่

จากละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าที่ได้แสดงต่อมาเรื่อยๆจนกระทั่งเข้าสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์ และยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาแบบแผนการแสดงของตัวละครนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้า จากวีดิทัศน์การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ เมื่อปี พ.ศ.2527 พ.ศ.2534 และพ.ศ.2550 และศึกษาจากการสาธิตท่ารำโดยอาจารย์ฤดีชนก คชเสนี และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยษนาค ตลอดจนศึกษาจากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ที่เคยได้รับการถ่ายทอด ผู้แสดง ผู้กำกับ และผู้ชมการแสดง

4.1 บทเกี่ยว

บทเกี่ยว ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ อยู่ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 สวาดี เป็นการแสดงช่วงท้ายของฉาก โดยใช้แสงสว่างส่องไปทั่วเวที มีไฟส่องสว่างเฉพาะจุดฉายไปที่ตัวสาวเครือฟ้า และร้อยตรีพร้อม เนื้อเรื่องกล่าวถึง การพบกันครั้งแรกของร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า ด้วยความเป็นผู้หญิงสาวเครือฟ้าก็ได้เพียงแอบมองและหลงรัก ส่วนร้อยตรีพร้อมเมื่อพบสาวเครือฟ้าก็หลงรักเป็นอย่างมาก เข้ามาเกี่ยวอย่างสนิทสนม เพื่อที่จะขอแต่งงาน

ภาพที่ 48 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2527

รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

รองศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 49 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2527

รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
รองศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 50 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2534

อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 51 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2534

อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ดร.จุลชาติ อรัณยษนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 52 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยว เมื่อพ.ศ.2550

อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

อาจารย์ภาณุพล กาญจนกฤต รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2550.

บทร้อง

เพลงลาวเจ้าขู้ (รับดนตรี)

ลูกคู่	สาวน้อย	ขม้อยตา	เจอเจ้าหนุ่ม
	กำดาบกุม	กรุ้มกรุ้ม	ริมเฉลียง
	กระช่มกระชวย	สวยสง่า	กว่าชาวเวียง
	สาวแม่เมียง	มุ่นจิตร์	หลงคิดรัก

-เจรจา-

เครื่องฟ้า	เชิญท่านนั่งเจ้า ข้าเจ้าบ่ทันเห็น
พร้อม	ขอบใจ ที่นี้สบายดี มีดอกไม้งาม ๆ
เครื่องฟ้า	บ่องามเท่าใด ที่อื่นมีงามกว่านี้อีกเจ้า
พร้อม	ที่อื่นจะงามเท่าใด ก็สู้ที่นี่ไม่ได้แน่ ๆ
เครื่องฟ้า	เขาชาวใต้เชื่ออยากเจ้า

เพลงลาวดำเนินทราย

ลูกคู่	สาวเครื่องฟ้า	ฝืนอุรา	พิไรเฉลย
เครื่องฟ้า	ชะช่างเอ๋ย	ฉะอันรัก	เพราะนักหนา
	ข้อยลาวกาว	หรือจะก้าว	เขย่งเขม้อ
	น้อมแค้นเผยอ	หยิ่งหมาย	นายร้อยตรี
	เอ๋ยปาก	ปากเอ๋ยข้อยอยากจะหยัน	ร้อยดีพันดี
	รักนี้รักนั้น	อย่าหลอกใช้ฝืนหาเอ๋ย	

(สร้อย)

ช่างเสกสรรพ์	รำพันสาระเพ	ขุนหารเฮย
สันรู้ถึง	ถึงใจถึงลิ้น	เอ๊ะ เหมือนนกขมิ้น
		ชมแล้วก็บินหนีเอ๋ย

4.1.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 5 : ท่ารำบทเกี่ยว

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	เพลงลาวเจ้าชู(ลูก คู่) สาวน้อย ชม้อยตา เจอหน้าหนุ่ม		ทิศ : หน้า ศีรษะ :เอียงขวา และหันไปมอง หน้าร้อยตรีพร้อม มือ :มือซ้ายกำมือเข้าอก มือขวา ปล่อยไว้ข้างลำตัว จากนั้น กำมือหลวมๆทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ที่ชายพก มือ ขวาส่งออกไปข้างลำตัว หัก ข้อมือขึ้น เท้า :ก้าวเท้าซ้ายไปข้างๆ และยึดตัวขึ้น
2.	กำดาบกุม		ทิศ : หน้า ศีรษะ :เอียงซ้าย มือ :กำมือหลวมๆ เลียนแบบท่า จับดาบ เท้า :จรดเท้าซ้าย น้ำหนักตัวอยู่ เท้าขวา
3.	กรุ่มกริม		ทิศ : หน้า ศีรษะ :เอียงซ้ายและเอียงขวา มือ :กำมือหลวมๆและแกว่งไป ข้างซ้ายและข้างขวา ตีไหล่ เท้า :จรดเท้าซ้าย น้ำหนักตัวอยู่ เท้าขวา

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
4.	ริมเฉลียง		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงขวา มองตามมือ</p> <p>มือ : ฝายมือซ้ายออกข้างๆ มือขวาปล่อยตามธรรมชาติ</p> <p>เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างๆ เปิดส้นเท้าขวาและแผ่นตัวขึ้น</p>
5.	กระช่มกระชวย		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : หันไปทางมือที่สั้นกว่า</p> <p>มือ : กำมือหลวมๆ และแกว่งมือไปซ้าย - ขวา โดยเก็บมืออีกข้างหนึ่งไว้ระดับชายพก</p> <p>เท้า : ก้าวเท้าขวามาข้างลำตัว</p>
6.	สวยสง่า		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย มองตามมือ</p> <p>มือ : แบมือฝายออกระดับหน้า</p> <p>เท้า : ถ่ายน้ำหนักมาเท้าขวา</p>
7.	กว่าชาวเวียง		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงขวา</p> <p>มือ : ฝายมือซ้ายออก</p> <p>เท้า : ถ่ายน้ำหนักมาเท้าซ้ายและลากเท้าขวามาชิด</p>
8.	สาวแม่เมียง		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ลักคอ ซ้าย</p> <p>มือ : กำมือหลวมๆไว้ที่สะโพกซ้าย</p> <p>เท้า : ย่ำขวาและลากเท้าซ้ายมาจรด</p>

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
9.	มุ่นจิตร		ทิต : เอียงขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : แขนงมือ และถุมือเป็นวงกลม ที่อก เท้า : ก้าวเท้าขวาไปข้างๆ
10.	หลงคิดรัก		ทิต : เอียงขวา ศีรษะ : กลับเองซ้ายและเอียงขวา มือ : ทำท่ารัก เท้า : ย้อนน้ำหนักมาเท้าซ้าย และก้าวเท้าขวาไปข้างๆ อีกครั้ง
11.	(เจรจา) เชิญท่านนั่งเจ้า ข้าเจ้าบ่ทันเห็น		ทิต : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ผายมือซ้าย เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า
12.	บ่องามเท่าใด		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ทำปฏิสระ สายมือขวา เท้า : ยืนรวมเท้า
13.	ที่อื่นมีงามกว่านี้ อีกเจ้า		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ผายมือซ้าย เท้า : ก้าวเท้าขวาไปข้างๆ

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
14.	เขาวัวได้เขี่ยยก เจ้า		-ไม่มีท่ารำ-
15.	เพลงลาวคำเนิน ทราย (ลูกคู่) สาวเครือฟ้า ฝันอุรา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายกำหลวมๆ เข้าอก เท้า : ก้าวเท้าขวา
16.	พีไรเฉลย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : กำมือหลวมๆ มือซ้ายอยู่ ระดับชายพก มือขวากาง ออกด้านข้าง เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
17.	(สาวเครือฟ้า) ชะช่างเอ๋ย		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ประมมือระดับหน้า เท้า : เหลื่อมเท้าขวา
18.	ฉะอ้อนรัก		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ทำท่ารัก เท้า : ก้าวเท้าขวาไปข้างๆ

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
19.	เพราะนักรหน้า		ทิต : หน้า ศีระชะ : เอียงขวาและกลับมาซ้าย มือ : มือซ้ายแบมือตั้งขึ้น และ แตะที่ข้างๆหูซ้าย เท้า : ย่ำเท้าซ้าย และก้าวเท้า ขวามาข้างๆ
20.	ซ้อยลาวกาว		ทิต : เอียงซ้าย ศีระชะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
21.	หรือจะก้าว		ทิต : หน้า ศีระชะ : เอียงซ้าย เงยหน้าขึ้น น้อยๆ มือ : กำมือหลวมๆ มือขวาอยู่ชาย พก มือซ้ายกางออกข้างๆ เท้า : ก้าวเท้าขวามาข้างหน้า
22.	เขย่งเขมือ		ทิต : หน้า ศีระชะ : ลักคอก กดไหล่ขวา มือ : กำมือหลวมๆ มือขวาอยู่ชายพก มือซ้ายกางออกข้างๆ เท้า : ก้าวไขว้ด้วยเท้าซ้ายและ เขย่งเท้าขึ้น
23.	แค้นผยอง น้อแค้นผยอง		ทิต : หน้า ศีระชะ : เอียงขวา มือ : กำมือหลวมๆ รวบมาไว้ ด้านหน้า เท้า : ย่ำเท้าซ้ายและลากเท้าขวามา ชิด

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : กำมือหลวมๆ รวบมาไว้ ด้านหน้า เท้า : ย่ำเท้าขวาและลากเท้าซ้ายมา ชิด
24.	หญิงหมาย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอ กดไหล่ขวา มือ : แแบมือขวาด้านหน้า เท้า : ก้าวเท้าซ้ายมาข้างหน้า
25.	นายร้อยตรี		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : ตรง มือ : แแบมือซ้ายระดับหน้า เท้า : วางเท้าซ้ายลงหลัง
26.	โอ้วปาก เอ๋ยปาก		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวาเล็กน้อย มือ : มือซ้ายแตะที่ปาก ร้อยตรีพร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้าย-ขวาไป ข้างหน้าตามจังหวะ
27.	ปากเอ๋ยซ้อย อยากจะหยัน		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวาเล็กน้อย มือ : มือทั้งสองจับที่คาง ร้อยตรีพร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้าย-ขวาไป ข้างหน้าตามจังหวะ

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
28.	ร้อยดีพันดี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาชี้เดาะประมาณ 3 ครั้ง เท้า : ก้าวเท้าขวาไปข้างๆ
29.	รักนี้รักนั้น		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวาและกลับมาเอียงซ้าย มือ : ชี้ด้วยมือซ้ายและเปลี่ยนมาชี้มือขวาอีกครั้งหนึ่ง เท้า : ถ่ายน้ำหนักไปเท้าซ้ายและถ่ายกลับมาที่เท้าขวา
30.	อย่าหลอกให้ฝัน หาเอย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย ทั้งสายตาที่ร้อยตรีพร้อม มือ : แบนมือตั้งขึ้น มือซ้ายระดับปาด มือขวาระดับอกและส่ายมือ เท้า : ก้าวไขว้เท้าซ้ายและเดินเรียงเท้าขวาออกมาจากตัวร้อยตรีพร้อม

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
31.	ช่างเสกสรรพ์		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือขวาชี้ไปที่ร้อยตรีพร้อม เท้า : ยืนด้วยเท้าขวาและเหลื่อม เท้าซ้าย
32.	รำพันสาระเพ		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เฉียงขวา มือ : มือซ้ายหยามมือ ชี้ไต่ตาไปที่ปากร้อยตรี พร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า
33.	ขุนทหารเฮย		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : ตรง มือ : จับที่ร้อยตรีพร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้าย-ขวา ไป ข้างหน้า
34.	สิ้นรู้ถึง		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือซ้ายเข้าที่อก เท้า : ถ่ายน้ำหนักมายืนด้วยเท้า ขวา ลากเท้าซ้ายมาชิด
35.	ถึงใจ		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เฉียงขวา มือ : มือซ้ายแตะที่ไหล่ มือขวา แตะที่ร้อยตรีพร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า

ลำดับ	เพลง/เนื้อร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
36.	ถึงลิ้น		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายแตะที่ไหล่ มือขวาชี้ที่ปากร้อยตรีพร้อม เท้า : ยืนอยู่ที่เดิมจากท่าเดิม
37.	เอื้อ		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ปล่อยมือลงข้างลำตัว เท้า : ถอนเท้าซ้ายและลากเท้าขวามาชิด
38.	เหมือนนกขมิ้น		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาแบมือระดับหน้า เท้า : ก้าวเท้าขวาออกข้างๆ
39.	ชมแล้ว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : เลื่อนมือขวามาใกล้หน้าร้อยตรีพร้อม เท้า : ถ่ายน้ำหนักมายืนด้วยเท้าซ้าย
40.	ก็บินหนี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มองตามมือขวา มือ : ปล่อยมือขวาออกข้างๆและลดระดับมือลง เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างๆและเดินหมุนลงไปด้วยด้านหลัง

ลักษณะท่าร้สามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 : ท่าร้ ที่มาของท่าร้ และการแบ่งประเภทของท่าร้ในบทเกี่ยว

ลำดับ	บทร้อง / บท เจรจา	ท่าร้	ที่มาของท่าร้	ประเภทของ ท่าร้
1.	เพลงลาวเจ้าชู (ลูกคู่) สาวน้อย ขม้อยตา เจอหน้าหนุ่ม	มือซ้ายเข่าอก ค่อยๆหัน หน้าไปทางร้อยตรีพร้อม	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์* โดยปรับปรุงท่ามาจาก การแทนตนเองโดยชี้มือเข้าที่อก ผสม กับกระบวนท่าแบบละครไทย** ที่ การเข่าอกต้องเข้าด้วยมือซ้ายเสมอ	ร้ดีบท
2.	กำดาบกุม	ท่ากุมดาบ	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์	ร้ดีบท
3.	กรุ้มกริม	ท่ากำมือระดับเอว กระท่ายไหล่	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์	ร้ดีบท
4.	ริมเฉลี่ยง	ผายมือขวาออก หน้า มองตามมือ	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์	ร้ดีบท
5.	กระชุ่มกระชวย	ท่ากำมือระดับเอว กระท่ายไหล่	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์	ร้ดีบท
6.	สวยสง่า	ผายมือระดับหน้า	กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์	ร้ดีบท

* กระบวนท่าร้เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ คือ ท่าทางธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกปรุงแต่งให้มีความสมดุล ประณีต และสวยงามมากขึ้น โดยอาศัยการกำมือหรือแบมือเป็นหลัก

** กระบวนท่าแบบละครไทย คือ ท่าทางที่เป็นแบบแผนของการรำละคร โดยท่าแต่ละท่าได้ถูกนำมาเรียงร้อยในเพลงแม่บท เพลงช้า เพลงเร็ว หรือถูกกำหนดเป็นนาฏยศัพท์ เกิดเป็นแม่ท่าต่างๆ ของการรำละครไทย

ลำดับ	บทร้อง / บท เจรจา	ทำร้าย	ที่มาของทำร้าย	ประเภทของ ทำร้าย
7.	กว่าชาวเวียง	แบมือระดับเอว	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
8.	สาวแม่เมียง	กำมือหลวมวางไว้ระดับ เอว หน้ามองร้อยตรี พร้อม	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
9.	มุ่นจิตร	ถูมือที่อก	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
10.	หลงคิดรัก	ทำรัก	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท
11.	(เจรจา) เชิญท่านนั่งเจ้า ข้า เจ้าบั้นเห็น	ทำชี้ ระดับเอว	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ การเจรจา
12.	บ่องามเท่าใด	ทำสายศีรชะ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ การเจรจา
13.	ที่อื่นมีงามกว่านี้ อีกเจ้า	ผายมือ ระดับเอว	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ การเจรจา
14.	เขาขาวได้เชื้อ ยากเจ้า	-	-	เจรจาล้วนๆ ไม่มี ทำร้าย
บทร้องของร้อยตรีพร้อม				
15.	เพลงลาวดำนิน ทราย (ลูกคู่) สาวเครือฟ้า ผีนอรา	ท่าเข้าอก และถอน หายใจ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บท เจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภท ของท่ารำ
16.	พิโรเฉลย	กุมมือ ระดับเอว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
17.	(สาวเครือฟ้า) ชะช่างเอ๋ย	ท่าปรบมือ ระดับอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
18.	ฉะอ้อนรัก	ท่ารัก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
19.	เพราะนักรหนา	ท่าเตะหู	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ หมายถึง การฟัง	รำตีบท
20.	ซ้อยลาวกาว	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
21.	หรือจะก้าว	ท่าเดิน แกว่งแขน	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท
22.	เขย่งเขม้อ	ท่าเดิน แกว่งแขน แต่ เขย่งเท้าขึ้น	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท
23.	แค้นผยอง น้อแค้นผยอง	ท่ากำมือไว้ที่ชายพก ก้าว เท้าไปข้างหน้าแล้วลาก มาชิด	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท
24.	หยิ่งหมาย	ท่าแบมือไว้ข้างหน้า 1 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
25.	นายร้อยตรี	ผายมือไปข้างหน้าและ เดาะแขน (หันข้าง)	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
26.	โอ้วปาก เอ๋ยปาก	ท่าจะจับปาก ด้วยมือ ซ้ายมือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บท เจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภท ของท่ารำ
27.	ปากเอ๋ยข้อย อยากจะหยั้น	ท่าจะจับปาก 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
28.	ร้อยดีพันดี	ท่าชี้เตาะ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
29.	รักนี้รักนั้น	ท่าชี้เตาะสลับมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
30.	อย่าหลอกให้ฝัน หาเอ๋ย	ท่าปฏิเสธ 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
31.	ช่างเสกสรรพ์	ท่าชี้ตั้งข้อมือ ระดับ หัวไหล่	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
32.	รำพันสารระเพ	ท่าชี้เตาะที่ปาก หลาย ครั้ง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
33.	ขุนหารเฮย	ท่าจับที่อก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
34.	สั้นรู้ซึ้ง	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
35.	ถึงใจ	ท่าชี้ที่หน้ากร้อยตรี พร้อม	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
36.	ถึงลิ้น	ท่าชี้ที่ปากร้อยตรีพร้อม	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
37.	เอ๊ะ	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
38.	เหมือนนกขมิ้น	ท่าไว้มือข้างหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บท เจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่า รำ
39.	ชมแล้ว	ลากมือมาระดับหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
40.	ก็บินหนีเอย	ปล่อยมือออกไปข้างขวา	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ในการรำบทเกี่ยวนั้น จะเน้นที่การรำคู่ โดยสาวเครือฟ้าจะรำคู่กับร้อยตรีพร้อม โดยตัวละครทั้ง 2 ตัว จะต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี จากการวิเคราะห์ตารางข้างต้นพบว่า สาวเครือฟ้า ในการรำบทเกี่ยว มีปริมาณท่ารำเฉพาะที่เป็นบทของสาวเครือฟ้าจำนวน 40 ท่า มีที่มาของท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ 33 ท่า และท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับท่ารำแบบละคร 6 ท่า เป็นบทร้องที่ไม่มีท่ารำ 1 ท่า สามารถแบ่งประเภทของท่ารำได้เป็น รำตีบท 36 ท่า รำประกอบการเจรจา 3 ท่า และเจรจาล้วนๆไม่มีท่าทางประกอบ 1 ท่า อย่างไรก็ตามในท่ารำต่างๆของบทเกี่ยว มีโครงสร้างของท่ารำสามารถแบ่งได้ดังนี้

ศีรษะและใบหน้า

- การเอียง
- การลัดคอ
- การกล่อมหน้า
- การก้มหน้า
- การเงยหน้า

ลำตัวและไหล่

- การกอดไหล่
- การกระท่ายไหล่
- การสะตั้งตัว

แขนและมือ

- การกำมือ
- การแบมือ

- การผายมือ

- การชี้

ขาและเท้า

- การก้าวเท้าไปข้างหน้า

- การก้าวเท้าไปข้างๆ

- การย่อเท้า

- การยืน

- การวางหลัง

- การเขย่งเท้า

- การย่อเข่า

4.1.2 การเชื่อมท่ารำ

การเชื่อมท่ารำแต่ละท่าให้ผสมกัน ตัวละครสาวเครือฟ้าจะใช้การย่อเท้าให้เข้ากับจังหวะเพลงเป็นการเชื่อมท่ารำ เพื่อไม่ให้ท่ารำนั้นหยุดนิ่งหรือขาดตอน การย่อเท้าไม่ว่าจะเริ่มด้วยท่าใดก่อนจะต้องคำนึงถึงท่าต่อไป ว่าสามารถก้าวเท้าในท่าต่อไปได้โดยสะดวกหรือไม่ ในท่าเชื่อมนั้น หากจบท่าที่ 1 และจะเชื่อมไปท่าที่ 2 ตัวละครสาวเครือฟ้าจะค่อยเลื่อนมือลงไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น ท่าที่ 1 ผายมืออยู่ระดับหน้าอก แล้วทำการย่อเท้าตามจังหวะประมาณ 3-5 ครั้ง มือจะค่อยๆเลื่อนลงมาท่ามือหลวมๆคู่กัน ระดับเอว ในจังหวะที่ 5 พอดี ทั้งนี้เพื่อให้ดูรุนแรง และจึงทำท่าที่ 2 ต่อไป

4.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น

ในบทเกี่ยวกับ ตัวละครสาวเครือฟ้าจะต้องมีความสัมพันธ์กับร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างมาก โดยทั้งการร้อง ท่ารำ และการใช้อารมณ์ ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้าจะต้องฝึกซ้อมเป็นอย่างดี ในบทเกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะเป็นท่าจับมือกัน หอมกัน กอดกัน ช่วงเพลงลาวเจ้าชู้ จะมีตัวละคร พระรามพลพ่าย สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าและแม่เฒ่าอยู่ในฉากด้วย แต่สาวเครือฟ้าต้องแกล้งทำเป็นไม่เห็น โดยพุ่งจุดสนใจไปที่ร้อยตรีพร้อมเพียงผู้เดียว

ภาพที่ 53 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม
เมื่อสาวเครือฟ้ายื่นมือออกไปข้างหน้า ร้อยตรีพร้อมก็ตามมาหอมที่มือ
ที่มา : อนุกุล โจรจนสุขสมบุรณ์ , 2550.

4.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้า กับการร้องของลูกคู่

ในบทเกี่ยว ลูกคู่จะร้องส่งก่อน ในบทแรกลูกคู่ร้องประกอบอากัปกริยาของสาวเครือฟ้า เมื่อร้องจบบท ต่อด้วยการเจรจาของสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม ส่วนบทที่ 2 ลูกคู่ร้องส่งก่อน 1 บรรทัด บรรยายถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร จากนั้นสาวเครือฟ้าร้องรับในส่วนของบทตนเอง โดยทั้งลูกคู่และสาวเครือฟ้าต้องร้องเพลงให้อยู่ในระดับเสียงเดียวกัน เนื่องจากเมื่อถึงบาทร้องที่สาวเครือฟ้าจะต้องร้องเองนั้น ลูกคู่จะร้องแทรกเข้ามาเพื่อช่วยเอื้อน เป็นการช่วยลดความเหนื่อยให้กับสาวเครือฟ้า การร้องให้ถูกระดับเสียงจึงมีความสำคัญมากที่สุดในการแสดงละครร้อง

4.1.5 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการพ้อนรำ โดยใช้ อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือ ปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³² คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สาทวิภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารยภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทเกี่ยว เป็นการใส่อารมณ์เพื่อสื่อสารให้การแสดงเด่นชัดมากขึ้น เป็นอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดกระทบต่อจิตใจก็จะส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนึกคิด อย่างไรก็ตามเมื่อสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำรานาฏยศาสตร์ โดยภรตมุนี ได้แก่

สลาयीภาวะ	:	ความยินดี และความรื่นเริง
วิภาวะ	:	ความหวั่นไหวในใจ
อนุภาวะ:		เขินอาย โปริยสายตา ยิ้มแย้ม
วยภิจารีภาวะ	:	ความหล่อ-หนุ่มของร้อยตรีพร้อม

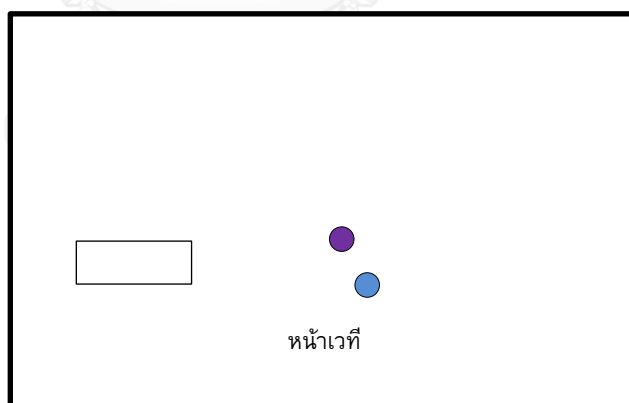
ในช่วงเพลงลาวเจ้าชู สาวเครือฟ้าใช้อารมณ์โดยสื่อทางสีหน้า แสดงให้เห็นถึงความหลงรักร้อยตรีพร้อม จิตใจอ่อนไหวโดยง่าย ด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม แอบมอง รู้สึกกระชุ่มกระชวยและพึงพอใจเมื่อเห็นชายหนุ่ม โดยการยิ้มแบบไม่กล้าสบตากับร้อยตรีพร้อมเท่าไรนัก ทำให้เกิด ศฤงคาระรส คือรสจากความรัก เมื่อถึงช่วงเจรจา สาวเครือฟ้าต้องแสดงให้เห็นถึงความงามของสวนดอกไม้และความงามในตนเอง แต่ก็ยังไม่ความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ ดังคำเจรจาว่า “บ่องามเท่าใด ที่อื่นมี

³² สุรพล วิรุฬห์รักษ์, หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

งามกว่านี้อีกเจ้า” ในการพบกันครั้งแรก สาวเครือฟ้าต้องแสดงอารมณ์เขินอายเป็นอย่างมาก เพราะ ร้อยตรีพร้อมเข้ามาจีบ พอถึงช่วงเพลงลาวดำเนินทราย สาวเครือฟ้าต้องสื่ออารมณ์ว่ารู้ทันต่อคำพูดของร้อยตรีพร้อม เป็นการต่อปากต่อคำกับร้อยตรีพร้อม ด้วยสีหน้าที่กุ่มกุ่มยิ้มแย้ม มีความสุขปะปนกับความหนักใจอันน้อยนิดที่ต้องคิดว่าตนเองไม่สามารถไปเทียบเคียงกับร้อยตรีพร้อมได้อีกประการคือสาวเครือฟ้าต้องแสดงสีหน้ากังวลใจเพื่อแสดงความขัดแย้งในใจ กล่าวว่าร้อยตรีพร้อมจะมาหลอกเอาได้ ทำให้เกิด ศฤงคาระรส รสแห่งความรัก หาสยะรส รสจากการหัวเราะ และภยานกะรส รสจากความกลัว

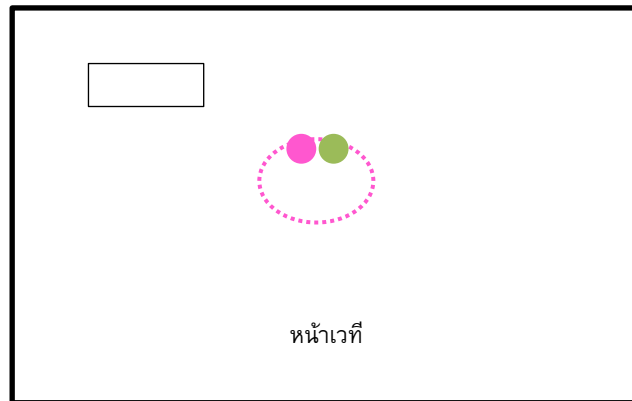
4.1.6 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ของสาวเครือฟ้า ในบทเกี่ยวนั้น มีการเคลื่อนไหวหลักเพียง 2 แบบเท่านั้น แบบที่ 1 ในช่วงร้องเพลงลาวเจ้าชู้ เป็นการพบหน้าร้อยตรีพร้อมครั้งแรก โดยสาวเครือฟ้าลุกขึ้นจากแคร่ที่ร้อยดอกไม้อยู่ แบบที่ 2 ในช่วงเพลงลาวดำเนินทราย เคลื่อนที่มาจากจุดกึ่งกลางของเวที ส่วนการเคลื่อนไหวอื่น ๆ นั้น สาวเครือฟ้าจะไม่หยุดอยู่ที่ตำแหน่งเดิม จะต้องย่ำเท้าไปเรื่อยๆ เพื่อหนีจากการเกี้ยวของร้อยตรีพร้อม แต่จะไม่ไปเกินบริเวณเป็นวงกลม รัศมี 1.5 เมตร กล่าวคือ เมื่อร้อยตรีพร้อมเดินเข้ามาเกี่ยวข้างซ้าย สาวเครือฟ้าต้องเดินหลีกเลี่ยงไปข้างขวา ดังภาพ

ภาพที่ 54 : การใช้พื้นที่ที่บทเกี่ยว ครั้งที่ 1

ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 55 : การใช้พื้นที่บทยกยว ครั้งที่ 2
ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2558.

แทน แครนึ่งร้อยดอกไม้

แทน สาวเครือฟ้า

แทน ร้อยตรีพร้อม

แทน พระรามพลพ่าย

แทน สาวคำเจ็ด

แทน พ่อเฒ่าแม่เฒ่า

แทน รัศมีการเคลื่อนที่ของสาวเครือฟ้า

4.2 บทรัก

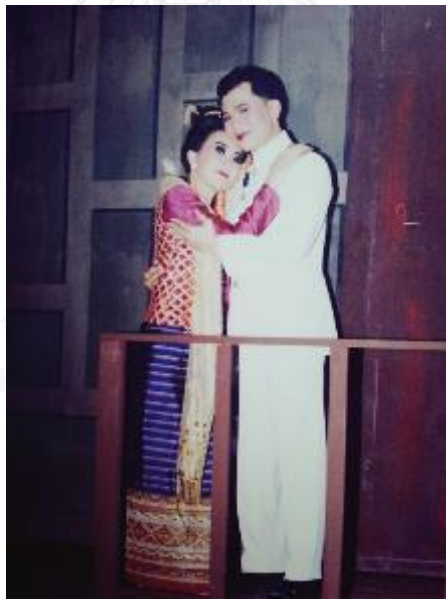
บทรัก ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา นี้ อยู่ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 วิวาท์ เป็นการแสดง ช่วงท้ายของฉาก ไฟส่องสลัวทั่วเวที มีไฟเฉพาะจุดส่องไปที่ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า เนื้อเรื่อง กล่าวถึง สองหนุ่มสาวเมื่อเข้าพิธีวิวาท์เรียบร้อย ร้อยตรีพร้อมพูดหวานล่อมให้สาวเครือฟ้าอยู่ร่วมห้อง กันอย่างมีความสุข แต่สาวเครือฟ้ายังหวาดกลัวว่าร้อยตรีพร้อมจะข่มเหง ทั้งสองพูดคุยกันด้วยความรัก จนในที่สุดสาวเครือฟ้าก็ยอมแต่โดยดี

ภาพที่ 56 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทรัก เมื่อพ.ศ.2522
 อาจารย์อัญชลี วิจารณ์รัตน์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : อธิภัทร ทองน้อม , 2522.

ภาพที่ 57 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2527
 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 58 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2534
 อาจารย์วรางคณา วุฒิช่วย รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : วรางคณา วุฒิช่วย , 2534.

ภาพที่ 59 : การแสดงละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2534
 คุณสายสวรรค์ ขยันยิ่ง รับบทเป็นนางสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 60 : การแสดงละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 เมื่อพ.ศ.2555
 อาจารย์อำภัสรา นกออก รับบทเป็นนางสาวเครือฟ้า
 อาจารย์สัจจะ ภู่งงษ์สุทธิ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2555.

บทร้อง

เพลงลาวคำหอม (รับมโหรี)

ลูกคู่	นายทหารชาญชัย ดนัยสยาม พยายามยั่วสาวหยอกเย้าเล่น ยอดรักเหลือเอื้อแสนหน້อง รักนุชสุดรักจ้อง จิตรสม ชมสาวเอย
เครื่องฟ้ำ	โไอ้เครื่องฟ้ำ โฉมแม่น่าสวาสดี สงสารสาว จะหนาวอนาจ แสนเปลี่ยว พว้าวังเวง อยู่เอกาอุราหวัง เห็นมิพิน คนข่มเหง ถวิลน่าเกรงภัยเอย
พร้อม	โไอ้โไอ้อาลัย ขึ้นใจของพินี่เอย พี่ขอเขยสาวสวยสมบอง อย่าโกรธ อย่าขี้ง อย่าบึ้ง อย่าผยอง เขิญแม่ปราณี เหมือนพินี่อง อยู่ร่วมห้อง ทรธาเอย
เครื่องฟ้ำ	โไอ้พี่เอย ข้อยยังบ่เคย คบชายหนอ อย่าเพื่อเพื่อ พะละการทำหาญหัก พี่ขุนหาญเทียมหาญเหลือเชื้อข้อยมั่ง พี่รัก วานพี่ยัง อย่าheim เห็นใจเทอญ
พร้อม	โไอ้น้องพี่ๆ ขึ้นชีวีของพร้อม สงสารสาวผุดผะผ้าวทรวงตรอม แสนรัก สุดหักหัวใจ ก่นแต่บั้นแต่บาก หวังฝากอาลัย ไซ้ข่มเหงแม่ให้สาวสวยเสียงงามเอย
ลูกคู่	โไอ้ออก เครื่องฟ้ำนี้เอย แสนเสบาย สมสาวเจตนา แต่หวาดแต่หวั่น เสียวสั่น มนะสา สุดจะโอนอ่อนผ่อนหา สาวกลั่นอุราละอายเอย

เพลงพม่าเห่ (รับดนตรี)

ลูกคู่	นายร้อยตรี	เห็นที	กระดากกระเดื่อง
	เดี่ยวชำเลื่อง	ยืมฉะอ่อน	เดี่ยวค้อนให้
พร้อม	ดอกเอ๋ย เจ้าดอกกลิลี่ ขอเซอริบลอสซ่อม สวีตฮาร์ดของพี่พร้อม นะน้องเอย		

ลูกคู่	กรตระกอง	ประคองกอด	ยอดอาลัย
	กระสันเสียว	เหนียวไป	ห้องไสยา
พร้อม	ดอกเอ๋ย ดอกพอเกิดมีน้อต อย่าส่งเสียงแองคะรี เป็นปี่สก๊อต สงสาร		
จะฮอตเฮือดเอย			

-เพลงโลม-

4.2.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 7 : ท่ารำบทรัก

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	เพลงลาวคำหอม (ลูกคู่) นายทหารชาญชัย คนัยสยาม พยายาม ยั่วสาวหยอกเข้าเล่น ยอดรักเหลือเอื้อ เสน่ห่น้อง รักนุชสุดรักจ้อง จิตรสม ชมสาวเอย		<p>ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : กำมือหลวมๆ มือขวาอยู่ ระดับชายพก มือซ้ายปล่อยลงข้าง ลำตัว เท้า : ยืนเหลื่อมเท้าซ้าย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● หมายเหตุ <p>การรำทำนี้เป็นกรฟ้งบทร้อง โต้ตอบของร้อยตรีพร้อม และ เมื่อร้อยตรีพร้อมเข้ามาจับหน้า หรือจับที่แก้ม ให้เอามือข้าง นั้นๆปัดออก และเดินย่อตาม จังหวะ สลับที่กับร้อยตรีพร้อม โดยหน้าจะต้องมองที่ร้อยตรี พร้อมอยู่เสมอ สุดท้ายจบด้วย ท่าแตะแก้ม คือท่าอ่าย</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			
2.	(สาวเครือฟ้า) โอดเครือฟ้า (ซ้ำ)		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : ก้าวเท้าซ้ายมาข้างหน้า
3.	โอดแม่น้ำสวาสตี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ทำทำรัก เท้า : ก้าวเท้าขวา

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่าทำ
4.	สงสารสาว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา ก้มหน้าลง มือ : กำมือหลวมๆ ไขว้กันไว้ที่ระดับเอว เท้า : เหลื่อมเท้าซ้าย
5.	จะหนาวอนาจ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ทำท่ารักและลูบลง เท้า : ก้าวข้างเท้าซ้าย
6.	แสนเปลี่ยว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : แแบมือทั้งสองออกระดับหน้า เท้า : ถ่ายน้ำหนักไปที่เท้าขวา
7.	พัววังเวง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : กำมือหลวมๆ มือซ้ายอยู่ที่ชายพก มือขวายื่นออกไปข้างลำตัว เท้า : ก้าวเท้าซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่าทำ
8.	อยู่เอกรา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวา มือ : มือขวาชี้นิ้ว และหงายมือ ตั้งข้อมือขึ้นระดับหน้า เท้า : เหลื่อมเท้าซ้าย
9.	อุราเหวัง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ประกบมือและถวนไป ข้างหน้า ระดับอก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
10	เห็นมีพัน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มองที่มือ มือ : แบนมือขวาดังข้อมือขึ้น สาย มือปฎิเสธ เท้า : ก้าวเท้าขวา
11.	คนข่มเหง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายชี้ตัวข้อมือเข้าหา ตัว เท้า : ก้าวเท้าซ้าย:
12.	ถวัลนำเกรงภัยเอย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ใช้หลังมือขวาตีไปที่มือซ้าย ระดับเหนือเอว เท้า : ก้าวเท้าขวา

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่าทำ
13.	(ร้อยตรีพร้อม) โอ้อ้ออ้อลัย ชื่นใจของพี่น้องเอย พี่ ขอเขยสาวสวย สมปองอย่าโกรธ อย่าชิง อย่าบึ้ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา มือ : กำมือหลวมๆ เท้า : ย่ำเท้าและเดินตามจังหวะ
	อย่าผยอง เชิญแม่ ปราณี เหมือนพี่น้อง อยู่ร่วมห้อง ทรรรษา เอย		<ul style="list-style-type: none"> ● หมายเหตุ สาวเครือฟ้าต้องทำท่าหลบ เมื่อ ร้อยตรีพร้อมเข้ามาหอมหรือเข้ามาใกล้ๆ หากร้อยตรีพร้อมเข้าด้านซ้าย ต้องหลบไปด้านขวา และหากร้อยตรีพร้อมเข้ามาด้านขวา ต้องหลบไปด้านซ้าย สุดท้ายยกคำว่า อยู่ร่วมห้องทรรรษาเอย ให้จบด้วยท่ากุมมือและซบไปที่ไหล่ของร้อยตรีพร้อม

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
14.	(สาวเครือฟ้า) โอยพี่เอย ช้อยยังบ่ เคย คบชายหนอ		<p>ทิต : เฉียงซ้าย</p> <p>ศิริษะ : เฉียงขวา มองที่ร้อยตรี พร้อม และเฉียงซ้าย หลบหน้าร้อยตรีพร้อม</p> <p>มือ : กุมมือไว้ จากนั้นคำว่าช้อย ยังบ่เคย ให้เอามือลงแบ มือตั้งข้อมือขึ้นปฏิเสธ จบด้วยมือซ้ายแตะที่แก้ม</p> <p>เท้า : สะดุ้งตัวขึ้นและเดินย่อเท้า ถอยหลังออกจากร้อยตรี พร้อม</p>
15.	อย่าเพื่อเพื่อ		<p>ทิต : เฉียงซ้าย</p> <p>ศิริษะ : ลักคอ กดไหล่ขวา</p> <p>มือ : มือขวาแบมือตั้งข้อมือขึ้น ส่ายมือปฏิเสธด้านหน้า</p> <p>เท้า : เหลื่อมเท้าซ้าย</p>
16.	พะละการ		<p>ทิต : เฉียงซ้าย</p> <p>ศิริษะ : เฉียงขวา</p> <p>มือ : ใช้หลังมือขวา ตีไปที่มือซ้าย ที่แบอยู่ข้างหน้า</p> <p>เท้า : ก้าวเท้าซ้าย</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
17.	ทำหาญหัก		<p>ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : กำมือหลวมๆคว้ามือทั้งสอง ระดับเอว และเดินมือ หายออกแขนตั้งข้าง ลำตัว เท้า : ถ่ายน้ำหนักมายืนด้วยเท้า ขวา</p>
18.	พีขุนหาญ		<p>ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือทั้งสองแตะที่อกร้อยตรี พร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า</p>
19.	เทียมหาญเหลือ		<p>ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เฉียงขวา มือ : ผลักที่อกร้อยตรีพร้อมเบาๆ เท้า : ย่ำเท้าขวา ซ้าย ถอยหลัง ออกมา</p>
20.	เชือซ้อยมั่ง		<p>ทิศ : หน้า ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือซ้ายเข่าอก ตบเบาๆที่อก 3 ครั้ง เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างๆ</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
21.	พี่รัก		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวาเล็กน้อย มือ : ทำท่ารัก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
22.	วานพี่ยัง		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือทั้งสองแตะที่อกร้อยตรี พร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า
23.	อย่าเหิม		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : ลักคอค กดไหล่ขวา มือ : มือขวาแบมือตั้งข้อมือขึ้น สายมือปฏิเสธด้านหน้า เท้า : เหลื่อมเท้าซ้าย
24.	เห็นใจ เทอญ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างๆ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
25.	(ร้อยตรีพร้อม) โอรัน้องพี่ๆ ชื่นชีวีของพร้อม สงสารสาว ผุคผะผ้าวทรวง		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : มองไปข้างหน้า เอียงซ้าย และเอียงขวา</p> <p>มือ : ปล่อยตามธรรมชาติ เมื่อ ร้อยตรีพร้อมเข้ามาใกล้ๆ</p>
	<p>ตรอม</p> <p>แสนรัก</p> <p>สุดหักหัวใจ</p> <p>ก่นแต่บั้นแต่บาก</p> <p>หวังฝากอาลัย</p> <p>ไซ่ข่มเหงแม่ให้สาว</p> <p>สวย</p> <p>เสียงงามเอย</p>		<p>ก็ปัดออก ให้ร้อยตรีพร้อม</p> <p>จับมือไปไว้ที่อก</p> <p>เท้า : ย่ำเท้าตามจังหวะ เมื่อถึง</p> <p>คราวร้อยตรีพร้อมเดินไป</p> <p>ทางซ้ายให้เดินไปทางขวา</p> <p>สลับกันไป มา ตาม</p> <p>บทบาทของร้อยตรีพร้อม</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
26.	(ลูกคู่) โอ้อ้ออก เครือฟ้านี้ เอ๋ย		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวาเล็กน้อย มือ : กุมมือไว้ร่วมกัน แล้วร้อยตรี พร้อมหอมที่มือ เท้า : ยืนรวมเท้า
27.	แสนเสบาย สมสาวเจตนา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ชบที่ไหล่ร้อยตรีพร้อม มือ : กุมมือไว้ ร้อยตรีพร้อมจับ มือมาไว้ที่อก เท้า : เหลื่อมเท้าขวา
28.	แต่หวาดแต่หวั่น เสียวสั่น มนระสา		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ประกบมือที่อก กรีดนิ้วออก เล็กน้อย เท้า : ย่อลงและสะดุ้งตัวขึ้น และ ถอยเท้าขวาลงหลัง
29.	สุดจะโอนอ่อนผ่อน หา สวากลิ้น อูราละอายเอ๋ย (ซ้ำ)		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย มือ : จับที่อกร้อยตรีพร้อม เท้า : ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า ถ่าย น้ำหนักตัวไปหน้า-หลัง ตามจังหวะเพลง ● หมายเหตุ จบรอบที่ 1 ด้วยท่ากุมมือ ไว้ที่อก และสาวเครือฟ้า ยืนเหลื่อมเท้าขวา จบรอบที่ 2 ด้วยสาวเครือ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			<p>ฟ้าใช้มือซ้ายแต่ที่แก้มแล้ว เดินหมุนขวาหันหลังไปนั่ง ที่เตียง</p>
			
30.	เพลงพม่าเห็น นายร้อยตรี เห็นที่ กระดากกระเดื่อง เดี่ยวชำเลื่อง ยี่มฉะอ่อน เดี่ยวค้อนให้		<p>ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา หน้า มองร้อยตรีพร้อมเพื่อฟัง และหลบสายตาบ้าง มือ : รวมมือไว้ที่หน้าตัก เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
31.	ดอกเอ๋ย เจ้าดอกลีลลี่ ช่อเซอรี บลอสซ่อม สวีตฮาร์ด ของพี่พร้อม นะน้องเอ๋ย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา มอง หน้าร้อยตรีพร้อม มือ : รวมมือไว้ที่หน้าตัก และจับ ด้วยกุมมือให้ร้อยตรีพร้อม จับมือและไว้ที่อก เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง
			
32.	(ลูกคู่) กรตระกองประคอง กอดยออาลัย กระสันเสียวเหนียว ไปห้องไสยา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เมื่อเอนตัวไปด้านหลังให้ เอียงขวา โย้ตัวมา ด้านหน้าให้เอียงซ้าย มือ : กำมือหลวมๆอยู่ด้านหน้า กางศอกออกเล็กน้อย เพื่อให้ร้อยตรีพร้อมสอด มือเข้ามือกอดที่เอวได้ อย่างสะดวก เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่าทำ
			
33.	(ร้อยตรีพร้อม) ดอกเอ๋ย ดอกพอแก้้ตมีนี่น้อต อย่าส่ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา มอง หน้าร้อยตรีพร้อม มือ : รวมมือไว้ที่หน้าคัก และ
	เสียงแวงคะรี เป็นปีสก็้อต สงสาร จะฮอดเฮ็ดอเอย	 	จบด้วยกุมมือให้ร้อยตรี พร้อมจับมือและไว้ที่อก เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง
34.	เพลงโลม		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้ายและกลับมาเอียง ขวา มือ : จับที่ไหล่ร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้าลงและหลบเข้า ทั้งสองมาข้างซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			<ul style="list-style-type: none"> • หมายเหตุ หากมีฉากบ้านอยู่ด้านหลังให้ ร้อยตรีพร้อมพาสาวเครือฟ้า เดินขึ้นบันไดบ้านไป แต่ถ้า หากไม่มีเป็นฉากเตียงให้ค้าง ท่าหอมแก้มไว้บนเตียงและดับ ไฟลง

ลักษณะท่ารำสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 : ท่ารำ ที่มาของท่ารำ และการแบ่งประเภทของท่ารำในบทรัก

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
1.	เพลงลาวคำหอม (ลูกคู่) นายทหารชาญชัย दनัยสยาม พยายาม ยั่วสาวหยอกเข้าเล่น ยอดรักเหลือเอื้อ เสนห์น้อ รักนุชสุครักจ้อง จิตรสม ชมสาวเอย	ท่าเขยคาง ท่าปัด 1 มือ ท่าปัด 2 มือ ท่าย่ำเท้าเข้ากับจิ้งหะ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
2.	(สาวเครือฟ้า) โอ้เครือฟ้า (ซ้ำ)	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำรำ	ที่มาของทำรำ	ประเภทของ ทำรำ
3.	โหมแม่่น่าสวาสดี	ทำรัก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
4.	สงสารสาว	ทำโคกเศร้า	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
5.	จะหนาวอนาจ	ทำกอดอก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
6.	แสนเปลี่ยว	ท่าแบมือ 2 มีระดับชายพก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
7.	พว้าวังเวง	ท่าชะเง้อ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
8.	อยู่เอกา	ท่าชี้ ดึงข้อมือขึ้น	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
9.	อูราเหว้ง	ท่าตีก 2 ครั้ง	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
10	เห็นมิพัน	ท่าปฏิเสธ สายมือ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำร่ำ	ที่มาของทำร่ำ	ประเภทของ ทำร่ำ
11.	คนข่มเหง	ทำชู้ตัวตมมือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนทำแบบละคร ไทย	รำตีบท
12.	ถวัลน้ำเกรงภัยเอย	ทำกำปั้นทุบทุกที่มีมืออีกข้าง	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
13.	(ร้อยตรีพร้อม) โอ้อ้ออาลัย ชื่นใจของพี่น้องเอย พี่ ขอเขยสาวสวย สมปอง อย่าโกรธ อย่าชิง อย่าบึ้ง อย่าผยอง เชิญแม่ปราณี เหมือนพี่น้อง อยู่ร่วมห้อง ธรรมชาติ เอย (ซ้ำ)	ทำเงิน ทำปัด ทำย่าเท้าเข้ากับจิ้งหะ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	
14.	(สาวเครือฟ้า) โอ้ยพี่เอ๋ย ข้อยยังบ่ เคย คบชายหนอ	ทำสะตุงตัวปฏิเสธ และหอม แก้ม	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
15.	อย่าเพ้อเพ้อ	ทำปฏิเสธ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
16.	พะละการ	ทำกำปั้นทุบมือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
17.	ทำหาญหัก	ทำกำมือคว่ำและหงายออก ข้างหน้า	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนทำแบบละคร ไทย	รำตีบท
18.	พี่ขุนหาญ	ทำจับอกร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำรำ	ที่มาของทำรำ	ประเภทของ ทำรำ
19.	เหี่ยมหาญเหลือ	ท่าผลักร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
20.	เชื้อช้อยมั่ง	ท่าเข้าอก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
21.	พี่รัก	ท่ารัก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
22.	วานพี่ยัง	ท่าผลักร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
23.	อย่าเหิม	ท่าปฏิเสธ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
24.	เห็นใจ เทอญ	ท่าเข้าอก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
25.	(ร้อยตรีพร้อม) โอรัน้องพีๆ ชื่นชีวีของพร้อม สงสารสาว ผุดผะผ้าวทรวง ตรอม แสนรัก สุดหักหัวใจ ก่นแต่บั้นแต่ปาก หวังฝากอาลัย	ท่าปัดมือเดียว ท่าย่าเท้าเข้ากับจิ้งหะ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำร้าย	ที่มาของทำร้าย	ประเภทของ ทำร้าย
	ใช้ข่มเหงแม่ให้สาว สวยเสียงงามเอย			
26.	(ลูกคู่) ไอ้ไอ้ออก เครือฟ้านี้ เอ้ย	ทำกุมมือ (นายตรีพร้อมหอมที่ มือ)	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
27.	แสนเสบาย สมสาว เจตนา	ทำกุมมือไว้ที่กร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
28.	แต่หวาดแต่หวั่น เสียวสิ้น มนสะ	ทำสะดุ้งตัวตกใจ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
29.	สุดจะโอนอ่อนผ่อน หา สาวกลั่น อุราละอายเอย (ซ้ำ)	ทำไย้ตัวไป-มา และทำกอด- ทำแตะแก้ม	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
30.	เพลงพม่าเห่ นายร้อยตรี เห็นที่ กระดากกระตืออง เดี่ยวชำเลื่อง ยี่มฉะอ่อน เดี่ยวค้อนให้	ทำเดินไปนั่ง ทำนั่งมอง นั่งยี่ม เงินอาย	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
31.	ดอกเอ้ย เจ้าดอกกลิลี่ ช่อเซอรี บลอสซ่อม สวีตฮาร์ด ของพีพร้อม นะน้องเอย	ทำนั่งยี่ม จับด้วยทำจับมือ ไว้ที่อก	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
32.	(ลูกคู่) กรตระกองประคอง กอดยออดาลัย กระสันเสียวเหนียว ไปห้องไสยา	ทำกอดจากด้านหลัง	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
33.	(ร้อยตรีพร้อม)ดอก เอ๋ย ดอกพอเกิดมีน้อต อย่าส่งเสียง แองคะรี เป็นปีสก็อต สงสาร จะฮอดเชื้อดเอย	ทำนั่งฟัง และยิ้ม	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
34.	เพลงโลม	ท่าหอม และท่ากอด	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท และ รำประกอบ ทำนองเพลง

ในการรำบทรัก จะเน้นที่การรำคู่ โดยสาวเครือฟ้าจะรำคู่กับร้อยตรีพร้อม โดยตัวละครทั้ง 2 ตัว จะต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี จากการวิเคราะห์ตารางข้างต้นพบว่า สาวเครือฟ้า ในการรำบทรัก มีปริมาณท่ารำจำนวน 34 ท่า โดยในบทรักนี้บทบาทของร้อยตรีพร้อมจะเป็นผู้แสดงความรัก แต่สาวเครือฟ้าจะแสดงความเขินอาย มีที่มาของท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ 21 ท่า และท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับท่ารำแบบละคร 13 ท่า เป็นการรำตีบททั้งหมด 34 ท่า อย่างไรก็ตามในท่ารำต่างๆของบทรัก มีโครงสร้างของท่ารำสามารถแบ่งได้ดังนี้

ศิริษะและใบหน้า

- การเอียง
- การลักคอก
- การกล่อมหน้า
- การก้มหน้า
- การพยักหน้า

ลำตัวและไหล่

- การกอดไหล่
- การสะดุ้งตัว

- การโย้ตัวไปข้างๆ

แขนและมือ

- การกำมือ
- การแบมือ
- การผายมือ
- การชี้

ขาและเท้า

- การก้าวเท้าไปข้างหน้า
- การก้าวเท้าไปข้างๆ
- การย่ำเท้า
- การยี่น
- การวางหลัง
- การย่อเข่า
- การนั่งห้อยขา

4.2.2 การเชื่อมท่ารำ

การเชื่อมท่ารำของตัวละครสาวเครือฟ้าในบทรัก ใช้การย่ำเท้าให้เข้ากับจังหวะเป็นหลัก ส่วนมือค่อยๆเลื่อนลงมาเป็นกำมือหลวมๆที่ชายพก หรือบางครั้งมีการจับผ้าคล้องคอ เพื่อแสดงถึงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

4.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น

ในบทรัก สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม เป็นตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่อง ฉะนั้นร้อยตรีพร้อมจึงเป็นตัวละครที่มีความสัมพันธ์และมีความสำคัญมากที่สุด在本นี้ ด้วยท่าทางที่เกี่ยวข้องพาราสีกัน เมื่อร้อยตรีพร้อมเข้ามาถอดสาวเครือฟ้า สาวเครือฟ้าก็ต้องผลักออกเพื่อแสดงความเจินอายและสง้อารมณ์ให้กันและกัน ในบทนี้มีจุดเด่นที่ทั้งตัวละครร้อยตรีพร้อมและตัวละครสาวเครือฟ้า มีการร้องเพลงโต้ตอบกันในเพลงเดียวกัน ซึ่งปกติแล้วระดับเสียงของผู้ชายและผู้หญิงนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก การร้องให้มีความสัมพันธ์กันและไพเราะนั้นจึงเป็นลักษณะสำคัญของบทนี้

ด้วยทั้งสองจะต้องฟังซึ่งกันและกัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ตัวละครสาวเครือฟ้าจะต้องจำบทร้องของ ร้อยตรีพร้อมและลูกคู่ได้ทั้งหมด เพื่อที่จะร้องสอดแทรกโต้ตอบกันให้ได้ตรงบทและตรงระดับเสียง

4.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่

ในบทรัก นี้ ลูกคู่จะร้องส่งก่อนในบทแรก และต่อด้วยสาวเครือฟ้าร้อง ในช่วงที่สาวเครือฟ้าร้องเพลงนั้น ลูกคู่มีการร้องซ้ำเนื้อร้องเดิมและเอื้อนช่วย ยกตัวอย่างเช่น *เครือฟ้าร้อง* โอ้ยพี่เอ๋ย ซ้อยยังบ่เคย คบชายหนอ (ลูกคู่เอื้อน) อย่าเพ้อเพ้อ พะละการทำหาญหัก พี่ขุนหาญเทียมหาญเหลือ (ลูกคู่เอื้อน) เชื้อซ้อยมั่ง (ลูกคู่เอื้อน) พี่รักวานพี่ยัง (ลูกคู่เอื้อน) อย่าเหิม เห็นใจเทอญ (ลูกคู่เอื้อนเพื่อเชื่อมให้ร้อยตรีพร้อมร้องต่อ)

4.2.5 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการพ้อนรำ โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³³ คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สัตวิภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทรักจะไม่ค่อยแตกต่างกับบทเกี่ยวเท่าไรนัก เป็นอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดกระทบต่อจิตใจก็จะส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนึกคิด อย่างไรก็ตามเมื่อสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำรานาฏยศาสตร์ โดยภรตมุนี ได้แก่

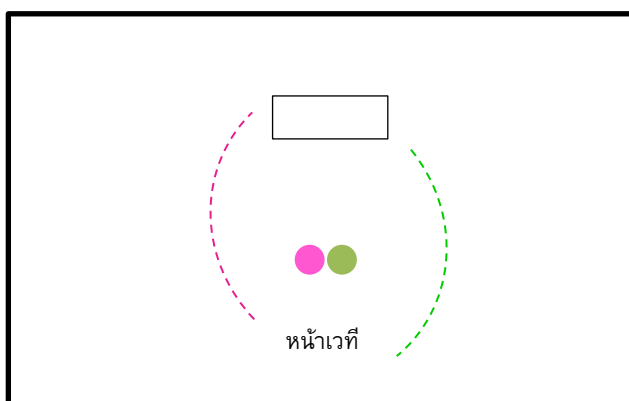
³³ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, *หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

สถาปีภาวะ	:	ความยินดี และความรื่นเริง
วิภาวะ	:	ความหวั่นไหวในใจ
อนุภาวะ:		เขินอาย โปรยสายตา ยิ้มแย้ม
วยภิจารีภาวะ	:	ความหล่อ-หนุ่มของร้อยตรีพร้อม

ช่วงเพลงลาวคำหอม สาวเครือฟ้าแสดงออกถึงอาการหวั่นเกรง คิดคำนึงถึงอนาคตว่าตนเองจะถูกทิ้งให้อยู่เดียวดายเพียงคนเดียว ทั้งครั้งนี้ก็เป็นการอยู่สองต่อสองกับชายหนุ่มรูปงาม ซึ่งเป็นครั้งแรกในการคบชาย ทำให้เกิดภยานกะรส คือรสจากความกลัว และอัทภูตะรส คือ รสจากความตื่นเต้น จากนั้นเมื่อได้รับการปลอบจากร้อยตรีพร้อมว่าอย่ากลัวไปเลย ให้อาศัยอยู่อย่างมีความสุขและจะไม่ทิ้งไปไหน สาวเครือฟ้าเป็นดั่งยอดดวงใจของร้อยตรีพร้อม สาวเครือฟ้าจะต้องสื่อสารอารมณ์ให้เห็นถึงความสุข สมหวัง ทำให้เกิดศานตริรส คือ รสจากความโล่งใจ และสุดท้ายเมื่อทั้งสองร่วมห้องกัน ทั้งสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมต้องแสดงออกถึงความรักที่ทั้งสองมีให้ต่อกัน เกิดเป็น ศฤงคารรส คือ รสจากความรัก รวมทั้งสิ้นในบทนี้สาวเครือฟ้าจะต้องแสดงอารมณ์ให้เกิดรส ทั้งหมด 4 รส คือ เกิดภยานกะรส คือรสจากความกลัว อัทภูตะรส คือ รสจากความตื่นเต้น ศานตริรส คือ รสจากความโล่งใจ และ ศฤงคารรส คือ รสจากความรัก

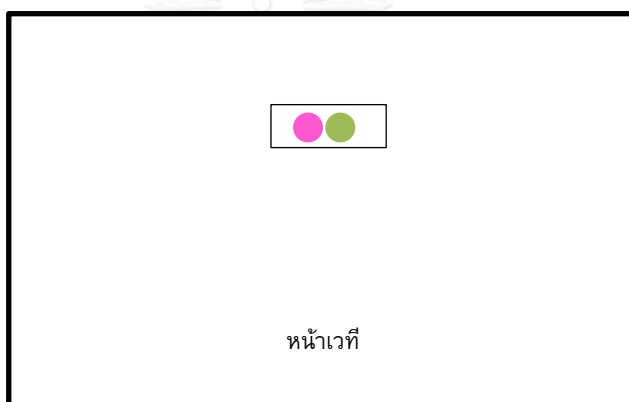
4.2.6 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ในบทนี้ มีการเคลื่อนที่ของตัวละครสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมเพียง 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งที่ 1 ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า แสดงความรักต่อกันจุดกึ่งกลางของเวที และจากนั้นต่างคนต่างเดินมาที่เตียง รำเพลงหมาเห่และเพลงโลม

ภาพที่ 61 : การใช้พื้นที่บทรัก ครั้งที่ 1

ที่มา : พิมพิกา มหามลัย , 2558.

ภาพที่ 62 : การใช้พื้นที่บทรัก ครั้งที่ 2

ที่มา : พิมพิกา มหามลัย , 2558.

แทน เติง

แทน ร้อยตรีพร้อม

แทน สาวเครือฟ้า

แทน การเคลื่อนที่ของร้อยตรีพร้อม

แทน การเคลื่อนที่ของสาวเครือฟ้า

4.3 บทลาจาก

บทลาจาก ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ อยู่ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ลา เป็นการแสดง ช่วงกลางของฉาก ใช้แสงสว่างส่องทั่วเวที และมีไฟเฉพาะจุดส่องไปที่แครงจุดกึ่งกลางของเวที รวมทั้งไฟตามสาวคำเจ็ด เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความโศกเศร้าของสาวเครือฟ้าที่ต้องออกสู้ขงวิญหยา เมื่อทราบว่ ร้อยตรีพร้อมจำเป็นต้องกลับไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ สาวเครือฟ้าจำใจต้องยอมให้สามีของตน จากลูกและตนเองไป นางสั่งเสียแก่สามีว่า เมื่อเสร็จงานให้รีบกลับบ้าน บทนี้เล่าถึงความโศกเศร้าที่ ต้องลาจากคนรัก

ภาพที่ 63 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2527
 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 รองศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 64 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2527

รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

รองศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 65 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2534

อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ ,2534.

ภาพที่ 66 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ เรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อาจารย์อำภัสรา นกออก รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2550.

ภาพที่ 67 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 เมื่อพ.ศ.2550
 อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 อาจารย์ภานุพล กาญจนกฤต รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2550.

บทร้อง

		เพลงลาวครวญ	
ลูกคู่	สงสารสาว	เครื่องฟ้า	น้ำตาตก
	ไอ้หัวอก	ทึ่กๆ	สอื่กสอื่่น
	สุดจะซัด	ทัดทาน	ตันดิ่ง
	จำเป็นจึ่ง	จำยอม	ประนอมใจ
	เฝ้ากำซับ		
เครื่องฟ้า		รีบกลับ	อย่ายับนั้ง
	ทุกสิ่งสั่ง	เมียจะเฝ้า	เอาใจใส่
	กวั่กเรีย่กค้ำ	เจ็ดมา	พาดนัย
	ให้พ่อผูก	มือให้	คุ้มภัยพาล
เพลงลาวเล็ก (ตัดสร้อย)			
เครื่องฟ้า	ไอ้พี่พร้อม	จอมชีวิต	ดวงจิตน้อง
	จะห่างห้อง	ห่างปลื้ม	อย่าลืมสัน
	เสรีงานท่าน	สู้อย่านาน	กลับบ้านพลัน
	ลูกเมียขวัญ	ฝันหา	อย่าระเริงหลง
สร้อย			
เครื่องฟ้า	เสียดายเอย เสียดายดวงหน้า เสียดายจะลาลับแล้ว		
	แสนโศกสะท้านถึงทหารแก้ว เครื่องฟ้าจะแคล้ว พี่พร้อม ลา		
	หนาพี่พร้อมเอย เห็นแสนเข็ญเห็นเป็นราชาเก็จ สาวสุดจะคิด หวงห้ามมิให้ไป จนอกจนใจ จำจากจำไกล กันเอย		
เพลงโอด			

4.3.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 9 : ท่ารำบพลาจาก

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	เพลงลาว ครวญ (ลูกคู่) สงสารสาว เครื่องฟ้า น้ำตาตก		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายก้มหน้าลงเล็กน้อย มือ : มือซ้ายคว่ำมือและแตะ หัวตา มือ ขวาอยู่ชายพก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
2.	โธ่หัวอกทึ่ๆ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา หันหน้าไปหาร้อยตรี พร้อม มือ : กำมือและทุบที่อก 2-3 ครั้ง เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
3.	สอื่กสอื่่น		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายก้มหน้าลงเล็กน้อย มือ : มือซ้ายคว่ำมือและแตะ หัวตา มือ ขวาอยู่ชายพก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
4.	สุดจะซัด ตัดทานตันตั้ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวาและกลับมาเอียงซ้าย หน้ามองที่ร้อยตรีพร้อม มือ : มือทั้งสองแบมือตั้งข้อมือ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			<p>ขึ้น และยื่นมือออกไปข้างหน้า เล็กน้อย พร้อมกับโน้มตัวไป ข้างหน้า จากนั้นพลิกข้อมือเป็น หงายมือและยอนน้ำหนักตัว กลับมาที่เดิม</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง</p>
5.	จำเป็นจึงจำ ยอม		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศिरษะ : เอียงขวา</p> <p>มือ : แบมือคว่ำ และรวบมือมาไว้ ข้างหน้า</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง</p>
6.	ประนอมใจ		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศिरษะ : เอียงซ้าย ก้มหน้าลง</p> <p>มือ : มือซ้ายเข้าอก</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง</p>
7.	เฝ้ากำชับ		<p>ทิศ : ด้านซ้าย</p> <p>ศिरษะ : เอียงขวา</p> <p>มือ : มือขวาจับที่แขนร้อยตรีพร้อม มือ ซ้ายจับที่ไหล่</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า เบี่ยงเข้าไปด้านซ้าย</p>
8.	(เครื่องฟ้า) รีบกลับ อย่ายับยั้ง		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศिरษะ : เอียงซ้ายมองมือ</p> <p>มือ : มือขวาทำท่าทักวักเรียก</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
9.	ทุกสิ่งสิ่ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มองที่มือ มือ : มือขวาชี้เตาะ 2 ครั้ง เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง
10.	เมียจะเฝ้า		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : แบนมือคว่ำ และรวบมือมาไว้ข้างหน้า เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
11.	เอาใจใส่		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มองร้อยตรีพร้อม มือ : จับที่มือขวาของร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
12.	กวั๊กเรียก คำเจ็ดมา พาดนัย ให้พ่อผูก มือให้ คุ้มภัยพาล		ทิศ : เอียงขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวากวั๊กมือเรียก เท้า : นั่งห้อยเท้าอยู่บนเตียง <ul style="list-style-type: none"> ● หมายเหตุ หลังจากเรียกสาวคำเจ็ดมา ก็รับลูกมาจากสาวคำเจ็ด และสั่งให้สาวคำเจ็ดไปนำด้ายมาผูกข้อมือ จากนั้นส่งลูกให้สาวคำเจ็ดเช่นเดิมและขบลงที่เท้าร้อยตรีพร้อมร้องไห้

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
18.	อย่าลืมสัน		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : จับมือร้อยตรีพร้อมไว้ที่อก เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น
19.	เสรี้งงานท่าน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาไว้มีระดับหน้า เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น
20.	สู่อ่านาน		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา พร้อมส่ายหน้า มือ : จับมือร้อยตรีพร้อมและเขย่ามือ เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น
21.	กลับบ้าน พลัน		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวากวักมือเรียก เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น
22.	ลูกเมียขวัญ (ซำ)		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ผายมือขวา เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
23.	ฝันหา		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรณะ : ตรง มือ : จับที่แขนร้อยตรีพร้อม เท้า : ตั้งเข่าขวาค่อยๆลุกขึ้นยืน
24.	อย่าระเริง หลง		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรณะ : เฉียงซ้าย มือ : จับที่แขนร้อยตรีพร้อม เท้า : ค่อยๆย่อตัวลงนั่งที่เดียว
25.	เสียดายเอย		ทิศ : หน้า ศีรณะ : เฉียงซ้าย สายหน้าเล็กน้อย มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
26.	เสียดายดวง หน้า เสียดายจะลา ลับแล้ว		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรณะ : เฉียงขวา มือ : จับที่หน้าร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงขวา ไปทางซ้ายเล็กน้อย
27.	แสนโศก สะท้าน		ทิศ : เฉียงซ้าย ศีรณะ : เฉียงขวา มือ : ประกบมือไว้ที่อก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงขวา ไปทางซ้ายเล็กน้อย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
28.	ถึงทหาร แก่แล้ว		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือจับที่ไหล่ร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงขวา ไปทางซ้ายเล็กน้อย
29.	เครื่องฟ้า จะแคล้ว พี่พร้อมลา		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : ซบที่ไหล่ร้อยตรีพร้อม มือ : ซ้อนที่ไหล่ของร้อยตรีพร้อม เพื่อ รองศีรษะ เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงขวา ไปทางซ้ายเล็กน้อย
30.	หนาพี่พร้อม เอย		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : พยักหน้าเล็กน้อย มือ : จับที่ไหล่ร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงขวา ไปทางซ้ายเล็กน้อย
31.	เห็นแสนเชื่อง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ใช้หลังมือขวา ตีที่มือซ้าย เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
32.	เห็นเป็นราชา กิจ		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มองหน้าร้อยตรีพร้อม มือ : ไข่มือซ้าย ระดับอก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
33.	สาวสุดจะคิด		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
34.	หวงห้ามมิ ให้ไป		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงขวาและกลับมาเอียงซ้าย มือ : แขนมืองัดขึ้นมือขึ้น ยื่นออกไป ข้างหน้า ส่ายมือปฏิเสธ พร้อม หนักหน้า และถอนน้ำหนักตัว มาหนักหลังพร้อมเปลี่ยนเอียง เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงเข้า ไปทางซ้ายเล็กน้อย
35.	จนอกจนใจ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก ตีที่อก 2 ครั้ง เท้า :
36.	จำจากจำไกล กันเอย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายและซบที่ไหล่ร้อยตรี พร้อม มือ : มือทั้งสองทาบที่อกเบาๆ 2-3 ครั้ง และจับไหล่ร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง เบี่ยงเข้า ไปทางซ้ายเล็กน้อย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
37.	เพลงโอด		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ชบลงที่เท้าร้อยตรีพร้อม มือ : กุมที่เท้าร้อยตรีพร้อม เท้า : นั่งพับเพียบลงและชบลงกับพื้น ท่าทำร้องให้สะอึกสั่น

ลักษณะท่ารำสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 : ท่ารำ ที่มาของท่ารำ และการแบ่งประเภทของท่ารำในบทลาจาก

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
1.	เพลงลาวครวญ (ลูกคู่) สงสารสาว เครื่องฟ้า น้ำตาตก	ทำร้องให้	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
2.	โอ้หัวอกทึทึๆ	ท่าทูปอก 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
3.	สอึกสั่น	ท่าเซ็ดน้ำตา	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
4.	สุดจะซัด ตัดทาน ดันดึง	ทำยื่นมือไปข้างหน้า และดึงมือเข้าหาตัว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
5.	จำเป็นจึงจำยอม	ท่ารวมมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
6.	ประนอมใจ	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
7.	เฝ้ากำซับ	ท่าจับที่ตัวร้อยตรีพร้อม	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำร่ำ	ที่มาของทำร่ำ	ประเภทของ ทำร่ำ
8.	(เครื่องฟ้า) รีบกลับอย่าขี้ขี้	ทำกวักมือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
9.	ทุกสิ่งสิ่ง	ทำซี้เตาะ 2 ครั้ง	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนทำแบบละครไทย	รำตีบท
10.	เมียจะเฝ้า	ทำรวมมือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
11.	เอาใจใส่	ทำจับมือร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
12.	กวักเรียกคำเจ็ดมาพาดนัย ให้พ่อผูกมือให้คุ้มภัยพาล	ทำกวักมือเรียก และอุ้ม ลูก	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
13.	เพลงลาวเล็ก (เครื่องฟ้า) ไอ้พี่พร้อม	ทำซบที่เขาร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
14.	จอมชีวิต	ทำนั่งจับมือร้อยตรี พร้อมมาไว้ที่ศีรษะ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
15.	ดวงจิตน้อง	ทำนั่ง จับมือร้อยตรี พร้อมมาไว้ที่อก	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
16.	จะห่างห้อง	ทำผายมือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
17.	ห่างปลื้ม	ทำคว่ำมือและเคลื่อนไป ข้างๆ เพียงมือเดียว	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
18.	อย่าลืมนั่น	ทำจับมือร้อยตรีพร้อม มาไว้ที่อก	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
19.	เสรี้งงานท่าน	ทำไว้มือ	กระบวนทำร่ำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนทำแบบละครไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำรำ	ที่มาของทำรำ	ประเภทของ ทำรำ
20.	สู้อย่านาน	ท่าเขย่ามือร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
21.	กลับบ้านพลัน	ท่าเรียก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
22.	ลูกเมียขวัญ (ซ้ำ)	ท่าผายมือ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
23.	ฝันหา	ท่าประคองลูกขึ้นยืน	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
24.	อย่าระเริงหลง	ท่าส่ายศีรษะ ประคอง กันนั่ง	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
25.	เสียดายเออย	ท่าเข้าอก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
26.	เสียดายดวงหน้า เสียดายจะลาไปแล้ว	ท่าลูบหน้าร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
27.	แสนโศกสะท้าน	ท่าเข้าอกและสะดุ้งตัว ขึ้น	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
28.	ถึงทหารแก่แล้ว	ท่ากอด	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
29.	เครื่องฟ้าจะแคล้ว พี่พร้อม ลา	ท่ากอดและชบไหล่ร้อย ตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
30.	หนาพี่พร้อมเออย	ท่าจับแขนทั้งสองของ ร้อยตรีพร้อม	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
31.	เห็นแสนเชื่อง	ท่าตีมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
32.	เห็นเป็นราชาเก็จ	ท่าไว้มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
33.	สาวสุดจะคิด	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
34.	หวงห้ามมิให้ไป	ท่าตั้ง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
35.	จนอกจนใจ	ท่าทูปอกมือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
36.	จำจากจำไกล กันเอย	ท่าทูปอก 2 มือ และ กอด	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
37.	เพลงโอด	ท่านั่งลงซบที่เท้าร้อยตรี พร้อม	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ ทำนองเพลง

ในการรำบทลาจาก จะเน้นที่การรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า โดยสาวเครือฟ้าจะเป็นผู้รำตีบทเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ร้อยตรีพร้อมก็อยู่ในฉากนั้นๆด้วย แต่ว่าบทการแสดงนั้นเป็นรอง จากการวิเคราะห์ตารางข้างต้นพบว่า สาวเครือฟ้า ในการรำบทลาจาก มีปริมาณท่ารำจำนวน 37 ท่า โดยในบทลาจากนี้สาวเครือฟ้าจะเป็นผู้แสดงอารมณ์ความโศกเศร้า เสียหายที่ต้องลาจากคนรัก มีที่มาของท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ 30 ท่า และท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับท่ารำ

แบบละคร 7 ท่า เป็นการรำตีบททั้งหมด 36 ท่า และการรำประกอบทำนองเพลงจำนวน 1 กระบวนท่า อย่างไรก็ตามในท่ารำต่างๆของบทลาจาก มีโครงสร้างของท่ารำสามารถแบ่งได้ดังนี้

ศีรษะและใบหน้า

- การเอียง
- การลัดคอ
- การก้มหน้า
- การพยักหน้า

ลำตัวและไหล่

- การกอดไหล่
- การสะดุ้งตัว
- การถ่ายน้ำหนักตัว

แขนและมือ

- การกำมือ
- การแบมือ
- การผายมือ
- การชี้
- การจับมือ
- การทูปตอก

ขาและเท้า

- การนั่งห้อยขา
- การเบี่ยงเข่า
- นั่งตั้งเข่า
- นั่งคุกเข่า
- นั่งชบไปกับพื้น

4.3.2 การเชื่อมทำรำ

การเชื่อมทำรำในบทลาจากนี้ ส่วนใหญ่ใช้ท่าเชื่อมที่เป็นท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ คือ ท่าร้องไห้ ท่าปาดน้ำตา บทนี้เมื่อสาวเครือฟ้ากำลังร้องเพลงและทำท่าทางเพื่อดำเนินเรื่องราวอยู่นั้น มีเนื้อหาแสดงความโศกเศร้า ท่าเชื่อมที่ใช้ในการเชื่อมท่าแต่ละท่าเข้าด้วยกัน หรือเป็นท่าที่ขึ้นกลางระหว่างท่าที่ 1 ไปถึงท่าที่ 2 จะเป็นท่าร้องไห้ และท่าปาดน้ำตา ทั้งนี้จะใช้มือใดมือหนึ่งปาดไปที่แก้มและก้มศีรษะลงเล็กน้อย สะอื้นเบาๆ เพื่อสื่อถึงอารมณ์ของสาวเครือฟ้าอย่างชัดเจน

4.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น

ในบทลาจากนี้ สาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับตัวละครทั้งหมด 3 ตัว คือ ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ดและพ่อแดงน้อย ความสัมพันธ์กับร้อยตรีพร้อมมีในส่วนของ การร้องโต้ตอบในทำนองเพลงเดียวกัน การรำที่ในท่ามีความสัมพันธ์กัน เช่น ท่าจับมือร้อยตรีพร้อมมาไว้ที่ศีรษะ ในบทร้อง “ไอ้พี่พร้อม จอมชีวิต...” รวมถึงความสัมพันธ์ทางด้านการสื่ออารมณ์ระหว่างทั้งสองตัวละคร ความสัมพันธ์ของสาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด และพ่อแดงน้อย มีในส่วนของ การคิดคำนึงถึงในบทร้อง ในบทลาจากนี้ สาวคำเจ็ดจะต้องอุ้มพ่อแดงน้อยคอยดูสาวเครือฟ้าอยู่ใกล้ๆ การสื่ออารมณ์ว่าเป็นห่วงลูกที่สาวคำเจ็ดอุ้มอยู่จึงเป็นจุดสำคัญที่สาวเครือฟ้าจำเป็นต้องแสดงออกอย่างชัดเจน เมื่อสาวคำเจ็ดเดินไป-มาทางใด สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมก็ต้องมองไปทางนั้นๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างทุกตัวละครในฉากนี้

ภาพที่ 68 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ดและพ่อแดงน้อย

อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ดร.จุลชาติ อรัณยนาค รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม

อาจารย์พิมพ์ิกา มหามาตย์ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2555.

4.3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่

ในเพลงลาวครวญลูกคู่จะร้องส่งก่อน บรรยายถึงอารมณ์โศกเศร้า นำสงสารของสาวเครือฟ้าว่าจำเป็นต้องยอมห่างสามีอันเป็นที่รักไปไกล พอถึงบทคำพูดของตนเองสาวเครือฟ้าเป็นผู้ร้อง จากนั้นลูกคู่ร้องรับอีกครั้งหนึ่ง บรรยายกิริยาอาการของสาวเครือฟ้า ในช่วงที่เรียกสาวคำเจ็ดให้พาพ่อแดงมาหาร้อยตรีพร้อม ในขณะที่ลูกคู่ร้องรับว่า “... กวักเรียกคำเจ็ดมาพาดนัย ให้พ่อผูกมือให้ คุ่มภัยพาล” สาวเครือฟ้าจะพูดเข้าไปกับบทร้อง โดยพูดว่า “พี่คำเจ็ดเจ้า พาพ่อแดงมานี่หน่อยเจ้า” เมื่อพูดจบก็แสดงอารมณ์ตามคำร้องของลูกคู่เช่นเดิม เมื่อถึงเพลงลาวเล็ก เป็นเพลงที่สาวเครือฟ้าต้องทำการร้องเพลงเอง ดำเนินเรื่องเอง โดยมีลูกคู่คอยร้องเอื้อนและร้องซ้ำในบางคำ เพื่อช่วยให้สาวเครือฟ้าไม่เหนื่อยและคอยประคองจังหวะให้สาวเครือฟ้าร้องได้ตรงระดับเสียงและระดับจังหวะที่คงเดิม

4.3.5 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการฟ้อนรำ โดยใช้ อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือ ปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³⁴ คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สัตวิภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทละคร เป็นอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดกระทบต่อจิตใจก็จะส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนึกคิด อย่างไรก็ตามเมื่อสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำราทางวิทยาศาสตร์ โดยปรตมนี้ ได้แก่

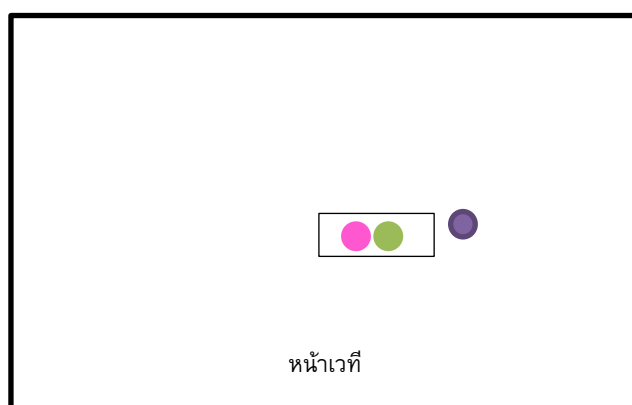
สถายีภาวะ	:	ความแห้งใจ และความกลัว
วิภาวะ	:	ความเสียใจ เศร้าใจ
อนูภาวะ	:	ร้องไห้ คร่ำครวญ
วยภิจารีภาวะ	:	กลัวร้อยตรีพร้อมทั้งไป ไม่กลับมา

ช่วงเพลงลาวครวญ เป็นช่วงที่สาวเครือฟ้ารับทราบแล้วว่าร้อยตรีพร้อมต้องไปปฏิบัติราชการที่กรุงเทพฯ ทั้งที่ใจไม่ต้องการห่างไกลจากคนรัก แต่สาวเครือฟ้าก็จำเป็นต้องยอมให้ร้อยตรีพร้อมไป เกิดเป็นวีระรส คือรสจากความกล้าหาญ โดยสาวเครือฟ้ามีความกล้าหาญที่จะยอมรับความจริงและมีความกล้าหาญที่สามารถอยู่เลี้ยงลูกคนเดียวโดยไร้สามีได้ อย่างไรก็ตามการล่าลาในบทละครนี้ทำให้เกิด ภยานกะรส คือรสจากความกลัว สาวเครือฟ้ากลัวว่าร้อยตรีพร้อมจะไม่กลับมาและคิดถึงร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างมาก ด้วยความรักมากจึงไม่ต้องการให้ห่างกัน สื่ออารมณ์ออกมาด้วย ศฤงคารรส คือรสจากความรัก

³⁴ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, หลักการแสดง นาฏศิลป์ปริทรรศน์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

4.3.6 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ในบทลาจากนี้ สาวเครื่องฟ้าและร้อยตรีพร้อม ไม่เคลื่อนที่ไปจากแครงตรงกลางของเวที มีเพียงสาวคำเจ็ดที่อุ้มพ่อแดงน้อย เดินวนไป-มา คอยมองสาวเครื่องฟ้าด้วยความเป็นห่วง

ภาพที่ 69 : การใช้พื้นที่บทลาจาก
ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

แทน แครงนั่งร้อยดอกไม้

แทน สาวเครื่องฟ้า

แทน ร้อยตรีพร้อม

แทน สาวคำเจ็ด

4.4 บทโอรส

บทโอรส ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ อยู่ในละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 กลับ เป็นการแสดง ช่วงต้นของฉาก ไฟทั้งเวทีไม่สว่างมาก เน้นไปที่ฝั่งซ้ายของเวที และมีไฟเฉพาะจุดส่องไปที่สาวเครือฟ้า สาวคำเจ็ด และเจ้าสายน้ำผึ้ง เนื้อเรื่องกล่าวถึง เจ้าสายน้ำเมื่อทราบว่าร้อยตรีพร้อมเดินทางกลับ กรุงเทพฯ ไปแล้ว ด้วยความรักที่มีต่อสาวเครือฟ้าจึงเดินทางมาพูดจาขู่ขอไปเป็นชายา สาวเครือฟ้าโอรส ที่เจ้าสายน้ำผึ้งยกขบวนมาสู่ขอสาวเครือฟ้า โดยทั้งที่ทราบอยู่แล้วว่าสาวเครือฟ้ามีสามีและลูกอยู่แล้ว นางถือว่าเป็นการดูถูกเหยียดหยามความเป็นสตรีเพศ อีกทั้งเจ้าสายน้ำผึ้งยังกล่าวว่าร้ายต่อร้อยตรีพร้อม สามีอันเป็นที่รักของสาวเครือฟ้าว่าจะไม่กลับมาเชียงใหม่อีกแล้ว

ภาพที่ 70 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2527

รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ดร.จุลชาติ อรัณยนาค รับบทเป็นเจ้าสายน้ำผึ้ง

ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 71 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2534

อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

อาจารย์จรัล พูลลาภ รับบทเป็นเจ้าสายน้ำผึ้ง

อาจารย์นันทา น้อยนิตย์ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 72 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 เมื่อพ.ศ.2550

อาจารย์อภิรตี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ดร.สุรัตน์ จงดา รับบทเป็นเจ้าสายน้ำผึ้ง

อาจารย์พิมพ์ิกา มหามาตย์ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

บทร้อง

เพลงสร้อยลาว

ลูกคู่	สาวเครือฟ้า	ฟังว่า	หน้าสลด
	ไว้พระยศ	ยอหยิ่ง	นั่งหน้าบั๊ง
เครือฟ้า	ผิวซ้อยมี	พี่พร้อม	ยอมรำพึง
	บ่นคิดถึง	กั้นอยู่	อย่าดูเบา
	พ่อเจ้าเรือน	เหมือนเจ้า	ลาวประชา
	ไม่ควรมา	อลืมอเลี้ย	เมียของเขา
	ไม่รักองค์	ทะนงโฉม	มาโล้มเล่า
	ข้อยจะทูล	พ่อเจ้า	ชีวิตฟ้อง
	ยื่นฎีกา	ข้าหลวง	ต่างพระองค์
	โปรดอย่าหลง	จงออก	ไปนอกห้อง
	แม่เจ้าขึ้น	รำไร	จะไปร้อง
	พูดเท่านั้น	หันย่อง	เข้าห้องเบา

-เจรจา-

เชิด

4.4.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 11 : ท่ารำบทโถง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	เพลงสร้อยลาว (ลูกคู่) สาวเครือฟ้า ฟังว่า หน้าสลด		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย ก้มลงเล็กน้อย มือ : กุมมือรวมไว้หน้าตัก เท้า : นั่งพับเท้า
2.	ไว้พระยศ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ตรง มองไปข้างหน้า มือ : กุมมือรวมไว้หน้าตัก เท้า : นั่งพับเท้า
3.	ยอหยิ่ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ตรง มองไปข้างซ้ายอย่าง รวดเร็ว (สะบัดหน้า) มือ : กุมมือรวมไว้หน้าตัก เท้า : นั่งพับเท้า
4.	นั่งหน้าบึ้ง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : สะบัดหน้ากลับมาทางขวา มือ : กุมมือรวมไว้หน้าตัก เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
5.	(สาวเครือฟ้า) ผ้าข่อยมี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองที่เง้า สายน้าผึ้ง มือ : มือซ้ายเข้าที่อก เท้า : นั่งพับเท้า
6.	พี่พร้อม		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ไขว้มือซ้าย ระดับไหล่ เท้า : นั่งพับเท้า
7.	ย้อมรำพึง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ทำท่าไหว้ ที่ข้างหูซ้าย เท้า : ตั้งเข่า ยกกันขึ้น
8.	บ่นคิดถึงกันอยู่		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : สะบัดหน้าไปทางซ้าย มือ : กุมมือรวมที่หน้าตัก เท้า : นั่งพับเท้า
9.	อย่าดูเบา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายแบมือตั้งข้อมือขึ้น ส่ายมือ ท่าปฏิเสธ เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
10.	พ่อเจ้าเรือน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองหน้าเจ้าสาย น้ำผึ้ง มือ : มือขวาไว้มือ เท้า : นั่งพับเท้า
11.	เหมือนเจ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา โนมตัวลงเล็กน้อย มือ : มือซ้ายชี้เตาะ เท้า : นั่งพับเท้า
12.	ลาวประชา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : พายมือขวาออก เท้า : นั่งพับเท้า
13.	ไม่ควรรมา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายแบมือตั้งข้อมือขึ้น สายมือ ทำปฏิสระ เท้า : นั่งพับเท้า
14.	อลิมอเลีย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวายีตออกกว่ามือลง และนำมือซ้ายหงายมือมา ลูบลง เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
15.	เมียของเขา		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองหน้าเจ้าสาย น้ำผึ้ง มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : นั่งพับเท้า
16.	ไม่รักองค์		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายแบมือตั้งข้อมือขึ้น สายมือ ท่าปฏิเสธ เท้า : นั่งพับเท้า
17.	ทนางโฉม		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา โนมตัวลง มือ : มือซ้ายชี้วัดข้อมือเข้าหา ตนเอง เท้า : นั่งพับเท้า
18.	มาโล้มเล่า		ทิต : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย มือ : มือขวายืดออกกว่ามือลง และนำมือซ้ายหงายมือมา ลูบลง จากนั้นทำสลับอีก ข้าง เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
19.	ข้อยจะทูลพ่อเจ้า ชีวิตพ้อง		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้ายและเอียงขวา มือ : มือขวาชี้ที่ปาก และไหว้ที่ ข้างหูขวา เท้า : นั่งพับเท้าและยกกันขึ้น จากนั้นนั่งลงเช่นเดิม
20.	ยี่นฎีกา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายแบมือ มือขวาจับ คว่ำ ทำท่าเขียนหนังสือ เท้า : นั่งพับเท้า
21.	ข้าหลวง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองหน้า เจ้าสายน้าฝั่ง มือ : มือขวาไว้มือ เท้า : นั่งพับเท้า
22.	ต่างพระองค์		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ไหว้ที่ข้างหูซ้าย เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
23.	โปรดอย่าหลง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายแบ่มือตั้งข้อมือขึ้น ส่ายมือ ท่าปฏิเสธ เท้า : นั่งพับเท้า
24.	จงออก		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายมองตามมือ มือ : มือขวาผายมือออกอย่าง รวดเร็ว เท้า : นั่งพับเท้า
25.	ไปนอกห้อง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : แบนมือทั้งสองไว้ข้างหน้า และส่ายมือทั้งสองออกไป ทางด้านขวาของตนเอง เท้า : นั่งพับเท้าและยกกันขึ้น
26.	แม่เจ้าขึ้นรำไร		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา โนม้ตัวลง มือ : มือซ้ายชี้ตัวตั้งข้อมือเข้าหา ตนเอง เท้า : นั่งพับเท้า
27.	จะไปร้อง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาชี้มือและตั้งข้อมือขึ้น ชี้ที่ปากและเลื่อนออกนอก ลำตัว เท้า : นั่งพับเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
28.	พุดเท่านั้น หันย่อง เข้าห้องเบา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : มองตรงที่เจ้าสายน้ำผึ้งและ สะบัดหน้ากลับ มือ : มือทั้งสองวางที่หน้าขา เท้า : นั่งพับเท้ายกกันขึ้น และลุก ขึ้นยืน ตบเท้าซ้าย 1 ครั้ง

ลักษณะท่ารำสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 12 : ท่ารำ ที่มาของท่ารำ และการแบ่งประเภทของท่ารำในบทโถง

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
1.	เพลงสร้อยลาว (ลูกคู่) สาวเครือฟ้า ฟังว่าหน้าสลด	ทำนั่งพับเท้า ทำหน้าบึ้ง ก้มหน้าลง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
2.	ไว้พระยศ	ท่าเข็ดหน้าขึ้น	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำรำ	ที่มาของทำรำ	ประเภทของ ทำรำ
3.	ยอหยิ่ง	ทำสะบัดหน้า	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
4.	นิงหน้าบึ้ง	ทำสะบัดหน้ากลับ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
5.	(สาวเครือฟ้า) ผ้าข่อยมี	ทำเข้าอก	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
6.	พีพร้อม	ทำไว้มือ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
7.	ย่อมรำพึง	ท่าไหว้	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
8.	บ่นคิดถึงกันอยู่	ทำสะบัดหน้า	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
9.	อย่าดูเบา	ท่าปฏิเสธ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
10.	พ่อเจ้าเรือน	ท่าไว้มือ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
11.	เหมือนเจ้า	ท่าชี้	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
12.	ลาวประชา	ท่าผายมือ	กระบวนทำรำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระบวนท่าแบบละครไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
13.	ไม่ควรมา	ท่าปฏิเสศ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
14.	อลืมอเลีย	ท่าลูบแขนลง มือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
15.	เมียของเขา	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
16.	ไม่รักองค์	ท่าปฏิเสศ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
17.	ทะนงโฉม	ท่าชี้ตัวตข้อมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
18.	มาโล้มเกล้า	ท่าลูบแขนลง 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
19.	ข้อยจะทูลพ่อเจ้า ชีวิตพ้อง	ท่าชี้ที่ปาก และท่าไหว้	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
20.	ยื่นฎีกา	ท่าเขียนหนังสือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
21.	ข้าหลวง	ท่าไ้มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
22.	ต่างพระองค์	ท่าไหว้	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
23.	โปรดย่าหลง	ท่าปฏิเสธ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
24.	จงออก	ท่าผายมือโดยเร็ว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
25.	ไปนอกห้อง	ท่าไสมือ 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
26.	แม่เจ้าขึ้นรำไร	ท่าชี้เตาะ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
27.	จะไปร้อง	ท่าชี้ที่ปาก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
28.	พูดเท่านั้น หันย่อง เข้าห้องเบา	ท่ามืออยู่ระดับปาก (ท่าพูด)	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ในการรำบทโหรานั้น เน้นที่การรำเดี่ยว แต่บทที่ใช้และท่าที่ใช้จะมีความสัมพันธ์กับ
เจ้าสายน้ำผึ้งเป็นอย่างมาก จากการวิเคราะห์ตารางข้างต้น พบว่า สาวเครือฟ้า ในการรำบทโหร
มีปริมาณท่ารำทั้งหมด 28 ท่า มีที่มาของท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ 17 ท่า และท่ารำ
เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมท่ารำแบบละคร จำนวน 11 ท่า สามารถแบ่งประเภทท่ารำ
ออกเป็น รำตีบททั้งหมด 28 ท่า อย่างไรก็ตามในท่ารำต่างๆของบทโหร มีโครงสร้างของท่ารำ
สามารถแบ่งได้ดังนี้

ศีรษะและใบหน้า

- การเอียง
- การสลับหน้า
- การก้มหน้า
- การพยักหน้า

ลำตัวและไหล่

- การกอดไหล่
- การสะดุ้งตัว
- การแผ่นลำตัวขึ้น
- การโน้มตัวไปข้างหน้า

แขนและมือ

- การกำมือ
- การแบมือ
- การผายมือ
- การชี้

ขาและเท้า

- นั่งพับเท้า
- นั่งคุกเข่า
- นั่งตั้งเข่า
- การตบเท้า

4.4.2 การเชื่อมท่ารำ

การเชื่อมท่ารำในบทรำโถง เป็นการใช้ท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ คือ ท่ารวมมือ กุมวางไว้ที่หน้าขา กล่าวคือ เมื่อมนุษย์พูดหรือเจรจาใต้อะไรสักอย่างก็จะมีท่าทางประกอบไม่มากนักน้อย แต่เมื่อหยุดพูดหรือหยุดเจรจา มือที่ทำท่าทางต่าง ๆ นั้นก็วางลงตามธรรมชาติ เนื่องด้วยบทรำนี้ตัวละครสาวเครือฟ้าอยู่ในท่าที่ต้องนั่งพับเท้า เพื่อทำการเจรจากับเจ้าสายน้ำผึ้ง ท่ารำที่เกิดขึ้นล้วนเป็นท่ารำ

ที่ปฏิบัติด้วยมือ และมีการยกกันขึ้นบ้างเพียงเล็กน้อย การเชื่อมท่ารำจึงมีเพียงท่าเดียว ทั้งนี้เพื่อให้การแสดงสีหน้าที่เด่นชัด

4.4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น

ในบทโศก การแสดงบทบาทสาวเครือฟ้าจะมีความสัมพันธ์กับตัวละครเจ้าสายน้ำผึ้งและสาวคำเจ็ด คือ เมื่อเจ้าสายน้ำผึ้งร้องเพลงแสดงบทบาทและความคิดของตนมาให้สาวเครือฟ้าฟังแล้วนั้น สาวเครือฟ้าจะต้องแสดงอารมณ์โศกออกมาทันที ด้วยท่าทางที่ไม่มีความเป็นผู้ดี และกิริยามารยาทที่หยาบคาย ต้องสื่ออารมณ์ให้ผู้ชมเห็นถึงความโศกที่มีต่อเจ้าสายน้ำผึ้ง ที่มาถูกดูถูกความเป็นสตรีเพศ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครทั้งสองโดยตรง มีการร้องเพลงโต้ตอบกันด้วยน้ำเสียงที่ไม่ดี และเจ้าสายน้ำผึ้งก็ยิ้มโมโหเป็นอย่งยิ่ง ส่วนตัวละครสาวคำเจ็ดเป็นตัวละครที่คอยสนับสนุนความคิดของสาวเครือฟ้า เมื่อสาวเครือฟ้าพูดหรือร้องสิ่งใด สาวคำเจ็ดก็ต้องคอยพูดทวนเนื้อความนั้นๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นฝ่ายเดียวกับสาวเครือฟ้า ฉะนั้นสาวเครือฟ้าและสาวคำเจ็ดมีความสัมพันธ์กันทั้งเรื่อง สาวคำเจ็ดจะต้องคอยรับใช้สาวเครือฟ้าตลอด คอยดูแลไม่ห่างไปไหน ช่วงหลังเมื่อเจ้าสายน้ำผึ้งจะมาลวนลามสาวเครือฟ้า ก็เป็นหน้าที่สาวคำเจ็ดที่ต้องออกมารับแทนเพื่อไม่ให้เจ้านายตนเองถูกลวนลาม เห็นได้ว่าบทโศกนี้ความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ตัวละครจะต้องสอดคล้องกันเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการร้อง การเจรจาและการแสดงอารมณ์ในการดำเนินเรื่อง

ภาพที่ 73 : ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้า เจ้าสายน้ำผึ้ง และสาวคำเจ็ด

อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครือฟ้า

ดร.สุรัตน์ จงดา รับบทเป็นเจ้าสายน้ำผึ้ง

อาจารย์พิมพ์พิกา มหามาตย์ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2555.

4.4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่

ลักษณะการร้องในบทโหรณ์นี้ ต้องเป็นการร้องที่ค่อนข้างกระแทกเสียง ส่วนลูกคู่จะร้องส่งในช่วงแรกของเพลงสร้อยลาว เป็นจำนวน 1 บท เมื่อถึงบทของสาวเครือฟ้าร้องเอง ลูกคู่จะร้องแทรกในช่วงที่ต้องเอื้อน เป็นการช่วยไม่ให้ตัวละครเหนื่อย และช่วยในการดึงให้จังหวะในการร้องเพลงคงที่อีกด้วย

4.4.5 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการฟ้อนรำ โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือ

ปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³⁵ คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สัตวิภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารยภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทโอรธ เป็นอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์ที่เมื่อเกิดเหตุการณ์ใดกระทบต่อจิตใจก็จะส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนึกคิด อย่างไรก็ตามเมื่อสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำรานาฏยศาสตร์ โดยภรตมณี ได้แก่

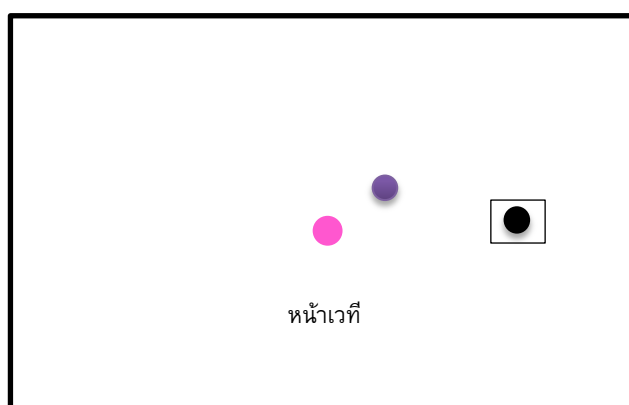
สลายีภาวะ	:	ความดูร้าย และความซัง
วิภาวะ	:	ความโกรธ
อนุภาวะ	:	หน้าบึ้ง สบตหน้า
วยภิจารีภาวะ	:	ความไร้มารยาทของเจ้าสายน้ำผึ้ง

เพลงสร้อยลาวช่วงแรก เป็นช่วงที่สาวเครือฟ้าโอรธเจ้าสายน้ำผึ้งที่มาหยามเกียรติความเป็นสตรีเพศ เกิดเป็นเราทระรส คือ รสจากความดูร้าย ที่สาวเครือฟ้าร้องเพลงเจรจาโต้ตอบกับเจ้าสายน้ำผึ้งด้วยน้ำเสียงที่ห้วนและอารมณ์ที่โกรธมาก ช่วงหลังสาวเครือฟ้าแจ้งว่าจะนำความที่เจ้าสายน้ำผึ้งมาสู่ขอนี้ไปทูลฟ้องเจ้าลาว เกิดเป็นวีระรส คือ รสจากความกล้าหาญ ที่เมื่อเกิดความโกรธแล้วนั้น การกระทำต่อไปก็จำเป็นต้องมีความกล้าหาญที่จะเข้าไปยื่นฎีกาฟ้องร้องเพื่อขอความเป็นธรรมแก่ตนเอง ท้ายสุดเมื่อลูกคู่ร้องรับสุดท้ายสาวเครือฟ้าเดินหนีเจ้าสายน้ำผึ้งเข้าห้องไป เกิดเป็นพิภตสระรส คือ รสแห่งความเปื้อนจึงต้องหนีเข้าห้องนอนไป รวมทั้งสิ้นสาวเครือฟ้าแสดงอารมณ์ในบทโอรธเกิดเป็นรส ทั้งหมด 3 รส คือเราทระรส คือ รสจากความดูร้าย วีระรส คือ รสจากความกล้าหาญ และพิภตสระรส คือ รสแห่งความเปื้อน

³⁵ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

4.4.6 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ในบทโทรทัศน์ ไม่มีการเคลื่อนที่ไปไหน มีเพียงจุดเดียวที่สาวคำเจ็ดได้จัด
เก้าอี้เพื่อต้อนรับขบวนของเจ้าสายน้ำผึ้ง

ภาพที่ 74 : การใช้พื้นที่บทยานจาก
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

แทน เก้าอี้รองรับเจ้าสายน้ำผึ้ง

แทน สาวเครือฟ้า

แทน เจ้าสายน้ำผึ้ง

แทน สาวคำเจ็ด

4.5 บทชมโฉม

บทชมโฉม อยู่ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 กลับ ไฟมืดทั้งเวที ส่องสลัวตอนแรก ของบทคือช่วงที่สาวเครือฟ้าอาบน้ำ แล้วไฟเฉพาะจุดส่องตามสาวเครือฟ้ามาที่หน้าเวที เป็นการแสดง ช่วงกลางของฉาก เนื้อหากล่าวถึง ความดีใจที่ทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังเดินทางกลับมาที่ เชียงใหม่ สาวเครือฟ้าจึงอาบน้ำแต่งกายให้สวยงาม เพื่อรอการกลับมาของสามี เนื้อร้องบรรยายถึง ลักษณะของเสื้อ ผ้านุ่งและเครื่องประดับสวยงามที่สาวเครือฟ้าสวมใส่ ทีละขั้นตอน การรำชมโฉมมี ลักษณะแตกต่างจากการรำบทอื่นๆของสาวเครือฟ้า เนื่องจากการรำแต่งตัวเป็นธรรมเนียมของละคร ไทยมาตั้งแต่โบราณ มีท่าเฉพาะสำหรับการนุ่งผ้า การสวมเครื่องประดับต่างๆโดยเฉพาะ เป็น กระบวนการรำละครของไทยที่สอดแทรกอยู่ในละครเรื่อง

ภาพที่ 75 รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2522

ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 76 รำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2522

ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 77 : รำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2527

รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครื่องฟ้า

ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2527.

ภาพที่ 78 : รำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2534
 อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครื่องฟ้า
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 79 : รำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2555
 อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครื่องฟ้า
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2555.

ภาพที่ 80 : รำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัว เมื่อปีพ.ศ.2558
อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครื่องฟ้า
ที่มา : พิมพิกา มหามลัย , 2558.

บทร้อง

เพลงลงสร

เพลงลาสรลงลาว (รับดนตรี)

ลูกคู่	สาวปราโมทย์	โสรสร	ศรียะกาย
	ขมื่นละลาย	ชโลมชะลูด	ผูกผ่อง
	ล้างสบู่	ถูผง	มตุมรอง
	งามเหมือนทอง	เนื้อสี	ศรีนวลตรู
	ทาน้ำอบ	ปรบแป้ง	สารภี
	นุ่งซิ่นสี	โศกสพัก	ชมพู่หุ
	เสื่อสวมบาง	อย่างใหม่	ลูกไม้พรุ
	เข็มกลัดๆ	อูระดู	ล่อตา
	เกล้าหย่งมวย	สวยสอาง	คลุมร่างแห
	ปิ่นเพชรแม่	ปักผม	งามสมหน้า
	ดอกไม้เพชร	มรกต	สดใสภา
	แชมพูปลา	ลดาประดับ	เครื่องทับทิม
	สรวมสร้อยหัตถ์	รัตกำไล	ใส่แหวน
	สร้อยคอแสน	สวยประดับ	ระยับหยม
	ประแป้งเม็ด	นิดๆ	พิจรับยิ้ม
	ทัดพลูจีบ	จิ้มลิ้ม	ลีลามาท

4.5.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 13 : ท่ารำบทชมโฉม

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	สาวปราโมทย์ โสทรสรง ศรียะกาย		ทิศ : เฉียงขวา ศรียะ : เอียงซ้าย เอียงขวา มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวา หุบชั้นเล็กขึ้นมาตักน้ำและ ราดที่ไหลซ้ายและไหลขวา ตามลำดับ เท้า : นั่งคุกเข่า แยกเข่าซ้าย - ขวา ตามลำดับ
2.	ขมื่นละลาย ชโลมชะลูด ผุดผ่อง		ทิศ : เฉียงขวา ศรียะ : เอียงซ้าย และมองที่แขนซ้าย มือ : มือขวาทำท่าแตะขมื่นและถูมือ ระดับอก จากนั้นตั้งวงมือ ซ้ายแขนตั้ง ใช้มือขวาลูบลง จากต้นแขนลงมาที่ข้อมือ จากนั้นถูมืออีกครั้งและลูบ ดั้งเดิมแต่เปลี่ยนข้าง เท้า : นั่งคุกเข่า พอลูบแขนซ้ายให้ แยกเข่าซ้าย ลูบแขนขวาให้ แยกเข่าขวา
			

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
3.	ลำสบู่อุฬง		ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวา หยิบขึ้นเล็กน้อยมาตักน้ำและ ราดที่ไหล่ซ้าย เท้า : นั่งคุกเข่า แยกเข่าซ้าย
4.	มตุมรอง		ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : เฉียงซ้าย มือ : มือขวาแตะที่เครื่องอาบน้ำและ ภูมื่อระดับอก จากนั้นไขว้มือ ที่อกและลูบลง เท้า : นั่งคุกเข่า แยกเข่าซ้าย
5.	งามเหมือนทอง เนื้อสี		ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวา – ซ้าย มือ : จับคว่ำมือคู่กันข้างหน้าและ กางออกแขนตั้ง จากนั้น คลายมือออกเป็นตั้งวงพลิก ซ้อมือขึ้นตั้งวงแขนตั้ง เท้า : นั่งคุกเข่า แยกเข่าขวา – ซ้าย
6.	ศรีนวลตรู		ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : เฉียงขวา มือ : จับหงายเข้าอกและปล่อย ออกเป็นตั้งวง มือซ้ายตั้งวง สูง มือขวาดังวงแขนตั้ง เท้า : ตั้งเข่าขวาขึ้น

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
7.	ทาน้ำออบ ปรับแป้งสารภี		<p>ทิศ : เฉียงขวา</p> <p>ศีรษะ : เฉียงซ้าย เฉียงขวา และ กลับมาเฉียงซ้าย</p> <p>มือ : มือขวาหยิบขวดน้ำออบมาเทที่ มือซ้ายและถูมือ จากนั้นใช้ มือขวาแตะที่แก้มขวา 2-3 ครั้ง และเปลี่ยนมาเป็นแตะ แก้มซ้าย</p> <p>เท้า : นั่งคุกเข่า พอมือแตะที่แก้มขวา ให้แยกเข่าขวา มือแตะที่ แก้มซ้ายให้แยกเข่าซ้าย</p>
8.	นุ่งซิ่นสีโตกสพัก	 <p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เฉียงซ้ายและกลับมาเฉียงขวา</p> <p>มือ : มือขวาจับหงาย มือซ้ายตั้งวง อยู่คู่กันระดับชายพก เมื่อลูกลง ซิ่นยืนม้วนมือทั้งสองเป็นมือ ซ้ายจับหงาย มือขวาตั้งวง อยู่ที่ชายพก</p>
			<p>เท้า : ตั้งเข่าขวาและลูกลงซิ่นยืนและ กระดกเท้าซ้ายขึ้น</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
9.	ชมพู่หุรุ		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย</p> <p>มือ : มือซ้ายจับคว่ำหยิบสไปขึ้นแขน ตั้ง มือขวาตั้งวงอยู่ที่ชายพก</p> <p>เท้า : วิ่งซอยเท้ามาที่หน้าเวที ก้าว เท้าซ้ายและกระดกเท้าขวา</p>
10.	เสื่อสุมบาง อย่างใหม่		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวาก่อนและจึง เปลี่ยนมากดไหล่ซ้าย</p> <p>มือ : มือซ้ายท้าวเอวมือขวาจับคว่ำ และม้วนมือออกเป็นตั้งวง แขนตั้ง จากนั้นทำ เหมือนเดิมแต่สลับข้าง</p> <p>เท้า : วางเท้าขวาหลัง ยืด-ย่อตาม จังหวะ</p>
11.	ลูกไม้พรุ		<p>ทิศ : เฉียงขวา</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย และมองที่มือตอนที่ ลูบลง</p> <p>มือ : มือทั้งสองตั้งวงระดับหน้าอก และม้วนมือมาแตะที่อก ลูบลง</p> <p>เท้า : ถอนเท้าขวา ยกเท้าซ้ายขึ้น และก้าวไขว้ จากนั้นหมุนลง ไปรอบตัวเอง 1 รอบ</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
12.	เข็มกลัดๆอรุระดู		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวาและเอียงซ้าย มือ : ตั้งวงอยู่คู่กันข้างหน้า และเดิน มือเป็นมือซ้ายไปจับส่งหลัง มือขวาหยิบจับขึ้นมาจับ หงายที่ไหลซ้าย เท้า : ก้าวเท้าขวาและยกเท้าซ้ายขึ้น
13.	ลอลอตา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอก กดไหลขวา มือ : ปล่อยมือขวาออกเป็นตั้งวงสูง เท้า : ก้าวเท้าซ้ายลงและกระดกเท้า ขวา
14.	เกล้าหย่อมวย สวยสอาง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย และกลับมาเอียงขวา มือ : ทำท่ากระหวัดเกล้า จับมือขวา ก่อนและหมดด้วยจับซ้าย เท้า : ก้าวเท้าขวาและกระดกเท้าซ้าย
15.	คลุมร่างแห		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอก มือ : ตั้งวงระดับหน้า และพลิก ข้อมือเป็นแตะที่ข้างหูทั้ง สองข้าง เท้า : ก้าวไขว้เท้าซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
16.	ปิ่นเพชรแม่ ปักผม		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวาและกดไหล่ซ้ายตามลำดับ</p> <p>มือ : มือซ้ายจับสังหลัง มือขวาจับหงายข้างหน้า และเลื่อนมือมือจิมที่โรมมข้างหูซ้าย</p> <p>เท้า : ถ่ายน้ำหนักไปเท้าขวาที่อยู่ข้างหลังและถ่ายมาเท้าซ้ายข้างหน้าอีกครั้ง</p>
17.	งามสมหน้า		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวา</p> <p>มือ : มือขวาทำวเอว มือซ้ายตั้งวงระดับหน้าและกดปลายมือเข้ามาจับที่ปลายคาง (ทำยิ้ม)</p> <p>เท้า : ยืนอยู่ด้วยเท้าซ้ายเช่นเดิม</p>
18.	ดอกไม้เพชร มรกต		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงขวาและเอียงซ้าย</p> <p>มือ : ตั้งวงข้างหน้าคู่กัน และส่งมือขวาไปจับสังหลัง มือซ้ายหยิบจับขึ้นเป็นจับปรกข้าง</p> <p>เท้า : ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
19.	สดโสภา		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงขวา</p> <p>มือ : ปล่อยมือซ้ายออกและพลิกเป็นตั้งวง</p> <p>เท้า : วางเท้าซ้ายลงหลัง</p>
20.	แซมบุปผาลดาประดับเครื่องทับทิม		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ลักคอค กดไหล่ขวา กดไหล่ซ้าย และกลับมากดไหล่ขวาอีกครั้ง</p> <p>มือ : มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาจับหงายข้างหน้า และเลื่อนมือมือจิมที่โรมมข้างหูขวาจิมถี่ๆ เลื่อนตามกรอบหน้ามาจบที่ข้างหูซ้าย</p>
			<p>เท้า : ก้าวเท้าซ้าย ถ่ายน้ำหนักไปเท้าขวาที่อยู่ข้างหลังและถ่ายมาเท้าซ้ายข้างหน้าอีกครั้ง</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
21.	สรวมสร้อยหัตถ์ รัดกำไล		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายและเอียงขวา มือ : ทำท่าภมรเค้า เริ่มจากจีบมือขวา ก่อนและจบด้วยจีบซ้าย เท้า : ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้ายและ ชอยเท้าอยู่กับที่
22.	ใส่แหวน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายกราบมือเป็นตั้งวงอยู่ ข้างหน้า มือขวากรีดนิ้วและ เอานิ้วชี้จิ้มที่นิ้วต่างๆ ที่หลัง มือซ้าย เท้า : ย่ำเท้าขวาลากเท้าซ้ายมา เหลื่อมเท้า
23.	สร้อยคอแสน สวยประดับ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอ กดไหล่ซ้ายและกดไหล่ ขวา มือ : ตั้งวงแตะที่คอไล่ลงมาถึงอก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย หนักหน้าและหนัก หลัง
24.	รยับหิม		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอ กดไหล่ขวา และกดไหล่ ซ้าย มือ : ตั้งวงและกดปลายมือมาจีบ กราบมืออยู่ข้างหน้า และ แตะข้อมือเล็กน้อย ค่อยๆ เลื่อนมือทั้งสองออกจากกัน เป็นตั้งวงกลาง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			<p>เท้า : ก้าวเท้าซ้ายเช่นเดิม และหันหน้า หน้า หนักหลังตามลำดับ</p>
25.	ประแป้งเมื่อดนตรี		<p>ทิศ : เฉียงขวาเล็กน้อย ศีรษะ : เอียงซ้าย และเอียงขวา มือ : มือซ้ายตั้งวงแบมือและนำมือขวา มาประกบด้านบน จากนั้นนำมือ และเดินมือขวามาแตะที่แก้ม เบาๆ ซัก 2-3 ครั้ง เท้า : นั่งลงคุกเข่า และใช้เข้าขวาวางลงที่ พื้น เพื่อทรงตัวไม่ให้ล้ม</p>
26.	พิจรับยิ้ม		<p>ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ซ้าย มือ : ตั้งวงและวางที่หน้าขาซ้าย เท้า : คุกเข่า และใช้เข้าขวาวางลงที่ พื้น</p>
27.	ตัดพลุจีบ		<p>ทิศ : หน้า ศีรษะ : ลักคอก กดไหล่ขวา มือ : มือขวาจีบหงายข้างหน้าและเดิน มือไปแตะที่ข้างหูซ้าย เท้า : นั่งคุกเข่า เข่าขวาแตะพื้น</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
28.	จิมลิ้ม		ทิศ : เอียงขวา ศีรษะ : ถักคอ กดไหล่ซ้าย มือ : ตั้งวงและวางที่หน้าขาซ้าย เท้า : นั่งคุกเข่า เข่าขวาแตะพื้น
29.	ลีลามาวา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ทำท่าเดิน 1 ครั้งข้างซ้าย พอ ลุกขึ้นยืน หยิบจับทั้งสองข้าง และปล่อยออกเป็นตั้งวง มือ ขวาดังวงสูง มือซ้ายตั้งวงล่าง เท้า : ก้าวเท้าซ้ายขึ้นนั่งตั้งเข่าและลุก ขึ้นยืนจากนั้นก้าวเท้าขวามา ข้างหน้าย่อตัวลง

ลักษณะท่ารำสามารถวิเคราะห์ที่ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 14 : ท่ารำ ที่มาของท่ารำ และการแบ่งประเภทของท่ารำในบทชมโฉม

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
1.	สาวปราโมทย์ โสสรสรง ศรีระกาย	ท่ารดน้ำ	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
2.	ขมิ้นละลาย ขโลมชะลูด ผุดผ่อง	ท่าถูมือ และลูบที่แขน	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำรำ	ที่มาของทำรำ	ประเภทของ ทำรำ
3.	ล้างสบู่ ญผง	ทำรดน้ำ	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
4.	มตุมรอง	ทำมือไขว้กันลูปที่อก	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
5.	งามเหมือนทองเนื้อ สี่	ทำจีบหางยแชนตั้งและปล่อย ออกเป็นตั้งวงแชนตั้ง	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
6.	ศรีนวลตรู	ทำพิสมัยเรียงหมอน	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
7.	ทาน้ำอบ ปรับแปรงสารภี	ทำถूमือและประแบ่งที่หน้า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
8.	นุ่งซิ่นสี โศกสพัก	ทำนุ่งผ้า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
9.	ชมพูหรุ	ทำหีบสไปจีบคว่า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
10.	เสื่อสวมบาง อย่างใหม่	ทำตั้งวงแชนตั้งที่ละข้าง	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
11.	ลูกไม้พรุ	ทำแตะที่อกและหมุน	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
12.	เข้มกลัดๆจรดู	ทำจีบเข้าที่ไหล	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
13.	ลอตา	ทำปล่อยมือออกตั้งวง	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
14.	เกล้าหย่งมยสวส อาง	ทำกระหวัดเกล้า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
15.	คลุมร่างแห	ทำแตะมือที่ผม	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
16.	ปิ่นเพ็ชรแผ่ ปักผม	ทำจีบจิมไปที่ผม	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
17.	งามสมหน้า	ทำยิ้ม	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
18.	ดอกไม้เพ็ชรรมกต	ทำหีบจีบปรกข้าง	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
19.	สดโสภา	ทำปล่อยมือออกเป็นตั้งวง	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
20.	เชมบุพผาลดา ประดับเครื่องทับทิม	ท่าจีบ แต่ที่ผมจากขวาไปซ้าย	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
21.	สรวมสร้อยหัตถ์รัด กำไล	ท่าภมรเกล้า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
22.	ใส่แหวน	ท่าตั้งวงใส่แหวน	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
23.	สร้อยคอแสนสวย ประดับ	ท่าแต่ที่สร้อยคอถูบลมมาถึงอก	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
24.	รยับหิม	ท่าหยิบจีบมาปล่อยพร้อมพรม มือ	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
25.	ประแป้งเม็ดนิดๆ	ท่าถูมือและถูที่หน้า	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
26.	พิจรับยิ้ม	ท่าวางมือที่สะโพก	กระบวนท่าแบบละคร ผสมกระบวนท่า เลียนแบบธรรมชาติของ มนุษย์	รำตีบท
27.	ทัดพลูจีบ	ท่าหยิบจีบแต่ที่ข้างหู	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท
28.	จิมลิ้ม	ท่าวางมือที่สะโพก	กระบวนท่าแบบละคร ผสมกระบวนท่า เลียนแบบธรรมชาติของ มนุษย์	รำตีบท
29.	ลีลาม่า	ท่าเดิน และท่าตั้งวงทั้งสองมือ	กระบวนท่าแบบละคร	รำตีบท

ในการรำบทชมโฉมนั้น เป็นการรำเดี่ยวเพื่ออวดฝีมือของสาวเครือฟ้า จากการวิเคราะห์ตารางข้างต้น พบว่า สาวเครือฟ้า ในการรำบทชมโฉม มีปริมาณท่ารำทั้งหมด 29 ท่า มีที่มาจากกระบวนท่ารำแบบละคร จำนวน 27 ท่า และกระบวนท่าแบบละครผสมกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ จำนวน 2 ท่า สามารถแบ่งประเภทท่ารำออกเป็น รำตีบททั้งหมด 29 ท่า อย่างไรก็ตามในท่ารำต่างๆของบทโกรธ มีโครงสร้างของท่ารำสามารถแบ่งได้ดังนี้

ศีรษะและใบหน้า

- การเอียง
- การล้กคอค
- การกล่อมหน้า

ลำตัวและไหล่

- การกตไหล่
- การตีไหล่

แขนและมือ

- การตั้งวง
- การจับคว่ำ
- การจับหงาย
- การรวมมือ
- การตั้งแขน
- การรองแขน
- การม้วนจับ
- การหีบจับ

ขาและเท้า

- นั่งคุกเข่า
- นั่งตั้งเข่า 1 ข้าง
- การก้าวหน้า
- การยกเท้า
- การกระดกเท้า
- การวางเท้าลงหลัง
- การย่อเข่า
- การซอຍเท้า
- การเหลื่อมเท้า
- การถ่ายน้ำหนัก

4.5.2 การเชื่อมท่ารำ

การเชื่อมท่ารำแต่ละท่าในบทชมโฉมนี่ ใช้ท่านาฏยศัพท์ต่างๆมาเชื่อมมากมาย เช่น การเหยียบจิบ การม้วนมือ การชอยเท้า ในการเดินมือจากท่าหนึ่งไปอีกท่าหนึ่งนั้น จะมีท่าเชื่อมอยู่ระหว่างกลาง เพื่อให้ท่าหลักแต่ละท่านั้นมีความสมบูรณ์และสวยงามมากขึ้น ในบทชมโฉม สาวเครือฟ้าใช้ท่ารำหลักเป็นกระบวนท่าแบบละคร ท่าเชื่อมจึงต้องเป็นท่าที่มาจากท่าละครเช่นเดียวกัน อาจเป็นท่าที่สอดแทรกอยู่ในท่าแม่บทและท่าเพลงช้าเพลงเร็ว ที่ถูกนำมาเรียงร้อยใหม่ให้เกิดเป็นกระบวนท่าในบทชมโฉมของสาวเครือฟ้าที่สวยงาม

4.5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่

ในบทชมโฉมนี่ ลูกคู่จะเป็นผู้ร้องให้สาวเครือฟ้ารำเพียงอย่างเดียว เนื่องด้วยเป็นบทบรรยายความงามของตัวละครสาวเครือฟ้าและบรรยายว่าสาวเครือฟ้ามีขั้นตอนและวิธีการอาบน้ำ แต่งกายอย่างไรบ้าง สาวเครือฟ้าต้องรำให้ถูกจังหวะกับดนตรีและการร้องของลูกคู่ เพื่อสื่อความหมายที่ชัดเจนออกมาให้ผู้ชมมีความเข้าใจและมีอารมณ์ร่วมกับละครเป็นอย่างดี

4.5.4 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการฟ้อนรำ โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือ ปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³⁶ คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สาตวิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารยภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

³⁶ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

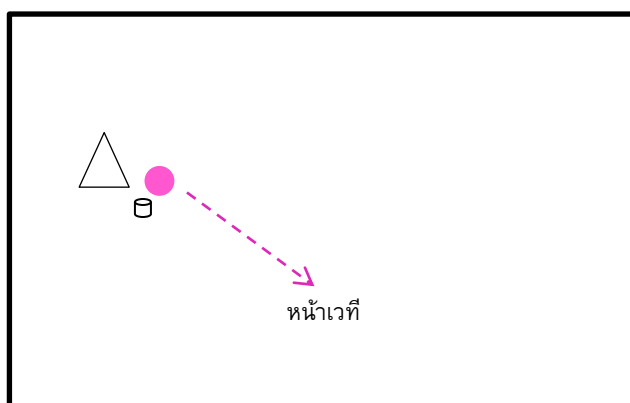
การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทชมโฉม เป็นการใช้อารมณ์ตามแบบแผนของละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำรานาฏยศาสตร์ โดยภรตมุนี ได้แก่

สถายีภาวะ	:	ความยินดี ความรื่นเริง ความพยายาม
วิภาวะ	:	ความดีใจ
อนุภาวะ	:	ตื่นเต้น
วยกิจาริภาวะ	:	ความงามของเครื่องแต่งกาย

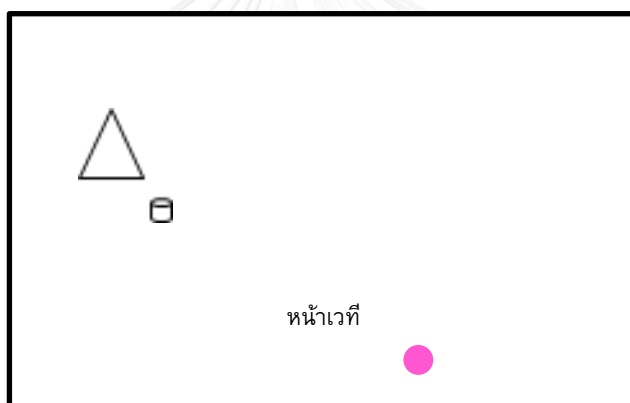
ในเพลงลงสรสาวเครือฟ้ารำแต่งกายเริ่มด้วยการอาบน้ำประแป้ง สัมผ้านุ่ง สวมเสื้อ และสวมเครื่องประดับต่างๆ เกิดเป็นอัทฤตยะรส คือ รสจากความตื่นเต้น โดยสาวเครือฟ้าจะต้องแสดงอาการตื่นเต้นในการรอรบสามีอันเป็นที่รักยิ่งด้วยใจใจจ่อ เสื้อผ้าเครื่องประดับทุกชิ้นล้วนมีความสวยงาม เมื่อชมโฉมตนเองว่าสวยงามแล้วเกิดเป็น หาสยะรส คือ รสจากการหัวเราะ ยิ้มแย้มแจ่มใจ แสดงว่าตนเองมีความสุข ร่วมด้วยศานตริส คือรสจากความโล่งใจ ที่สาวเครือฟ้าไม่ต้องกังวลอีกต่อไป ว่าร้อยตรีพร้อมจะไม่กลับมาเชียงใหม่ เพราะขณะนั้นพระรามพลพ่ายได้มาแจ้งข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังกลับมา และถึงลำพูนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว รวมทั้งสิ้นสาวเครือฟ้าแสดงอารมณ์ในบทชมโฉม เกิดเป็นรส ทั้งหมด 3 รส ได้แก่ อัทฤตยะรส คือ รสจากความตื่นเต้น หาสยะรส คือ รสจากการหัวเราะ และศานตริส คือรสจากความโล่งใจ

4.5.5 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ในบทชมโฉมนี้ มีการเคลื่อนที่ 2 ตำแหน่ง ตำแหน่งแรกคือฝั่งขวาของเวที เป็นสถานที่จำลองว่าเป็นห้องอาบน้ำของสาวเครือฟ้า หลังจากอาบน้ำเรียบร้อยแล้วเคลื่อนที่ออกมาแต่งกายที่จุดกึ่งกลางของเวที ดังภาพ

ภาพที่ 81 : การใช้พื้นที่บัพทวมโถม ครั้งที่ 1
ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 82 : การใช้พื้นที่บัพทวมโถม ครั้งที่ 2
ที่มา : พิมพิภา มหามัตย์ , 2558.

4.6 บทโศกเศร้า เสียใจ

บทโศกเศร้า เสียใจ อยู่ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 กลับในช่วงสุดท้ายของฉากไฟมืดทั้งเวที มีสองสลัวไว้ตรงเตียงด้านหลังของเวที และมีเฉพาะจุดส่องมาที่สาวเครือฟ้า เนื้อเรื่องกล่าวถึงความโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมากของสาวเครือฟ้าที่รู้ว่าร้อยตรีพร้อมได้พาคุณนายจำปาเมียใหม่มาเชียงใหม่ด้วย สาวเครือฟ้ารำพึงรำพันกับตนเอง เสียใจจนเสียสติคิดมิตีกับตนเอง ถึงจะมีสาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าแม่เฒ่าออกมาเพื่อเตือนสติ สาวเครือฟ้ายังคงเสียใจและน้อยใจในวาสนาของตนเองเป็นอย่างมาก สุดท้ายนางจึงใช้มีดของคุณพ่อแทงที่อกและปาดคอตตนเองตาย

ภาพที่ 83 : การสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2522
 อาจารย์เอื้องฟ้า สร้อยสุรียา รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 84 : การสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2522
 อาจารย์เอื้องฟ้า สร้อยสุรียา รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 85 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2527
 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 86: การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ เมื่อปีพ.ศ.2534
 อาจารย์ฤทธิชนก คชเสนี รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 87 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ
 อาจารย์อำภัสรา นกออก รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์ , 2550.

ภาพที่ 88 : การแสดงละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ
 อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : พิมพิกา มหามลัย , 2558.

ภาพที่ 89 : การแสดงละครเรื่องนางสาวเครือฟ้า ในบทโศกเศร้าเสียใจ
 อาจารย์อภิรดี วงศ์ศรีจันทร์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ที่มา : พิมพิกา มหามลัย , 2558.

บทร้อง

		เพลงลาวแพนน้อย	
ลูกคู่	กระแทกองค์	ลงพื้น	สะอื้นตัน
	กำสรवलสิ้น	สมประดี	ทิวไศรัว
	ทิ้งรัก	ทิ้งแก่น	แล่นไรรำ
	สิ้นอาลัย	ลูกเต้า	ชีวิตตัว
เครื่องฟ้า	โอดประดาษ	เสียชาติ	เกิดเป็นหญิง
	เผยอหยิ่ง	รักเขา	เอาเป็นผัว
	เขามิเมีย	ทิ้งเสีย	เหมือนควายวัว
	ข้าพามีเมีย	ใหม่มาี้ยว	หยามให้อาย
	จะอยู่ไป	ไยเล่า	สาวเครื่องฟ้า
	เสียแรงรัก	หักชีวา	บุชาถวาย
	ชาตินี้สิ้น	วาสนา	ขอลาตาย
	ข้าเกิดกาย	ชาติใหม่	ได้คู่กัน
	อย่ามีใคร	ซอสนใจ	ซอรักรัก
	ให้สมัคร	สองชม	สมมิ่งขวัญ
เปลื้องผ้าจะหาที่ผูกคอตาย			
ลูกคู่	เปลื้องผ้า	มาจากคอ	ผูกคอพัน
	ล้างชีวัน	วุ่นอยู่	แต่ผู้เดียว
- โอด -			
เพลงลาวครวญ (รับดนตรี)			
ลูกคู่		สมเอย	สมจินตนา
	สาวเครื่องฟ้า	เสียจิตร	คิดเลื่อนเปื้อน
	ปิดประตู	รูแก่ล	ไม่แซ่เชื่อน
	ชักมู่ลี่	แล้วเลื่อน	กลอนล้นดาน
	โผผวา	วังหา	คว้ามืดหมอ

	ของคุณพ่อ	ตั้งจิตร	อธิษฐาน
	มีทองคำ	คำจา	ริกโบราณ
	เสียชีพอย่า	เสียชื่ออ่าน	กระจ่างตัว
เครื่องฟ้า	ไอ้เครื่องฟ้า	ครานี้	สิ้นที่หวัง
	ขอลาโลก	โศกสั่ง	ถึงหูผัว
	เมียอาภัพ	ดับชีวัน	ประหวั่นรั้ว
	ขอลาบัว	บาทพี่	หนีไป
	คอยดู	อยู่กับพ่อ	รอพี่
	เพราะชาตินี้	วาสนา	หาถึงไม่
	จวบลุพระ	อมฤตย์	สุราลัย
	เกิดชาติไหน	ขออยู่	เป็นคู่กัน
	พี่มีดชา	โปรดพา	เครื่องฟ้าหนี
	จากโลกนี้	นิศาซู้	สู่สวรรค์
ลูกคู่	พิลาปรบ	จบคำ	เจ้ารำพรรณ
	มือเจ้าสั้น	กำมิด	จะกรีดคอ
	เหลียวซ้าย	แลขวา	ผวาวิ่ง
	เหมือนผีสิงห์	เสียวไส้	หน้าใจฝ่อ
เครื่องฟ้า	พี่พร้อมจำ	เครื่องฟ้า	ละลานอ
ลูกคู่	ปากพูดจ้อ	ตาก็จ้อง	เข้าห้องใน

เพลงทยอยโอด

-ปิดม่าน -

4.6.1 ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 15 : ท่ารำบทโศกเศร้าเสียใจ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
1.	เพลงลาวแพนน้อย (ลูกคู่) กระแทกองค์ ลงพื้น		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ก้มหน้าลงพื้น มือ : ทิ้งมือทั้ง 2 วางที่พื้น เท้า : วิ่งซอยเท้ามาข้างหน้า และล้มตัวลงนั่งพับเพียบ
2.	สะอื้นดิน กำสรวลสิ้น สมประดี	 	ทิศ : ด้านขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา มือ : กำมือยื่นออกคู่กัน ข้างหน้า และทาบที่อก พร้อมๆกัน ประมาณ 2-3 ครั้ง เท้า : นั่งยื่นเท้าเหยียดออกตั้ง
3.	ทวิเศร้า		ทิศ : หน้า แต่ชบลงไปข้างซ้าย ศีรษะ : ก้มลงไปชบที่มือ มือ : กุมมือและวางลงกับพื้น เท้า : ทอดเท้าไปข้างๆลำตัว
4.	ทิ้งรัก		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เยกหน้าขึ้นช้าๆ มือ : กุมมือและวางที่พื้น เท้า : ทอดเท้าไปข้างๆลำตัว เหมือนเดิม

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
5.	ทิ้งแค่น		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองตรง มือ : กำมือหยิบผ้าถุงที่หน้าขา เท้า : นั่งพับเพียบ เท้าปิดไป ข้างขวา
6.	แล่นเร้า สิ้นอาลัย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ประทับมือและหมุนอยู่ ระดับอก เท้า : นั่งตั้งเข่า ยกกันขึ้น
7.	ลูกเต้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : แขนงออกข้างๆ เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับ เพียบ
8.	ชีวิตตัว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : ยกกันขึ้นนั่งตั้งเข่า
9.	(สาวเครือฟ้า) โอ้ประดาษ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ใช้หลังมือขวา ตีที่มือซ้าย เท้า : นั่งพับเพียบ เท้าปิดไป ข้างขวา

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
10.	เสียดาตี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มองที่มือ มือ : แขนงมืออยู่ข้างหน้า เท้า : นั่งตั่งเข่า ยกกันขึ้น
11.	เกิดเป็นหญิง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับเพียบ
12.	เผยอหญิง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : กำมือทั้งสอง หักข้อมือขึ้น มือขวาอยู่ชายพก มือซ้ายส่งออกข้างๆ เท้า : นั่งตั่งเข่า ยกกันขึ้น
13.	รักเขา		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ตะแคงมือและยื่นออกไปข้างหน้า เหมือนจะกอด เท้า : นั่งตั่งเข่า ยกกันขึ้น
14.	เอาเป็นผ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : ซี่มือทั้งสอง และนำมาคู่กันข้างหน้า เท้า : กระแทกตัวลงนั่งบนฝ่าเท้า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
15.	เขามีเมีย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : นั่งพับเพียบ ปิดเท้าไปข้างซ้าย
16.	ทิ้งเสีย		ทิศ : เอียงขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : กำมือทั้งสอง คู่กัน ข้างหน้า และแยกมือออกข้างๆอย่างรวดเร็ว เท้า : นั่งพับเพียบ
17.	เหมือนควายวัว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาชี้และทวัดเข้าหาตัว เท้า : นั่งพับเพียบ ปิดเท้าไปด้านซ้าย
18.	ข้าพามี		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้ายโกยมือขึ้น เท้า : นั่งพับเพียบ ปิดเท้าไปด้านซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
19.	ใหม่มาลัย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ประกบมือและถูมือ เท้า : นั่งตั้งเข่าและยกกันขึ้น
20.	หยามให้อาย		ทิศ : หน้า เอียงไปขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย ก้มหน้า มือ : มือซ้ายแตะที่ข้างแก้ม มือ ขวาท้าวที่พื้น เท้า : นั่งพับเพียบ
21.	จะอยู่ไปใยเล่า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายเล็กน้อย มือ : ตีที่หน้าขา เท้า : นั่งพับเพียบ
22.	สาวเครือฟ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายไขว่อก เท้า : นั่งคุกเข่า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
23.	เสียดังรัก		ทิว : หน้า ศิวะ : เอียงซ้าย มือ : ทำท่ารัก เท้า : นั่งตั้งเข่า ยกกันขึ้น
24.	หักชีวา		ทิว : หน้า ศิวะ : เอียงขวา มือ : มือทั้งสองกำค้ำว่ามีคูกัน และแยกออกข้างๆ อย่างรวดเร็ว เท้า : นั่งพับเพียบ
25.	บุษกาลาย		ทิว : หน้า ศิวะ : ก้มหน้าลง มือ : พนมมือยกขึ้นระดับ ศิวะและกราบลงกับ พื้น เท้า : นั่งพับเพียบ ทอดตัวลง
26.	ชาตินี้สิ้น		ทิว : หน้า ศิวะ : เอียงขวา มือ : ยื่นมือซ้ายขึ้นข้างหน้า และพาดลงข้างๆ เท้า : นั่งตั้งเข่ายกกันขึ้น และ กระแทกตัวลงนั่งพับ เพียบ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			
27.	วาสนา		ทิศ : หน้า เอียงซ้ายเล็กน้อย ศีรษะ : เอียงขวา มองมือ มือ : มือขวาชี้ตั้งข้อมือขึ้น ข้างหน้า เท้า : นั่งตั้งเข่ายกกันขึ้น
28.	ขอลาดาย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : แขนมือทั้งสองแลละกาง ออกข้างๆ อย่างเร็ว เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับ เพียบ
29.	ข้าเกิดกาย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : โภยมือซ้าย เท้า : นั่งพับเพียบ ปิดเท้าไป ข้างซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
30.	ชาติใหม่		ทิต : หน้า ศิริษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาชี้ตั้งข้อมือขึ้น ระดับหน้า เท้า : นั่งตั้งเข่า ยกกันขึ้น
31.	ได้คู่กัน		ทิต : หน้า ศิริษะ : เอียงซ้าย มือ : ชีมือคู่กันข้างหน้า เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับ เหยียบ
32.	อย่ามีใคร		ทิต : หน้า ศิริษะ : เอียงขวา สายศิริษะ มือ : มือซ้ายตั้งมือ สายมือ เท้า : นั่งพับเหยียบ
33.	ซึ้งใจ		ทิต : หน้า ศิริษะ : เอียงซ้าย ก้มหน้าลง มือ : มือทั้งสองซ้อนกันอยู่ ข้างหน้า และเลื่อนมาไว้ ที่อก เท้า : นั่งพับเหยียบ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
34.	ซ็อนรัก		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือซ้อนกันข้างหน้า และ ปล่อยออกเป็นท่ารัก เท้า : นั่งพับเพียบ
35.	ให้สมัคร สองชม		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา เอียงซ้าย มือ : มือขวาโกยมือ ละต่อด้วย มือซ้ายแบมือระดับอก เท้า : นั่งพับเพียบ และนั่งตั้ง เข่า ยกกันขึ้น
36.	สมมิ่งขวัญ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองตามมือ มือ : ซี่คู่กันข้างหน้า เท้า : นั่งพับเพียบ ปิดเท้าไป ทางขวา
37.	เปลื้องผ้า มาจะขอ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ก้มลงมองที่ผ้าสไบ มือ : แคะผ้าสไบออกจากกัน เท้า : นั่งพับเพียบ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
38.	ผูกศอพัน ล้างชี่ยน วุ่นอยู่ แต่ผู้เดียว		<p>ทิศ : ด้านขวา ด้านซ้าย</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย เอียงขวา</p> <p>ตามลำดับ</p> <p>มือ : ถือผ้าสไบอยู่ข้างหน้า มือขวาสูง และเปลี่ยนเป็นมือซ้ายสูง</p> <p>เท้า : ลุกขึ้นยืน ซอยเท้าไปข้างขวา และซอยเท้ากลับมาข้างซ้าย</p>
39.	เพลงโอด		<p>ทิศ : ทิศใดก็ได้</p> <p>ศีรษะ : มองตามผ้า</p> <p>มือ : พาดผ้าขึ้นบนขึ้นที่เตรียมไว้</p> <p>เท้า : ซอยเท้า และก้าวเท้า</p>
40.	เพลงลาวครวญ รับดนตรี (ลูกคู่) สมเอย สมจินตนา		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : ก้มหน้าลง</p> <p>มือ : กุมมือที่หน้าขา และท้าวมือทั้งสองไปข้างหลัง</p> <p>เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			
41.	สาวเครื่องฟ้า เสียจิตร คิดเลื่อนเปื้อน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย ขวา ตาลอย มองบน มือ : ยกขึ้นและทิ้งแขนลงทีละข้าง เท้า : นั่งห้อยเท้า อยู่บนเตียง
42.	ปิดประตู รุแกล ไม่แซเชียน ซักมู่ลี่ แล้วเลื่อน กลอนลั่นดาน		ทิศ : ทิศใดก็ได้ ตามที่บาย ประตูและหน้าต่างตั้งอยู่ ศีรษะ : เอียงซ้าย หรือขวา มือ : ทำท่าปิดประตู หน้าต่าง เท้า : ร่วงซอยเท้าและก้าวเท้าใดเท้าหนึ่ง
43.	โผผวา รังหา คว่ามิดหมอ	 	ทิศ : ทิศใดก็ได้ ที่มีมิดหมอ ตั้งอยู่ด้านบน ศีรษะ : เอียงมองหามิด มือ : กำมือหลวมๆและกาง ออกข้างๆ จะไปทิศใดให้ ยกมือนั้นสูง และหยิบ มิดลงมาจากหิ้ง เท้า : ซอยเท้าวิ่งไปที่มิดหมอ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
44.	ของคุณพ่อ ตั้งจิตร อธิษฐาน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ก้มศีรษะลง มือ : ประคองมิดและไหว้ เท้า : ถอนเท้าขวาลงนั่งตั้งเข่า
45.	มีทองคร่ำ คำจารึกโบราณ	 	ทิศ : เอียงขวา ศีรษะ : เอียงขวา มองที่มีดหมอ มือ : มือขวาจับด้ามมีด มือซ้ายจับฝักมีด และใช้มือขวาดึงมีดออกจากฝัก เท้า : นั่งตั้งเข่าซ้าย ยกกันขึ้น
46.	เสียชีพอย่า เสียชื่ออ่าน กระจ่างตัว		ทิศ : หน้า และด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้าย มองที่มีด มือ : วางฝักมีดลง และใช้มือซ้ายประคองที่ปลายแหลมของมีด เท้า : ลูกขึ้นยืน ยึดเข่าขึ้น
47.	(สาวเครือฟ้า) โอ้เครือฟ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาถือมีดข้างๆ มือซ้ายเข้าอก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
48.	ครานี้ สิ้นที่หวัง		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวามองที่มือซ้าย มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายไว้ มือข้างหน้า เท้า : ก้าวเท้าซ้ายเช่นเดิม
49.	ขอลาโลก โศกส้ง ถึงหุผ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้ายและตั้งศีรษะ ตรง มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายชี้ที่ ปากและยื่นออก ข้างหน้า เท้า : ยืนด้วยเท้าซ้าย
50.	เมื่อยอภัพ		ทิศ : เอียงซ้าย ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายทาบ ที่อกเบาๆ 1 ครั้ง เท้า : ถอนเท้าขวาถ่วงตั้งเข่า

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
51.	คัมชีวัน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ทูบที่อกพร้อมกัน เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับเพียบ
52.	ประหวั่นร้าว		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ทูบที่อกพร้อมกัน 3-4 ครั้ง เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับเพียบ
53.	ขอลาบัวบาทพิ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : มองตามมือและก้มลง มือ : พนมมือ ยกขึ้นและกราบลงที่พื้น เท้า : นั่งพับเพียบทอดตัวออกไปข้างหลัง
54.	หนีไป		ทิศ : หน้า ศีรษะ : มองตามมือ มือ : มือซ้ายยกขึ้น และปาดลงข้างๆ ให้ติดพื้นอย่างรวดเร็ว เท้า : นั่งพับเพียบทอดตัวออกไปข้างหลัง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
55.	คอยดู อยู่กับพ่อ รอพี่		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : ประกบมือไหว้ที่ข้างหู ขวา เท้า : นั่งพับเพียบ ทรงตัวขึ้น
56.	เพราะชาตินี้ วาสนา		ทิศ : เอียงขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาถือมิดข้างหน้า มือ ซ้ายชี้มือขึ้นคู่กับมิด เท้า : นั่งคุกเข่า ยกกันขึ้น
57.	หาถึงไม่		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายทิ้งลงข้างลำตัวอย่าง แรง เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับ เพียบ
58.	จวบจุพระอมฤตย์ สุราลัย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : ก้มศีรษะลง มือ : พนมมือไหว้ที่กลางอก เท้า : นั่งพับเพียบ
59.	เกิดชาติไหน		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาถือมิด มือซ้าย ชี้ ไปข้างหน้า เท้า : นั่งคุกเข่า ยกกันขึ้น

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
60.	ขออยู่		ทิศ : หน้า ศิริษะ : เอียงซ้าย มือ : กดปลายมือขวาลง มือซ้ายแบมือคว่ำ และรวมมือข้างหน้า ระดับอก เท้า : นั่งคุกเข่า และกระแทกตัวลงแรงๆ
61.	เป็นคู่กัน		ทิศ : หน้า ศิริษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาเก็บปลายมิดไว้ ด้านท้องแขน มือซ้ายชี้ นิ้ว คว้ามือ นำมือทั้งสองมาคู่กันข้างหน้า เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับเพียบ
62.	พีมิดชา โปรดพา เครื่องฟ้าหนี		ทิศ : หน้า ศิริษะ : เอียงซ้าย มือ : มือขวาดึงมิดขึ้นระดับหน้า มือซ้ายประกองที่ปลายแหลมของมิด เท้า : เปลี่ยนขานั่งพับเพียบให้เท้าปัดไปด้านซ้าย
63.	จากโลกนี้		ทิศ : เอียงขวา ศิริษะ : เอียงซ้าย หน้ามองตามมือ มือ : มือขวากว้างมิด มือซ้ายชี้ไปข้างหน้า เท้า : นั่งพับเพียบ ยกกันขึ้น

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
64.	นิราศชู		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงขวา มองตามมือซ้าย</p> <p>มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายแบมือคว่ำ และปาดลงมาเฉียงๆ</p> <p>เท้า : กระแทกตัวลงนั่งพับเพียบ เท้าปัดไปข้างขวา</p>
65.	สู่สวรรค์		<p>ทิศ : หน้า</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย มองตามมือ</p> <p>มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายชี้ไปข้างหน้า คู่กันระดับหน้า</p> <p>เท้า : นั่งคุกเข่า ยกกันขึ้น</p>
66.	(ลูกคู่) พาลาปราบ จบคำ เจ้ารำพรรณ มือเจ้าสั้น กำมิด จะกรีดคอ		<p>ทิศ : เอียงซ้าย</p> <p>ศีรษะ : เอียงซ้าย</p> <p>มือ : มือขวาถือมิด มือซ้ายประคองมิด และทำท่าจะกรีดคอโดยใช้มือทั้งสองช่วยกันประคองมิด</p> <p>เท้า : นั่งตั้งเข่า ยกกันขึ้นและลุกขึ้นยืน วิ่งหมุนขวา ซอยเท้าลงหลัง หมุนรอบตัว 1 รอบ และหันทิศเฉียงขวา ดังเดิม</p>

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			
67.	เหลียวซ้าย		ทิศ : ด้านซ้าย ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือทั้งสองกางออกข้าง ลำตัว เท้า : วิ่งซอยเท้าไปด้านซ้าย ก้าวข้างเท้าซ้าย
68.	แลขวา ผาวริง		ทิศ : ด้านขวา ศีรษะ : เอียงซ้าย มือ : มือทั้งสองกางออกข้าง ลำตัว เท้า : วิ่งซอยเท้าไปด้านขวา ก้าวข้างเท้าขวา
69.	เหมือนผีสิงห์ เสียวไส้ หน้าใจฝ่อ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงซ้าย ก้มศีรษะลง มือ : กำมือและรวมมือไว้ที่อก เท้า : ยืนเซ

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
70.	(สาวเครือฟ้า) พี่พร้อมจำ		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือขวาถือมืต มือซ้าย ท่าท่ากวักเรียก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
71.	เครือฟ้า		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มองไปข้างหน้า มือ : มือซ้ายเข้าอก เท้า : ก้าวเท้าซ้าย
72.	ลาละน้อย		ทิศ : หน้า ศีรษะ : เอียงขวา มือ : มือซ้ายแบมือตั้งขึ้นและ ยื่นออกไปข้างหน้า มือ ขวาถือมืต เท้า : ยืนด้วยเท้าซ้ายเช่นเดิม
73.	(ลูกคู่) ปากพูดจ้อ ตาก็จ้อง เข้าห้องใน		ทิศ : ด้านขวา และด้านหลัง ศีรษะ : มองที่มืต มือ : มือขวาถือมืต มือซ้าย ประคองมืตด้านปลาย แหลมเอาไว้ เท้า : ซอยเท้าหมุนตัวลงหลัง

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
			
74.	เพลงทยอยโอด		<p>ทิศ : เฉียงขวา ศีรษะ : มองที่มีด มือ : มือทั้งสองช่วยกัน ประคองมีด และยกมีด ขึ้นระดับศีรษะ และแทง เข้าที่เหนือหน้าอก เล็กน้อย จากนั้นปาดที่ คออีกครั้งหนึ่ง และ</p>
		 	<p>ล้มตัวลงนอน ศีรษะหนุน ที่แขน เท้า : ยื่นเหลื่อมเท้าซ้าย และ ล้มตัวลงนอนตะแคง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● หมายเหตุ จากนั้นคลาน โดยมือหนึ่ง จับที่คอ มือหนึ่งจับที่พื้น เพื่อมาเปิดประตูต้อนรับ ร้อยตรีพร้อม เมื่อเจอหน้า ร้อยตรีพร้อมก็พยายามลุก ขึ้นยืน

ลำดับ	เพลง/บทร้อง	ภาพ	อธิบายท่ารำ
75.			ทิศ : หน้า ศีรษะ : พับไปข้างใดข้างหนึ่ง มือ : รวบไว้ข้างหน้า เท้า : ทิ้งน้ำหนักตัวลงที่ร้อยตรี พร้อม

ลักษณะท่ารำสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 16 : ท่ารำ ที่มาของท่ารำ และการแบ่งประเภทของท่ารำในบทโศกเศร้า เสียใจ

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
1.	เพลงลาวแพนน้อย (ลูกคู่) กระทงองค์ลงพื้น	ท่าวิ่งมาเซและล้มลง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
2.	สะอื้นดิน กำสรวลสิ้น สมประดี	ท่าทูปอก 2มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
3.	ทวิเศร้า	ท่าซบลงที่พื้น	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
4.	ทิ้งรัก	ท่าเงยหน้าขึ้น	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
5.	ทิ้งแค้น	ท่าลุกขึ้นนั่งพับเพียบ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
6.	เล่นเร้า	ท่าประกบมือและถู	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
7.	สิ้นอาลัยลูกเต้า	ท่าตาย (ทิ้งตัวลง)	กระบวนท่ารำเลียนแบบ	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
			ธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระทบท่าแบบละครไทย	
8.	ชีวิตตัว	ท่าเข้าอก	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระทบท่าแบบละครไทย	รำตีบท
9.	(สาวเครือฟ้า) โอบีประดาษ	ท่าตีมือ หรือท่าตบเข้า	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
10.	เสียชาติ	ท่าแบมือ 2 ข้าง และยื่นออกมาข้างหน้า	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
11.	เกิดเป็นหญิง	ท่าเข้าอก	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระทบท่าแบบละครไทย	รำตีบท
12.	เผยอหยิ่ง	ท่าแผ่นตัวขึ้น กำมือทั้ง 2 ข้าง ไขว้ข้างลำตัว	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
13.	รักเขา	ท่าแบมือ 2 ข้างและยื่นออกมาข้างหน้า	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
14.	เอาเป็นผัว	ท่าซึ้นิ้วและเอามือทั้ง 2 ข้างมาคู่กัน	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
15.	เขามีเมีย	ท่าเข้าอก	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ผสมกับ กระทบท่าแบบละครไทย	รำตีบท
16.	ทิ้งเสีย	ท่าฟาดมือออกข้างๆ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
17.	เหมือนควายวัว	ท่าซึ้นวัด	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
18.	ซ้ำพา	ท่าโกยมือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
19.	เมียใหม่มาลัย	ท่าถุมือที่อก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
20.	หยามให้อาย	ท่ามือแตะที่หน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
21.	จะอยู่ไปใยเล่า	ท่าตบที่หน้าขา	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
22.	สาวเครือฟ้า	ท่าเข้าอก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
23.	เสียแรงรัก	ท่ารัก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
24.	หักชีวา	ท่าฟาดมือออกข้างๆ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
25.	บุษาลวาย	ท่าไหว้และกราบ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
26.	ชาตินี้สั้น	ท่ายกมือขึ้นข้างหน้าและ สับัดลงกับพื้น เพียงมือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
27.	วาสนา	ท่าไว้มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
28.	ขอลาตาย	ท่าตาย	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
29.	ให้เกิดกาย	ท่าโถงมือเดียว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
30.	ชาติใหม่	ท่าชี้ตัวตมมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
31.	ได้คู่กัน	ท่าชี้นิ้วและเอามือทั้ง 2 ข้าง มาคู่กัน	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
32.	อย่ามีใคร	ท่าปฏิเสธแต่สะบัดมือแรง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
33.	ซึ้งใจ	ท่ากุมมือไว้ที่อก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
34.	ซึ้งรัก	ท่ารัก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
35.	ให้สมัคร สองชม	ท่าซ่อนมือขึ้นชี้ข้างหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
36.	สมมิ่งขวัญ	ท่าชี้นิ้วและเอามือทั้ง 2 ข้าง มาคู่กัน	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
37.	เปลื้องผ้า มาจะขอ	ท่าปลดผ้าสไบออกจากตัว	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ทำร้าย	ที่มาของทำร้าย	ประเภทของทำร้าย
38.	ผูกคอพัน ล้างชิวัน วุ่นอยู่แต่ผู้เดียว	ทำถือผ้าและวิ่งไปข้างหลัง	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
39.	เพลงโอด	ทำโยนผ้าแขวนกับข้อ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
40.	เพลงลาวครวญ รับ ดนตรี (ลูกคู่) สมเอย สมจินตนา	ทำเท้าแขนไปด้านหลัง	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
41.	สาวเครือฟ้า เสียดิตร คิดเลือนเปื้อน	ทำยกมือขึ้นและทิ้งมือลงทีละ มือ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
42.	ปิดประตู รุกกล ไม้แซเขื่อน ชักมู่ลี่ แล้วเลื่อน กลอนลั่นดาน	ทำปิดประตูหน้าต่างและใส่ กลอนประตู	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
43.	โผผวา วิ่งหา คว้ามืดหมอ	ทำหยิบมิด ประคองไว้ในมือ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
44.	ของคุณพ่อ ตั้งจิตร อธิษฐาน	ทำจับมิดไหว้	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
45.	มีทองคร่ำ คำจารึกโบราณ	ทำชักฝักมิดออก	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
46.	เสียดีพอย่า เสียดีอ่าน กระจ่างตัว	ทำจับมือ 2 มือ	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	ร้ายดิบท
47.	(สาวเครือฟ้า) ไอ้เครือฟ้า	ทำเข้าอก	กระบวนทำร้ายเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนทำแบบละคร ไทย	ร้ายดิบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
48.	ครานี้ สิ้นที่หวัง	ท่าแบมืออยู่ข้างหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
49.	ขอลาโลก โศกสั่ง ถึงผู้ฝัว	ท่าแตะมือที่ปากและเดินมือไป ข้างหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
50.	เมื่อยอากัฬ	ท่าทูปอก 1 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
51.	คับชีวิตัน	ท่าทูปอก 2 มือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
52.	ประหั้นรั้ว	ท่าชบลงที่พื้น	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
53.	ขอลาบวบาทพี	ท่ากราบ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
54.	หนีไป	ท่ายกมือขึ้น 1 ข้างและสลัด ออกอย่างแรง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
55.	คอยดู อยู่กับพ่อ รอพี	ท่าไหว้	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
56.	เพราะชาตินี้ วาสนา	ท่าชี้ข้างหน้า	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
57.	หาถึงไม่	ท่าไว้มือ และลดมือลง	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม กับ กระบวนท่าแบบละคร ไทย	รำตีบท
58.	จวบจุพระอมฤตย์ สุราลัย	ท่าไหว้ท้อก	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
59.	เกิดชาติไหน	ท่าชี้	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
60.	ขออยู่	ท่ารวมมือ	กระบวนท่ารำเลียนแบบ ธรรมชาติของมนุษย์ ผสม	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
			กับ กระทบท่ารำแบบละครไทย	
61.	เป็นคู่กัน	ท่าซันัวและเอามือทั้ง 2 ข้างมาคู่กัน	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
62.	พีมืดขา โปรดพา เครื่องฟ้าหนี	ท่าจับมิด 2 มือ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
63.	จากโลกนี้	ท่าไว้มือ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
64.	นิราศชู	ท่าแบมือตั้งขึ้นและเดินมือลงมาเฉียงข้างๆ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
65.	สู่สวรรค์	ท่าไว้มือ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
66.	(ลูกคู่) พาลาปรับจบคำ เจ้ารำพรรณ มือเจ้าสั้น กำมิด จะกรีดคอ	ท่าประคองมิดและท่าท่าจะกรีดคอ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
67.	เหลียวซ้าย	ท่าวิ่งไปซ้าย	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
68.	แลขวา ผวาวิ่ง	ท่าวิ่งไปขวา	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
69.	เหมือนผีสิงห์ เสียวไส้ หน้าใจฝ่อ	ท่ากุ่มมือไว้ที่อก	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
70.	(สาวเครื่องฟ้า) พี่พร้อมจำ	ท่าคว่ำมือและยื่นมาข้างหน้า (ท่าเรียก)	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
71.	เครื่องฟ้า	ท่าเข้าอก	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ผสม	รำตีบท

ลำดับ	บทร้อง / บทเจรจา	ท่ารำ	ที่มาของท่ารำ	ประเภทของท่ารำ
			กับ กระทบท่าแบบละครไทย	
72.	ลาละน้อ	ท่าตะแคงมือและยื่นมาข้างหน้า	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
73.	(ลูกคู่) ปากพูดจ้อ ตาก็จ้อง เข้าห้องใน	ท่าประคองมิดและวิ่งไปข้างหลัง	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำตีบท
74.	เพลงทยอยโอด	ท่าแทงท็อก และปาดคอ	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ ทำนองเพลง
75.		ท่าทิ้งตัวลงที่ร้อยตรีพร้อม	กระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์	รำประกอบ ทำนองเพลง

บทโศกเศร้าเสียใจของสาวเครือฟ้า เป็นการรำเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นช่วงท้ายของบท จากการวิเคราะห์ดังตารางข้างต้น พบว่า สาวเครือฟ้าในบทโศกเศร้าเสียใจ มีปริมาณท่ารำทั้งหมด 75 ท่า เป็นกระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ 58 ท่า และกระทบท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระทบท่าแบบละครไทย 17 ท่าสามารถแบ่งประเภทของท่ารำได้เป็น รำตีบท 72 ท่า และรำประกอบทำนองเพลง 2 ท่า อย่างไรก็ตามท่ารำต่างๆในบทโศกเศร้าเสียใจ มีโครงสร้างของท่ารำดังนี้

ศีรษะและใบหน้า

- การเอียง
- การล้าคอ
- การชบหน้าลงที่พื้น
- การเงยหน้าขึ้น

ลำตัวและไหล่

- การกอดไหล่
- การตีไหล่

- การก้มตัวลงพื้น
- การทรงตัว
- การเซ

แขนและมือ

- การกำมือ
- การแบมือ
- การผายมือ
- การตะแคงมือ
- การชี้
- การรวมมือ

ขาและเท้า

- การนั่งคุกเข่า
- การนั่งพับเพียบ
- การก้าวข้าง
- การย่อเข่า
- การขอยเท้า

4.6.2 การเชื่อมท่ารำ

การเชื่อมท่ารำในบทโศกเศร้าเสียใจ มีท่าร้องไห้และก้มหน้าซบที่พื้น ที่มีท่าเชื่อมเป็นท่าร้องไห้ส่วนใหญ่ นั้น เป็นเพราะว่าบทโศกเศร้านี้ แสดงความเสียใจของสาวเครือฟ้า การเชื่อมท่ารำต่างๆด้วยท่าร้องไห้เป็นการสื่ออารมณ์ของผู้แสดงได้ออกมาอย่างดี รวมถึงการเดินมือในระดับต่างๆ เมื่อจบท่าหลักท่าที่ 1 และจะเชื่อมไปท่าที่ 2 นั้น อาจใช้ท่าเชื่อมซบลงกับพื้นหรือท่าร้องไห้ก็ได้ โดยพิจารณาว่าท่าที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้นเหมาะสมกับท่าใด หากเป็นท่าที่ก้มตัวอยู่ที่พื้น จะใช้ท่าเชื่อมคือซบไปที่พื้น แต่หากนั่งตั้งตัวอยู่ ท่าเชื่อมจะเป็นท่าร้องไห้ ทั้งนี้ตัวละครสาวเครือฟ้าจะเป็นผู้พิจารณาด้วยตนเองตามความเหมาะสมและความสวยงามของท่ารำ โดยกลวิธีในการร้องไห้นั้น หากผู้แสดงสามารถแสดงท่าทางการร้องไห้ออกมาได้อย่างไม่มีน้ำตา จะเป็นการเหมาะสม เนื่องด้วยการร้องไห้ออกมาแบบมีน้ำตาสะอึกสะอื้นมากนั้นจะส่งผลกระทบต่อเสียงของผู้แสดง รวมทั้งการคว่ำ

จังหวะในคำร้องต่อไป แต่หากผู้แสดงสามารถร้องให้ได้และร้องเพลงต่อไปได้โดยไม่มีผลกระทบต่อเสียง ถือเป็นการแสดงที่สมบูรณ์

4.6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและตัวละครอื่น

ในบทโศกเศร้าเสียใจนี้ สาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับสาวคำเจ็ดและร้อยตรีพร้อมเพียงนิดเดียวเท่านั้น ด้วยสาวคำเจ็ดเมื่อเห็นว่าสาวเครือฟ้ากำลังจะผูกคอตาย ก็รีบตะโกนร้องและพาพ่อแดงน้อยออกมาเพื่อเตือนสติสาวเครือฟ้าว่าอย่าคิดฆ่าตัวตายอีก ความสัมพันธ์ของทั้งสองตัวละครอยู่ที่การส่งอารมณ์ถึงกันและกัน เมื่อสาวคำเจ็ดร้องเรียกว่าคุณนายๆ พ่อแดงเจ้า ให้สาวเครือฟ้าสะดุ้งตัวเล็กน้อยและหันกลับมาที่ลูก เพื่อแสดงถึงการขัดขวางได้สำเร็จ ส่วนร้อยตรีพร้อมความสัมพันธ์อยู่ที่ตรงเมื่อสาวเครือฟ้าแทงตัวตายและปาดคอเสร็จ ร้อยตรีพร้อมก็ปรากฏตัวอีกครั้ง สาวเครือฟ้ากระเสือกกระสนไปเจอร้อยตรีพร้อมอีกครั้งเพื่อแสดงถึงความรักที่มีต่อร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างมาก ผู้แสดงเป็นร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้าจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทั้งเรื่องอารมณ์และการแสดงเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อสาวเครือฟ้าฆ่าตัวตายสำเร็จแต่นางยังไม่ตาย เมื่อพบหน้าร้อยตรีพร้อมเป็นครั้งสุดท้ายนางก็ต้องทิ้งตัวลง ขณะที่ทิ้งน้ำหนักตัวลงพื้นนั้น ร้อยตรีพร้อมต้องรับน้ำหนักให้ทันไม่เช่นนั้นอาจทำให้เกิดอันตรายต่อผู้แสดงได้

4.6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสาวเครือฟ้าและการร้องของลูกคู่

ในเพลงลาวแพนน้อย ลูกคู่จะร้องส่ง 4 บรรทัด ร้องแทรกในช่วงที่เอื้อนและร้องรับอีก 2 บรรทัดในบทของสาวเครือฟ้า ทั้งนี้ที่ลูกคู่ร้องส่งและร้องรับนั้นเป็นการบรรยายอารมณ์ของสาวเครือฟ้าที่ไม่สามารถพูดออกมาเป็นคำพูดได้ ในส่วนที่สาวเครือฟ้าร้องเองเป็นการร้องในบทร้องที่เป็นบทคิดคำนึงของตนเอง ทั้งสาวเครือฟ้าและลูกคู่ต้องมีความสัมพันธ์กัน มีจังหวะและระดับเสียงที่คล้องจองกัน ในเพลงลาวครวญก็เช่นเดียวกัน ลูกคู่จะร้องส่งในตอนแรก และร้องแทรกในช่วงเอนสุดท้ายร้องรับบทของสาวเครือฟ้า ในเพลงนี้มีการสลับกันร้องระหว่างสาวเครือฟ้าและลูกคู่หลายครั้ง ฉะนั้นผู้แสดงตัวละครสาวเครือฟ้าและลูกคู่ต้องจำบทให้แม่นยำ และมีสติอยู่เสมอในการแบ่งบทร้องว่า บทร้องแต่ละบรรทัดนั้นใครเป็นผู้ร้อง

4.6.5 การใช้อารมณ์

ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นการแสดงที่สื่อความหมายด้วยการพონร่า โดยใช้ อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย จึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของการแสดงออกที่เรียกว่า อภินายะ คือ ปัจจัยที่ผู้แสดงใช้แสดงละครให้คนดู เข้าใจนิสัย ความคิด จิตใจ อารมณ์ของตัวละคร อภินายะมี 4 ประเภท³⁷ คือ

องคภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยกาย
วาจิกภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยวาจา
สัตวิภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยใจ
อาหารภินายะ	:	การแสดงออกหรือการสื่อความหมายด้วยการแต่งกาย และการแต่งหน้า

การใช้อารมณ์ของสาวเครือฟ้าในบทโศกเศร้าเสียใจ เป็นการใช้อารมณ์ตามแบบแผนของละคร ผู้วิจัยจึงนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องภาวะและรส ตามตำรานาฏยศาสตร์ โดยภรตมุนี ได้แก่

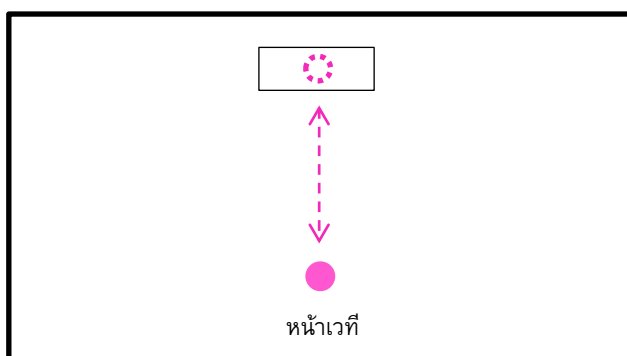
สถายีภาวะ	:	ความแห้งใจ ความดุร้าย ความพยายาม ความขัง
วิภาวะ	:	ความโศกเศร้า เสียใจ
อนูภาวะ	:	ร้องไห้ ไม่มีสติ
วยภิจารีภาวะ	:	ภรรยาใหม่ขอรว้อยตรีพร้อม

ในบทโศกเศร้าเสียใจนี้ สาวเครือฟ้าแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกน้อยใจร้อยตรีพร้อมและตำทอตนเองว่าเสียรู้ให้ร้อยตรีพร้อมหลอก ในช่วงเพลงลาวแพนน้อยเป็นการแสดงความโกรธและความน้อยเนื้อต่ำใจ เกิดเป็นเรธาทรรส คือรสจากความดุร้าย เมื่อสาวเครือฟ้ารักมากจึงมีความแค้นใจในตนเองเป็นอย่างมากจึงคิดฆ่าตัวตาย เกิดเป็นภยานกะรส คือรสจากความกล้าหาญกล้าที่จะผูกคอตายและแทงตัวตาย ทำให้คนดูได้รับ อัทฤตะรส คือรสจากความตื่นเต้น ช่วยลุ้นว่าจะทำอย่างไรให้สาวเครือฟ้าเปลี่ยนใจ สุดท้ายสาวเครือฟ้าก็ตายอย่างที่ใจประสงค์เป็นละครโศกนาฏกรรมที่สะเทือนใจผู้ชมเป็นอย่างยิ่ง

³⁷ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 86.

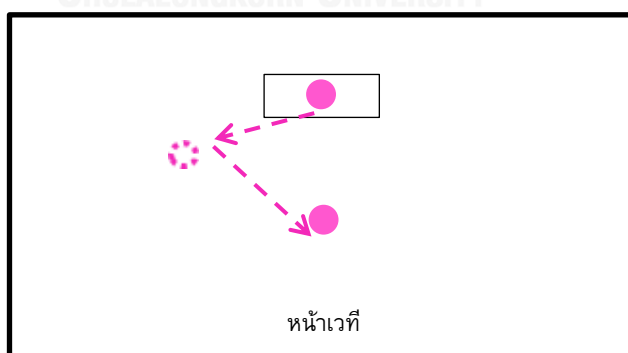
4.6.6 การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ในบทโศกเศร้าเสียใจ เริ่มด้วยเพลงลาวแพนน้อย เป็นการเคลื่อนไหวจากบนเตียงด้านหลังของเวทีมาที่เวทีด้านหน้า จากนั้นช่วงท้ายของเพลงลาวแพนน้อย บทร้องว่า “เปลื้องผ้า มาจากคอ ผูกคอพัน ล้างชีวิต รุนอยู่ แต่ผู้เดียว” ให้วิ่งกลับไปเตียงและหาซื้อที่สามารถแขวนผ้าได้ อาจเป็นเสาของเตียง หรือหน้าต่างของบ้าน การเคลื่อนไหวที่ 2 คือช่วงเพลงลาวครวญ สาวเครือฟ้า อยู่ที่เตียงดั้งเดิม เมื่อบทกล่าวถึงการปิดประตูหน้าต่าง ผู้แสดงต้องวิ่งมาด้านขวาของเวที จากนั้นวิ่งซอยเท้ากลับมาด้านหน้าจุดกึ่งกลางของเวที แสดงตามบทเรื่อยไปจนถึงสุดท้าย วิ่งกลับไปหน้าเตียง และทำการฆ่าตัวตาย นับเป็นการเคลื่อนไหวครั้งที่ 3 ของบทโศกเศร้าเสียใจ

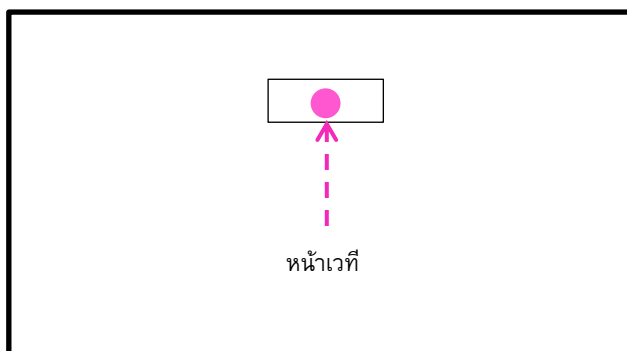
ภาพที่ 90 : การใช้พื้นที่บทโศกเศร้า เสียใจ ครั้งที่ 1

ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 91 : การใช้พื้นที่บทโศกเศร้า เสียใจ ครั้งที่ 2

ที่มา : พิมพิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 92 : การใช้พื้นที่บทยศเสร์้า เสียใจ ครั้งที่ 3
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

สรุป

ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลากว่า 100 ปี อาจมีการปรับเปลี่ยนมาบ้างตามกาลเวลาและยุคสมัย เมื่อคุณครูเฉลย ศุขะวณิชและคุณครูลมุล ยมะคุปต์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้นำละครเรื่องสาวเครือฟ้าเผยแพร่ ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ เกิดเป็นรูปแบบที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาการแสดงของตัวละครนางเอกชื่อสาวเครือฟ้า โดยยกเอาบทบาทที่มีความแตกต่างกันทั้ง 6 บทบาทมาเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สามารถสรุปแต่ละบทบาทได้ดังนี้

บทเกี้ยว เป็นการแสดงช่วงท้ายฉากที่ 1 สวาดี เนื้อเรื่องกล่าวถึง การตกหลุมรักระหว่าง ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า บทนี้เป็นการรำคู่ระหว่างตัวละครสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม มีกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนท่าละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบท รำประกอบการเจรจา และการเจรจาล้วนๆ ไม่มีท่ารำ โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แบนมือ ผายมือ ย่ำเท้า ก้าวเท้าเป็นต้น ท่าเชื่อมที่ใช้เป็น ท่าย่อท่าและเดินมือลงมาไว้ที่ชายพกให้ตรงจังหวะ ตัวละครสาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นๆคือ ร้อยตรีพร้อม พระรามพลพ่าย สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าและแม่เฒ่า มีการร้องส่ง ร้องแทรกในช่วงเอื้อนและร้องรับของลูกคู่ เน้นการแสดงอารมณ์เป็นหลัก โดยเป็นอารมณ์ตามลักษณะธรรมชาติ ของมนุษย์ เกิดเป็น รสแห่งความรัก (ศฤงคารรส) รสจากการหัวเราะ (หาสยะรส) และรสจาก ความกลัว (ภยานกะรส) การใช้พื้นที่ของสาวเครือฟ้าในบทเกี้ยวนี้สาวเครือฟ้าจะไม่ย่ออยู่กับที่โดยจะต้องเคลื่อนที่ไปรอบๆตนเองรัศมีประมาณ 1.5 เมตร โดยให้อยู่ในจุดกึ่งกลางของเวที

บทรัก เป็นการแสดงช่วงท้ายฉากที่ 2 วิวาห์ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความรักที่ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้ามีให้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่การเข้าห้องหอ บทรักนี้เป็นการรำคู่ระหว่างสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม มีกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนท่าละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบททั้งหมด โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แบนมือ ผายมือ ซี่มือ ย่ำเท้า ก้าวเท้าเป็นต้น ตัวละครสาวเครือฟ้าต้องมีความสัมพันธ์กับตัวละครร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยเป็นบทที่มีการกอด การหอมแก้ม รวมทั้งการร้องเพลงโต้ตอบในทำนองเพลงเดียวกันตัวละครทั้งสองจึงต้องฝึกซ้อมจนเกิดความชำนาญ ลูกคู่เป็นส่วนสำคัญที่ส่งให้บทของตัวละครทั้งสองมีความชัดเจนและสื่ออารมณ์ได้ออกมาเป็นอย่างดี โดยลูกคู่ร้องส่ง ร้องแทรกในบทที่ต้องเอื้อนและร้องรับในทำยบท การใช้อารมณ์เป็นส่วนสำคัญให้การแสดงบทรักนี้สามารถนำผู้ชมให้เข้าถึงบทบาทของตัวละคร ในบทนี้เกิดรสทั้งหมด 4 รสคือ รสจากความกลัว (ภยานกะรส) รสจากความตื่นเต้น (อัทฤตะรส) รสจากความโล่งใจ (ศานติรส)

และรสจากความรัก (ศฤงคารรส) การใช้พื้นที่สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมทำการแสดงอยู่จุดกึ่งกลางของเวที และค่อยๆเดินเข้าหลังฉากไป

บทลาจาก เป็นการแสดงช่วงกลางของฉากที่ 3 ลา เนื้อเรื่องกล่าวถึงความเสียใจของสาวเครือฟ้าที่จำเป็นต้องลาจากสามีอันเป็นที่รัก การแสดงถึงความรักเทิดทูนบูชาสามี บทลาจากนี้เป็นการรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า แต่มีร้อยตรีพร้อมนั่งอยู่ เป็นการแสดงคนเดียวเพื่อแสดงความในใจของสาวเครือฟ้าออกมาให้ร้อยตรีพร้อมได้ฟัง มีกระบวนการทำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบทและรำประกอบทำนองเพลง โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ กุ่มมือ จับมือ และนั่งคุกเข่าเป็นต้น ในบทนี้ตัวละครสาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับตัวละครอีก 3 ตัว ได้แก่ ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ดและเครือณรงค์ เนื่องจากเป็นบทลาจากที่ต้องคำนึงถึงลูกที่สาวคำเจ็ดกำลังอุ้มอยู่ การส่งอารมณ์ถึงตัวละครแต่ละตัวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการแสดง บทนี้ลูกคู่จะร้องส่งก่อนในบางบท และร้องแทรกในบางช่วงเท่านั้น บางบทสาวเครือฟ้าจะเป็นผู้ร้องเริ่มก่อนและลูกคู่เป็นผู้ร้องรับ สาวเครือฟ้าจึงจำเป็นเป็นอย่างมากที่ต้องท่องจำบทของลูกคู่และบทของตนเองได้อย่างแม่นยำ เพื่อการคว่ำจังหวะในการร้องที่ถูกต้อง รวมถึงถูกระดับเสียงอีกด้วย การใช้อารมณ์ในบทลาจาก เป็นการแสดงอารมณ์อย่างหนัก ต้องแสดงความเศร้าโศก หวงแหวน ทั้งห้วงสามี ทั้งห้วงลูกเกิดเป็นรสทั้ง 3 รส คือ รสจากความกล้าหาญ (วีระรส) รสจากความกลัว (ภยานกัรรส) และรสจากความรัก (ศฤงคารรส) ในบทนี้สาวเครือฟ้าจะไม่ค่อยเคลื่อนไหวที่เท่าไรนัก เนื่องจากเป็นฉากที่นิ่งๆ สนทนากับร้อยตรีพร้อมอยู่กับที่ จะมีก็ในส่วนหลังจากบทลาจากนี้ที่ต้องเคลื่อนที่ตามร้อยตรีพร้อมไปยังหน้าบ้าน ก่อนที่ร้อยตรีพร้อมจะตัดใจลาจากสาวเครือฟ้าไป

บทโกรธ เป็นการแสดงแทรกอยู่ช่วงต้นของฉากที่ 4 กลับ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความโกรธที่เจ้าสายน้ำผึ้งมาถูถูกเหยียดหยามความเป็นสตรีเพศของสาวเครือฟ้า ที่มาสู่ขอไปเป็นชายา ทั้งที่ทราบอยู่แล้วว่าสาวเครือฟ้ามีลูกมีสามีแล้ว แต่เพียงเพราะเจ้าสายน้ำผึ้งทราบว่าร้อยตรีพร้อมจากไปนานแล้วยังไม่กลับ บทโกรธนี้จัดอยู่ในการรำเดี่ยว เนื่องจากสาวเครือฟ้ารำเพียงคนเดียว ไม่มีการร้องโต้ตอบหรือออกท่าร่วมกับผู้แสดงอื่น มีกระบวนการทำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบททั้งหมด โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ การสะบัดหน้า การใช้สีหน้า และการนั่งพับเท้าเป็นต้น การเชื่อมท่ารำใช้การรวมมือและใช้การสะบัดหน้า ตัวละครสาวเครือฟ้าต้องมีความสัมพันธ์กับตัวละครเจ้าสายน้ำผึ้งและสาวคำเจ็ด ในการร้องโต้ตอบและการแสดงอารมณ์ โดยมีสาวคำเจ็ดคอยช่วยสนับสนุนอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ตัวละครนี้จึงมีความสำคัญต่อบทลาจากนี้เป็นอย่างมาก การร้องของลูกคู่มีการร้องส่ง ร้องแทรกในช่วงเอื้อน และร้องรับช่วงท้ายบท อารมณ์ที่ใช้ในบทโกรธ ก็คืออารมณ์โกรธ ฉุนเฉียว ต่อกริยาอาการของเจ้าสายน้ำผึ้งที่ไร้มารยาท

ในการมากล่าวคำสู่ขอสาวเครือฟ้าไปเป็นชายา อีกทั้งต้องมีความกล้าหาญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเจ้าสายน้ำผึ้งเป็นเจ้านายที่ลดตัวลงมาพูดคุยกับสาวเครือฟ้าที่เป็นสามัญชน เกิดเป็นรสทั้ง 3 รส ได้แก่ รสจากความดุร้าย (เราพระรส) รสจากความกล้าหาญ (วีระรส) และ รสแห่งความเปื้อน (พิภตสระรส) สาวเครือฟ้าแล้วสาวคำเจ็ดใช้พื้นที่ช่วงซ้ายของเวทีนั่ง และมีเจ้าสายน้ำผึ้งนั่งเก้าอี้อยู่ซ้ายสุดของเวที พร้อมทั้งบ่าวใช้ทั้งหมด

บทชมโฉม หรือรำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เป็นบทที่แทรกอยู่ตอนกลางของฉากที่ 4 กลับเนื้อเรื่องของบทชมโฉมคือ การทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังเดินทางกลับมาเชียงใหม่ สาวเครือฟ้าจึงบรรจงอาบน้ำแต่งตัว ชัดสีฉวีวรรณให้ตนเอง รวมทั้งคัดเลือกเสื้อผ้าที่นุ่งห่ม ใส่เครื่องประดับที่ละชั้นตอนด้วยความประณีตจนเสร็จเรียบร้อย เป็นการแสดงรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า ใช้กระบวนการท่าละครเป็นหลักในการแสดง โครงสร้างท่ารำที่ใช้คือการจับ การตั้งวง การก้าวเท้า กระดกเท้า การชวยเท้า เป็นต้น เป็นกระบวนการรำที่แปลกกว่าบทบาทอื่นๆ เนื่องด้วยบทอื่นใช้กระบวนการท่าแบบเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ บทชมโฉมเป็นบทเดียวในละครเรื่องสาวเครือฟ้าที่ใช้กระบวนการท่าแบบละคร อาจเป็นเพราะว่าการรำลงทรงหรือการรำอาบน้ำของละครให้เป็นจารีตของการแสดงมาแต่โบราณ ในบทชมโฉมนี้ สาวเครือฟ้าไม่ต้องร้องเอง เป็นการรำในบทที่ลูกค้าเป็นผู้ร้องให้ แต่ต้องรำให้ถูกต้องตามจังหวะของดนตรีอย่างชัดเจน อารมณ์ในการแสดงบทชมโฉมนี้ เป็นการแสดงอารมณ์ที่พึงพอใจในตนเอง ว่ามีความสวยและเสื้อผ้าเครื่องประดับที่คัดเลือกมา เป็นสิ่งที่สวยงามพร้อมที่จะทำการต้อนรับสามี เกิดรส 3 รส คือ รสจากความตื่นเต้น (อัทฤตสระรส) รสจากการหัวเราะ (หาสยะรส) และ รสจากความโล่งใจ (ศานติรส) รำสาวเครือฟ้าแต่งตัวใช้พื้นที่ด้านขวาของเวทีเป็นห้องอาบน้ำ เมื่ออาบน้ำเสร็จสิ้น ก็ออกมาจุดกึ่งกลางของเวทีเพื่อทำการแต่งกายและสวมเครื่องประดับต่างๆให้สวยงาม

บทโศกเศร้า เสียใจ อยู่ในช่วงสุดท้ายของละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 กลับ เป็นการแสดงเพื่อปิดเรื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความน้อยใจตนเอง ความเศร้าโศกเสียใจ ร้องให้ ขาดสติของสาวเครือฟ้า ที่ทราบข่าวร้อยตรีพร้อมเดินทางกลับมาเชียงใหม่ พร้อมนำภรรยาใหม่ชื่อคุณนายจำปามาด้วย ถือเป็นการเหยียดหยามตนเองและครอบครัวมาก ทำให้สาวเครือฟ้าคิดสั้นฆ่าตัวตายด้วยกัน 2 รอบ ครั้งแรกมีสาวคำเจ็ดพาเครือณรงค์ลูกชายมาเตือนสติไว้ได้ทันท่วงที แต่ครั้งที่ 2 สาวเครือฟ้าได้ฆ่าตัวตายด้วยการแทงอกและปาดคอตนเองสำเร็จ บทนี้เป็นการแสดงรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า มีกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบท และรำประกอบทำนองเพลง โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ชีมือ ถือมือ ประคองมือ และนั่งคุกเข่าเป็นต้น เชื่อมท่ารำด้วยการร้องให้และชบลงที่พื้น มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครสาวคำเจ็ดและเครือณรงค์ช่วงที่สาวคำเจ็ดออกมาขัดขวางการผูกคอตาย จากนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวละครร้อยตรีพร้อมช่วงที่กระเสือกกระสนเมื่อทราบข่าวร้อยตรีพร้อมมาหาก่อนที่จะสิ้นลมหายใจ ลูกคู่ร้องส่งในตอนต้นของ

บท ร้องแทรก และร้องรับในช่วงท้ายของบท การใช้อารมณ์ในบทโศกเศร้า เสียใจนี้ ถือเป็นการใช้อารมณ์หนักมาก เพราะสาวเครือฟ้าหลังจากเสียใจจนขาดสติ ก็กลายเป็นเหมือนคนบ้า คิดเลื่อนเพี้ยนไปหมด จากนั้นก็เป็นอารมณ์กล้าหาญที่ฮึดเพื่อที่จะฆ่าตัวตาย เกิดเป็น รสจากความดุร้าย (เราทระรส) รสจากความกล้าหาญ (ภยานกัระรส) และ รสจากความตื่นเต้น (อัทฤตระรส) สาวเครือฟ้าใช้พื้นที่ในการแสดงบทโศกเศร้าเสียใจเพียงไม่กี่ตำแหน่ง เริ่มจากการนั่งอยู่บนเตียง และออกมาแสดงในเพลงลาวแพนน้อย ณ จุดกึ่งกลางของเวที และกลับไปเตียงเพื่อหาสถานที่สำหรับพาดผ้าเพื่อทำการผูกคอตาย แต่ไม่สำเร็จ ก็เคลื่อนที่ไปปิดประตูหน้าต่าง บริเวณฝั่งขวาของเวที เพื่อเป็นการปิดบังอำพรางไม่ให้ใครมาขัดขวาง และออกมาแสดงเพลงลาวครวญอีกครั้งที่หน้าเวที จากนั้นเข้าไปยังตำแหน่งเดิมคือที่เตียงและทำการแทงอก และปาดคอตาย

จากการศึกษาวิเคราะห์แบบแผนการแสดงละครของตัวละครนางเอกชื่อสาวเครือฟ้า โดยเลือกวิเคราะห์บทบาทที่สำคัญทั้ง 6 บทบาท ได้แก่ บทกัวยพาราสิ บทรัก บทลาจาก บทโกรธ บทขมโหม และบทโศกเศร้าเสียใจ ผู้วิจัยสามารถสรุปแบบแผนการแสดงของตัวละครนางเอก ชื่อสาวเครือฟ้าได้ดังนี้

1. ผู้แสดงร้อง รำ เจรจาด้วยตนเอง มีลูกคู่ร้องรับ ส่ง และแทรกในบางช่วง สาวเครือฟ้าเป็นละครแบบมีลูกคู่ ผู้แสดงเป็นผู้ดำเนินเรื่องร่วมกับลูกคู่ ความสำคัญของละครประเภทนี้คือผู้แสดงจะต้องควบคุมการดำเนินเรื่องให้ได้ ในส่วนของการร้องผู้แสดงจะร้อง ในส่วนของคำพูดของตนเอง และลูกคู่จะร้องในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี มีการจัดรูปแบบการร้องรับ - ส่งของลูกคู่ให้สอดคล้องประสานกับบทร้องของผู้แสดงอย่างลงตัว บางครั้งในบทของตัวละครผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกให้ลูกคู่ร้องเสริมระหว่างบทของตัวละครนั้น ๆ ด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มความไพเราะและความเข้าใจของผู้ชมมากขึ้น ส่วนการเจรจา มีการเจรจาเพื่อเสริมความและทบทวนบทร้อง บางครั้งมีเจรจาที่มีท่าทางประกอบ และการเจรจาที่ไม่มีท่าทางประกอบ

2. การรำที่ใช้ในละคร ประกอบด้วยการรำ 2 ลักษณะ คือ การรำเดี่ยวและรำคู่ ในการแสดงบทบาทสาวเครือฟ้ามีการรำเดี่ยวในบทแต่งกาย บทรำพริ้งรำพันกับตนเอง และบทบาทการฆ่าตัวตาย เป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงได้อย่างดี การที่แสดงรำเดี่ยวเพื่อควบคุมคนดูให้มีสมาธิกับเรื่องที่กำลังดำเนินอยู่นั้น เป็นหน้าที่สำคัญของผู้แสดงที่จำเป็นต้องมีศักยภาพสูงพอสมควร ส่วนการรำคู่ในบทบาทของสาวเครือฟ้าจะรำคู่กับร้อยตรีพร้อมเป็นส่วนใหญ่ ทำรำจะต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งสองตัวละคร คู่ที่รำจะต้องมีฝีมือที่เท่าเทียมกันจึงจะสามารถเป็นคู่ที่เหมาะสม ในละครเรื่องสาวเครือฟ้าผู้แสดงเป็นสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมต้องอาศัยความชำนาญทั้งเรื่องท่ารำและเรื่องร้องเป็นอย่างดีจึงจะสามารถรำคู่กันได้อย่างสอดคล้องและลงตัวสวยงาม

3. การใช้กระบวนท่ารำ มี 4 ลักษณะ คือ

- รำตีบท รำตีบทคือการรำตามบทร้องที่บรรยายถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ออกท่ารำถูกต้องตามความหมายของบทละคร ไม่ว่าจะบทร้องนั้นผู้แสดงจะเป็นผู้ร้องเองหรือลูกคู่เป็นผู้ร้อง เมื่อรำประกอบกับบทด้วยท่าที่มีความหมาย ก็ถือว่าเป็นการรำตีบท ยกตัวอย่างการรำตีบทของสาวเครือฟ้า คือ การรำสาวเครือฟ้าแต่งตัว กล่าวคือ ผู้แสดงรำประกอบคำร้องด้วยท่าทางที่มีความหมายถูกต้อง

- รำประกอบทำนองเพลง การรำประกอบทำนองเพลงในที่นี้หมายถึงรำประกอบทำนองเพลงล้วนๆ ไม่มีบทร้อง ใช้ท่ารำแบบละคร ผสมกับท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น รำประกอบหน้าพาทย์เพลงโอด หากเป็นละครไทยอื่นๆ ผู้แสดงจะต้องจับหางที่มีมือซ้ายและเดินมือมาป้องที่หน้าผาก เพื่อแสดงถึงการร้องให้ไม่ต้องการให้ดูไต่เห็น และก้มหน้าลง สะดุ้งตัวตามจังหวะ แต่ละครกร้องเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นละครที่ใช้ท่าทางธรรมชาติประกอบ จึงตัดแปลงการรำเพลงหน้าพาทย์โอดให้เป็นท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ การก้มลงที่พื้นและร้องให้สะดุ้งตัวตามจังหวะเช่นเดิม

- การใช้ลีลาประกอบการเจรจา คือการออกท่าในระหว่างการเจรจาของตัวละคร ส่วนใหญ่ในละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครสาวเครือฟ้าจะรำประกอบการเจรจากับร้อยตรีพร้อม

- การเจรจาล้วนๆโดยไม่มีท่าทาง ท่าทางที่ใช้ในการเจรจาล้วนๆเป็นท่าทางที่ไม่กำหนดตายตัว ผู้แสดงจะต้องออกท่าเองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

4. กระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ (กำแบ) โดยมีการปรุงแต่งท่าทางธรรมชาติให้มีความสวยงามขึ้น และนำมาร้อยเรียงให้เกิดความสมดุลกับเพลงและคำร้อง การแสดงท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกกำหนดมาตายตัวนั้น เปรียบเสมือนการรำละครเพียงแต่มือไม่ได้จับหรือตั้งวงอย่างชัดเจนเท่านั้น โดยผู้แสดงจะต้องจำตำแหน่งของมือ ศีรษะ เท้า สายตาไปพร้อมๆกัน ในส่วนของมือเป็น มือแบบกำแบ จะกำหลวม กำแน่น ผายมือออก หรือม้วนมือเข้าหาตนเองก็ล้วนแสดงให้เห็นถึงกิริยาอาการของมนุษย์เรา ตำแหน่งของมือและแขนนั้น จะสูงต่ำขึ้นอยู่กับท่วงท่าที่ผู้แสดงกำลังดำเนินเรื่องอยู่ การแสดงละครรูปแบบนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่าทางที่เป็นธรรมชาติ ไม่ให้รู้สึกเกร็ง ให้ท่าทางนั้นลื่นไหลไปเหมือนไม่มีท่าทางกำหนดเพื่อให้สมจริงมากที่สุด การก้าวเท้าและการเอียงศีรษะเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกออกแบบมาอย่างลงตัวโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยแล้ว การก้าวเท้าอาศัยหลักการก้าวเท้าแบบรำละคร กล่าวคือ มีการก้าวหน้า เดินเรียงเท้า ก้าวข้างที่แตกต่างคือตัวละครไม่จำเป็นต้องย่อมากเท่าตนเอง การยืดตัวขึ้นจะให้ความรู้สึกเบาสบายเป็นธรรมชาติของมนุษย์มาก ที่สำคัญขณะที่ตัวละครเข้าคู่กันการแสดงถึงความเป็นธรรมชาติท่าทาง

ที่สอดคล้อง ทั้งมือ เท้า และศีรษะจะช่วยให้คนดูรู้สึกเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง บางครั้งอาจพบว่าผีธรรมชาติบ้าง

5. กระบวนท่าแบบละคร ถึงแม้ว่าละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าจะดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลงผสมกับท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ กระบวนท่าแบบละครได้ถูกสอดแทรกเข้ามาในช่วงของการรำแต่งตัวของสาวเครือฟ้า ซึ่งการรำแต่งตัวนี้เป็นการรำกระบวนท่าแบบละครเพียงบทเดียวในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ไข่มื้อ เท้า และอารมณ์แบบอย่างละครหลวง ทั้งนี้เนื่องด้วยเจ้าจอมมารดาเขียน (คุณเขียน อิเหนา) เป็นผู้ดูแลเรื่องท่ารำ โดยท่านเป็นละครหลวงในรัชกาลที่ 4 ท่านจึงมีความสามารถในการประดิษฐ์ท่ารำขึ้นอย่างสวยงาม เพื่อใช้แสดงถึงจารีตการแสดงละครไทยที่มีมาแต่โบราณ

6. การร้องเพลง เน้นทำนองเพลงไทยเดิมที่มีสำเนียงภาคกลางและภาคเหนือ รวมทั้งสอดคล้องกับจังหวะช้า - เร็วสลับกัน เพื่อสื่อถึงอารมณ์ของตัวละครอย่างชัดเจน เป็นแบบแผนที่สำคัญของละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า โดยเฉพาะตัวนางเอก สาวเครือฟ้าผู้เป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องทั้งเรื่อง การร้องเพลงจะต้องร้องให้ถูกทำนองและถูกจังหวะ ผู้แสดงจำเป็นต้องเรียนรู้การร้องเพลงให้คล่องแคล่วก่อนที่จะทำการถ่ายทอดท่าทางทางการแสดง การร้องเพลงมีทั้งร้องกับลูกคู่ ร้องคนเดียว และร้องคู่กับตัวละครอื่น ๆ การจำบทละครให้แม่นยำเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการร้องเพลง ผู้แสดงจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางดนตรีที่ดี เพื่อการฟังแม่นยำ เพราะบางครั้งเสียงตัวละครอื่นจะแทรกเข้ามาในระหว่างที่ตัวละครกำลังฟังอยู่ ความคุ้นเคยกับเพลงและบทจึงมีความสำคัญต่อตัวละครเป็นอย่างมาก การร้องเพลงในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้านี้ ผู้แสดงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ร้องเพลงไพเราะมากนัก เพียงแต่ต้องไม่ผิดทำนองผิดระดับเสียงและผิดจังหวะเท่านั้น

7. ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยภาคกลาง ภาคเหนือ ภาษาลาว และภาษาอังกฤษ สาวเครือฟ้าเป็นละครที่ปรับปรุงขึ้นใหม่จากละครโอเปร่า มีการใช้ภาษาที่หลากหลาย ตัวละครสาวเครือฟ้าเป็นชาวภาคเหนือ ก็จะใช้ภาษาเหนือและภาษาลาว ในการสื่อสาร ในส่วนของบทร้อยตรีพร้อมที่ใช้ภาษาไทยภาคกลางและภาษาอังกฤษนั้น สาวเครือฟ้าก็จำเป็นต้องออกท่าทางเพื่อให้เข้ากับบทของตัวละครอื่นๆ ยกตัวอย่างภาษาอังกฤษ

“ดอกเอ๋ย เจ้าดอกกลีลี๋ ซ่อเซอริบลอสซ่อม สวีตฮาร์ดของพีพร้อม นะน้องเอ๋ย”

“ดอกเอ๋ย ดอกพ้อเกิดมีนื้อด อย่าส่งเสียงแองคะรี เป็นปีสก็อด สงสารจะฮอตเฮือดเอ๋ย”

8. การใช้อารมณ์ในการดำเนินเรื่อง เน้นอารมณ์ที่หลากหลายตามธรรมชาติของมนุษย์ และอารมณ์ตามแบบแผนของละครรำ การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงที่สื่อสารถึงเรื่องราวของสามัญชน อีกทั้งรูปแบบการแสดงท่าทางที่ใช้ยังเป็นแบบกำแบบ ฉะนั้นอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งที่จะเติมให้ การแสดงที่เป็นธรรมชาตินั้นดูชัดเจนและสามารถสื่อถึงผู้ชมได้มากที่สุด การแสดงอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์คือการแสดงอารมณ์ออกมาอย่างธรรมชาติ โดยผู้แสดงต้องคิดว่า

กำลังเจอสถานการณ์เช่นนี้จริงๆ ๑ แตกต่างจากการอารมณ์ตามแบบแผนของละคร ถ้าผู้แสดงจะแสดงออกมากไม่ได้ จำเป็นต้องควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในการแสดงละครอย่างเหมาะสม การใช้อารมณ์แบบละครนี้จะใช้ในการร่ำสาวเครื่องฟ้าแต่งตัวเป็นต้น การใช้อารมณ์ของตัวละครนางเอกชื่อสาวเครื่องฟ้าเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตำราวิทยาศาสตร์ที่มีรสทั้งหมด 9 รสนั้น สาวเครื่องฟ้าถือได้ว่าเป็นตัวละครที่มีอารมณ์หลากหลายมาก ประกอบไปด้วยรสทั้ง 8 รสที่สาวเครื่องฟ้าใช้แสดงอารมณ์ ขาดแต่รสจากความกรุณา เพียงรสเดียว ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ตัวละครนางเอกชื่อสาวเครื่องฟ้านี้ เป็นตัวละครที่สื่ออารมณ์ทางการละครได้อย่างสมบูรณ์

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและองค์ประกอบการแสดงของละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ตามรูปแบบที่ได้รับถ่ายทอด ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และเพื่อวิเคราะห์แบบแผนการแสดงของตัวนางเอก ชื่อ สาวเครือฟ้า ในละครเรื่อง เรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกต การแสดงบนเวที วิทยุทัศน์ ภาพถ่าย การสาธิตท่ารำ และประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่แสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า

ผลการวิจัยพบว่า ละครเรื่องเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงปีพ.ศ. 2448 โดยการนำของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นละครรูปแบบมีลูกคู่ มีเจ้าจอมมารดาเขียน เป็นผู้ดูแลเรื่องท่าทางประกอบการแสดง มีหม่อมต่วนศรี วรวรรณ เป็นผู้ดูแลเรื่องเพลง ดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลง ผสมการเจรจาเล็กน้อย คือ ตัวละครจะต้องร้องเพลงเองกล่าวถึงคำพูดของตนเอง ส่วนในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครลูกคู่จะเป็นผู้ร้องให้ โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เดิมใช้ผู้หญิงแสดงล้วนแสดงที่โรงละครวิมานนฤมิตรและโรงละครปริตาลัย ฉากเป็นฉากตั้ง สามารถเปลี่ยนฉากไปตามเนื้อเรื่องที่แสดง ละครที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดคือละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า เรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครเรื่องสลับทูต”

ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นการแสดงละครแนวโศกนาฏกรรมในแบบละครเรื่องสลับทูต ซึ่งผสมผสานระหว่างการร้อง การรำ การเจรจา และการแสดงท่าทาง สามัญชน เข้าด้วยกัน เริ่มแสดงครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังดุสิต ในงานตรุษสงกรานต์ เป็นที่พอพระราชหฤทัยและเป็นที่ยินชมเป็นอย่างมาก ผู้ชมรวมถึงพระประยูรญาติสนับสนุนให้มีการแสดงละครเรื่องขึ้นอีก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ จึงได้สร้างโรงละครปริตาลัยขึ้นในวังแพรงนราของพระองค์เอง เปิดให้แสดงละครพันทางและละครเรื่อง ละครเรื่องที่มีความนิยมมากที่สุดคือ ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า โดยคณะละครนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าจอมมารดาเขียน พระมารดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และหม่อมต่วนศรี วรวรรณ หม่อมใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าจอมมารดาเขียนดูแลเรื่องทำรำ และ หม่อมต่วนศรี วรวรรณ ดูแลเรื่องเพลงและดนตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงดูแลเรื่องบทละครละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นที่เฟื่องฟูเป็นอย่างมาก เล่นต่อเนื่องมาเรื่อยๆจนถึงปีพ.ศ. 2474 และได้หยุดชะงักไป เนื่องด้วย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้สิ้นพระชนม์ลง อย่างไรก็ตามละครเรื่องสาวเครือฟ้าก็ยังคงเล่นอยู่เรื่อยๆ ในคณะละครเอกชนที่ตั้งขึ้นอีกหลายคณะ แต่ละคณะใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นละครเก่าหรือลูกศิษย์ของละครปริตาลัยนั่นเอง ต่อมาละครเรื่องสาวเครือฟ้า ได้เข้าสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์ แสดงเผยแพร่ ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อปีพ.ศ.2522 โดยคุณครูลมุล ยมะคุปต์ และ คุณครูเฉลย ศุขะวณิช โดยท่านจดจำทำรำและการแสดงมาจากเจ้าจอมมารดาเขียน ครั้งตั้งแต่ได้ชมการแสดงที่โรงละครปริตาลัย และครั้งท่านเคยเป็นลูกศิษย์ที่ละครวังสวนกุหลาบ ตลอดระยะเวลา 35 ปี เริ่มตั้งแต่ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เข้ามาสู่วิทยาลัยนาฏศิลป์จนถึงปัจจุบัน ได้มีการจัดการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพียง 20 กว่าครั้ง และมีผู้สืบทอดการแสดงนี้เพียง 4 รุ่นเท่านั้น อาจเป็นได้ว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นละครที่แสดงได้ยาก ตัวละครจะต้องแสดงบทบาทไปพร้อม ๆ กับการร้องเพลง จึงทำให้ละครเรื่องสาวเครือฟ้ามิเป็นที่แพร่หลายมากนักในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาละครเรื่องสาวเครือฟ้าน้อย่างลึกซึ้ง เห็นได้ว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นละครที่เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดศึกษาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นละครที่แสดงเนื้อหาครบ ทุกอรรถรส ทั้งบทรัก บทเกี่ยวพาราสิ บทโลก บทโกรธ บทแต่งตัว บทโศกเศร้า นอกจากนี้ บทประพันธ์ยังมีลักษณะเด่น คือ ภาษาที่บรรจงในบทกลอนเป็นคำเรียบง่าย ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความทันสมัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของละครเรื่องสาวเครือฟ้า สามารถแบ่งสรุปได้ตามหัวข้อดังนี้

1. เรื่องที่ใช้แสดง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้นำเค้าโครงละครโอเปร่า เรื่องมาตามบัตเตอร์ฟลายของจีโอโคโม ปุคชินี คีตกวีชาวอิตาลี มาปรับและทรงนิพนธ์ให้เป็นบทละครของไทย ให้เหมาะแก่การร้องซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่องทรงเปลี่ยนชื่อตัวละครไปจากเดิม และปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องบางส่วนให้เกิดความสนุกมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ภรรยาใหม่ของฟิงเคอตัน กลับมาที่ญี่ปุ่นเพื่อมารับลูกของมาตามบัตเตอร์ฟลายไปเลี้ยง นางมาด้วยบุคลิกเรียบร้อยสุภาพและมีความเป็นมิตร ส่วนคุณนายจำปาขึ้นมาเชียงใหม่

พร้อมกับหลวงณรงค์รักษ์นั้น มาด้วยความเยื่อหยิ่งว่าตนเองเป็นชนชั้นสูง และยังมีฉากรด่าทอ ต่อล้อ ต่อเถียงกับสาวคำเจ็ด ทำให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานมากขึ้น

นายร้อยตรีพร้อมเดินทางมาปฏิบัติราชการที่เชียงใหม่ และมีสหายนีทคือพระรามพลพ่าย ที่ทำให้เขาได้มีโอกาสได้พบกับสาวเครือฟ้า สาวเครือฟ้าได้กำพร้าบิดา มารดา ซึ่งอาศัยอยู่กับตาและยาย ร้อยตรีพร้อมเห็นสาวเครือฟ้าจึงเกิดความหลงรักนางทันที และขอร้องให้พระรามพลพ่ายช่วยเจรจาสู่ขอสาวเครือฟ้าให้กับตน จากนั้นทั้งสองได้แต่งงานอยู่กินกันอย่างมีความสุข จนกระทั่งได้ให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อว่าคุณหนูแดง วันหนึ่งมีหนังสือทางราชการเรียกตัวร้อยตรีพร้อมกลับมายังกรุงเทพฯ โดยด่วน ร้อยตรีพร้อมจึงต้องจากลาภรรยาและบุตรไปด้วยความอาลัยรัก พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะรีบกลับมาหาด้วยโดยเร็วที่สุด หลายปีผ่านไปยังไม่มีข่าวสาร จากร้อยตรีพร้อมเลย สาวเครือฟ้าได้แต่เฝ้าคอยสามีด้วยความหวังและความซื่อสัตย์ต่อสามี จนกระทั่งวันหนึ่งพระรามพลพ่ายได้มาส่งข่าวว่า สามีของเธอซึ่งมียศเป็นร้อยเอกหลวงณรงค์รักษ์กำลังจะกลับมา สาวเครือฟ้าดีใจเป็นอย่างยิ่งจึงรีบทำความสะอาดบ้านเพื่อเตรียมต้อนรับสามีของตน เมื่อถึงเวลาหลวงณรงค์รักษ์ได้มาพร้อมกับภรรยาคนใหม่ชื่อ คุณนายจำปา เดินทางมายังบ้านสาวเครือฟ้า จนทำให้เธอผิดหวัง และเสียใจมาก จึงตัดสินใจคิดฆ่าตัวตายโดยการผูกคอต แต่คำเจ็ดได้อุ้มบุตรชายมาช่วยขัดขวางไว้ สาวเครือฟ้าจึงได้สติ แต่ด้วยความทรमानใจ ในที่สุดเธอก็ตัดสินใจใช้มีดหมอของพ่อแทงตัวตาย แต่ก่อนที่สิ้นลมหายใจสาวเครือฟ้าก็ได้ยินเสียงสามีมาเรียกที่หน้าประตู

2. บทละคร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์ บทละครให้ง่ายต่อการเข้าใจ แสดงเนื้อหาครบทุกอรรถรส ทั้งบทรัก บทกวีวพาราสิ บทลาจาก บทโกรธ บทแต่งตัว บทโศกเศร้า นอกจากนี้บทประพันธ์ยังมี ลักษณะเด่น คือ ภาษาที่บรรจงในบทกลอนเป็นคำเรียบง่าย ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความทันสมัย

3. ตัวละครในละครเรื่องสาวเครือฟ้า แบ่งออกเป็นตัวละครหลักและตัวประกอบ ผู้แสดงหลัก เป็นตัวละครที่ใช้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ สาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าสนแม่เฒ่าบุญตรู พระรามพลพ่าย คุณนายจำปา คุณหญิงโสภี ตูสีป้าย พ่อแดงน้อย และเจ้าสายน้ำผึ้ง ส่วนผู้แสดงประกอบ เป็นตัวละครที่ใช้ประกอบฉากให้เกิดความสมจริง ได้แก่ ชาวบ้าน เพื่อนเจ้าบ่าวเด็กเล็กๆ คนรับใช้เจ้าสายน้ำผึ้ง ช่างฟ้อน

4. วิธีการคัดเลือกผู้แสดง ผู้แสดงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ดังนี้ เป็นผู้มีความสามารถทางด้านการร้องเพลงและดนตรีไทย เป็นผู้ที่มีรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ และบุคลิกภาพ

ที่เหมาะสมกับบทบาท เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางด้านการรำละครที่ดี เป็นผู้ที่สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นผู้มีความจำและไหวพริบปฏิภาณที่ดี เป็นผู้พร้อมได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ

5. การสืบทอด คุณครูลมูล ยมะคุปต์และคุณครูเฉลย ศุขะวณิช ได้จำเอาการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มาจากครั้งท่านได้เคยชมการแสดง ณ โรงละครปริตาลัย ท่านทั้งสองได้นำเข้าเผยแพร่ ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ.2522 เป็นรุ่นแรก ต่อมาปีพ.ศ.2534 ถ่ายทอดเป็นรุ่นที่ 2 จากนั้นท่านได้เสียชีวิตลง ผู้สืบทอดรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ได้ถ่ายทอดให้ ผู้แสดงรุ่นที่ 3 ในปีพ.ศ.2550 ต่อมาในปี พ.ศ.2556 ได้เกิดนักแสดงรุ่นที่ 4 ขึ้น โดยการถ่ายทอดของผู้แสดงรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ดังรายชื่อแสดงผู้แสดงทั้ง 4 รุ่นในบทที่ 3

6. ขั้นตอนการแสดง ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มีขั้นตอนการแสดงเริ่มด้วยการบรรเลงเพลงเพื่อเป็นการโหมโรงก่อน จากนั้นจับเรื่อง ฉากที่ 1 และฉากที่ 2 พักการแสดง ดำเนินการต่อด้วยฉากที่ 3 และฉากที่ 4 ตามลำดับ สุดท้ายปิดเรื่องด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมี

7. ลักษณะท่ารำของการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครใช้ท่ารำที่เลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ ที่เรียกว่า กำแบ คือเป็นท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นจากท่าทางการสื่อสาร ภาษากายของมนุษย์เพื่อสื่อความหมายในการพูดจาต่างๆ และท่ารำแบบละคร ผสมผสานกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ 1.รำตีบท 2.รำประกอบทำนองเพลง 3.การใช้บทประกอบการเจรจา และ 4. การเจรจาล้วนๆโดยไม่มีท่าทาง

8. ดนตรีและทำนองเพลง เดิมใช้ปี่พาทย์ไม้นวมบรรเลงประกอบการแสดง ภายหลังมีการนำละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าไปแสดงที่เชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ มีความเห็นว่าสามารถนำวงสะล้อซอซึงเข้ามาบรรเลงประกอบเพื่อให้เกิดอรรถรสมากขึ้น เนื่องจากสาวเครือฟ้าเป็นสาวเชียงใหม่ และวงดนตรีพื้นบ้านของภาคเหนือก็ได้แก่วงสะล้อซอซึง ภายหลังมาละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าจึงได้มีการใช้วงดนตรี 2 วงบรรเลงประกอบการแสดง คือ วงปี่พาทย์ไม้นวมและวงสะล้อซอซึง ทำนองเพลงที่ใช้ในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้ามีทั้งหมด 53 เพลง สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มเพลงหน้าพาทย์ ใช้ประกอบกิริยาอาการของตัวละคร 2. กลุ่มเพลงเกร็ด ใช้บรรเลงประกอบบทบาทของตัวละครเพื่อ ดำเนินเรื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นเพลงอัตราจังหวะ 2 ชั้น แสดงถึงความมีอัจฉริยะของหม่อมต่วนศรี วรวรรณ ผู้บรรจเพลง สามารถบรรจเพลงได้อย่างหลากหลายและทุกเพลงล้วนมีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง

9. เครื่องแต่งกายของแต่ละตัวละครในละครเรื่องสาวเครือฟ้า มีความสวยงามและสามารถบอกถึงชาติกำเนิดของตัวละครได้เมื่อยามปรากฏตัวครั้งแรก เป็นการแต่งกายแบบพื้นทางคือไม่แต่งยีนเครื่อง การแต่งกายของละครเรื่องสาวเครือฟ้านี้แสดงให้เห็นถึงความสมจริงของตัวละคร แต่งตามชาติพันธุ์ หรืออาชีพที่ดำรงอยู่ขณะนั้น แต่ยังคงความงามวิจิตรมากกว่าในชีวิตจริง เป็นการแต่งกายแบบสมัยใหม่ ที่ใช้กันมาถึงทุกวันนี้

10. อุปกรณ์ประกอบฉากเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความสมจริงมากขึ้น และเป็นการเพิ่มความสมบูรณ์ของฉากอีกด้วย อุปกรณ์การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้าประกอบด้วย ตะกร้าดอกไม้ ดอกไม้ พวงมาลัย ไม้สอย บัวรดน้ำ จอบ เสียม ชันโตก เหล้า น้ำชา ด้าย ผูกข้อมือ พานบายศรี ตุ๊กตาเด็ก พานทอง รม มีด ฯลฯ

11. ฉาก เป็นการจัดฉากแบบสมจริง ยึดรูปแบบเดิมของโรงละครปรีดาลัยที่ใช้ฉากแบบฉากตั้ง ฉากในการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้าจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเท่าไรนัก เนื่องจากเนื้อเรื่องพูดถึงบ้านของสาวเครือฟ้าที่เชียงใหม่เท่านั้น ไม่มีฉากที่ต้องออกนอกบ้าน การจัดฉากจึงสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ ฉาก 1 ฉากสวนดอกไม้ ฉาก 2 ฉากแต่งงานในบ้านและฉากห้องนอน ฉาก 3 ฉากในบ้าน ฉาก 4 ฉากห้องนอนในบ้าน

ทั้งนี้เพื่อให้ได้แบบแผนที่แท้จริงของตัวละครนางเอก ชื่อ สาวเครือฟ้า ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการแสดงของตัวละครนางเอกชื่อสาวเครือฟ้า โดยยกเอาบทบาทที่มีความแตกต่างกันทั้ง 6 บทบาทมาเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สามารถสรุปแต่ละบทบาทได้ดังนี้

บทเกี่ยว เป็นการแสดงช่วงท้ายฉากที่ 1 สวาดี เนื้อเรื่องกล่าวถึง การตกหลุมรักระหว่างร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้า บทนี้เป็นการรำคู่ระหว่างตัวละครสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม มีกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนท่าละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบท รำประกอบการเจรจา และการเจรจาล้วนๆ ไม่มีท่ารำ โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แบนมือ ผายมือ ย่ำเท้า ก้าวเท้าเป็นต้น ท่าเชื่อมที่ใช้เป็นท่ายำท่าและเดินมือลงมาไว้ที่ชายพกให้ตรงจังหวะ ตัวละครสาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับละครละครอื่นๆคือ ร้อยตรีพร้อม พระรามพลพ่าย สาวคำเจ็ด พ่อเฒ่าและแม่เฒ่า มีการร้องส่ง ร้องแทรกในช่วงเอื้อนและร้องรับของลูกคู่ เน้นการแสดงอารมณ์เป็นหลัก โดยเป็นอารมณ์ตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ เกิดเป็น รสแห่งความรัก (ศฤงคารรส) รสจากการหัวเราะ (หาสยะรส) และรสจากความกลัว (ภยานกะรส) การใช้พื้นที่ของสาวเครือฟ้าในบทเกี่ยวนี้สาวเครือฟ้า

จะไม่ย่ออยู่กับที่ โดยจะต้องเคลื่อนที่ไปรอบๆตนเองรัศมีประมาณ 1.5 เมตร โดยให้อยู่ในจุดกึ่งกลางของเวที

บทรัก เป็นการแสดงช่วงท้ายฉากที่ 2 วิวาท์ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความรักที่ร้อยตรีพร้อมและสาวเครือฟ้ามีให้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่การเข้าห้องหอ บทรักนี้เป็นการรำคู่ระหว่างสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อม มีกระบวนการทำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการทำละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบททั้งหมด โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ ย่ำเท้า ก้าวเท้าเป็นต้น ตัวละครสาวเครือฟ้าต้องมีความสัมพันธ์กับตัวละครร้อยตรีพร้อมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยเป็นบทที่มีการกอด การหอมแก้ม รวมทั้งการร้องเพลงโต้ตอบในทำนองเพลงเดียวกันตัวละครทั้งสองจึงต้องฝึกซ้อมจนเกิดความชำนาญ ลูกคู่เป็นส่วนสำคัญที่ส่งให้บทของตัวละครทั้งสองมีความชัดเจนและสื่ออารมณ์ได้ออกมาเป็นอย่างดี โดยลูกคู่ร้องส่ง ร้องแทรกในบทที่ต้องเอื้อนและร้องรับในท้ายบท การใช้อารมณ์เป็นส่วนสำคัญให้การแสดงบทรักนี้สามารถนำผู้ชมให้เข้าถึงบทบาทของตัวละคร ในบทนี้เกิดรสทั้งหมด 4 รสคือ รสจากความกลัว (ภยานกัรสา) รสจากความตื่นเต้น (อิทกัตระส) รสจากความโล่งใจ (ศานติรส) และรสจากความรัก (ศฤงคารรส) การใช้พื้นที่สาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมทำการแสดงอยู่จุดกึ่งกลางของเวที และค่อยๆเดินเข้าหลังฉากไป

บทลาจาก เป็นการแสดงช่วงกลางของฉากที่ 3 ลา เนื้อเรื่องกล่าวถึงความเสียใจของสาวเครือฟ้าที่จำเป็นต้องลาจากสามีอันเป็นที่รัก การแสดงถึงความรักเทิดทูนบูชาสามี บทลาจากนี้เป็นการรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า แต่มีร้อยตรีพร้อมนั่งอยู่ เป็นการแสดงคนเดียว เพื่อแสดงความในใจของสาวเครือฟ้าออกมาให้ร้อยตรีพร้อมได้ฟัง มีกระบวนการทำเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการทำละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบทและรำประกอบทำนองเพลง โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ กุมมือ จับมือ และนั่งคุกเข่าเป็นต้น ในบทนี้ตัวละครสาวเครือฟ้ามีความสัมพันธ์กับ ตัวละครอีก 3 ตัว ได้แก่ ร้อยตรีพร้อม สาวคำเจ็ดและเครือณรงค์ เนื่องจากเป็นบทลาจากที่ต้องคำนึงถึงลูกที่สาวคำเจ็ดกำลังอุ้มอยู่ การส่งอารมณ์ถึงตัวละครแต่ละตัวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการแสดงบทนี้ลูกคู่จะร้องส่งก่อนในบางบท และร้องแทรกในบางช่วงเท่านั้น บางบทสาวเครือฟ้าจะเป็นผู้ร้องเริ่มก่อนและลูกคู่เป็นผู้ร้องรับ สาวเครือฟ้าจึงจำเป็นเป็นอย่างมากที่ต้องท่องจำบทของลูกคู่และบทของตนเองได้อย่างแม่นยำ เพื่อการคว่ำจังหวะในการร้องที่ถูกต้อง รวมถึงถูกระดับเสียงอีกด้วย การใช้อารมณ์ในบทลา

จาก เป็นการแสดงอารมณ์อย่างหนัก ต้องแสดงความเศร้าโศก หวงแหน ทั้งห้วงสามมี ทั้งห้วงลูก เกิดเป็นรสทั้ง 3 รส คือ รสจากความกลัวหาญ (วีระรส) รสจากความกลัว (ภยานกขรส) และรสจากความรัก (ศฤงคารรส) ในบทนี้สาวเครือฟ้าจะไม่ค่อยเคลื่อนที่เท่าไรนัก เนื่องจากเป็นฉากที่นั่งคุยสนทนากับร้อยตรีพร้อมอยู่กับที่ จะมีก็ในส่วนหลังจากบทลาจากนี้ที่ต้องเคลื่อนที่ตามร้อยตรีพร้อมไปยังหน้าบ้านก่อนที่ร้อยตรีพร้อมจะตัดใจลาจากสาวเครือฟ้าไป

บทโกรธ เป็นการแสดงแทรกอยู่ช่วงต้นของฉากที่ 4 กลับ เนื่องเรื่องกล่าวถึงความโกรธที่เจ้าสายน้ำผึ้งมาดูถูกเหยียดหยามความเป็นสตรีเพศของสาวเครือฟ้า ที่มาสู่ขอไปเป็นชานา ทั้งที่ทราบอยู่แล้วว่าสาวเครือฟ้ามีลูกมีสามีแล้ว แต่เพียงเพราะเจ้าสายน้ำผึ้งทราบว่าร้อยตรีพร้อมจากไปนานแล้วยังไม่กลับ บทโกรธนี้จัดอยู่ในการรำเดี่ยว เนื่องจากสาวเครือฟ้ารำเพียงคนเดียวไม่มีการร้องโต้ตอบหรือออกท่าร่วมกับผู้แสดงอื่น มีกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนท่าละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบท ทั้งหมด โครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ การสะบัดหน้า การใช้สีหน้า และการนั่งพับเท้าเป็นต้น การเชื่อมท่ารำใช้การรวมมือและใช้การสะบัดหน้า ตัวละคร สาวเครือฟ้าต้องมีความสัมพันธ์กับตัวละครเจ้าสายน้ำผึ้งและสาวคำเจ็ด ในการร้องโต้ตอบและการแสดงอารมณ์ โดยมีสาวคำเจ็ดคอยช่วยสนับสนุนอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ตัวละครนี้ จึงมีความสำคัญต่อบทลาจากนี้เป็นอย่างมาก การร้องของลูกคู่มีการร้องส่ง ร้องแทรกในช่วงเอื้อน และร้องรับช่วงท้ายบทอารมณ์ที่ใช้ในบทโกรธ ก็คืออารมณ์โกรธ ฉุนเฉียว ต่อกิริยาอาการของเจ้าสายน้ำผึ้งที่ไรมารยาทในการมากล่าวคำสู่ขอสาวเครือฟ้าไปเป็นชานา อีกทั้งต้องมีความกลัวหาญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเจ้าสายน้ำผึ้งเป็นเจ้านายที่ลดตัวลงมาพูดคุยกับสาวเครือฟ้าที่เป็นสามัญชน เกิดเป็นรสทั้ง 3 รส ได้แก่ รสจากความดุร้าย (เราทระรส) รสจากความกลัวหาญ (วีระรส) และรสแห่งความเปื้อน (พีภิตสระรส) สาวเครือฟ้าแล้วสาวคำเจ็ดใช้พื้นที่ช่วงซ้ายของเวทีนั่ง และมีเจ้าสายน้ำผึ้งนั่งเก้าอี้อยู่ซ้ายสุดของเวทีพร้อมทั้งป่าวใช้ทั้งหมด

บทชมโฉม หรือรำสาวเครือฟ้าแต่งตัว เป็นบทที่แทรกอยู่ตอนกลางของฉากที่ 4 กลับ เนื้อเรื่องของบทชมโฉมคือ การทราบข่าวว่าร้อยตรีพร้อมกำลังเดินทางกลับมาเชียงใหม่ สาวเครือฟ้าจึงบรรจงอาบน้ำแต่งตัว ชัดสีฉวีวรรณให้ตนเอง รวมทั้งคัดเลือกเสื้อผ้าที่นุ่งห่มใส่เครื่องประดับที่ละชั้นตอนด้วยความประณีตจนเสร็จเรียบร้อย เป็นการแสดงรำเดี่ยวของสาวเครือฟ้าใช้กระบวนท่าละครเป็นหลักในการแสดง โครงสร้างท่ารำที่ใช้คือการจับ การตั้งวง การก้าวเท้า

กระดกเท้า การขอยเท้าเป็นต้น เป็นกระบวนการรำที่แปลกกว่าบทบาทอื่นๆ เนื่องด้วยบทอื่นใช้กระบวนการท่าแบบเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ บทชมโฉมเป็นบทเดียวในละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้าที่ใช้กระบวนการท่าแบบละคร อาจเป็นเพราะว่าการรำลงทรงหรือการรำอาบน้ำของละครให้เป็นจารีตของการแสดงมาแต่โบราณ ในบทชมโฉมนี้ สาวเครือฟ้าไม่ต้องร้องเอง เป็นการรำในบทที่ถูกคู่เป็นผู้ร้องให้ แต่ต้องรำให้ถูกต้องตามจังหวะของตนตรีอย่างชัดเจน อารมณ์ในการแสดงบทชมโฉมนี้เป็นการแสดงอารมณ์ที่พึงพอใจในตนเอง ว่ามีความสวยและเสื้อผ้าเครื่องประดับที่คัดเลือกมาเป็นสิ่งที่สวยงามพร้อมที่จะทำการต้อนรับสามี เกิดรส 3 รส คือ รสจากความตื่นเต้น (อัฏฐะรส) รสจากการหัวเราะ (หาสยะรส) และ รสจากความโล่งใจ (ศานติรส) รำสาวเครือแต่งตัวใช้พื้นที่ด้านขวาของเวทีเป็นห้องอาบน้ำ เมื่ออาบน้ำเสร็จสิ้น ก็ออกมาจุดกึ่งกลางของเวทีเพื่อทำการแต่งกายและสวมเครื่องประดับต่างๆให้สวยงาม

บทโศกเศร้า เสียใจ อยู่ในช่วงสุดท้ายของละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 กลับเป็นการแสดงเพื่อปิดเรื่อง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความน้อยใจตนเอง ความเศร้าโศกเสียใจ ร้องให้ขาดสติของสาวเครือฟ้า ที่ทราบว่าร้อยตรีพร้อมเดินทางกลับมาเชียงใหม่ พร้อมนำภรรยาใหม่ชื่อคุณนายจำปามาด้วย ถือเป็นการเหยียดหยามตนเองและครอบครัวมาก ทำให้สาวเครือฟ้าคิดสั้นฆ่าตัวตายด้วยกัน 2 รอบ ครั้งแรกมีสาวคำเจิดพาเครื่องรงค์ลูกชายมาเตือนสติไว้ได้ทันท่วงที แต่ครั้งที่ 2 สาวเครือฟ้าได้ฆ่าตัวตายด้วยการแทงอกและปาดคอตนเองสำเร็จ บทนี้เป็นการแสดง รำเดี่ยวของสาวเครือฟ้า มีกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ และกระบวนการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ผสมกับกระบวนการละคร แบ่งประเภทท่ารำได้ออกเป็น รำตีบท และรำประกอบทำนองเพลงโครงสร้างท่ารำที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการกำมือ แขนมือ ผายมือ ซี่มือ ถือมิด ประคองมิด และนั่งคุกเข่าเป็นต้น เชื่อมท่ารำด้วยการร้องให้และซบลงที่พื้น มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร สาวคำเจิดและเครื่องรงค์ช่วงที่สาวคำเจิดออกมาขัดขวางการผูกคอตาย จากนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวละครร้อยตรีพร้อมช่วงที่กระเสือกกระสนเมื่อทราบว่าร้อยตรีพร้อมมาหาก่อนที่จะสิ้นลมหายใจ ลูกคู่ร้องส่งในตอนต้นของบท ร้องแทรก และร้องรับในช่วงท้ายของบท การใช้อารมณ์ในบทโศกเศร้า เสียใจนี้ ถือเป็นการใช้อารมณ์หนักมาก เพราะสาวเครือฟ้าหลังจากเสียใจจนขาดสติ ก็กลายเป็นเหมือนคนบ้า คิดเลือนไปหมด จากนั้นก็เป็นอารมณ์กล้าหาญที่ฮึดเพื่อที่จะฆ่าตัวตาย เกิดเป็น รสจากความดุร้าย (เราทะรส) รสจากความกล้าหาญ (ภยานกะรส) และ รสจากความตื่นเต้น (อัฏฐะรส) สาวเครือฟ้าใช้พื้นที่ในการแสดงบทโศกเศร้าเสียใจเพียงไม่กี่ตำแหน่ง เริ่มจากการนั่งอยู่บนเตียง และออกมาแสดง

ในเพลงลาวแพนน้อย ณ จุดกึ่งกลางของเวที และกลับไปทีเดียงเพื่อหาสถานที่สำหรับพาดผ้าเพื่อทำการผูกคอตาย แต่ไม่สำเร็จ ก็เคลื่อนที่ไปปิดประตูหน้าต่าง บริเวณฝั่งขวาของเวที เพื่อเป็นการปิดบังอำพรางไม่ให้ใครมาขัดขวาง และออกมาแสดงเพลงลาวครวญอีกครั้งที่หน้าเวที จากนั้นเข้าไปยังตำแหน่งเดิม คือที่เดียงและทำการแทงอก และปาดคอตายเองตาย

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาททั้ง 6 บทบาทของตัวละครนางเอก ชื่อ สาวเครือฟ้า ผู้วิจัยสามารถสรุปแบบแผนการแสดงของตัวนางเอกชื่อสาวเครือฟ้าได้ดังนี้

1. ผู้แสดงร้อง รำ เจรจาด้วยตนเอง มีลูกคู่ร้องรับ ส่ง และแทรกในบางช่วง สาวเครือฟ้าเป็นละครร้องแบบมีลูกคู่ ผู้แสดงเป็นผู้ดำเนินเรื่องร่วมกับลูกคู่ ความสำคัญของละครประเภทนี้คือผู้แสดงจะต้องควบคุมการดำเนินเรื่องให้ได้ ในส่วนของการร้องผู้แสดงจะร้องในส่วนของคำพูดของตนเอง และลูกคู่จะร้องในบทที่บรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โดยตัวละครและลูกคู่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี มีการจัดรูปแบบการร้องรับ - ส่งของลูกคู่ให้สอดคล้องประสานกับบทร้องของผู้แสดงอย่างลงตัว บางครั้งในบทของตัวละครผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกให้ลูกคู่ ร้องเสริมระหว่างบทของตัวละครนั้น ๆ ด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มความไพเราะและความเข้าใจของผู้ชมมากขึ้น ส่วนการเจรจา มีการเจรจาเพื่อเสริมความและทบทวนบทร้อง บางครั้งมีเจรจาที่มีท่าทางประกอบ และการเจรจาที่ไม่มีท่าทางประกอบ

2. การรำที่ใช้ในละคร ประกอบด้วยการรำ 2 ลักษณะ คือ การรำเดี่ยวและรำคู่ ในการแสดงบทบาทสาวเครือฟ้ามีการรำเดี่ยวในบทแต่งกาย บทรำฟิ่งรำพันกับตนเอง และบทบาทการฆ่าตัวตาย เป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงได้อย่างดี การที่แสดงรำเดี่ยวเพื่อควบคุมคนดูให้มีสมาธิกับเรื่องที่กำลังดำเนินอยู่นั้น เป็นหน้าที่สำคัญของผู้แสดงที่จำเป็นต้องมีศักยภาพสูงพอสมควร ส่วนการรำคู่ในบทบาทของสาวเครือฟ้าจะรำคู่กับร้อยตรีพร้อมเป็นส่วนใหญ่ ท่ารำจะต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งสองตัวละคร คู่ที่รำจะต้องมีฝีมือที่เท่าเทียมกันจึงจะสามารถเป็นคู่ที่เหมาะสม ในละครเรื่องสาวเครือฟ้าผู้แสดงเป็นสาวเครือฟ้าและร้อยตรีพร้อมต้องอาศัยความชำนาญทั้งเรื่องท่ารำและเรื่องร้องเป็นอย่างดีจึงจะสามารถรำคู่กันได้อย่างสอดคล้องและลงตัวสวยงาม

3. การใช้กระบวนท่ารำ มี 4 ลักษณะ คือ

- รำตีบท รำตีบทคือการรำตามบทร้องที่บรรยายถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ออกท่ารำถูกต้องตามความหมายของบทละคร ไม่ว่าบทละครนั้นผู้แสดงจะเป็นผู้ร้องเอง

หรือลูกค้าเป็นผู้ร้อง เมื่อรำประกอบกับบทด้วยท่าที่มีความหมาย ก็ถือว่าเป็นการรำตีบท ยกตัวอย่าง การรำตีบทของสาวเครือฟ้า คือ การรำสาวเครือฟ้าแต่งตัว กล่าวคือ ผู้แสดงรำประกอบคำร้องด้วย ท่าทางที่มีความหมายถูกต้อง

- รำประกอบทำนองเพลง การรำประกอบทำนองเพลงในที่นี้หมายถึงรำ ประกอบทำนองเพลงล้วนๆ ไม่มีบทร้อง ใช้ท่ารำแบบละคร ผสมกับท่ารำเลียนแบบธรรมชาติของ มนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น รำประกอบหน้าพาทย์เพลงโอด หากเป็นละครไทยอื่นๆ ผู้แสดงจะต้อง จีบหงายที่มือซ้ายและเดินมือมาป้อนที่หน้าผาก เพื่อแสดงถึงการร้องให้ไม่ต้องการให้ดูไต่เห็น และก้มหน้าลง สะดุ้งตัวตามจังหวะ แต่ละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นละครที่ใช้ท่าทางธรรมชาติ ประกอบ จึงตัดแปลงการรำเพลงหน้าพาทย์โอดให้เป็นท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ การก้มลงที่พื้นและร้องให้สะดุ้งตัวตามจังหวะเช่นเดิม

- การใช้ลีลาประกอบการเจรจา คือการออกท่าในระหว่างการเจรจาของตัว ละคร ส่วนใหญ่ในละครเรื่องสาวเครือฟ้า ตัวละครสาวเครือฟ้าจะรำประกอบการเจรจากับร้อยตรีพร้อม

- การเจรจาล้วนๆโดยไม่มีท่าทาง ท่าทางที่ใช้ในการเจรจาล้วนๆเป็น ท่าทางที่ไม่กำหนดตายตัว ผู้แสดงจะต้องออกท่าเองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติมากที่สุด

4. กระทบท่าเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ (กำแบ) โดยมีการปรุงแต่งท่าทาง ธรรมชาติให้มีความสวยงามขึ้น และนำมาร้อยเรียงให้เกิดความสมดุลกับเพลงและคำร้อง การแสดง ท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกกำหนดมาตายตัวนั้น เปรียบเสมือนการรำละครเพียงแต่มือไม่ได้ จีบหรือตั้งวงอย่างชัดเจนเท่านั้น โดยผู้แสดงจะต้องจำตำแหน่งของมือ ศีรษะ เท้า สายตา ไปพร้อม ๆ กัน ในส่วนของมือเป็น มือแบบกำแบ จะกำหลวม กำแน่น ผายมือออก หรือม้วนมือเข้าหาตนเองก็ ล้วนแสดงให้เห็นถึงกิริยาอาการของมนุษย์เรา ตำแหน่งของมือและแขนนั้น จะสูงต่ำขึ้นอยู่กับบทที่ผู้ แสดงกำลังดำเนินเรื่องอยู่ การแสดงละครรูปแบบนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่าทางที่เป็นธรรมชาติ ไม่ให้ รู้สึกเกร็ง ให้ท่าทางนั้นลื่นไหลไปเหมือนไม่มีท่าทางกำหนดเพื่อให้สมจริงมากที่สุด การก้าวเท้าและ การเอียงศีรษะเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกออกแบบมาอย่างลงตัวโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยแล้ว การก้าวเท้าอาศัยหลักการก้าวเท้าแบบรำละคร กล่าวคือ มีการก้าวหน้า เดินเรียงเท้า ก้าวข้าง ที่แตกต่างคือตัวละครไม่จำเป็นต้องย่อมากเท่าตนเอง การยืดตัวขึ้นจะให้ความรู้สึกเบาสบาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์มาก ที่สำคัญขณะที่ตัวละครเข้าคู่กันการแสดงถึงความเป็นธรรมชาติท่าทาง

ที่สอดคล้อง ทั้งมือ เท้า และศีรษะจะช่วยให้คนรู้สึกเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง บางครั้งอาจพบว่าผีในธรรมชาติบ้าง

5. กระบวนท่าแบบละคร ถึงแม้ว่าละครเรื่องสาวเครือฟ้าจะดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลงผสมกับท่าทางเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ กระบวนท่าแบบละครได้ถูกสอดแทรกเข้ามาในช่วงของการรำแต่งตัวของสาวเครือฟ้า ซึ่งการรำแต่งตัวนี้เป็นการรำกระบวนท่าแบบละครเพียงบทเดียวในละครเรื่องสาวเครือฟ้า ใช้มือ เท้า และอารมณ์แบบอย่าง ละครหลวง ทั้งนี้เนื่องด้วยเจ้าจอมมารดาเขียน (คุณเขียน อิเหนา) เป็นผู้ดูแลเรื่องท่ารำ โดยท่านเป็นละครหลวงในรัชกาลที่ 4 ท่านจึงมีความสามารถในการประดิษฐ์ท่ารำขึ้นอย่างสวยงาม เพื่อใช้แสดงถึงจารีตการแสดงละครไทยที่มีมาแต่โบราณ

6. การร้องเพลง เน้นทำนองเพลงไทยเดิมที่มีสำเนียงภาคกลางและภาคเหนือ รวมทั้งสอดคล้องกับจังหวะช้า - เร็วสลับกัน เพื่อสื่อถึงอารมณ์ของตัวละครอย่างชัดเจน เป็นแบบแผนที่สำคัญของละครเรื่องสาวเครือฟ้า โดยเฉพาะตัวนางเอก สาวเครือฟ้าผู้เป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องทั้งเรื่อง การร้องเพลงจะต้องร้องให้ถูกทำนองและถูกจังหวะ ผู้แสดงจำเป็นต้องเรียนรู้การร้องเพลงให้คล่องแคล่วก่อนที่จะทำการถ่ายทอดท่าทางทางการแสดง การร้องเพลงมีทั้งร้องกับลูกคู่ ร้องคนเดียว และร้องคู่กับตัวละครอื่น ๆ การจำบทละครให้แม่นยำเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการร้องเพลง ผู้แสดงจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางดนตรีที่ดี เพื่อการฟังแม่นยำ เพราะบางครั้งเสียงตัวละครอื่นจะแทรกเข้ามาในระหว่างที่ตัวละครกำลังฟังอยู่ ความคุ้นเคยกับเพลงและบทจึงมีความสำคัญต่อตัวละครเป็นอย่างมาก การร้องเพลงในละครเรื่องสาวเครือฟ้านี้ ผู้แสดงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ร้องเพลงไพเราะมากนัก เพียงแต่ต้องไม่ผิดทำนองผิดระดับเสียงและผิดจังหวะเท่านั้น

7. ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยภาคกลาง ภาคเหนือ ภาษาลาว และภาษาอังกฤษ สาวเครือฟ้าเป็นละครที่ปรับปรุงขึ้นใหม่จากละครโอเปร่า มีการใช้ภาษาที่หลากหลาย ตัวละครสาวเครือฟ้าเป็นชาวภาคเหนือ ก็จะใช้ภาษาเหนือและภาษาลาว ในการสื่อสาร ในส่วนของบทร้อยตรีพร้อมที่ใช้ภาษาไทยภาคกลางและภาษาอังกฤษนั้น สาวเครือฟ้าก็จำเป็นต้องออกท่าทางเพื่อให้เข้ากับบทของตัวละครอื่นๆ ยกตัวอย่างภาษาอังกฤษ

“ดอกเอ๋ย เจ้าดอกลิลลี่ ซ่อเซอริบลอสซ่อม สวีตฮาร์ดของพีพร้อม นะน้องเอ๋ย”

“ดอกเอ๋ย ดอกพอเก้ตมิ้นนี่ต อย่าส่งเสียงแองคะรี เป็นปีสก็อต สงสารจะฮอตเฮ็ดเอ๋ย”

8. การใช้อารมณ์ในการดำเนินเรื่อง เน้นอารมณ์ที่หลากหลายตามธรรมชาติของมนุษย์ และอารมณ์ตามแบบแผนของละครว่า การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นการแสดงที่สื่อสารถึงเรื่องราวของสามัญชน อีกทั้งรูปแบบการแสดงท่าทางที่ใช้ยังเป็นแบบกำแบบ ฉะนั้นอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งที่จะเติมให้ การแสดงที่เป็นธรรมชาตินั้นดูชัดเจนและสามารถสื่อถึงผู้ชมได้มากที่สุด การแสดงอารมณ์แบบธรรมชาติของมนุษย์คือการแสดงอารมณ์ออกมาอย่างธรรมชาติ โดยผู้แสดงต้องคิดว่ากำลังเจอสถานการณ์เช่นนั้นอยู่จริง ๆ แตกต่างจากการอารมณ์ตามแบบแผนของละครว่า ผู้แสดงจะแสดงออกมาไม่ได้ จำเป็นต้องควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในการแสดงละครว่าอยู่เสมอ การใช้อารมณ์แบบละครว่านี้จะใช้ในการรำสาวเครือฟ้าแต่งตัวเป็นต้น การใช้อารมณ์ของตัวละครนางเอกชื่อสาวเครือฟ้า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตำราทฤษฎีศาสตร์ที่มีรสทั้งหมด 9 รสนั้น สาวเครือฟ้าถือได้ว่าเป็นตัวละครที่มีอารมณ์หลากหลายมาก ประกอบไปด้วยรสทั้ง 8 รสที่สาวเครือฟ้าใช้แสดงอารมณ์ ขาดแต่รสจากความกรุณา เพียงรสเดียว ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ตัวละครนางเอกชื่อ สาวเครือฟ้านี้ เป็นตัวละครที่สื่ออารมณ์ทางการละครได้อย่างสมบูรณ์

แบบแผนทั้ง 8 ข้อข้างต้นนี้ นับเป็นหัวใจสำคัญของผู้แสดงเป็นสาวเครือฟ้า เมื่อผู้แสดงสามารถปฏิบัติตามแบบแผนได้ครบทั้ง 8 ข้อถือว่าเป็นสามารถแสดงเป็นตัวละครสาวเครือฟ้าได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนการที่ผู้แสดงจะสามารถแสดงได้ประทับใจผู้ชมมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตัว รวมถึงพรสวรรค์ทางด้านการร้อง การแสดง การใช้อารมณ์ตลอดจนบุคลิกและรูปร่างหน้าตาของผู้แสดง นอกเหนือจากแบบแผนทั้ง 8 ข้อนี้แล้วนั้น คุณสมบัติที่ผู้แสดงเป็นตัวละครสาวเครือฟ้าจำเป็นต้องมี คือ การมีความจำที่ดี และสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆเฉพาะหน้าได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งต้องทักษะทางด้านดนตรีที่ดี จังหวะและระดับเสียงต้องแม่นยำ ทั้งนี้เพื่อสามารถแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้าได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ในด้านบริบททางด้านสังคมของตัวละครสาวเครือฟ้า สะท้อนให้เห็นถึงความรัก เป็นภรรยาที่ดีและซื่อสัตย์ต่อสถาบันครอบครัว ที่มีคู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อผู้หญิงไทยแต่งงานมีลูกมีสามีแล้วนั้น จะไม่นิยมมีสามีใหม่ แม้จะโดยทิ้งหรือหย่าร้างไป การคิดฆ่าตัวตายจึงเป็นทางออกสำหรับผู้ที่ยูซาความรัก และไม่สมหวังกับความรัก การฆ่าตัวตายของสาวเครือฟ้าแสดงถึงความเข้มแข็งของหญิงสาวที่มีศักดิ์ศรีในตนเอง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันที่มีการพัฒนาหลายๆด้าน ผู้หญิงไทยยังคงเป็นแม่ที่ดีและภรรยาที่ดีเสมอมา เพียงแต่การคิดสั้น ฆ่าตัวตายนั้นถูกจำกัดอยู่ในวงแคบเท่านั้น ส่วนใหญ่ก็ดำรงชีวิตต่อไปด้วยความเข้มแข็ง โดยมีลูกและสมาชิกคน

อื่นๆในครอบครัวเป็นแรงผลักดัน และกำลังใจ ดั้งเห็นว่าเป็นสังคมไทยผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกเอาเปรียบ อยู่เสมอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเราทุกคนควรรักตัวเอง และบุพการีให้มาก เมื่อเกิดความผิดหวังเรื่องใดๆ จะได้ไม่คิดสั้นฆ่าตัวตายเพราะรักคนอื่นมากกว่าตนเอง

ในส่วนอนาคตภาพการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มีแนวโน้มว่าจะมีการจัดการแสดงน้อยครั้งลง และไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควร เนื่องด้วยเป็นละครที่แสดงได้ยาก มีองค์ประกอบการแสดง และแบบแผนการแสดงที่หลากหลาย รวมถึงหน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนในการสืบทอดเห็นความสำคัญของละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้ามีจำนวนน้อยมาก อย่างไรก็ตามการแสดงชุดสาวเครือฟ้า แต่งตัวยังคงเป็นที่นิยมในวงการนาฏศิลป์มากพอสมควร ถือว่าเป็นส่วนดีที่ยังมีส่วนหนึ่งในละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้ามีการเผยแพร่ในวงแพร่หลาย

ข้อเสนอแนะ

ในส่วนของการอนุรักษ์ละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในบทเรียนในระดับอุดมศึกษา หรือสนับสนุนให้มีการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้ามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพศิลปินรุ่นต่อไป รวมทั้งเป็นการสืบทอดละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า มิให้สูญไป

รายการอ้างอิง

- คุณานุสรณ์ นางลมุล ยมะคุปต์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์ จำกัด, 2526.
- ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. และคณะ. ลักษณะไทย เล่ม 3 : ศิลปะการแสดง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2541.
- จุลชาติ อรัณยะนาค. หัวหน้างานอุดมศึกษา และหัวหน้าภาคนาฏศิลป์ไทยศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558
- จินตนา อนุวัฒน์. รำเชิดฉิ่งเมขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. คาถาพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.
- ชยันตี อนันตกุล. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางสุดจิตต์ ดุริยประณีต อนันตกุล ณ ฌาปนสถาน กรมตำรวจ วัดตรีทศเทพวรวิหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานาสังพิมพ์, 2556.
- ทัศนาศิตา ทัศนมิตร. น่านาสาระ เสด็จพ่อ ร.5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงดาว, 2551.
- ทัศนีย์ ขุนทอง. ศิลปินแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2558.
- ธีรภัทร์ ทองนิ่ม. ละครคุณสมภพ จันทรประภา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ธีรภัทร์ ทองนิ่ม ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558
- นันทา น้อยนิตย์. ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558
- นพรัตน์ หวังในธรรม. ศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558.
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. คาถาพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.
- พูนพิศ อมาตยกุล, นายแพทย์. เพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ จากสาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมเจ้าฟ้าเสวยสิริทิพย์มงคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.
- เพลินพิศ กำราบและเนียนศิริ ตาละลักษณณ์. พระประวัติและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. กรุงเทพมหานคร: หสน.สหประชาพานิชย์, 2522.

- ไพโรจน์ ทองคำสุข. วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครุเฉลย ศุขะวณิช. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, 2545.
- ฤดีชนก คชเสนี. ละครหลวงวิจิตรวาทการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ฤดีชนก คชเสนี. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2558.
- มณิศา วศินารมณ. นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- วรางคณา วุฒิชัย. อาจารย์ประจำสาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. หม่อมต่วนศรี วรวรรณ. [ออนไลน์]. 2557. แหล่งที่มา: www.wikipedia.org [5 พฤษภาคม 2558]
- เวณิกา บุณนาค. ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2558.
- เรวดี สายาคม. ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558.
- สวภา เวชสุรักษ์. อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2558.
- สวภา เวชสุรักษ์. อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2558.
- สวภา เวชสุรักษ์. อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2558.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค., 2554.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุเมธ สุขสวัสดิ์. อาจารย์สอนวิชาดุริยางค์ไทย (เครื่องสาย) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2558.
- เสาวณิต วิงวอน. วรรณคดีการแสดง. กรุงเทพมหานคร: คัดติโสภากการพิมพ์, 2555.
- สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชทานกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กับโคลงกลอนพระโอวาทแลพระพรซึ่งพระชนกทรงอำนาจแก่พระนางเธอ ลักษมีลาวัณ (ม.ป.ท.,2474).

อัจฉรา หิรัญแพทย์. พระประวัติ และผลงาน ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.
วิจัยระดับปริญญาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2546.

อัญชลี วัจนรัตน์. หัวหน้างานประสานงานสำนักงานภาคกลาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2558.

อติตยา จันปรง. Madame Butterfly Night. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://writer.dek-d.com/sailovesall/story/view.php?id=1012076> [20 กุมภาพันธ์ 2558]

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

บทละครเรื่องสาวเครือฟ้า ที่ใช้ปัจจุบันในวิทยาลัยนาฏศิลป์

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

สำเนาจาก อาจารย์นันทา น้อยนิตย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทละครร้อง

เรื่อง สาวเครือฟ้า

พระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ฉากที่ 1 (สวาตี)

ฉากรูปสวนดอกไม้ในบ้านลาว หน้าเรือนในนครเชียงใหม่

ตัวละครมี สาวเครือฟ้า นั่งที่แคร่ในสวน สาวคำเจ็ดบัว กำลังแต่งต้นไม้ พร้อมด้วยพ่อเฒ่า แม่

เฒ่า

เสียง

เพลงยวนเกล้า (รับดนตรี)

ลูกคู่

	สาวเอ๋ย	สาวเครือฟ้า
เป็นกำพริ้ว	พ่อแม่	ก็แลหาย
อยู่สำราญ	บ้านสวน	สงวนกาย
ไม่สอดสร้าย	เสงี่ยมคม	สมสกันซ์
มีบัวสาว	ลาวล้ำ	ชื่อคำเจ็ด
คนเก่าแก่	แต่เกิด	ปฏิสนซ์
กับแม่คุณ	บุญตรู	อยู่อีกคน
พ่อเถ่าสน	คนอาศัย	เหมือนยายตา

(ทำสวนเก็บดอกไม้กรองผกาฝากายไปขายในเวียง)

จูปาลงกรณ์มหา-เจรจา-ลัย

เครือฟ้า เราช่วยกันเก็บดอกไม้จะให้ยายตานำไปขายในเวียง
 คำเจ็ด พ่อเฒ่า แม่เฒ่า จะเข้าเวียงเมื่อไหร่
 บุญตรู พ่อเฒ่าจะไปเมื่อไหร่ก็ตามใจ
 พ่อเฒ่า เก็บ ๆ เถอะ เสร็จเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้นและ

เพลงลาวต่อนก (รับดนตรี)

ลูกคู่ สาวขึ้นชวน (๑) สรวลระริกระรี่ เก็บจำปี (๑) เก็บ)
 จำปา โนนมะลิลา (๑) และ) มะลิซ้อน หยุดซุ่มขจร (๑)
 เชิงพุทธชาติ กอกุหลาบดาษ (๑) ดาษ) ดิ้นตัน ร้านรสสุคนธ์(๑)
 ปนขำมะนาต มะลิวันพาด (๑) พาด) เคลือลคาเก็บ
 กระดิ่งงา (๑)

เครื่องฟ้ายกับคำเจ็ดเก็บดอกไม้ได้แล้วมานั่งที่แคร่ ช่วยกันร้อยเป็นพวงมาลัย

หัวร่อต่อกระซิบกันสองคน

มณฑายี่ไถ่ ชมชงโค (๑) พะยอมยี่สุ่น การะเกดพิกุล (๑)
 ยี่หุบหอม สายหยุดค้อน (๑) น้อมกิ่งดม ชื่นดอกส้ม
 ชมกล้วยไม้ เจอ. กระเจี๊ยงไพร (พราว) พรุคบ
 เครื่องฟ้ายรับ (๑) คำเจ็ดสอย สองสาวน้อย (๑) นวลหน้า
 แฉล้ม ยี่นกรุ้มกริมยี่มไ้มยั่วกัน สองราแม่เอย.

เพลง ฉิ่ง

เพลงพวงร้อย (รับดนตรี)

ลูกคู่	นายเอย	นายร้อยตรี
ทหารศรี	อูธยา	มาเชียงใหม่
ประจำกอง	อาสา	โยธาไท
รู้พิชัย	รณรงค์	แก้วสงคราม

พระรามกับพร้อมออกยี่นคูอยู่ไกลๆ

เพลงมอญอ้อยอิ่ง

มาถึงสวน	พอจวน	จะสายัณฑ์
ก็พากัน	เข้าไป	ใครไม่ห้าม
นายร้อยตรี	ตีสนิท	ติดพระราม
กระซิบถาม	ถูกใจ	ใครนะนางฯ

พร้อมตะลึงดูสาวเครื่องฟ้าย ถามพระรามโดยไม่ละสายตา

-เจรจา-

พร้อมกระซิบถาม	คุณพระครับ แม่สาวที่นั่งบนแคร่นั้นลูกสาวใครนะครับ ความ สวยงามถูกใจผมมาก คุณพระรู้จักเธอละก็ช่วยแนะนำให้กระผม หน่อยซีครับ
พระราม	คุณชอบจริง ๆ หรือ
พร้อม	เต็มเปี่ยมเทียวครับ

พระรามตบไหล่พร้อม

เพลงนาครีพัทธ์

พระราม	นายรักหรือ	สาวชื่อ	สาวเครื่องฟ้าย
	เป็นกำพราว	มีสกุล	เป็นบุญสร้าง

	สวยทั้งรูป	ทั้งจริต	จิตรสำอางค์
	ยังอ้างว้าง	ลอยตัว	ผิวไม่มี
	เพลงสิงห์โตเล่นหาง		
พร้อม	แม่นแทนพระ	กรุณา	แก่ข้าพขอ
	โปรดสู่ขอ	สาวสวย	ช่วยด่วนจี๋
	รับยินยอม	แต่งงาน	การพิธี
	เรียกทูนรอน	เท่าไรมี	ได้ทุกอัน ๆ

พระรามหัวร่อ

	เพลงแขกโหม่ง		
ลูกคู่	พระรามฟัง	ร้อยตรี	ยินดีนัก
	หัวร่อคัก		
พระราม		เอาเป็นได้	ไว้ในฉัน
	ไปเกี้ยวเอง	เถิดอย่าเกรง	สาวคนนั้น
	ปลงใจกัน	แล้วก็คง	เป็นมงคล
ลูกคู่	ยิ้มพลาถ	อย่างย่อง	ไปมองหา
	แม่เฒ่าบุญ	ตรูตา	พ่อเฒ่าสน
	เรียกยายตา	ออกมา	บอกยุบล
พระราม	แน่นอนคน	นั่นท่านเอื้อ	สาวเครือฟ้า
	เป็นคนดี	มีปัญหา	ชะตาขึ้น
	อย่าเหม่อมีน	ละลาละลั้ง	เชื้อฟ้าข้า
	ถ้าหนุ่มสาว	กล่าวตรง	ปลงวิญญา
	ข้าจะจัด	เครื่องวิวาห์	มาแต่งงาน

เพลงเขมรรวมตุ๊ก

ลูกคู่		ลาวเอย	ลาวชรา
	สมหมาย	ยายกะตา	ฟังว่าขาน
	ชื่นชอบ	หมอบราบ	กราบกราน
ยายตา	สุดท่าน	เข้าประคุณ	กรุณา

-เจรจา-

สองตายาย ก็ว่าแล้วท่านจะเห็นดี

สาวเครือฟ้าเห็นคุณพระรามตกใจ – ตีใจ เข้ามาไหว้

เพลงล่องน่านใหญ่

ลูกคู่	สาวเครือฟ้า	เหลียวหน้า	แลมาปะ
เครือฟ้า	โื้อะท่านพระ	เจ้าประคุณ	บุญหนักหนา
	อุตสาห์มา	หาช้อย	น้อยบุญญา
ลูกคู่	นั่งยกมือ	วันทา	อยู่เท่า ๆ

เพลงทองย่อน

ลูกคู่		ยิ้มเอย	ยิ้มแยบคาย
	พระราม	พละพาย	สหายเก่า
	ทำทักทาย	ขยายแต่้ม	แย้มแย้
พระราม	เกลอรักข้า	มาเว้า	สาวเครือฟ้า
	เพื่อนเป็นนาย	ร้อยตรี	ที่ทหาร
	คนโปรดผู้	บัญชาการ	ชาญศึกษา
	เพื่อนดีมาก	ฝากด้วย	ช่วยเมตตา
ลูกคู่	พยักหน้า	เรียกพร้อม	ค้อมมาเคียง ๆ

พระรามบ๊วยไปให้พร้อมเข้ามาพร้อมก็กำลังเหม่อมองเครือฟ้าอยู่

พระรามก็พยักพะเยียดอยู่คนเดียว หันมาพูดกับยายตาและคำเจ็ดบ้าง

-เจรจา-

พระราม	คุณพร้อม มารู้จักกันไว้เสีย นี่เขาซื้อสาวเครือฟ้า เป็นเจ้าของสวนนี้
พร้อม	ซื้อเพราะมาก

เพลงลาวเจ้าขู้ (รับดนตรี)

ลูกคู่	สาวน้อย	ชม้อยตา	เจอเจ้าหนุ่ม
	กำดาบกุม	กรุ้มกริม	ริมเฉลียง
	กระช่มกระชวย	สวยสง่า	กว่าชาวเวียง
	สาวแม่เมียง	มุ่นจิตร	หลงคิดรัก

-เจรจา-

เครือฟ้า	เชิญท่านนั่งเจ้า ข้าเจ้าบ่ทันเห็น
พร้อม	ขอบใจ ที่นี้สบายดี มีดอกไม้งาม ๆ
เครือฟ้า	บ่องามเท่าใด ที่อื่นมีงามกว่านี้อีกเจ้า
พร้อม	ที่อื่นจะงามเท่าใด ก็สู้ที่นี่ไม่ได้แน่ ๆ
เครือฟ้า	เขาชาวใต้เขื้ออยากเจ้า
พระราม	เราขึ้นอยู่ที่นี้ท่าจะไม่เหมาะจะเป็นก้างขวางคอเสียแล้ว กลับไปเสียดีกว่า

คิดแล้วค่อยๆเสี่ยงกลับไปไม่ให้ใครเห็น คำเจ็ดก็อยากรู้อยากเห็น ชาย – หญิง เขาไว้กัน
 ยายตาค่อยไล่คำเจ็ดไปแล้วต่างก็แอบดูเขา

เพลงแขกสาหร่าย

พร้อม	เจ้างามเหลือ	เครื่องฟ้า	บุญพาสม
	ยิ่งย็นชม	โฉมสาว	ผ้าวสมร
	สวยล้ำสาว	ลาวไทย	ในดินดอน
	ศรีนคร	เชียงใหม่	ฟังไต้ยล

(สร้อย)

ไอ้เจ้าบัว วาปี เดียรลีเอ๋ย
 แสนสวยกระไรเลย หอมหวานน่าเซยขึ้นอุรา
 เดือนหงายพระพายพา ถวิลเหมือนพร้อมด้อมมา
 ชมโฉมเครื่องฟ้าชื่นใจเอย.

-เจรจา-

พร้อม
 กัณนะจ๊ะ ฉันทพร้อมทุกอย่าง เครื่องฟ้า จะต้องการอย่างไร ขอให้ยอมแต่งงานก็แล้ว

เพลงลาวดำเนินทราย

ลูกคู่	สาวเครื่องฟ้า	ฝืนอุรา	พิไรเฉลย
เครื่องฟ้า	ชะช่างเอ๋ย	ฉะอันรัก	เพราะนักรหนา
	ข้อยลาวกาว	หรือจะก้าว	เข่งเขม้อ
	น้อแคนเผยอ	หยังหมาย	นายร้อยตรี
	เอ๋ยปาก	ปากเอ๋ยข้อยอยากจะหยัน	ร้อยดีพันดี
	รักนี้รักนั้น	อย่าหลอกใช้ฝืนหาเอย	

(สร้อย)

ช่างเสกสรรพ์ รำพันสาระเพ ขุนหารเฮย
 สันรู้ถึง ถึงใจถึงลิ้น เอ๊ะ เหมือนนกขมิ้น ชมแล้วก็บินหนีเอย
 ลูกคู่ ทหารคะนอง รำสนอง เสน่หา
 พร้อม เครื่องฟ้าเอ๋ย อย่าหลงเลยพี่ไม่ร้าง ขนางหนี
 แสนรักแสน พิสมย์ คล้ายชีวี สาวรักพี่น้อง
 สาวรักพี่พร้อม ไม่ยอมบิน ไ้ขึ้นใจเอ๋ยขึ้น

ไอ้แสนรักเอ๋ยรัก ที่พร้อมจะผลักรวงไฉน
 ขอนอมเครื่องฟ้ายอดอาลัย ที่ลาไปได้แล้วนวล
 (สร้อย)

พร้อม	ไอ้ที่ต้องไป	เสนอข่าว	กรองแก้วเอ๋ย
	ขอน้องคอย	คอยค้ำ	พุ่มนี้
	นะ คอยนะคอยพี่	วันตียกศรี	สินสอดเอ๋ย

-เจรจา-

พร้อม ถ้าเครื่องฟ้ายอดกลางแน้ว พี่ก็จะจัดงานแต่งงานทันที ไม่เปลี่ยนแปลง
 เครื่องฟ้าย ข้าเจ้าตัวคนเดียว บ่มีที่พึ่ง ถ้าคุณพร้อมพูดจริงก็เป็นบุญของข้าเจ้า และ
 ข้าเจ้าก็จะขอพึ่งจนชีวิตหาไม่

พร้อม จริงๆนะ ถ้าพี่ไม่ห่วงเรื่องต้องไปจัดการงานแต่งงานแล้ว พี่จะไม่จากไป
 ไหน เครื่องฟ้ายคอยพี่จะรีบมาให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

เมื่อให้คำมั่นสัญญาแล้ว พร้อมก็รับไป

ยายเฒ่า ตาเฒ่าและคำเจ็ด เข้ามาตีใจ หลังจากที่คอยกันคำเจ็ด ไม่ให้เข้ามาขัดคอ พร้อม
 ไป

เพลงเข็ดฉิ่ง

เพลงลำตลกหัวเราะ

ลูกคู่	แม่คุณ	บุญตรูชรา	ตาสนเฒ่า
	แอบชมเขา	เว้าคุณ	อยู่ใกล้ๆ
	ข้างสาวคำ	เจ็ดบ่าว	จะเข้าไป
	ยายตาไล่	จนหนุ่ม	คุ่ม ๆ ลา

ฉากที่ 2 (วิวาห์)

ปีพาทย์ทำเพลงลาวชมดง ไม่มีเนื้อร้อง

ฉากอย่างที่ 1 เป็นแต่แต่งทรูหรา

ตัวละครมียายกะตาและคำเจิตรับเชิญกับเพื่อนเจ้าบ่าวเพื่อนเจ้าสาวที่เชิญมา วุ่นอยู่ซักครู่ พอเห็นบ่าวสาวมา บอกกันเอะอะ ต่างยืนเข้าสองแถว พระรามจูงพร้อม แยกผู้หญิงแยกผู้มีเกียรติจูงมือสาวเครือฟ้า มายืนกลาง พวกแยกต่างคนก็เข้าผูกข้อมือให้บ่าวสาวแล้วกลับมา

สองแถวตามเดิม

เพลงพญาเดิน (โห่)

เพลงสะบู่โหรงนอก

ลูกคู่	พาเจ้าบ่าว	เจ้าสาว	ก้าวลงสวน
	ประชุมชวน	ทิวโห่	สโมสร
	ผูกขวัญหัตถ์	เสกสวัสดิ์	สถาวร
	แล้วขับพ็อน	พร้อมเพรียง	เลี้ยงดู ๆ
	เพลงลาวสองคอน		
ร้องพร้อมๆ	ขอให้เจ้า	สาวสวย	รวยระรื่น
	อยู่ยั้งยืน	ชื่นเชียง	คงเคียงคู่
	ขอให้เจ้า	บ่าวสมัคร	รักโฉมตรู
	จงอย่ารู้	รักร้าง	ห่างกัน
	จนแก่เฒ่า	ถือไม้เท้า	ยอดทอง
	อเนกนอง	ทรัพย์เสริม	เฉลิมขวัญ
	เชิดชู	สุริยวงศ์	พงพันธุ์
	สืบสกุล	พูลสวัสดิ์	นิรันดร์เอย

โห่สามลาแล้ว

เพลงลาวพวน

เฒ่าสน สาวเอยสาวแสนสวยเชิญฟังคำอวยพรเฉลิม
 อยากรู้ใช้ อยากรู้ซ่อน อยากรู้เด็ด อยากรู้ร้อน ฤไทยเสกทิน
 รักผัวแก้ว ผัวขวัญ ตั้งแต่วันวิวาห์ประเดิม รวยเงิน
 รวยทอง กองเต็ม ไพบูลย์พูลเพิ่ม สมพร เอย

โห่

เพลงลาวพวน

บุญตรู เจ้าเอ๋ยเจ้าบ่าวทแก้วฮักสาวแล้ว เลี้ยงน้ำใจ

อย่าให้หมาง ช่วยสั่งช่วยสอน ช่วยถนอม กล่อมนอน
 แขนข้าง ช่วยรักจริงๆ อย่าทิ้ง อย่าข้าง อย่าเรศ
 อย่ำร้าง อย่ำโรย อย่ำรา อย่ำโกรธ อย่ำซึ้ง
 อย่ำหึง อย่ำหัก เป็นที่พึ่งพัก เป็นที่พำนักชูศักดิ์สาวงาม
 ผ่อยศลาวกับชาวสยาม ขอจงมีความสุขเกิดพ้อชา
 ทุกวันทุกคืน โดยชื่นตา ขอให้สมพรข้า โห่หิวเอย

โห่

เพลงพุงดำ

ลูกคู่	สนุกสนาน	สราญเลี้ยง	จนเที่ยงคืน
	ครึกครื้น	ชื่นมโน	โห่สรรษา
	เพื่อนบ่าวสาว	เหล่าที่เล่น	เต้นเฮฮา
	ต่างอำลา	กลับบ้าน	สำราญใจ

เพลงกราวรำ

เพลงฉิ่ง

เพลงแขกหนัง

ลูกคู่	พร้อมหนุ่มน้อย	ร้อยตรี	เสนีสยาม
	เห็นสาวงาม	ขวยเขิน	ก็เดินใกล้
	จับกรกุม	กรุ้มกรุ้ม	ยิ้มละไม
พร้อม	เออนี้เอย	เหนื่อยนัย	มิพักนอน
	ขอเชิญโฉม	โลมอาลัย	ไปกับพี่
	จะกล่อมศรี	เสนห์น้อย	ให้พ้อผ่อน
	คูเถือซี	พี่ว่า	หนีมาค้อน

เครื่องฟ้านิ่งเอียงอายุไม่ตอบ

หรือสาวร้อน	พี่ก็เคย	รำเพยเย็น
-------------	----------	-----------

เพลงลาวคำหอม (รับมโหรี)

ลูกคู่	นายทหารชาญชัย ดนัยสยาม พยายามยั่วสาวหยอกเข้าเล่น ยอดรักเหลือเอื้อแสนหน้อง รักนุชสุดรักจ้อง จิตรสม ชมสาวเอย
เครื่องฟ้า	ไอ้เครื่องฟ้า โฉมแม่น่าสวาสดี สงสารสาว จะหนาวอนาจ แสนเปลี่ยว พว้าวังเวง อยู่เอกาอุราเหวัง เห็นมิพัน คนข่มเหง ถวัลน่าเกรงภัยเอย
พร้อม	ไอ้อ้ออาลัย ชื่นใจของพี่น้องเอย พี่ขอเซยสาวสวยสมปอง

	อย่าโกรธ อย่าขี้ง อย่าบึ้ง อย่าผยอง เชิญแม่ปราณี เหมือนพี่น้อง อยู่ร่วมห้อง ธรรมชาติเอ๋ย
เครื่องฟ้า	โอยพี่เอ๋ย ช้อยยังบ่เคย คบชายหนอ อย่าเพ่อเพ้อ พะละการทำทัญหัก พี่ขุนหาญเหี่ยมหาญเหลือ เชื้อช้อยมั่ง พี่รัก วานพี่ยัง อย่าเหิม เห็นใจเทอญ
พร้อม	โอน้องพี่ๆ ขึ้นชีวีของพร้อม สงสารสาวผุดผะผ้าทรวงตรอม แสนรัก สุดหักหัวใจ ก่นแต่บั้นแต่บัก หวังฝากอาลัย ไข่ม่มแหงแม่ให้สาวสวยเสียงงามเอ๋ย
ลูกคู่	โอ้อ้อออ เครื่องฟ้านี้เอ๋ย แสนเสบาย สมสาวเจตนา แต่หวาดแต่หวั่น เสียวสั่น มนะสา สุดจะโอนอ่อนอ่อนนหา สาวกลั่นอุราระอายเอ๋ย
	เพลงพม่าเห่ (รับดนตรี)
ลูกคู่	นายร้อยตรี เห็นที กระจาดกกระเดื่อง เดี่ยวชำเลื่อง ยิ้มฉะอัน เดี่ยวค้อนให้
พร้อม	ดอกเอ๋ย เจ้าดอกกลิลี่ ขอเซอร์บλοςซ่อม สวีตฮาร์ดของพี่พร้อม นะน้อง
เอ๋ย	
ลูกคู่	กรตระกอง ประคองกอด ยอดอาลัย กระสันเสียว เหนียวไป ห่องไสยา
พร้อม	ดอกเอ๋ย ดอกพอแก้ตมีนื้อต อย่าส่งเสียงแองคะรี เป็นปีสก็อต สงสาร
จะฮอตเฮือดเอ๋ย	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงโลม

ฉากที่ 3 (ลา)

ฉากอย่างฉากที่ 1

ตัวละครมีร้อยตรีพร้อมยืนตรงอยู่ในสวน มือถือคำสั่ง

เพลงห้วงอาลัย

ลูกคู่	แสนระกำ	ที่จะจำ	จากเรือฟ้า
	ด้วยมิตรา	ยุทธนา	ให้หากลับ
	ไปแถลง	แจ้งราช	การลับ
	การกองทัพ	กับเสปียง	ในเชิงนี้
พร้อม	ครั้งจะทอด	ยอดอาลัย	พาไปด้วย
	ก็เกรงป่วย	การวัน	กระชั้นจี
	ทั้งไม่ช้า	จะต้องพา	มีอีกที่
	ไม่พอที่	จะให้ยาก	ลำบากลำบาก

พร้อมนั่งเอามือกุมศีรษะอย่างเป็นทุกข์

เรือฟ้ายิ้มแย้มอุ้มลูกชายมากับคำเจ็ด มาส่งให้พร้อม

เพลงลาวลำปาง (รับดนตรี)

ลูกคู่	โฉมเรือฟ้า	อุ้มหา	พ่อหนูน้อย
	ยิ้มชม้อย	เมียงพฤษา	เข้ามาใกล้
	ช่างน่าเล่น	น่าเทลัน	เป็นมะไฟ
	พอรับไป	จูบกอด	พลอดลื้อ

พร้อมกอดจูบลูกกลอยใจอย่างเศร้าๆ เรือฟ้าเห็นแปลกใจเอ๋อถาม

-เจรจา-

เรือฟ้า	พี่พร้อม เป็นอันหยั่งปสบายก้า
พร้อม	เปล่า พี่ไม่ได้เป็นอะไร
เรือฟ้า	อย่าปิดข้าเจ้าเลย หน้าตาบอกว่าไม่สบาย เป็นหยั่ง
พร้อม	จริงพี่ไม่สบาย ไม่สบายใจนะ
เรือฟ้า	คุณพืมีเรื่องอะไร บอกให้ข้าเจ้ารู้ด้วย จะได้ช่วยกันแก้ไขได้

เพลงเวศุกรรม

ลูกคู่	ร้อยตรีพร้อม	ตรอมใจ	พิไรแถลง
	จะกลับแหล่ง	อยุธยา	นิवासมร
พร้อม	ด้วยมิตรา	ให้หา	คินนคร
	เป็นกัจราช	การร้อน	ไม่ผ่อนเลย

	แต่มีข้า	จะขึ้นมา	เขียงใหม่ๆ
	แสนอาลัย	จำลา	นิจจาเอ๋ย
ลูกคู่	เฝ้าสังเสี	เมียมาง	จะร้างเซย
	ทั้งคาดเซย	ชมลูก	ผูกคะนึ่ง

พร้อมเล่าเหตุการณ์ให้ฟังโดยตลอด เมื่อเสร็จธุระแล้วจะรีบกลับให้เร็วที่สุด

เพลงลาวครวญ

ลูกคู่	สงสารสาว	เรือฟ้า	น้ำตาดก
	โอ้ห้วง	ทีกๆ	สอิกสอื้น
	สุดจะขัด	ทัดทาน	ดันดิ่ง
	จำเป็นจึง	จำยอม	ประนอมใจ
	เฝ้ากำซั		
เรือฟ้า		รีบกลับ	อย่ายับนั้ง
	ทุกสิ่งสั่ง	เมียจะเฝ้า	เอาใจใส่
	กวักรือกคำ	เจ็ดมา	พาดนัย
	ให้พ่อผูก	มือให้	คุ้มภัยพาล

เพลงตะนาวแปลง

ลูกคู่	โหยละห้อย	ร้อยตรี	ทวิวิโยค
	กำสรวนุโศก	กอดจูบ	ลูกรับขวัญ
	ผูกมือลูก	แล้วก็ผูก	มือแม่พลัน
	สอื้นอื้น	อาลัย	ใจรอนๆ

เพลงโอด

เพลงลาวเล็ก (ตัดสร้อย)

เรือฟ้า	โอ้พี่พร้อม	จอมชีวิต	ดวงจิตน่อง
	จะห่างห้อง	ห่างปลื้ม	อย่าลืมนั้น
	เสร็จงานท่าน	สู้อย่านาน	กลับบ้านพลัน
	ลูกเมียขวัญ	ฝันหา	อย่าระเริงหลง

สร้อย

เรือฟ้า เสียตายเอย เสียตายดวงหน้า เสียตายจะลาไปแล้ว
แสนโศกสะท้านถึงทหารเกล้า เรือฟ้าจะแคล้ว พี่พร้อม ลา
หนาพี่พร้อมเอย เห็นแสนเข็ญเห็นเป็นราชาะกิจ สาวสุดจะคิด
หวงห้ามมิให้ไป จนอกจนใจ จำจากจำไกล กันเอย

เพลงโอด

เพลงธรนिर้องไห้ (รับดนตรี)

ลูกคู่	ทรวงสลาย	นายร้อย	ละห้อยสั่ง
	เห็นสุดหวัง	ผวาวิโยค	โศกสะอื้น
	ประโลมลูบ	จูบน้อง	ประคองยื่น
	ถอนใจฝืน	สเนหา	ลาตริง
	เลี้ยวหลัง		
พร้อม		อาลัยเหลือ	เครือฟ้าเอ๋ย
	จะชวดเซย	ชวนคิด	เฝ้าคิดถึง
	เป็นจนจิต	ราชะกิจ	มาติดตริง
	เหลือรำพึง	เหลือกรรม	พี่จำจร

เดินออกอย่างตัดใจ

เพลงโอด

เพลงทยอดโอด

-ปิดม่าน-

ชุดที่ 4 (กลับ)

เพลงเขมรเอวบาง

ลูกคู่	สาวเอย	สาวคำเจ็ด
	วีนหน้าเร็ด	ขึ้นเคหา
คำเจ็ด	คุณนายคุณนาย	น้ำผึ้งมา
	อูแม่ข้า	ที่บ้านไต่

- เจรจา-

คำเจ็ดบอกนาย

เพลงล่องน่านใหญ่

ลูกคู่	สาวเครือฟ้า	ถามว่า	ธูระอะไร
	เจ้าจึงได้	ปรารถนา	มาถึงนี้
	ไม่เข้าใจ	ให้คอย	นายร้อยตรี
	แมนพอที	สนองนาย	จะได้ทำ

เพลงเขมรรวมตุ๊ก			
ลูกคู่	เจ้าสายน้ำ	ฝั่งฝั่ง	นั่งหัวเราะ
	โอษฐ์กระเดาะ	เคาะเพลง	เก่งกะก้า
	ตรัสอ้อแอ้	ออกแต่้ม	แย้มยิ้ม
สายน้ำฝั่ง	ข้อยอยากค้า	อยากชู	เป็นคู่ครอง
เพลงลาวพวน (เกล้าขอฝรั่ง)			
สายน้ำฝั่ง	พี่ปรารถนา	มานี้	เพราะพี่รัก
	มุ่งหมายจัก	จับสาว	ไปเข้าห้อง
	อ้ายหัวทหารไป	มันไม่	อิน้อง
	มิควรขุ่นข้อง	หม่นหมอง	อยู่เอกา
	พี่ใ้เมียรัก	หมายจัก	เคียงประคอง
	อยู่คุ้มๆครอง	ยกผยองบุญญา	รายทาทหญิงชาย
	อยู่สบายบานหน้า	เป็นอัครชายา	วานอย่าเอื้อนระอา
	ลอยใจๆ	วานอย่ามัวนีก	ถึงผิวที่ร้าง
	วานอย่าอ้างนางนางแฉงอาลัยวานพี่วานทราวม้วย		
	แม่ตามพี่ไปเหมือนหวังเกิดเอย		
เพลงสร้อยลาว			
ลูกคู่	สาวเครือฟ้า	ฟังว่า	หน้าสลด
	ไว้พระยศ	ยอหยิ่ง	นั่งหน้าบึ้ง
เครือฟ้า	ผิวข้อยมี	พี่พร้อม	ยอมรำพึง
	บ่นคิดถึง	กันอยู่	อย่าดูเบา
	พ่อเจ้าเรือน	เหมือนเจ้า	ลาวประชา
	ไม่ควรมา	อลืมอเลีย	เมียของเขา
	ไม่รักองค์	ทะนงโฉม	มาโล้มเล้า
	ข้อยจะทูล	พ่อเจ้า	ชีวิตฟ่อง
	ยื่นฎีกา	ข้าหลวง	ต่างพระองค์
	โปรดอย่าหลง	จงออก	ไปนอกห้อง
	แม่เจ้าขึ้น	รำไร	จะไปร้อง
	พูดเท่านั้น	หันย่อง	เข้าห้องเบา

-เจรจา-

เชิด

เครื่องฟ้าวอก

เพลงสร้อยลาวเล็ก (รับดนตรี)

ลูกคู่ เครื่องฟ้าวอก ค่อยๆละห้อยหาผิว เครื่องฟ้าวอกห้าวสะอื้น
เห็นวันคืนล่วงไป เป็นไฉนหน้าตื่น ทหารชูชู้ขึ้น
บ่คืนเชียงตอย หนอขุนหาญเหย
เครื่องฟ้าวอก หรือเกิดเหตุ เกิดเภทเกิดภัย หรือเกิดอันใด ในเพื่อนดงดอย
จึงเลื่อนจึงลา จึงซำยงค้อย ขาวพินายร้อยยิ่งสุญเออยๆ
อนาถเอ้ย อนาถเหลือตริก อนาถเหลือนิกเหลือทวย
อนาถทรงสิ้นขวัญหาย อนาถข่าวร้ายคลาด หมายกรรมังนา
ไอ้เครื่องฟ้าวอก ไฉนนัด ไฉนปัด ตัดสัญญา
หลัดๆ ไฉนสะบัด สัญญา ยิ่งชุ่นข้องๆ ยิ่งโอด ยิ่งอ้อย อุดรเอย

เพลงโอด

เพลงเขมรอกโครบ

ลูกคู่	หวาดเอย	หวาดผวา
สาวคำเจ็ด	เลอล่า	หน้าตื่น
ยินเสียงใคร	กุกกับ	ขยับยิ้น
อยู่ที่พื้น	เฟิลซาลา	หน้าบันได
ไปมองเห็น	เด่นหรา	หน้าแฉ่ง
กะเยื่อกะแห่	บอกนาย	โวยวายใหญ่
คำเจ็ด	คุณพระราม	หมายว่าใคร
	เชิญประจำ	ไม่ต้องรอ

คำเจ็ด เครื่องฟ้าวอก เชื้อเชิญด้วยความตั้งใจ

เพลงปิ่นตลิ่งนอก

ลูกคู่	ท่านข้าหลวง	ยินดี	ไม่มีศึก
พระราม	นั่งยิ้มโยก	ตัวใครง	คุยโผงใหญ่
	ฉันทได้ข่าว	ร้อยตรี	ที่จากไป
	เดี๋ยวนี้กลับ	เชียงใหม่	ใกล้ลำพูน
	คงถึงนี้	พຽ່ງนี้	หรือพลบค่ำ
	อย่ามัวคร่ำ	ครวญพิลาป	ไม่สาบสูญ
	สิ้นเตือดร้อน	ต้อนรับ	ดับอาดูร
	ตั้งแต่นี้	มีแต่พูล	พัฒนา

พระรามพลพายบอกข่าวดีว่าคุณพร้อมกำลังจะมาถึง

	เพลงลาวพุงขาว		
ลูกคู่		ฟังเอ๋ย	ฟังข่าว
	ชื่นทรวงสาว	สาวจิ้มลิ้ม	ยิ้มในหน้า
	พูดหัวร่อ	ต่อกระซิก	ทั้งน้ำตา
	ขอบคุณครั้น	วันทา	ปรีดาแด

เครื่องฟาดใจขอบคุณคุณพระ คำเจดียิ่งเอาใจหนัก

	เพลงลงสร		
	เพลงลาสรลงลาว (รับดนตรี)		
ลูกคู่	สาวปราโมทย์	โสรสร	ศรระกาย
	ขมึ้นละลาย	ชโลมชะลุด	ผูกผ่อง
	ล้างสบู่	ณุง	มตุมรอง
	งามเหมือนทอง	เนื้อสี	ศรีนวลตรู
	ทาน้ำอบ	ปรบแปง	สารภี
	นุ่งซิ่นสี	โคกสพัก	ชมพู่หฐ
	เสื่อสวมบาง	อย่างใหม่	ลูกไม้พฐ
	เข้มกลัดๆ	อระดู	ลออกตา
	เกล้าหย่งมวย	สวยสอาง	คลุมร่างแห
	ปิ่นเพ็ชรแผ่	ปักผม	งามสมหน้า
	ดอกไม้เพ็ชร	มรกต	สดโสภา
	แชมบุปผา	ลดาประดับ	เครื่องทับทิม
	สรวมสร้อยหัตถ์	รัตกำไล	ใส่แหวน
	สร้อยคอแสน	สวยประดับ	ระยับหทัย
	ประแป้งเม็ด	นิดๆ	พิจรับยิ้ม
	ทัดพลูจีบ	จิ้มลิ้ม	ลีลามาย

ลูกเครื่องรงค์ออก

พ่อเฒ่าแม่เฒ่าคำเจ็ดเอาข้าวของที่สั่งยกมาตั้งให้ และจัดดอกไม้แต่งบ้านหอมฟุ้งไปหมด
จนต่างคนต่างก็ง่วงนอน เครื่องฟ้าบอกให้ทุกคนไปนอน คุณพร้อมมาถึงจะไปเรียก ทุกคนก็ไป
หมด นาฬิกาตีสองยาม (เครื่องฟ้าสะดุ้ง)
วงดนตรี ตีฆ้องบอกเวลา 2 ยาม 12 ครั้ง

			เพลงยวนเกล้า
ลูกคู่	ล่องสองยาม	หวามหวาบ	ปราบใจ
เครื่องฟ้า	เอ๋ยอย่างไร	ผิดสัญญา	ที่ว่าขาน
	หรือท่านพระ	จะสัมทับ	ดับรำคาณ
	ฉลองลั่น	ปลิ้นหวาน	เล่นกระมัง
	โอ้ยไม่เป็น	เห็นไม่กล้า	มาใส่สี
	พี่ร้อยตรี	คงมา	เหมือนว่าหวัง
ลูกคู่	กระสับกระส่าย	หมายทุกมือ	มาหรือยัง
	เอียงหูฟัง	ผีเท้า	หนาวทรวง

เขาๆ

สักครู่คำเจ็ด ความห่วงสาวเครื่องฟ้า ง่วงก็ง่วง
จึงค่อยอุ้มพ่อแดงน้อยร้องให้มาส่งให้เครื่องฟ้า

ทำเพลงช้าโหย

เพลงล่องน่านเล็ก

ลูกคู่	สาวคำเจ็ด	จริงใจ	ไม่สับกลับ
	ยื่นจับๆ	จ้องจ่อ	บ่ไถล
	หน้าเป็นมัน	หันเป็นยาง	หมางหัวใจ
คำเจ็ด	นี่เมื่อไร	นายฮ้อย	จะลอยมา

คำเจ็ดโงกหลังข้างแคร่

หลวงณรงค์ คุณนายจำปา คุณพระรามพลพ่าย

เดินทางมาถึงบ้านสาวเครื่องฟ้า

เพลงฝรั่งหน้าแดง

ลูกคู่	พระเอย	พระราม
	งุ่มง่าม	อ่อนนั๊กหนา
	ครั้นจะหลบ	ไม่นำพา
	ก็เวทนา	ซึ่งตายเดิน
	น่านายร้อย	วาสนา
	รับยศลา	ไม่ขัดเขิน
	เป็นที่หลวง	ศักดิ์เจริญ
	พาเมียใหม่	ขึ้นมาเยือน

เพลงบุหลันชกมวย

ลูกคู่	หลวงณรงค์	ตรงเจอ	คำเจ็ดทลิ่ง
พร้อม	เฮ้อย่าอึ้ง	ตั้งตั้ง	ฟังข้าสอน
	อุ้มลูกข้า	มาตั้ง	กำลังนอน
	อย่าปลุกแม่	แสนงอน	เปื้อร้อนใจ

พร้อมเร่งจะรับลูกไป

ลูกคู่	ท่านพระราม	ทั้งคร้าม	ทั้งกระดาก
	ทั้งเคืองมาก	ทั้งสงสาร	เหวี่ยงภาพไหล
	ย้อมหนับๆ	คับค้อน	สะท้อนใจ

คุณพระ ยอมรับผิดทุกอย่าง

พระราม	ฉันผิดแล้ว	เมียใหม่	เขามีมา
	ขึ้นกระทรวง	ได้เป็นหลวง	ณรงค์รักษ์
	ดำรงศักดิ์	ร้อยเอก	ทหารหน้า
	ดูโน่นแน่	นั่งแหละแม่	นางจำปา
	ภรรยา	หลวงณรงค์	ทะนงใจ

เพลงล่องน่านเล็ก

ลูกคู่	สาวคำเจ็ด	ใจจะขาด	อาฆาตแค้น
	สงสารแสน	จะสงสาร	สะท้านไห้
คำเจ็ด	เขาไม่ซื่อ	เราจะดี้อ	ซื่อทำไม
ให้หาผิวใหม่มีถมไปได้ทุกชั้น	เขามีใหม่	เราก็มี	แก้ที่มัน
	แสนเท้า	พระยาลาว	ชาวเหนือ
	ก็ยังเอื้อ	สาวนาย	พอหมายหมั้น

	จะเอาเจ้า	หรือไพร่	ได้ทั้งนั้น
	ไม่ว่าชั้น	ไหนๆ	ไทยหรือลาว
	หรือพม่า	แขกฝรั่ง	ทั้งเจ็ดสัว
	ไม่ต้องกลัว	มีโยถือ	ชื่อให้ฉาว
	ประมาทหน้า	นี้กว่า	เป็นลาวกาว
	เชิญเชื่อว่า	อย่าระกำ	เสียน้ำตา
	เพลงลาวแพนน้อย		
ลูกคู่	กระแทกองค์	ลงพื้น	สะอื้นดิน
	กำสรวลสิ้น	สมประดี	ทิวไศรัว
	ทั้งรัก	ทั้งแค้น	เล่นเร้า
	สิ้นอาลัย	ลูกเต้า	ชีวิตตัว
เครื่องฟ้า	ไอ้ประดาษ	เสียชาติ	เกิดเป็นหญิง
	เผยอหยิ่ง	รักเขา	เอาเป็นผัว
	เขามีเมีย	ทั้งเสีย	เหมือนควายวัว
	ข้าพามี	ใหม่มา้ย	หยามให้อาย
	จะอยู่ไป	ไยเล่า	สาวเครื่องฟ้า
	เสียแรงรัก	หักชีวา	บุชาถวาย
	ชาตินี้สิ้น	วาสนา	ขอลาตาย
	ข้าเกิดกาย	ชาติใหม่	ได้คู่กัน
	อย่ามีใคร	ซ้อนใจ	ซ้อนรัก
	ให้สมัคร	สองชม	สมมิ่งขวัญ
	เปลื้องผ้าจะหาที่ผูกคอตาย		
ลูกคู่	เปลื้องผ้า	มาจะขอ	ผูกคอตัน
	ล้างชีวัน	วุ่นอยู่	แต่ผู้เดียว
		- โอด -	
	คำเจ็ดเห็นดั่งนั้นตกใจวิ่งไปอุ้มคุณแดง		
	แบบေးมาส่งให้เครื่องฟ้าได้สติรับลูกมากอด		
เครื่องฟ้า	คำเจ็ดจำ	โปรดพา	พ่อแดงลูก
	ไปนอนผูก	ห้องใน	ตามใจหน่อย

คำเจ็ดรับลูกไป

ลูกคู่	พอบ่าวอุ้ม	ลูกยา	ลับตาคล้อย
	สาวละห้อย	หวลฆ่า	ชีวาวายๆ

ยาย-ตา มาเห็นเครื่องฟ้าร้องไห้เรื่องสามมี

คำเจ็ดออกมาเครื่องฟ่าปลอก

เพลงกำปอ

แม่เฒ่า	สาวเครื่องฟ่า	มีปัญญา	อย่าบ้าโสก
	แม่เป็นโรค	ลำพองพิศม์	ด้วยฤทธิ์หึ่ง
พ่อเฒ่า	มันไม่ไป	ถึงไหน	ใช้อึ้งกระทั่ง
	หนักกว่าหนัก	พักหนึ่ง	ก็สิ้นพิศม์
แม่เฒ่า	ขึ้นดิงดิง	คลังไคล้	ไปกะมัน
	ไปตกกัน	ตัวเตี้ย	เสียจริต
พ่อเฒ่า	โทรมนัส	กั๊ดพัน	กลั่นชีวิต
	ไม่กี่วัน	มันก็ปลิด	ฤทธิ์ไม่นาน

เครื่องฟ่าอ่อนวอนทั้งสามคนขอให้พาลูกไปนอน
อย่าให้มารบกวนเลยเพราะใจคอไม่ดีจะขอยุคนเดียว
เพื่อจะสงบสติอารมณ์ให้สบาย ทั้งสามก็วังวอนอย่าคิดฆ่า
ตัวตายเลย แล้วต่างก็พากันออกไปตามคำขอ

CHULALONGKORN เพลงลาวครวญ (รับคนตรี)

ลูกคู่		สมเอย	สมจินตนา
	สาวเครื่องฟ่า	เสียจิตร	คิดเลื่อนเปื้อน
	ปิดประตู	รูแกล	ไม่แซ่เขื่อน
	ซึกมูลี	แล้วเลื่อน	กลอนลั่นदान
	โผผวา	วังหา	คว้ามัดหมอ
	ของคุณพ่อ	ตั้งจิตร	อธิษฐาน
	มีทองคร่ำ	คำจา	ริกโบราณ
	เสียชีพอ่า	เสียชื่ออ่าน	กระจำงตัว
เครื่องฟ่า	ไอ้เครื่องฟ่า	ครานี้	สิ้นที่หวัง
	ขอลาโลก	โศกสั่ง	ถึงหูผู้
	เมียอากั๊พ	ดับชีวัน	ประหวั่นรั้ว

	ขอลาบัว	บาทพี่	หนีไป
	คอยดู	อยู่กับพ่อ	รอพี่
	เพราะชาตินี้	วาสนา	หาถึงไม่
	จวบจุพระ	อมฤตย์	สุราลัย
	เกิดชาติไหน	ขออยู่	เป็นคู่กัน
	พี่มีดชา	โปรดพา	เครื่องฟ้าหนี
	จากโลกนี้	นิศาซู้	สู่สวรรค
ลูกคู่	พิลาปรบ	จบคำ	เจ้ารำพรรณ
	มือเจ้าสั้น	กำมิด	จะกรีดคอ
	เหลียวซ้าย	แลขวา	ผวาวิ่ง
	เหมือนผีสิงห์	เสียวไส้	หน้าใจฝ่อ
เครื่องฟ้า	พี่พร้อมจำ	เครื่องฟ้า	ละลาน้อ
ลูกคู่	ปากพูดจ้อ	ตาก็จ้อง	เข้าห้องใน

เพลงทยอยโอด

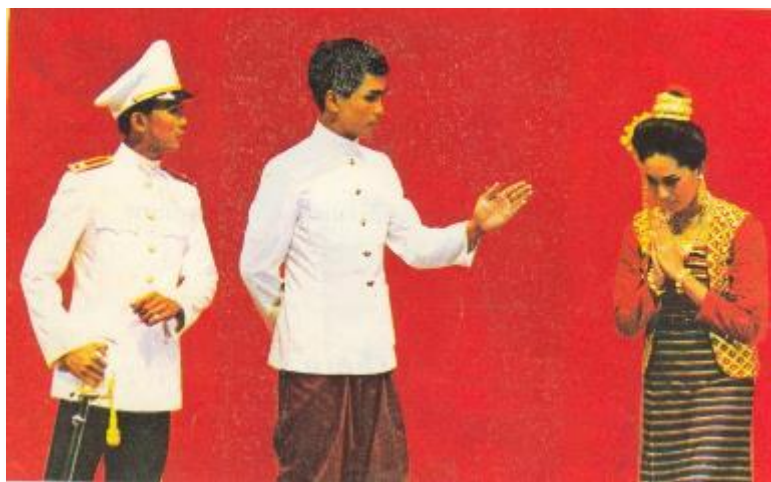
-ปิดม่าน -

จบการแสดง

ภาคผนวก ข

ประมวลภาพการแสดงละครเรื่องเรือฟ้า
โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
ตั้งแต่ ปีพ.ศ.2522 จนถึง พ.ศ.2534

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 93 : การบันทึกภาพละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522
 ที่มา : ชีรภัทร ทองนนิม , 2522.

ภาพที่ 94 : การบันทึกภาพละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ.2522
 ที่มา : ชีรภัทร ทองนนิม , 2522.

ภาพที่ 95 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ปรับท่าทางให้สวยงาม
ในการบันทึกภาพละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสูจิบัตร ปีพ.ศ.2522
ที่มา : อีรภัทร ทองน้อม , 2522.

ภาพที่ 96 : การบันทึกภาพละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อีบุ๊ก ปีพ.ศ.2522
 ที่มา : ชีรภัทร ทองน่ม , 2522.

ภาพที่ 97 : การบันทึกภาพละครเรื่องสาวเครือฟ้า เพื่อลงสู่อีบุ๊ก ปีพ.ศ.2522
 ที่มา : ชีรภัทร ทองน่ม , 2522.

ภาพที่ 98 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า
ในการสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 99 : อาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า
ในการสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 100 : วงปี่พาทย์ และ ลูกคู่
 ในการสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
 ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

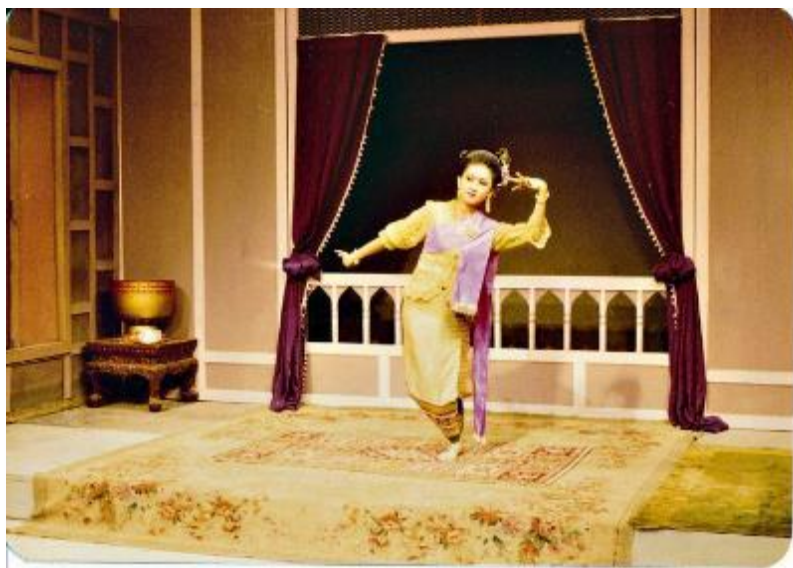
ภาพที่ 101 : วงปี่พาทย์ และ ลูกคู่
 ในการสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
 ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 102 คุณอัญชลี วัจนรัตน์ และคุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา ถ่ายภาพร่วมกัน
ก่อนการสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5

ภาพที่ 103 คุณอัญชลี วัจนรัตน์ และคุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา ถ่ายภาพร่วมกัน
ก่อนการสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 104 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว
เพื่อสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 105 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา รำสาวเครือฟ้าแต่งตัว
เพื่อสาธิตละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 106 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 107 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 108 : คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 109 คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 110 คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 111: คุณเอื้องฟ้า สร้อยสุรียา แสดงฉากที่ 4 ในบทโศกเศร้าเสียใจ
เพื่อสาธิตละครเรื่องนางเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 112 : คุณอัญชลี วิจารณ์รัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก
เพื่อสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 113 : คุณอัญชลี วิจารณ์รัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก
เพื่อสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 114 : คุณัญชลิ วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก
เพื่อสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 115 : คุณัญชลิ วัจนรัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก
เพื่อสาธิตละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 116 : คุณอัญชลี วิจารณ์รัตน์ แสดงฉากที่ 2 ในบทรัก
เพื่อสาริตละครรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5
ที่มา : ศูนย์สังคีตศิลป์ , 2522.

ภาพที่ 117 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค
 ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 118 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์
 ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 119 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกีษ์
 ถ่ายภาพก่อนการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรกีษ์ , 2527.

ภาพที่ 120 : รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกีษ์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค
 ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรกีษ์ , 2527.

ภาพที่ 121 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยนาค
 ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 122 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยนาค
 ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 123 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรภัย์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค
ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527

ภาพที่ 124 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรภัย์ และอาจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค
ถ่ายภาพร่วมกัน ก่อนการแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2527

ที่มา : สวภา เวชสุรภัย์ , 2527.

ภาพที่ 125 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1
 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า แสดงฉากที่ 1
 ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 126 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1
 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า แสดงฉากที่ 1
 ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 127 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 128 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 129 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 130 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
อาจารย์ธงชัย ศรีนา รับบทเป็นพระรามพลพ่าย
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 131 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำนธ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด
 อาจารย์พิกุล วัดกะแย้ม อาจารย์ทรวง ปรานค์โพธิ์อ่อน รับบทเป็นพ่อเฒ่า แม่เฒ่า
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 132 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำนธ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สายทองคำ รับบทเป็นสาวคำเจ็ด
 อาจารย์พิกุล วัดกะแย้ม อาจารย์ทรวง ปรานค์โพธิ์อ่อน รับบทเป็นพ่อเฒ่า แม่เฒ่า
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 133 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำนธ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 134 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่1 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำนธ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 135 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 136 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำรณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 137 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์
 ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527 รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์ รับบทเป็นสาวเครือฟ้า
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คำนวณ สุนทรานนท์ รับบทเป็นร้อยตรีพร้อม
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 138: การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
 ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 139 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 140 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 141 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 142 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 143 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 144 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 145 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4
ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ปีพ.ศ.2527
ที่มา : สวภา เวชสุรักษ์ , 2527.

ภาพที่ 146 : อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย อาจารย์ปราณี สำราญวงศ์ และอาจารย์ฤดีชนก คชเสนี
ถ่ายภาพร่วมกัน ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : ฤดีชนก คชเสนี , 2534.

ภาพที่ 147 : อาจารย์วรางคณา วุฒิช่วย และอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช
ถ่ายภาพร่วมกัน ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วรางคณา วุฒิช่วย , 2534.

ภาพที่ 148 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
 อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
 ที่มา : วรางคณา วุฒิชัย , 2534.

ภาพที่ 149 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
 อาจารย์วรางคณา วุฒิชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
 ที่มา : วรางคณา วุฒิชัย , 2534.

ภาพที่ 150 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2
ณ รายการนาฏกรรมแห่งความรัก ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
คุณสายสวรรค์ ขยันยิ่ง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
ที่มา : .เสาวณิต วิจารณ์ , 2534.

ภาพที่ 151 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2
ณ รายการนาฏกรรมแห่งความรัก ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
คุณสายสวรรค์ ขยันยิ่ง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
ที่มา : .เสาวณิต วิจารณ์ , 2534.

ภาพที่ 152 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2
ณ รายการนาฏกรรมแห่งความรัก ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
ที่มา : เสาวณิต วิงวอน , 2534.

ภาพที่ 153 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 154 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 155 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 156 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 157 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 1 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 158 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 159 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 160 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 161 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 162 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 163 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 164 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 165 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 3 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 166 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 167 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 168 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 169 : การแสดงละครเรื่องเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 170 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 171 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า ฉากที่ 4 ณ โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ , 2534.

ภาพที่ 172 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : นันทา น้อยนิത്യ , 2534.

ภาพที่ 173 : การแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า โรงละครแห่งชาติ ปีพ.ศ.2534
ที่มา : นันทา น้อยนิത്യ , 2534.

ภาคผนวก ค

ภาพการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูล จัดทำวิทยานิพนธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 174 : สัมภาษณ์อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม
ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 175 : สัมภาษณ์อาจารย์เรวดี สายาคม
ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2558.

ภาพที่ 176 : สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 177 : สัมภาษณ์ ดร.จุลชาติ อรัณยชนะนาค
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 178 : สัมภาษณ์ อาจารย์นันทา น้อยนิตย์
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 179 : สัมภาษณ์ อาจารย์ฤดีชนก คชเสนี
ที่มา : พิมพิกา มหามัตย์ , 2558.

ภาพที่ 180 : สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร ทองน้อม
ที่มา : พิมพ์ิกา มหามาตย์ , 2558.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาวพิมพ์ิกา มหามาตย์ เกิด วันพุธ ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2533 สถานที่เกิด โรงพยาบาลชลบุรี อำเภอเมือง จังหวัด ชลบุรี วุฒิมัธยมศึกษา ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2554 ประสบการณ์ทำงาน อาจารย์ประจำสาขาวิชา ศิลปะการแสดง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ปีพ.ศ. 2556 ได้รับ เกียรติคุณอันดับ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2554 และ รางวัลนริศ รานุกิตติวงศ์ ปี 2555

